Vallei
ADVOCATEN
&
MEDIATORS

mr. 10.2.e
mr. 10.2.e
mr. 10.2.e

Vallei Advocaten & Mediators
Da Vincilaan 5b, 6716 WC Ede
Postbus 727, 6710 BS Ede

T: 0318 - 61 91 21
F: 0318 - 61 62 42

www.vallei-advocaten.nl
info@vallei-advocaten.nl

Bedenkingen procedure

Ede, 30 januari 2018

Inzake: Vereniging Exclusieve Sportcentra / Advies cao
Ons kenmerk: D20170180
Uw kenmerk: 1395
E-mail: grootkormelink@vallei-advocaten.nl

Geachte heer, mevrouw,

Namens de Vereniging Exclusieve Sportcentra, statutair gevestigd te Vlaardingen, thans domicilie kiezende ten kantore van mr. 10.2.e , advocaat verbonden aan Vallei Advocaten & Mediators te (6716 WC) Ede aan het adres Da Vincilaan 5 b, dien ik een viertal bedenkingen in tegen het verzoek van cao partijen bij de cao Zwembaden, Zwemscholen tot algemeen verbindend verklaring van haar cao. Het verzoek van cao partijen is op 10 januari 2018 ingediend en bij u bekend onder nummer 1395.

**Inleiding**
De Vereniging Exclusieve Sportcentra (hierna: de Ves) verenigt zo'n 100 exclusieve sportcentra. De leden van de Ves kenmerken zich door hoogwaardige en brede activiteiten op het gebied van sport aan te bieden. De ondernemingen zijn vrijwel altijd breed opgezet in de zin dat zij, naast sport, ook andere activiteiten aanbieden zoals sauna en wellness, budo-sporten, zwemmogelijkheden, voedingsadvies, fysiotherapie, kinderopvang en horeca.

De leden van de Ves ervaren veel concurrentie van grootschalige 'low-priced' concerns zoals 'Basicfit' en 'Fit for free'. Lidbedrijven van de Ves kunnen zich echter kwalitatief onderscheiden door het brede en hoogwaardige assortiment van activiteiten en goede begeleiding door kwalitatief hoogwaardig personeel. De laatste jaren is met name een trend waarneembaar dat de lidbedrijven zich ook toeleggen op het aanbieden van recreatieactiviteiten en bredere horeca activiteiten maar bijvoorbeeld ook activiteiten op het gebied van (lifestyle) workshops en conferentiemogelijkheden.



Vallei Advocaten is een maatschap van beroepsvennoten. Vallei Advocaten is gevestigd in Ede en staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 62100033. BTW nummer: NL854649803B01. Uitsluitend Vallei Advocaten geldt als opdrachtnemer. Op alle werkzaamheden zijn onze algemene voorwaarden van toepassing, waarin een

**1. Definities**

a. Het kantoor: Vallei Advocaten & Mediators, dan wel de medewerkers van het kantoor, hetzij gezamenlijk, hetzij ieder afzonderlijk;
b. De cliënt: de opdrachtgever van het kantoor.

**2. Toepasselijkheid**

Deze algemene voorwaarden zijn van toepassing op alle overeenkomsten, waaronder overeenkomsten van opdracht, die het kantoor met de cliënt aangaat, tenzij voorafgaande aan de totstandkoming van een opdracht schriftelijk anders is overeengekomen. Deze algemene voorwaarden gelden ook voor eventuele aanvullende of vervolgopdrachten.

**3. Opdracht**

a. Een overeenkomst van opdracht komt eerst tot stand nadat deze door het kantoor is aanvaard. Ten aanzien van de totstandkoming van een overeenkomst van opdracht kan het kantoor slechts worden vertegenwoordigd door een aan het kantoor verbonden advocaat;
b. Uitsluitend het kantoor geldt tegenover de cliënt als opdrachtnemer, ook indien het de uitdrukkelijke of stilzwijgende bedoeling is dat een opdracht door een bepaalde persoon zal worden uitgevoerd. De cliënt stemt ermee in dat het kantoor de opdracht onder haar verantwoordelijkheid laat uitvoeren door één of meer medewerkers van het kantoor, of zo nodig door derden in opdracht van het kantoor. De werking van de artikelen 7:404 BW en 7:407 lid 2 BW wordt uitdrukkelijk uitgesloten;
c. Het kantoor verbindt zich ertoe om iedere opdracht naar beste vermogen, inzet en kennis, en met de nodige voortvarendheid te laten behandelen door een aan het kantoor verbonden advocaat.

**4. Declaratie**

a. Voor de uitvoering van een opdracht is de cliënt het honorarium, gebaseerd op het overeen gekomen uurtarief en de bestede tijd, vermeerderd met de verschotten, kantoorkosten en omzetbelasting verschuldigd aan het kantoor;
b. Het kantoor is gerechtigd het tijdevenredige honorarium per 1 januari van elk jaar aan te passen conform de door haar vastgestelde uurtarieven. Indien sprake is van een verhoging van de uurtarieven binnen drie maanden na het sluiten van de overeenkomst heeft de cliënt, indien deze consument is, het recht de overeenkomst te ontbinden. Van dit ontbindingsrecht dient gebruik te worden gemaakt binnen één maand na ontvangst van de eerste declaratie na verhoging van de uurtarieven;
c. Verrichte werkzaamheden kunnen, indien de uitvoering van de opdracht zich uitstrekt over een langere periode dan een maand, tussentijds in rekening worden gebracht door het kantoor;
d. Het kantoor is gerechtigd van de cliënt de betaling van een voorschot te verlangen. Een ontvangen voorschot wordt verrekend met de eindafrekening ter zake van de opdracht;
e. In zaken die worden behandeld op basis van het wettelijke systeem van gefinancierde rechtshulp geldt het bepaalde in dit artikel slechts voor de kosten die op grond van de afgegeven toevoegingsbeslissing en/of anderszins voor rekening van de cliënt komen.

**5. Betaling**

a. Betaling van de declaraties van het kantoor dient te geschieden binnen 14 dagen na de factuurdatum. Bij overschrijding van deze termijn is de cliënt van rechtswege in verzuim en is een vertragingsrente gelijk aan de wettelijke (handels)rente verschuldigd;
b. Alleen betaling door overmaking op de ten name van het kantoor gestelde bankrekening dan wel betaling in contanten (tot het op het moment van betaling in de advocatuur ter zake algemeen aanvaarde maximum) tegen behoorlijk bewijs van voldoening, leidt tot kwijting van de cliënt;
c. Indien het kantoor invorderingsmaatregelen moet treffen tegen de cliënt die in verzuim is, komen de kosten vallende op die invordering, met een minimum van 10% van het openstaande saldo en minimaal € 250,-- bedragende, ten laste van de cliënt;
d. Ingeval de cliënt tekortschiet in de nakoming van zijn financiële verplichtingen, kan het kantoor weigeren haar werkzaamheden aan te vangen en kan zij deze opschorten of staken. Het kantoor is niet aansprakelijk voor schade die mocht ontstaan als het gevolg van opschorting of staking van de werkzaamheden op deze grond.

**6. Gelden van derden**

a. Het kantoor heeft een aparte rekening voor het beheer van gelden van derden, ten name van de Stichting Beheer Derdengelden Vallei Advocaten te Ede, hierna te noemen "derdenrekening";
b. Ten aanzien van gelden die bij de behandeling van een opdracht voor de cliënt dan wel voor derden kunnen worden ontvangen, verplicht het kantoor zich deze gelden uitsluitend te doen overmaken op de derdenrekening;
c. De op de derdenrekening vergoede debetrente komt volledig ten goede aan de rekeninghouder ter compensatie van de kosten van administratie en de kosten die aan het houden van deze rekening verbonden zijn.

**7 . Aansprakelijkheid**

a. Het kantoor heeft een beroepsaansprakelijkheidsverzekering voor ten minste de bedragen, die door de Nederlandse Orde voorgeschreven bedragen overtreffen.
b. Iedere aansprakelijkheid is beperkt tot het bedrag dat krachtens de toepasselijke verzekeringsovereenkomst in het desbetreffende geval wordt uitbetaald, vermeerderd met het bedrag van het eigen risico dat krachtens die verzekeringsovereenkomst in het betreffende geval voor rekening van het kantoor komt. Indien om welke reden dan ook geen uitkering krachtens genoemde verzekering plaatsvindt, is iedere aansprakelijkheid beperkt tot een bedrag van twee maal het honorarium dat in de betreffende zaak in de twaalf (12) maanden voorafgaand aan de gebeurtenis waardoor de aansprakelijkheid ontstond, in rekening is gebracht met een maximum van € 50.000,--. Bij het inschakelen van derden, niet aan het kantoor verbonden hulppersonen, zal het kantoor de nodige zorgvuldigheid in acht nemen. Het kantoor is echter niet aansprakelijk voor eventuele tekortkomingen en / of fouten van deze derden;
c. Indien de uitvoering van de opdracht meebrengt dat door het kantoor een (rechts)persoon of een derde die geen deel uitmaakt van het kantoor wordt ingeschakeld om werkzaamheden in verband met de uitvoering van een opdracht te verrichten, is het kantoor niet aansprakelijk voor fouten die door deze (rechts)persoon of derde mochten worden gemaakt.
d. (Rechts)personen of derden die in verband met de uitvoering van een opdracht worden ingeschakeld, willen mogelijk hun aansprakelijkheid beperken. Alle aan het kantoor verstrekte opdrachten houden tevens de bevoegdheid in die aansprakelijkheidsbeperking mede namens de cliënt te aanvaarden.
e. Indien in verband met de uitvoering van een opdracht of anderszins schade aan zaken of personen wordt toegebracht waarvoor het kantoor aansprakelijk is, dan is die aansprakelijkheid beperkt tot het bedrag dat krachtens de toepasselijke verzekeringsovereenkomst in het desbetreffende geval wordt uitbetaald, vermeerderd met het bedrag van het eigen risico dat krachtens die verzekeringsovereenkomst in het betreffende geval voor rekening van het kantoor komt.
f. Onverminderd het bepaalde in artikel 6:89 BW vervalt een aanspraa. tot schadevergoeding indien niet binnen één jaar nadat de feiten waarop de aanspraak is gebaseerd bij opdrachtgever bekend waren of redelijkerwijze bekend konden zijn geweest, die aanspraak bij de bevoegde rechter aanhangig is gemaakt.

**8. Beëindiging**

a. Zowel het kantoor als de cliënt kunnen de overeenkomst van opdracht beëindigen door een schriftelijke mededeling daarvan aan de ander;
b. Het kantoor, dan wel de behandelend advocaat heeft in beide gevallen, genoemde in het eerste lid, het recht om het dossier van de cliënt onder zich te houden totdat de cliënt volledig aan zijn betalingsverplichtingen jegens het kantoor heeft voldaan;
c. Nadat de zaak is beëindigd, zullen alle in het dossier aanwezige, van de cliënt afkomstige originele stukken op verzoek aan de cliënt worden teruggegeven, waarna het overblijvende dossier gedurende vijf jaar zal worden bewaard. Daarna zal het dossier worden vernietigd.

**9. Geschillen**

a. Het kantoor kent een interne klachtenregeling;
b. Geschillen die door het kantoor en de cliënt niet in onderling overleg kunnen worden opgelost, zullen uitsluitend door de bevoegde Nederlandse rechter worden beslecht. Op alle overeenkomsten met het kantoor is uitsluitend Nederlands recht van toepassing.

De activiteiten van Ves leden zijn bij voortduring in ontwikkeling en verbreden zich steeds meer van 'traditionele' sportscholen naar brede 'lifestylecenters' waar klanten niet alleen komen voor een uurtje fitness, maar veel meer voor een brede lifestyle belevenis waarbij fitness wordt gecombineerd met sauna, zwemmen, kinderopvang en horeca.

De Ves heeft kennisgenomen van het verzoek tot algemeen verbindend verklaren van de cao Zwembaden, Zwemscholen en is van mening dat hiertegen bedenkingen ingediend moeten worden. De lidbedrijven van de Ves worden rechtstreeks en onredelijk zwaar getroffen door de algemeen verbindend verklaring omdat er overlap is met twee andere cao's. Voorts is niet voldaan aan de vereiste representativiteit en voldoet de onderbouwing van cao partijen van de representativiteit niet. Tot slot is het onbegrijpelijk dat, mede in ogenschouw genomen dat tegen het voorgaande verzoek tot het algemeen verbindend verklaren van de cao inhoudelijke bedenkingen zijn ingediend op grond van de representativiteit, het ministerie (nog) geen zwaardere onderbouwing van de representativiteit heeft gevraagd.

***Bedenking 1, de overlap van de werkingssfeer Horeca cao***

Overlap werkingssfeer Cao Zwembaden, Zwemscholen en Horeca cao

De werkingssfeer van de Cao Zwembaden, Zwemscholen is breed opgesteld. De opstelling maakt dat de werkingssfeer op twee manieren werkt; ten eerste dat elke onderneming die zelfstandig identificeerbare omzet heeft uit een zweminrichting (een zwembad van 125m2 of groter) die meer dan 50% van de totale omzet van de zweminrichting uitmaakt, valt onder de cao Zwembaden, Zwemscholen. Indien de zelfstandig identificeerbare omzet minder is dan 50% is de cao alleen van toepassing op de werknemers die meer dan 50% van de normale werktijd activiteiten verrichten die toe te schrijven zijn aan de zelfstandig identificeerbare omzet van het de zwembad.

Cruciaal in de werkingssfeer is de zweminrichting. In artikel 1 lid 29 van de cao wordt de definitie gegeven van een 'zweminrichting'. Op de website van de Wizz wordt dat nader geduid als: *"De zwem- en/of badgelegenheid waarvoor gebruik wordt gemaakt van een zwembad, voor zover het zwembad in de onderneming groter is dan 125m2, al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen te weten horeca, sport- en spelaccommodatie en overige recreatieve voorzieningen."*
De werkingssfeer Cao Zwembaden, Zwemscholen is geregeld in artikel 2 van de cao.

De werkingssfeer van de Horeca cao is geregeld in artikel 1.4 van die cao en luidt:

*"De cao is van toepassing op de werkgever als bedoeld in artikel 1.2 en zijn werknemers als bedoeld in artikel 1.5, ook als de onderneming het horecabedrijf en nevenactiviteiten voert (maar geen contractcatering volgens die cao) binnen het gebied van exploitatie van zorg, sport, onderwijs, recreatie, beurscomplex, station of luchthavenbedrijf. In die gevallen zijn die activiteiten met horeca verwant en horen bij het horecabedrijf."*

De werkgever waarnaar wordt verwezen staat gedefinieerd in artikel 1.2 van de cao en luidt:
*"De natuurlijke persoon of rechtspersoon, dan wel maatschap, de vennootschap gevormd door twee of meer natuurlijke en/of rechtspersonen gezamenlijk die een onderneming exploiteert waarin uitsluitend of in hoofdzaak activiteiten worden verricht die tot het horecabedrijf behoren en die daarvoor een of meer werknemers in dienst heeft.*
*Een onderneming wordt geacht in hoofdzaak activiteiten in het horecabedrijf te verrichten, indien de loonsom uit de horeca-activiteiten meer dan 50% van de totale loonsom uitmaakt."*

De werkingssfeer van de Horeca cao kent een uitzondering in het tweede lid van artikel 1.4:
*"De cao is niet van toepassing op:*
*a. de werkgever in de bedrijfstak recreatie, welke bedrijfstak bestaat uit verblijfsrecreatieonderneming en/of zweminrichting en/of buitensportonderneming.*
*Onder verblijfsrecreatie wordt verstaan: het bieden van gelegenheid tot verblijf buiten de eigen woning in tent, caravan, of vergelijkbaar kampeermiddel, dan wel in bungalow, appartement of vergelijkbare accommodatie, al dan niet in privéeigendom van de gast, dan wel in groepsaccommodatie, voor met name vakantie of ontspanning, van ten minste één overnachting, al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen te weten winkels, horeca, sport- en spelaccommodatie en (andere) recreatieve voorzieningen.*
*Onder zweminrichting wordt verstaan: een privaatrechtelijke onderneming waarin gelegenheid tot zwemmen en/of baden wordt gegeven, voor zover het zwembad in de onderneming groter is dan 125 m2.*
*Onder buitensportonderneming wordt verstaan: een onderneming die, anders dan in verenigings- of clubverband, meer dan 50% van de loonsom besteedt aan het organiseren van sportieve en recreatieve activiteiten waaraan tegen betaling kan worden deelgenomen en welke onder begeleiding, dan wel met voorafgaande instructie plaatsvindt en waarbij lichamelijke inspanning en avontuurlijke beleving een rol speelt en waarbij gebruik wordt gemaakt van hulpmiddelen.*
*Onder buitensportondernemingen vallen niet skihallen, golfbanen, maneges, zeilscholen, dierentuinen en dagattractiebedrijven.*
*Als werkgever in de recreatiesector wordt aangemerkt de werkgever waarvan in de onderneming(en) meer dan 50% van de totale loonsom wordt besteed aan activiteiten in de bovengenoemde sector(en).*
*b. Uitzendondernemingen.*
*Onder een uitzendonderneming wordt verstaan: de natuurlijke of rechtspersoon, die voor ten minste 50% van het totale premieplichtig loon op jaarbasis uitzendkrachten ter beschikking stelt van (uitzendt naar) opdrachtgevers, zijn de werkgever in de zin van artikel 7:690 van het Burgerlijk Wetboek (Staatsblad 1998, 300).Onder werknemer in dienst bij een uitzendonderneming wordt verstaan: de persoon die op basis van een uitzendovereenkomst werkzaam is waarbij de werkgever als toezichthouder c.q.*

*leidinggevende optreedt. Uitgezonderd zijn tevens werknemers in dienst bij een uitzendonderneming in geval het horecabedrijf of de contractcateringonderneming als toezichthouder c.q. leidinggevende optreedt.*
*De cao wordt niet toegepast als voor de (hele) onderneming een andere rechtsgeldige cao geldt. Dat is het geval als voor die cao een Kennisgeving van ontvangst is afgegeven volgens artikel 4 van de Wet op de loonvorming."*

De werkingssferen van de cao's Zwembaden, Zwemscholen en horeca overlappen elkaar op het moment dat sprake is van een werkgever met een eigen zwembad van 125 m2 of groter met zelfstandig identificeerbare omzet van meer dan 50% en met meer dan 50% horeca activiteiten (dan geldt de uitzondering op de werkingssfeer cao horeca niet).

Vanwege de definitie in de cao Zwembaden, Zwemscholen van de zweminrichting waarin ook de combinatie is gelegd met andere activiteiten, zoals horeca, sport- en spelaccommodatie en overige recreatieve voorzieningen, die toegerekend worden aan de zelfstandig identificeerbare omzet van de zweminrichting, maakt dat feitelijke horeca omzet verplicht moet worden toegerekend aan de omzet van de zweminrichting terwijl die toerekening in een dermate samengestelde onderneming niet redelijk is en een rechtstreekse overlap van de werkingssferen veroorzaakt.

In de moderne bedrijven van Ves leden is het niet redelijk om te stellen dat omzet uit andere activiteiten toegerekend moet worden aan de zweminrichting. Juist door de verschuiving van activiteiten is de feitelijke omzet van het zwembad in grotere mate van ondergeschikt belang ten aanzien van andere omzetbronnen, zoals de horeca. Door de verplichte toerekening van horecaomzet naar de zweminrichting ontstaat ten onrechte de verplichte toepassing van de werkingssfeer van de cao Zwembaden, Zwemscholen.

Op grond van artikel 6.2 van het toetsingskader AVV dient bij het algemeen verbindend verklaren van een cao een overlap van de werkingssfeer van de voorgedragen cao met de werkingssferen van andere (doorgaans) algemeen verbindend verklaarde cao's te worden getoetst. De overlappende onderdelen kunnen op grond van het toetsingskader AVV niet algemeen verbindend worden verklaard. Het is thans de verantwoordelijkheid van partijen bij de cao's (cao Zwembaden, Zwemscholen en de Horeca cao) om de werkingssfeer op een zodanige wijze op te stellen dat een overlap met andere werkingssferen wordt voorkomen.

Beide cao's kennen een bepaling dat 'de cao' niet geldt als een andere cao van toepassing is. Hierdoor ontstaat de onduidelijke en onwenselijke situatie ten aanzien van de vraag welke cao nu van toepassing is en/of voorrang zou moeten krijgen. Daar komt bij dat de bepalingen van de Horeca cao doorgaans algemeen verbindend worden verklaard waardoor meerdere verplichtingen ten aanzien van twee cao's zouden kunnen ontstaan. Zonder toerekening van pure horeca omzet aan de zweminrichting zou de cao

Vallei
ADVOCATEN & MEDIATORS

Zwembaden, Zwemscholen bij veel Ves leden nooit van toepassing kunnen zijn op basis van de AVV.

Conclusie bedenking 1
Geconcludeerd moet worden dat de werkingssfeer van de cao Zwembaden, Zwemscholen op delen een overlap heeft met de werkingssfeer van de Horeca cao, een cao die doorgaans algemeen verbindend wordt verklaard.

De overlap van beide werkingssferen veroorzaakt problemen. Het zal aan cao partijen van beide cao's zijn deze problemen structureel op te lossen voordat van algemeen verbinding sprake kan zijn.

De Ves verzoekt u dan ook om in het dictum van de (eventuele) algemeen verbindend verklaring op te nemen dat de lidbedrijven van de Ves uitgezonderd zijn van de werkingssfeer van de Cao Zwembaden, Zwemscholen.

***Bedenking 2, de overlap van de werkingssfeer Cao Kinderopvang***
Overlap Cao Zwembaden, Zwemscholen en Cao Kinderopvang
De werkingssfeer Cao Zwembaden, Zwemscholen is geregeld in artikel 2 van de cao Zwembaden, Zwemscholen.

De werkingssfeer van de Cao Kinderopvang is geregeld in artikel 1.2 van die cao. De werkingssfeer luidt:

*"Deze CAO is van toepassing op ondernemingen die tegen vergoeding kinderopvang verzorgen voor kinderen tot de eerste dag van de maand waarop het voortgezet onderwijs voor die kinderen begint. Deze kinderopvang omvat: dagopvang, voor-, tussen-, buiten- en naschoolse opvang en (bemiddeling bij) gastouderopvang. Uitgezonderd is het overblijven, te weten het toezichthouden op schoolgaande kinderen dat zich beperkt tot het toezicht tijdens de middagpauze."*

De cao biedt een uitzondering op de werkingssfeer:
*"De werkgever die naast de in lid 1 genoemde dienstverlening tevens tegen vergoeding andere diensten aan derden aanbiedt, kan ten aanzien van een werknemer die in hoofdzaak werkzaamheden voor die andere diensten verricht, in plaats van deze CAO de op die andere diensten van toepassing zijnde collectieve arbeidsvoorwaardenregeling toepassen."*

De afwijkingsmogelijkheid van deze werkingssfeer is enkel mogelijk indien de bedoelde werknemer in hoofdzaak activiteiten heeft op grond van de werkingssfeer van de andere cao. In de praktijk zal deze afwijking (vrijwel) niet voorkomen.
Zoals eerder gesteld is het dienstenaanbod van de leden van de Ves breed. Binnen de huidige inrichting van de ondernemingen van Ves leden is het vrijwel standaard dat elk

lidbedrijf van de Ves een vorm van kinderopvang aanbiedt. Het opvangen van kinderen vraagt andere kwalificaties dan sport- of zweminstructie en ook andere kwalificaties dan horeca activiteiten. Hierdoor zijn de werknemers die de kinderopvang activiteiten verrichten vrijwel uitsluitend betrokken bij het verrichten van die activiteiten waardoor dit de hoofdzakelijke activiteiten zijn waardoor niet toegekomen wordt aan de uitzondering op de werkingssfeer van de cao kinderopvang. Op de werknemers die binnen lidbedrijven van de Ves activiteiten verrichten binnen de werkingssfeer van de kinderopvang dienen op grond van de werkingssfeer van de Cao kinderopvang gedispenseerd te worden van de werkingssfeer van de cao Zwembaden, Zwemscholen.

Op grond van artikel 6.2 van het toetsingskader AVV dient bij het algemeen verbindend verklaren van een cao een overlap van de werkingssfeer van de voorgedragen cao met de werkingssferen van andere (doorgaans) algemeen verbindend verklaarde cao's te worden getoetst. De overlappende onderdelen kunnen op grond van het toetsingskader AVV niet algemeen verbindend worden verklaard. Het is thans de verantwoordelijkheid van partijen bij de cao's (cao Zwembaden, Zwemscholen en de Cao Kinderopvang) om de werkingssfeer op een zodanige wijze op te stellen dat een overlap met andere werkingssferen wordt voorkomen.

Conclusie bedenking 2
Geconcludeerd moet worden dat de werkingssfeer van de cao Zwembaden, Zwemscholen op delen een overlap heeft met de werkingssfeer van de Cao Kinderopvang, een cao die doorgaans algemeen verbindend wordt verklaard.

De overlap van beide werkingssferen veroorzaakt problemen. Het zal aan cao partijen van beide cao's zijn deze problemen structureel op te lossen voordat van algemeen verbinding sprake kan zijn.

De Ves verzoekt u dan ook om in het dictum van de (eventuele) algemeen verbindend verklaring op te nemen dat de lidbedrijven van de Ves uitgezonderd zijn van de werkingssfeer van de Cao Zwembaden, Zwemscholen.

***Bedenking 3, de representativiteit***
In het verzoek namens CAO-partijen de datum 11 december 2017 worden de representativiteitsgegevens overgelegd. Uit deze gegevens volgt dat CAO-partijen stellen dat sprake is van 190 ondernemingen, met 6.204 werknemers, die rechtstreeks gebonden zijn aan de CAO. Dat 318 ondernemingen, met 8.513 werknemers, voldoen aan de bepalingen van de werkingssfeer. Op basis van deze cijfers concluderen CAO partijen dat er sprake is van een representativiteitspercentage van 72,88%. Op basis van berekeningen van de Ves komt de representativiteit uit op slechts 37,88% Dat is ver onder de minimaal noodzakelijke percentage van 55% van de representativiteit!

De Ves is van mening dat de overgelegde representativiteitgegevens niet correct zijn en wel om de volgende drie redenen; de werkingssfeer van de fonds cao die is gebruikt voor het herleiden van de gegevens wijkt af van de werkingssfeer van de arbeidsvoorwaarden cao. Daarnaast komen de openbare gegevens van de lidbedrijven niet overeen met het gestelde aantal leden. Tot slot brengt de brede werkingssfeer van de arbeidsvoorwaarden cao met zich mee dat meer bedrijven worden betrokken door de werkingssfeer waardoor de representativiteit daalt.

Deel 1: de werkingssfeer van de gebruikte fondsen cao

De gegevens van de overgelegde representativiteit zijn afkomstig uit de gegevens van de administratie welke is opgebouwd op grond van de fonds cao van het Sociaal Fonds Recreatie. De werkingssfeer van de "Fonds CAO-Recreatie 2013-2018" is vastgesteld in artikel 2 lid 1 van genoemde CAO en luidt als volgt:

"*De bepalingen van de fonds-CAO zijn van toepassing op de arbeidsovereenkomst die is gesloten tussen de werkgever in de verblijfsrecreatie en/of zweminrichtingen de werknemer. Voorzover een werkgever een bedrijf exploiteert dat niet in hoofdzaak activiteiten verricht die tot de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting behoren, is de fonds-CAO alleen van toepassing op de werknemers die activiteiten verrichten op het terrein van de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting, tenzij deze werknemers reeds onder de werkingssfeer van een andere CAO vallen. Een bedrijf wordt geacht in hoofdzaak activiteiten in de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting te verrichten, indien de omzet uit verblijfsrecreatie en/of zweminrichting meer dan 50% van de totale omzet uitmaakt.*"

Objectief moet geconcludeerd worden dat deze werkingssfeer inhoudelijk afwijkt van de werkingssfeer van de cao die thans wordt voorgedragen voor AVV. Deze werkingssfeer leidt daardoor tot de vaststelling van andere activiteiten dan de activiteiten van de voorgedragen cao. Om die reden zijn deze cijfers onbruikbaar. De Ves is dan ook van mening dat de gebruikte representativiteitsgegevens in deze context onbruikbaar zijn en dat daarmee niet is voldaan aan het onderbouwen van de noodzakelijke representativiteit.

Deel 2: de overgelegde cijfers komen niet overeen met openbare bronnen

De werkgeversvereniging Wizz publiceert op haar website een overzicht van haar leden[1]. Uit dit overzicht blijkt dat op 29 januari 2018 de Wizz 44 unieke leden heeft. Het verschil tussen de bekende 44 leden en de gestelde 190 leden wordt niet gegeven.
Op basis van de beleidsregels die onderdeel zijn van het toetsingskader AVV volgt dat het aan de verzoekende partijen is om de representativiteit te onderbouwen. Thans moet geconcludeerd worden dat deze onderbouwing ontbreekt.

[1] www.wzz.nl/leden/

Vallei
ADVOCATEN & MEDIATORS

Deel 3: de brede werkingssfeer

Uit voorgaande werkingssfeerbepaling komt naar voren dat onder de werkingssfeer zowel ondernemingen vallen met activiteiten die te duiden zijn als "verblijfsrecreatie" als ook ondernemingen met een "zweminrichting". Hierdoor vallen binnen de reikwijdte van deze werkingssfeer ook bedrijven in de verblijfsrecreatie (hotels, bungalowparken en appartementen) maar ook ondernemingen op het gebied van sauna en wellness. Deze bredere werkingssfeer is ruimer dan die van de thans voor AVV voorgedragen CAO, waardoor ook ondernemingen die activiteiten ontplooien in de verblijfsrecreatie onder deze definitie vallen en dus meetellen in de representativiteit. De Ves is dan ook primair van mening dat op basis van voornoemde geconcludeerd moet worden dat de gestelde representativiteit niet correct is en dat niet overgegaan kan worden tot het algemeen verbindend verklaren van de CAO Zwembaden, Zwemscholen.

In het geval toch uitgegaan zou worden van overgelegde gegevens dan moet op basis van de overgelegde gegevens van CAO partijen geconcludeerd worden dat er gemiddeld zo'n 30 fte per onderneming werkzaam zijn.

De Ves bestrijdt de overgelegde gegevens van de representativiteit en wel op basis van de volgende uitgangspunten:

Werkingssfeer

Uit de werkingssfeer van de CAO blijkt dat van doorslaggevende aard het feit is dat de werkgever een zweminrichting heeft. Volgens de definitie (artikel 1 lid 29 CAO) is een zweminrichting bedoeld als de zweminrichting in de werkingssfeer indien sprake is van een zwembad groter dan 125 $m^2$, al dan niet in combinatie met diverse voorzieningen te weten horeca, sport- en spelaccommodatie en overige recreatieve voorzieningen. De zelfstandig identificeerbare omzet van het zwembad, > 125 $m^2$, is derhalve de bepalende factor. Juist door in de definities op te nemen dat ook aanvullende voorzieningen vallen onder de zelfstandig identificeerbare omzet maakt dat hierdoor objectief zelfstandige omzet toch wordt toegeleid naar de omzet van de zweminrichting.

Totstandkoming aantal 'betrokken' bedrijven

Het cijfer van 318 'betrokken' bedrijven is afkomstig uit administratie van het Sociaal Fonds Recreatie. Zoals voor uiteen is gezet is de ves van mening dat deze gegevens geen onderbouwing van de representativiteit van de sector zwembaden in Nederland geeft omdat sprake is van vermenging met verblijfsrecreatie. Voorts is van belang dat op de samenstelling van deze cijfers geen nadere onderbouwing is gegeven. De Ves betwist de representativiteit dan ook op grond van het gebrek aan wetenschap. Vaststaat dat de gegevens van de bedrijven die lid zijn bij NL Actief niet door CAO partijen zijn opgevraagd en als gevolg daarvan ook geen onderdeel uitmaken van de genoemde 318

bedrijven. Op 19 oktober 2016 had Fit!Vak (thans NL actief) 972 lid bedrijven met gemiddeld 8,5 fte in dienst, in totaal 8.262 werknemers.[2]

Aantal zwembaden in Nederland

Uit de rapportage van het wetenschappelijk onderzoek, uitgevoerd door het Mulier Instituut te Utrecht in 2013, "Zwemmen in Nederland" (**productie 1**), blijkt dat er in 2012 1.537 zwembaden in Nederland waren, deze zwembaden hebben gezamenlijk meer dan 3.300 bassins[3]. In vergelijking met tien jaar eerder waren er in 2012 56 zwembaden minder (in 2002 waren er 1.593 zwembaden). De daling in tien jaar is verklaard door sloop en nieuwbouw, samenvoeging en faillissementen. Het verloop van het aantal zwembaden in tien jaar tijd maakt dat de cijfers van 2012 thans in 2016 als betrouwbaar kunnen worden gezien.

De cijfers zijn een weergave van alle zwembaden in Nederland met uitzondering van natuur- en strandbaden. De gemiddelde omvang van zwembaden in Nederland is 144m$^2$.[4] 37% van alle zwembaden is groter dan 201 m$^2$.[5]

Uit genoemde rapportage blijkt dat veel zwembaden zich in andere gelegenheden bevinden dan de 'traditionele' zwembaden. Zo concludeert de rapportage op pagina 19 dat 88 zwembaden in fitnesscentra zitten(2012). Uit gegevens van NL Actief blijkt dat zo'n 120 lidbedrijven een zwembad bezitten, waarvan er 51 een zwembad hebben van > 125m$^2$. Uit een onderzoek naar de Sauna en Wellnessbranche uit 2015 door Van Spronsen & Partners horeca advies (**productie 2**) blijkt dat van de 150 sauna's in Nederland er 121 zijn met zwembaden[6].

Tot slot zijn er in Nederland circa 925 hotels met een zwembad en zijn er 96 vakantieparken met een zwembad. Bij elkaar circa 1.000 ondernemingen met een zwembad. Veiligheidshalve wordt aangenomen dat slechts 25% van deze zwembaden groter is dan 125 m2. In de verblijfsrecreatie moet daarom uitgegaan worden van 250 ondernemingen.

Op grond van voorgaande is een berekening gemaakt van de representativiteit, de uitgangspunten zijn gebaseerd op informatie van CAO partijen, het wetenschappelijke onderzoek Zwemmonitor 2012 en de gegevens van NL actief. In de gebruikte gegevens is geen informatie verwerkt over de zwembaden bij sauna en wellness bedrijven. Uit publicaties van de Vereniging Nederlandse Sauna en Wellnessbedrijven blijkt dat zij 60 bedrijven verenigen.

---

[2] Fitness Markt en Trendrapport
[3] Zwemmen in Nederland 2013, pagina 7
[4] Zwemmen in Nederland 2013 pagina 7
[5] Zwemmen in Nederland 2013, pagina 24
[6] Het Wellnesscentrum in beeld 2015, pagina 3

Vallei

ADVOCATEN
&
MEDIATORS

Op basis van de gegevens die CAO partijen hebben overgelegd moet geconcludeerd worden dat bij de gebonden en betrokken bedrijven gemiddeld 30 fte werkzaam is. In de berekening van de alternatieve representativiteit is dit aantal echter zorgvuldigheidshalve gecorrigeerd naar 20 fte. Voor de leden van de Ves en de NL actief leden is uitgegaan van de opgave van 8,5 fte per bedrijf waarvan 50% wordt toegerekend aan de werkingssfeer van de CAO Zwembaden.

Toerekening naar zwembadactiviteiten

De Ves merkt voorts op dat bij vrijwel alle bedrijven wordt gewerkt met abonnementen waarbij klanten tegen een vaste prijs gebruik kunnen maken van alle faciliteiten binnen de onderneming. De klant bepaalt dus zelf van welke faciliteiten gebruikt gemaakt wordt, het is daarom dat er geen toerekening gemaakt kan worden van activiteiten die verricht binnen de werkingssfeer van de CAO Zwembaden, Zwemscholen. Er is in die zin dan ook geen sprake van zelfstandig identificeerbare omzet van de zweminrichting.

**representativiteit volgens CAO partijen**

| | |
|---|---|
| gebonden bedrijven | 190 |
| werknemers van gebonden bedrijven | 6204 |
| betrokken bedrijven | 318 |
| werknemers van betrokken bedrijven | 8513 |
| *representativiteitspercentage* | *72,88* |

**representativiteit op basis van beschikbare gegevens**

| | |
|---|---|
| gebonden bedrijven | 190 |
| werknemers van gebonden bedrijven | 6204 |
| betrokken bedrijven | 844 |
| werknemers van betrokken bedrijven | 16376 |
| *representativiteitspercentage* | *37,88* |

onderbouwing

**betrokken bedrijven**

| | |
|---|---|
| 303 bedrijven volgens CAO partijen | 318 |
| 1326 zwembaden, 37% > 125m2 | 490 |
| 51 leden NL actief, zwembad > 125m2 | 51 |
| | 859 |

| **betrokken werknemers** | fte | aantal bedrijven |
|---|---|---|

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| gecorrigeerd gemiddeld aantal betrokken wn's vlg CAO partijen | 20 | 808 | 16160 | |
| gemiddeld aantal werknemers NL actief | 8,5 | 51 | 216 | (a 50%) |
| | | | 16376 | |

Toelichting: Van alle openbare zwembaden worden 32% gemeentelijk geëxploiteerd. Het aantal zwembaden is daarom met 32% verminderd, van 1537 naar 1326. Uiteindelijk zijn er 793 bedrijven (excl. de 51 NI actief leden) met zwembaden die binnen de werkingssfeer vallen.

Op grond van artikel 2 lid 1 Wet AVV kan een CAO slechts algemeen verbindend worden verklaard indien de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van mening is dat de CAO voor een belangrijke meerderheid van de werkzame personen voor de bedrijfstak geldt. De belangrijke meerderheid wordt gevormd door zowel de gebonden werkgevers en werknemers alsook door werkgevers en werknemers in de bedrijfstak die door de werkingssfeer worden geraakt of werkgevers die de CAO zelf van toepassing hebben verklaard.

Conclusie bedenking 3
De conclusie op grond van de derde bedenking is dat de overgelegde gegevens van de representativiteit voortkomen uit een ruimere werkingssfeer (de Fonds CAO Recreatie) dan welke van toepassing is in de voor AVV voorgedragen CAO. De gestelde representativiteit van 72,88% zegt daardoor niets over de representativiteit binnen de voor AVV voorgedragen cao. Nu de overgelegde representativiteitsgegevens niet aansluiten bij de van toepassing zijnde sector is niet voldaan aan de eis van representativiteit om onderhavige CAO algemeen verbindend te verklaren.

Bovenstaande berekening maakt dat er geen sprake kan zijn van een representativiteit van 72,88% maar dat de representativiteit ver onder het vereiste minimum van 55% ligt, namelijk 37,88. Aan het uitgangspunt van een belangrijke meerderheid wordt derhalve niet voldaan en als gevolg daarvan kan de Minister van SZW niet overgaan tot het algemeen verbindend verklaren van de CAO zwembaden.

***Bedenking 4, de overgelegde informatie***
Tegen de voorganger van de cao Zwembaden, Zwemscholen zijn op 21 oktober 2016 inhoudelijke bedenkingen ingediend welke voornamelijk toezagen op de representativiteit. Nadat de bedenkingen in behandeling zijn genomen door uw ministerie is vervolgens de AVV procedure inhoudelijk niet voortgezet.

Vallei

ADVOCATEN
&
MEDIATORS

Op 24 augustus 2010 heeft de minister van SZW het 'formulier representativiteitsgegevens'[7] ingevoerd. Het gebruik van dit formulier is voorgeschreven in het beleid van het verzoek tot algemeen verbindend verklaren. Het is uiteraard de bedoeling dat het gehele formulier wordt ingevuld.

Het door cao partijen ingediende formulier is op 12 van 22 onderdelen ingevuld. 10 toelichtingen zijn niet ingevuld. Van de ingevulde informatie is geen onderbouwing overgelegd. Tevens is geen vermelding gedaan over de reden waarom 10 van de 22 onderdelen niet zijn ingevuld. De Ves stelt zich op het standpunt dat met de gebrekkige informatie niet is voldaan aan de voorwaarden van het onderbouwen van de representativiteit.

Uit de toelichting op het besluit aanmelding van collectieve arbeidsovereenkomsten en het verzoeken om algemeen verbindend verklaring volgt dat de mogelijkheid bestaat voor de minister om een nadere rapportage van een accountant te verlangen. Van deze mogelijkheid zou de minister gebruik moeten maken nu eerder beargumenteerde bedenkingen zijn ingediend op grond waarvan gerede twijfel bestaat aan de deugdelijkheid van de onderliggende bronnen van de overgelegde cijfers. De toelichting doet op dit specifieke onderwerp de suggestie tot het doen verzoeken van een door een accountant opgesteld assurancerapport. De Ves is van mening dat in het verzoek tot het algemeen verbindend verklaren van de cao Zwembaden, Zwemscholen een dergelijke rapportage op zijn plaats zou zijn.

<u>Conclusie bedenking 4</u>
Ten aanzien van bedenking 4 is de Ves van mening dat het overgelegde cijfermateriaal niet voldoende onderbouwing geeft tot het analyseren van het onderliggende bronmateriaal en dat daardoor niet kan worden vastgesteld dat sprake is van voldoende validiteit om te komen tot een noodzakelijke onderbouwing van de representativiteit.

Afrondend komt de Ves tot de conclusie dat er vier inhoudelijke gronden zijn om niet over te gaan tot algemeen verbindend verklaring van de cao Zwembaden, Zwemscholen of althans in het dictum van de algemeen verbindend verklaring op te nemen dat de leden van de Ves zijn uitgezonderd van de werkingssfeer van de cao.

Mocht u aanvullende informatie of een nadere toelichting wensen dan verneem ik dat graag.

Op dinsdag 30 januari 2018 is de schriftelijke toelichting van de bedenkingen per fax naar u verstuurd. Per post zal deze schriftelijke toelichting voorzien van de bijbehorende producties worden nagezonden.

---

[7] Regeling van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 24 augustus 2010, AV/SDA/2010/14871

Vallei

ADVOCATEN
&
MEDIATORS

Ik verzoek u mij de gelegenheid te geven tot het aanvullen van de bedenkingen en daarvoor een redelijke termijn te geven.

Graag ontvang ik van u een ontvangstbevestiging van dit schrijven.

Met vriendelijke groet.

10.2.e

**Producties: (worden enkel per post meegestuurd, niet per fax)**

1. Mulier Instituut te Utrecht in 2013, "Zwemmen in Nederland"
2. Van Spronsen & Partners horeca advies, 2015

# Productie 1

» Harold van der Werff
» Koen Breedveld

# Zwemmen in Nederland

De zwemsport in al zijn facetten nader belicht

brancherapport sport
01 » Zwemmen

# Zwemmen in Nederland

## De zwemsport in al zijn facetten nader belicht


10.2.e (red.)

10.2.e

10.2.e

10.2.e (VeiligheidNL)

10.2.e (Reddingsbrigade Nederland)

10.2.e (Nationaal Platform Zwembaden | NRZ)



Dit project is een initiatief van het Mulier Instituut dat met financiële steun van de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) is gerealiseerd.

De boekuitgave is mede mogelijk gemaakt door bijdragen van de VSG, Nationaal Platform Zwembaden | NRZ, het Expertisecentrum Zwemonderwijs en Reddingsbrigade Nederland. De KNZB verstrekte aanvullende informatie over zwemverenigingen in Nederland.

ISBN 978-90-5472-254-0
NUR 484

**Ontwerp en opmaak:** Studiorvg, Rotterdam
**Fotografie omslag:** ANP Photo
**Fotografie binnenwerk:** ANP Photo, Duinrell BV, Robin Gansner, Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB), Reddingsbrigade Nederland, Adrienne Teley, VeiligheidNL, Venz, Vereniging Sport en Gemeenten (VSG)
Hoewel de uitgever zijn uiterste best heeft gedaan alle rechthebbenden van het fotomateriaal te achterhalen, is het mogelijk dat hij daarbij in gebreke is gebleven. In dat geval verzoeken wij u hem daarvan in kennis te stellen.
**Drukwerk:** Schefferdrukkerij b.v., Dordrecht

**Mulier Instituut**
sociaalwetenschappelijk sportonderzoek
Postbus 85445
3508 AK Utrecht
T. 030-7210220
E. info@mulierinstituut.nl
I. www.mulierinstituut.nl

© 2013 Mulier Instituut, Utrecht/Arko Sports Media, Nieuwegein
Behoudens uitzondering door de wet gesteld mag, zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht, c.q. de uitgever van deze uitgave door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem (hen) op te treden, niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking.
De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in art. 17 lid 2. Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb. 351) ex artikel 16b., te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

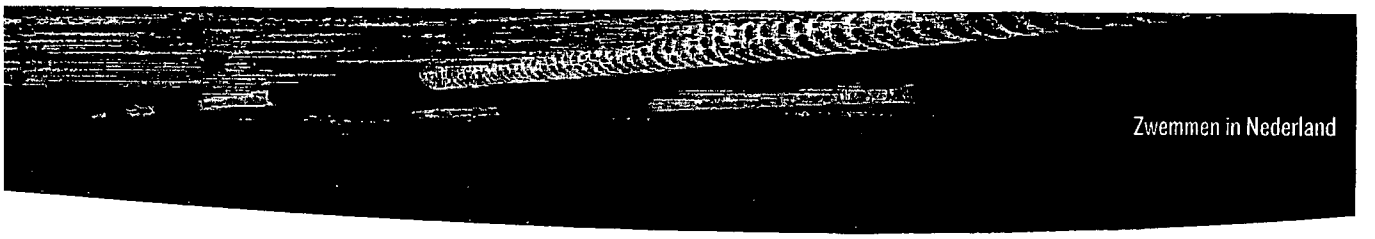



# Voorwoord

Als er iets is waar we in Nederland verstand van hebben, dan is het wel van water. Door de eeuwen heen heeft het water ons leven beïnvloed. Water is leuk om in te sporten en te spelen en levert een belangrijke bijdrage aan de economie als het gaat om zaken als transport en logistiek. Het bouwen van dijken, bruggen, luxe jachten, of bijvoorbeeld wereldwijd bekende reddings- en bergingsoperaties op zee, het heeft ons land internationaal op de kaart gezet.

Nergens ter wereld is een land te vinden waar relatief gezien zo veel zwembaden zijn als in Nederland. De oorspronkelijke reden laat zich raden, want om plezier van het water te hebben, is het kunnen zwemmen op z'n zachtst gezegd een belangrijke voorwaarde. Vanaf het begin van de sterke groei van zwem- en badinrichtingen, zoals dat in de tweede helft van de negentiende eeuw heette, waren het vooral ook sociale ontmoetingsplekken. Een van de belangrijke functies die een zwembad ook nu in de samenleving nog altijd heeft.

Nederland Waterland kent vele kanten, en zo ook Nederland Zwembadland. Misschien is het wel des te opvallender dat een overzichtelijk boek, of zo u wilt naslagwerk, ontbrak. Ik zeg nadrukkelijk ontbrak, omdat met dit boekwerk daaraan een positief einde is gemaakt.

Vereniging Sport en Gemeenten heeft graag bijgedragen aan het mogelijk maken van dit boek over zwemmen in Nederland. Niet in de laatste plaats omdat van de ongeveer 1,5 miljard euro die gemeenten jaarlijks aan sport en bewegen uitgeven bijna een vijfde naar de zwembaden gaat, waarmee gemeenten het belang van zwembaden in onze samenleving onderstrepen.

Gebruik het boek hoe u wilt. Om u te laten inspireren, overtuigen, om te vergelijken, bij besluitvorming, of 'gewoon' als naslagwerk.

Iedereen die heeft bijgedragen aan het tot stand komen van deze uitgave verdient een groot compliment. Zo bijzonder als het is om te leven in Nederland Waterland, zo bijzonder is dit boekwerk. Nog niet eerder was er zo'n compleet overzicht van de zwembranche waar zo veel verschillende partijen aan hebben meegewerkt en hun kennis hebben samengebracht.

*Lucas Bolsius*
*Voorzitter Vereniging Sport en Gemeenten*

# Inhoud

Samenvatting 10

1 Inleiding 16
1.1 Waarom dit boek 17
1.2 Leeswijzer 18

2 Van nood naar deugd, de vroege geschiedenis van de zwemsport in Nederland 20
2.1 In den beginne 21
2.2 Zwemmen op het droge 23
2.3 Van natuurbad naar zwemschool 24
2.4 Gekleed te water 25
2.5 Zwemmen onder dak 26
2.6 Sportfondsen 27
2.7 Verenigingen: de kurk waar de zwemsport op drijft 28
2.8 Een nationale bond 30

3 Zwemvaardigheid 34
3.1 Leren zwemmen 35
3.2 Badmeester als beroep 37
3.3 Zwemdiploma's in Nederland 39
3.4 Aangepaste zwemlessen voor kinderen met een beperking 41
3.5 Zwemvaardigheid in cijfers 43
3.6 Schoolzwemmen 49
3.7 Conclusie 54

4 Zwemveiligheid 56
4.1 Enkele begrippen en definities 57
4.2 Bewustwording 59
4.3 Belang van toezicht ter voorkoming van verdrinking 62
4.4 Veiligheid van zwemhulpmiddelen en reddingsvesten 67
4.5 Zwemveiligheid in cijfers 71
4.6 Conclusie 79

5 Deelname aan het zwemmen 82
5.1 Aantal bezoeken 83
5.2 Sport- en zwemdeelname 86
5.3 Profiel van de zwemmer 91
5.4 Locatie, activiteit, gezelschap en zwemduur 93
5.5 De zwembeleving 97
5.6 Imago van zwemmen 101
5.7 Conclusie 103

6 Topsport 106
6.1 Verschillende disciplines 107
6.2 Internationale successen 118
6.3 Nederlandse successen internationaal vergeleken 124
6.4 Conclusie 128

7 Zwembaden 130
7.1 Aantal zwembaden in Nederland 131
7.2 Openluchtzwembaden, overdekte zwembaden en combizwembaden 132
7.3 Solitaire zwembaden en onderdelen van een grotere organisatie 135
7.4 Aantal bassins en hun functie 138
7.5 Conclusie 145

8 Toegankelijkheid van zwembaden 148
8.1 Openbaarheid 149
8.2 Spreiding naar provincie, gemeente en stedelijkheid 153
8.3 Afstand en reisbereidheid 158
8.4 Bereikbaarheid 160
8.5 Openingstijden 163
8.6 Conclusie 166

9 Doelgroepen 168
9.1 Doelgroepen ... 169
9.2 Recreatieve voorzieningen ... 171
9.3 Voorzieningen voor mensen met een beperking ... 176
9.4 Promotionele acties ... 178
9.5 Conclusie ... 179

10 Beleid, eigendom, beheer en exploitatie 182
10.1 Exploitatie en eigendom ... 183
10.2 Toegangsprijzen ... 186
10.3 Inkomsten en uitgaven ... 188
10.4 Werkgelegenheid ... 191
10.5 Relatie met de gemeente ... 192
10.6 Belang van zwembaden volgens burgers ... 195
10.7 Conclusie ... 197

11 Zwemlesaanbieders 200
11.1 Aantal zwemlesaanbieders ... 201
11.2 Type zwemlesaanbieders ... 201
11.3 Aspecten van het zwemles geven ... 204
11.4 Aantal lesvolgers en wachtlijsten ... 205
11.5 Kosten voor het volgen van zwemlessen ... 207
11.6 Factoren die meespelen bij de keuze voor een zwemlesaanbieder ... 209
11.7 Beleving van zwemlessen ... 210
11.8 Conclusie ... 212

12 Zwemverenigingen 214
12.1 Koninklijke Nederlandse Zwembond ... 215
12.2 De Watervrienden van de NCS ... 225
12.3 Reddingsbrigades ... 227
12.4 Conclusie ... 229

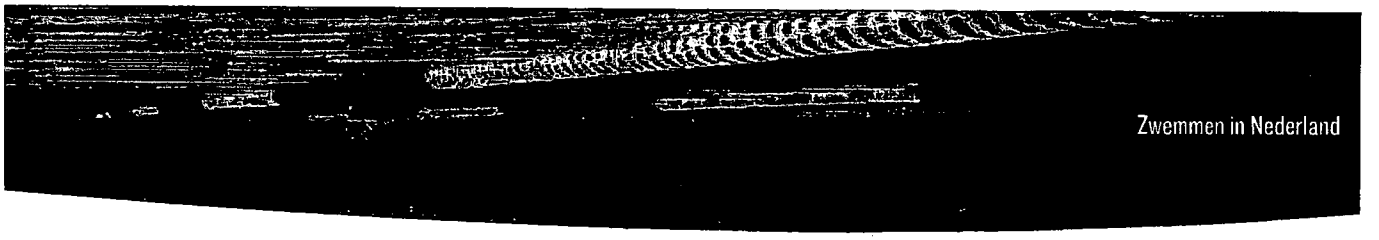



13 Zwemmen in Nederland: plaatsbepaling en blik vooruit 232
13.1 Een korte terugblik 233
13.2 Teruglopende zwemvaardigheid? 235
13.3 Zwemveiligheid – belangrijk werk onder moeilijke omstandigheden 239
13.4 Populariteit van het zwemmen in het geding 240
13.5 Creatief zijn met zwemaccommodaties 241
13.6 Kennis voor en over zwemmen 243
13.7 Slotbeschouwing 245

Literatuur 248

Bijlage I Onderzoeksverantwoording 253

# Samenvatting

## Zwemvaardigheid

- In 2012 werden er bijna 400.000 diploma's van het Zwem-ABC verkocht: diploma-A (45%), diploma-B (38%) en diploma-C (17%). De laatste jaren daalt met name de verkoop van C-diploma's. 16 procent van de Nederlanders meent dat een kind het gehele (Zwem-)ABC moet hebben doorlopen om veilig te kunnen zwemmen.
- Uiteindelijk haalt de grote meerderheid (94%) minimaal één zwemdiploma. Van de autochtone kinderen heeft 96 procent van de kinderen van 11-15 jaar een zwemdiploma. Bij de allochtone kinderen is dat 85 procent. Bij het volgen van zwemles is naast etniciteit ook het inkomen van belang.
- In 2012 werd in 43 procent van de Nederlandse gemeenten schoolzwemmen gegeven. 89 procent van de Nederlanders vindt dat de eerste verantwoordelijkheid voor de zwemvaardigheid van kinderen bij de ouders ligt. 91 procent van de Nederlanders vindt dat de landelijke politiek schoolzwemmen in het basisonderwijs verplicht moet stellen.

## Zwemveiligheid

- Jaarlijks zijn er in Nederlandse badinrichtingen ruim tachtig verdrinkingen, waarvan vier tot zeven met een dodelijke afloop.
- In 1950 was verdrinking voor 5,1 personen per 100.000 overledenen de doodsoorzaak. In 1975 was dat gedaald tot 2,0 en in 2011 tot 0,4.
- In open water redden de reddingsbrigades per jaar gemiddeld 284 mensen uit een levensbedreigende situatie.
- In 2011 vonden er 290 ziekenhuisopnamen plaats vanwege een verdrinkingsongeval en 100 à 170 behandelingen op de Spoedeisende Hulp.
- In de periode 2006-2011 waren er gemiddeld 57.000 sportblessures door zwemmen per jaar. Naar aantal SEH-behandelingen per duizend sporturen is zwemmen een veilige sport.
- 229 Nederlandse zwembaden zijn in het bezit van het Keurmerk Veilig & Schoon. De Blauwe Vlag werd in 2013 aan 153 Nederlandse stranden en jachthavens toegekend.

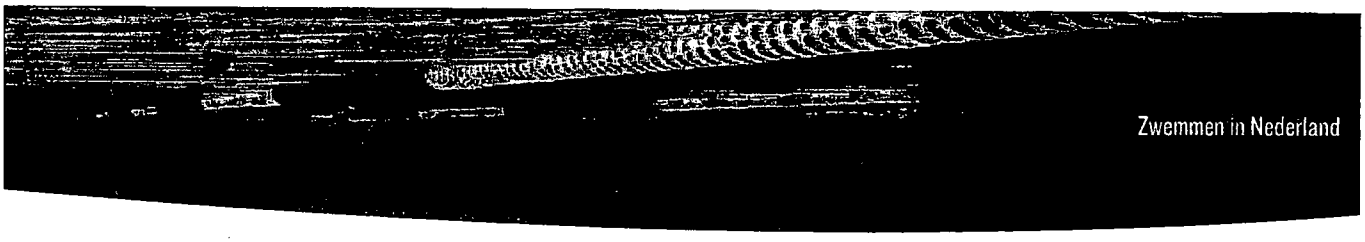



## Deelname aan het zwemmen

- Openbare zwembaden trekken jaarlijks 80 tot 90 miljoen bezoeken. De laatste jaren daalt het aantal bezoeken (2009: 79 miljoen).
- Tussen 1979 en 2007 zwom ongeveer een op de drie Nederlanders minimaal één keer per jaar, terwijl de sportdeelname in die periode toenam van 53 procent naar 71 procent. In de periode 1995-2007 valt waar te nemen dat het aantal frequente zwemmers afneemt en het aantal incidentele zwemmers toeneemt.
- In de periode 2006-2012 daalt het aandeel zwemmers van 21 procent naar 18 procent. In 2012 hebben ongeveer 3 miljoen Nederlanders van 6-79 jaar minimaal één keer per maand gezwommen.
- Zwembadbezoekers waarderen het door hun bezochte zwembad gemiddeld met een 7,4 (2013). Leden van de KNZB gaven gemiddeld een 7,0 (2013).
- Zwemmen wordt met name in verband gebracht met 'goed voor de gezondheid' en 'niet blessuregevoelig'. Verder wordt zwemmen niet gezien als 'typische mannensport' en ook niet als 'moeilijk aan te leren'.

## Topsport

- Inge de Bruijn won op de Olympische Spelen van 2000 in Sydney (Australië) en op de Olympische Spelen van 2004 in Athene (Griekenland) acht olympische medailles, waarvan vier gouden. Daarmee is zij de absolute recordhouder, zowel qua totaal aantal medailles als qua aantal gouden medailles.
- In totaal wonnen de Nederlandse zwemmers bij de Olympische Spelen van 1900 tot en met die van 2012 57 medailles, waarvan twintig gouden, achttien zilveren en negentien bronzen. Opvallend veel vrouwelijke zwemmers stonden aan de basis van deze successen. Zestien van de twintig gouden medailles en 47 van de in totaal 57 medailles werden door vrouwen gewonnen.
- Hoewel 8 procent van de olympische deelnemers aan de zwemsport deelneemt, halen de zwemmers 21 procent van de medailles binnen.

## Zwembaden

- In 2002 telde ons land 1.593 zwembaden, in 2012 waren dat er 1.537. Meer dan de helft van de zwembaden is een overdekt zwembad, een derde is een openluchtzwembad en 12 procent is een combizwembad.
- De ruim 1.500 zwembaden tellen ongeveer 3.300 bassins. 42 procent van de baden heeft één bassin. Bij sportparken/-complexen (3,0) en solitaire zwembaden (2,8) zijn er gemiddeld de meeste bassins en bij hotels (1,1) en fitnesscentra de minste (1,1).
- In ruim de helft van de zwembaden is in ieder geval één bassin geschikt voor instructie en bij 40 procent van de zwembaden kunnen doelgroepactiviteiten plaatsvinden. Een kwart van de zwembaden beschikt over minimaal één bassin dat geschikt is voor wedstrijden.

## Toegankelijkheid van zwembaden

- In 2012 waren 691 zwembaden openbaar toegankelijk. Het aantal besloten zwembaden is even groot. 10 procent van de zwembaden is semiopenbaar. Met name solitaire zwembaden (88%) en zwembaden op sportparken/-complexen (89%) zijn openbaar toegankelijk. Bij hotels (1%) is dat hoogst zelden het geval.
- Gemeenten in de Randstad tellen relatief weinig zwembaden per 25.000 inwoners en in Drenthe en op de Veluwe zijn er relatief veel. Per 100 km² zijn er relatief veel zwembaden in Limburg, Zuid-Holland en Noord-Brabant. De drie noordelijke provincies en Flevoland en Zeeland tellen weinig zwembaden per 100 km².
- In Nederland is de gemiddelde afstand tot een openbaar zwembad 2,5 kilometer.
- Ruim twee derde van de zwembaden is het gehele jaar open. Het zijn vooral zwembaden in fitnesscentra, sportparken/-complexen, gezondheids-/wellnesscentra en hotels die gedurende het hele jaar geopend zijn. Met name solitaire zwembaden en zwembaden op sportparken/-complexen kennen tijdens (school)vakanties aangepaste openingstijden.

## Doelgroepen

- 84 procent van de zwembaden reserveert op bepaalde uren zwemwater voor speciale doelgroepen. Vooral openbare zwembaden (90%) en semiopenbare zwembaden (85%) richten zich op speciale doelgroepen.
- Meer dan de helft van de openbare zwembaden heeft speciale uren voor verenigingen, familiezwemmen, discozwemmen, senioren, ouder- en kindzwemmen en babyzwemmen.
- Met name openbare zwembaden houden bij de inrichting van hun bad rekening met mensen met een handicap. 94 procent heeft een of meer speciale voorzieningen voor deze doelgroep. Bij semiopenbare (66%) is dat veel minder het geval en bij besloten zwembaden (49%) nog minder.
- In 2010/2011 organiseerde 89 procent van de openbare baden minimaal één keer een promotionele actie om het zwemmen te bevorderen. Onder semiopenbare zwembaden was dat 43 procent en onder besloten zwembaden 15 procent.

## Beleid, eigendom, beheer en exploitatie

- Steeds meer openbare zwembaden worden door particulieren geëxploiteerd (1988: 36%, 2009: 68%).
- Een kaartje voor het zwemmen in een openbaar zwembad kostte in 2011/2012 doorgaans drie tot vijf euro.
- Het totale sportbudget van gemeenten bedroeg in 2010 1,5 miljard euro, waarvan 1,3 miljard (84%) werd besteed aan sportaccommodaties. In 2009 ontvingen particuliere exploitanten van zwembaden 181 miljoen euro aan (gemeentelijke) subsidies en bijdragen (12% van het totale gemeentelijke sportbudget). Geschat wordt dat gemeenten in totaal ongeveer 270 miljoen euro besteden aan zwembaden (18% van het totale gemeentelijk sportbudget).
- Bij de ruim 1.500 zwembaden werken naar schatting 17.000 betaalde krachten en 1.600 vrijwilligers. Dat zijn ongeveer 9.800 fte voor betaalde medewerkers en 750 fte voor vrijwilligers.
- 93 procent van de personen van 11-80 jaar vindt dat een zwembad een basisvoorziening zou moeten zijn in een gemeente. Inwoners hechten meer belang aan zwembaden dan aan een bibliotheek, stadspark, en andere door de gemeente ondersteunde voorzieningen.

## Zwemlesaanbieders

- In totaal zijn er ruim 1.200 zwembaden, -scholen en -verenigingen die een erkenning hebben als Erkend Opleidings- en Exameninstituut Nationale Zwemdiploma's. Daarnaast zijn er nog enkele tientallen niet-erkende zwemlesaanbieders.
- Drie kwart van de zwemlesaanbieders is een zwembad dat ook zwemlessen verzorgt en een op de zes is een zwemvereniging. (Commerciële) zwemscholen vormen 8 procent van alle zwemlesaanbieders. 4 procent is een andersoortige zwemlesaanbieder, zoals een reddingsbrigade of een zorginstelling voor personen met een beperking.
- Bij 61 procent van de zwemlesaanbieders was in 2011/2012 een wachtlijst voor kinderen tot en met zes jaar.
- Voor een reguliere zwemles van 45 minuten wordt gemiddeld ongeveer zeven euro gevraagd (omgerekend tien euro per uur). De 'zwemlesmarkt' kent een omvang van 126 miljoen euro.

## Zwemverenigingen

- De Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB) telt 440 verenigingen met 141.000 leden (2002: 153.00). Bij de Nederlandse Culturele Sportbond (sectie Zwemmen) zijn 53 verenigingen met in totaal bijna 14.000 leden aangesloten. Reddingsbrigade Nederland bestaat uit 172 brigades die samen 24.000 leden tellen. De belangrijkste activiteiten van reddingsbrigades zijn opleiden, waterhulpverlening en sport.
- In 2009 bedroegen de totale baten van zwem- en duiksportverenigingen samen 39 miljoen euro (2000: 32 miljoen euro). In vergelijking met andere sporten betrekken zwemverenigingen naar verhouding weinig inkomsten uit sponsoring of uit kantineverkoop. Ruim de helft (54%) van de lasten van zwemverenigingen bestaan uit huisvestingskosten (gemiddelde sportvereniging 21%).
- Zwemverenigingen zijn niet pessimistischer of optimistischer dan de gemiddelde vereniging, maar hebben wel vaker te maken met wachtlijsten (20% tegen 6% gemiddeld) of met geldzorgen (66% versus 47% van de verenigingen met knelpunten).

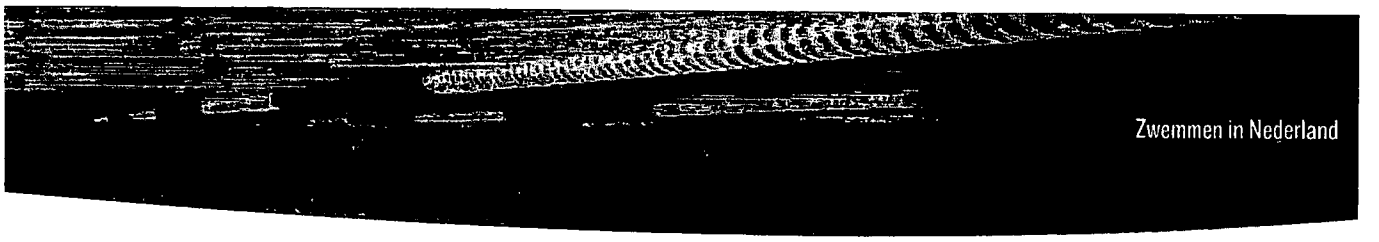

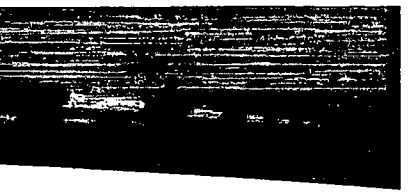

# 1

# Inleiding

» Harold van der Werff (Mulier Instituut)

» Koen Breedveld (Mulier Instituut)

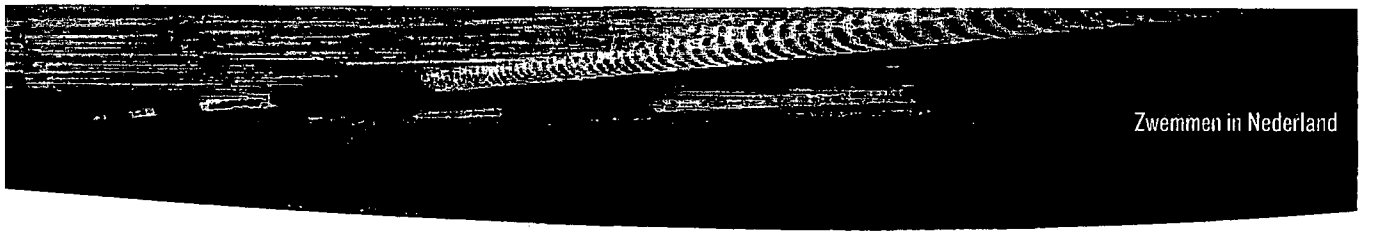



## 1.1 Waarom dit boek

Zwemmen is een van de meest verbreide sportieve activiteiten in Nederland. Slechts weinig sporten worden door zo veel verschillende mensen beoefend, en maar weinig sporten kunnen – zoals zwemmen – van zeer jong tot op zeer hoge leeftijd worden beoefend. De populariteit van het zwemmen komt mede doordat Nederland al eeuwen bezig is met het water. 18 procent van het Nederlandse 'grondgebied' wordt in beslag genomen door water. De strijd tegen het water maakt deel uit van de historie en identiteit van de 'lage landen' en is tegelijkertijd al eeuwenlang een inspiratie voor en 'showcase' van ons technisch vernuft – van inpoldering tot de Deltawerken. Daarna heeft het alom aanwezige water gestimuleerd dat er in Nederland altijd veel werk is gemaakt van het thema zwemvaardigheid. Vanuit een veiligheidsbesef dat al vele generaties wordt doorgegeven, sturen ouders hun jonge kinderen naar zwemles, vaak nog voordat ze in de leeftijd van het schoolzwemmen zitten. Eerst het zwemdiploma, daarna mag het kind een sport kiezen waar het in verenigingsverband kan sporten. Als de zwemvaardigheid veilig is gesteld, is er ruimte voor zwemmen als vrijetijdsbesteding, als wedstrijdsport of zelfs als topsport. De prestaties die op dat vlak al decennialang worden geleverd, vormen de weerspiegeling van de sterk ontwikkelde zwemtraditie die dit land kenmerkt.

In de afgelopen jaren zijn er door veel partijen in opdracht van verschillende opdrachtgevers veel gegevens verzameld over zwemmen in de meest brede zin van het woord. Een rijk scala aan onderwerpen passeerde de revue, zoals zwemvaardigheid van jonge kinderen, zwemparticipatie in het algemeen, zwemmen als topsport, toezicht bij het zwemmen, veiligheid en hygiëne, omvang en samenstelling van het zwembadenbestand, beheer en exploitatie van zwembaden en het reilen en zeilen van zwemverenigingen. Maar niet eerder was er een publicatie waarin al deze onderwerpen bij elkaar werden gebracht, en waarin de ontwikkeling van de sector en de meest recente stand van zaken helder uiteen werden gezet. Met *Zwemmen in Nederland* is gepoogd juist dat te doen: de thans beschikbare kennis te bundelen teneinde aan eenieder die daar beleidsmatig of anderszins in is geïnteresseerd te kunnen uitleggen waar zwemmen in Nederland anno 2013 voor staat.

*Zwemmen in Nederland* is een rijke mengeling van onderwerpen die de zwemsport in de meest brede zin raken. Zoals gezegd lag er al veel kennis op de planken. Waar er gaten waren, of waar de gegevens stoffig waren, is op onderdelen nieuw onderzoek uitgezet.

Wij pretenderen daarbij niet om in deze (eerste) publicatie over de zwembranche een alomvattend beeld te schetsen van alle aspecten van het zwemmen. We hebben er vooral voor gekozen om in te zoomen op díe onderwerpen die helpen begrijpen hoe de sector ervoor staat. Een aantal onderwerpen zal daarbij onderbelicht blijven, hetzij omdat de gegevens ontbraken, hetzij omdat ze minder goed pasten binnen de opzet van dit boek.[1]

Er is voor dit boek veel gebruikgemaakt van gegevens die zijn verzameld en geanalyseerd door medewerkers van het Mulier Instituut. Daarnaast is in ruime mate gebruikgemaakt van gegevens van derden, zoals van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), van de Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB) of van het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ, alsmede van de beschikbare literatuur. In aanvulling daarop zijn er diverse mensen uit de branche die ons rechtstreeks van belangwekkende informatie hebben voorzien, of op andere wijze aan de realisatie van dit boek hebben bijgedragen: André de Jeu (Vereniging Sport en Gemeenten), Menno Stokman (RECRON), Nicole Hoogwerf en Annemieke Beute (KNZB), Crista Herder, Mariska Hol, Michael van den Beld en Eric Mangé (Nationaal Platform Zwembaden | NRZ), Ester Wisse (Expertisecentrum Zwemonderwijs), Rob Goossens (Centraal Bureau voor de Statistiek), Harry Claassen en Normen Rotteveel (Nederlandse Culturele Sportbond), André van Kesteren, Ronald ter Hoeven en Marcel Jagersma (Novum Nexu), Bert Lavrijsen en Bert Hillen (Laco), Erwin van Iersel (Optisport) en Han Witvoet (Sportfondsen Nederland). Eenieder van hen bedanken we voor het samen creëren van een rijke bron van gegevens over zwemmen in Nederland. Verder gaat een woord van dank uit naar alle coauteurs van hoofdstukken, en naar de collega's van het Mulier Instituut die in verschillende fases van dit project met ons meedachten en advies gaven.

Wij hopen dat deze bundeling van krachten eraan bijdraagt dat iedereen die het zwemmen in Nederland een warm hart toedraagt – beleidsmakers, ondernemers, bestuurders van zwemverenigingen, zwemmers van beginners tot onze nationale trots, ouders die hun kinderen naar zwemles brengen – in dit boek een naslagwerk vindt waarin wetenschappelijk onderzoek op een prettig leesbare manier is vervlochten met algemene en meer diepgaande informatie over zwemmen en interessante en leuke zwemweetjes. Wij wensen u veel leesplezier.

## 1.2 Leeswijzer

Hierna volgt eerst een beknopt overzicht van de historie van het zwemmen, met daarin belangwekkende momenten voor wat het denken over zwemmen, het geven van zwemlessen, de opkomst van zwemaccommodaties en de organisatorische kant (zwemverenigingen en zwembond) betreft.

De daaropvolgende twee hoofdstukken focussen op het leren zwemmen. In hoofdstuk 3 wordt de zwemvaardigheid beschreven – waarbij bijzondere aandacht uitgaat naar het Zwem-ABC – en in hoofdstuk 4 de veiligheid bij het zwemmen (voorlichting, toezicht en hulpmiddelen).

We vervolgen met twee hoofdstukken over de deelname aan het zwemmen in Nederland. Eerst komt in hoofdstuk 5 de breedtesport aan bod met onder meer aandacht voor zwemparticipatie, een profiel van de zwemmers en het imago van de sport. Vervolgens wordt in hoofdstuk 6 gekeken naar de topsport, waarbij ruime aandacht uitgaat naar onze olympische helden.

De zes hoofdstukken die daarop volgen betreffen alle de aanbodzijde. In hoofdstuk 7 wordt een overzicht gegeven van het aantal zwembaden in Nederland en de verschillende type zwembaden die kunnen worden onderscheiden. Hoofdstuk 8 beschrijft de toegankelijkheid van de zwembaden aan de hand van de mate van openbaarheid, geografische spreiding, reisafstanden, bereikbaarheid en openingstijden. In hoofdstuk 9 zetten we uiteen welke doelgroepen de zwembaden onderscheiden, welke (recreatieve) voorzieningen er voor hen zijn en met welke acties het zwemmen onder een breed publiek wordt gepromoot. In hoofdstuk 10 volgt een beschrijving van beleid, eigendom, beheer en exploitatie van zwembaden. Hoofdstuk 11 gaat in op onder andere het aantal zwemlesaanbieders, zwemlestijden, wachtlijsten en de beleving van zwemlessen. Het aanbodsblok eindigt met hoofdstuk 12 waarin we kijken naar de zwemverenigingen.

Ten slotte wordt in hoofdstuk 13 een korte samenvatting gegeven van de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek, waarna een beeld van de toekomst van het zwemmen wordt geschetst.

In de bijlage wordt een kort overzicht gegeven van de belangrijkste bronnen die zijn gebruikt voor dit boek.

## Noot

1. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de techniek van het zwemmen zelf (het bewegingswetenschappelijke perspectief), aan de technische aspecten van de bouw van zwembaden en de waarborging van veiligheid, aan de media-aandacht voor de zwemsport, of aan de economie van het zwemmen.

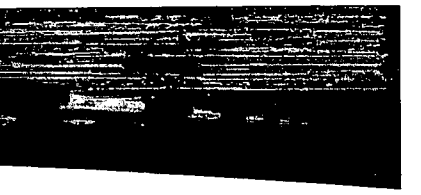

# 2

# Van nood naar deugd, de vroege geschiedenis van de zwemsport in Nederland

» Fons Kemper (Mulier Instituut)

# "Wasschen is goed, baden is beter, zwemmen is het best Leus uit 1882 van de Amsterdamsche Zwemclub"

Met een duik in het verleden frissen we eerst ons zwemgeheugen op. Al vele millennia wordt er gezwommen en meer dan vijf eeuwen wordt er al geschreven over de "kunst van het zwemmen". Toch ontwikkelt het zwemmen zich als sport pas echt in de negentiende eeuw, de periode dat militaire en particuliere zwemscholen ontstaan. De kijk op zwemmen maakt zich langzaam los van de noodzaak tot zelfredzaamheid en hygiëne. Door de introductie van de overdekte zwembaden wordt de zwemsport populair. Die zwembaden gaan de thuisbasis vormen van de vele zwemverenigingen. Het dameszwemmen vormt internationaal al snel het paradepaardje van de Nationale Zwem Bond (NZB). De vroege geschiedenis wordt afgesloten wanneer de NZB het predicaat 'Koninklijk' krijgt.

## 2.1 In den beginne

Net als lopen, klimmen en springen moet ook het zwemmen tot de oudste bewegingsvormen worden gerekend. Echter, zwemmen is voor mensen geen aangeboren vaardigheid maar gedrag dat geleerd moet worden. Daarom sturen wij onze kinderen en masse naar zwemles. Afbeeldingen uit de prehistorie tonen aan dat de mens al heel vroeg de zwemkunst machtig is. Dat wil zeggen: de elementaire aspecten beheerst, zoals het zich drijvende houden en zich in het water kunnen verplaatsen. Een van de vele bewijzen daarvoor is te vinden in de zogeheten 'grot van de zwemmers' in het zuidwesten van Egypte. Enigszins onverwacht op die plek, want die ligt midden in de Sahara. Maar de rotsschilderingen in de grot dateren uit de laatste ijstijd, ruwweg tienduizend jaar geleden, toen daar heel andere klimaatomstandigheden heersten. Er zijn op de wanden talloze zwemmende figuren afgebeeld. Enkele zwemmers voeren met de benen de kikkerslag uit die ten grondslag ligt aan de ons zo bekende schoolslag.

Een ander voorbeeld van vroege zwemkunst voert ons terug naar het rijk van Assyrië, ruim acht eeuwen voor onze jaartelling. In een bas-reliëf wordt afgebeeld hoe vluchtende soldaten een rivier proberen over te zwemmen. Zij doen dat met een onmiskenbare crawlbeweging. Sommige soldaten gebruiken met lucht gevulde blazen om zich beter drijvende te kunnen houden.

Voor Nederlanders die in een waterrijke omgeving wonen en werken, is kunnen zwemmen vaak een noodzaak om te overleven. Dat geldt zeker voor beroepsgroepen als zeelieden, beurtschippers en vissers. Maar zo vanzelfsprekend is dat ook weer niet aangezien bekend is dat velen die het water opgingen, die vaardigheid niet beheersten. Maar het water wordt ook opgezocht. In warme periodes of streken is het de verkoeling die mensen naar het water lokt. Kunnen zwemmen is dan niet alleen een belangrijke voorwaarde om dit zonder verdrinkingsgevaar te doen, maar ook om ten volle van het water te genieten. In vrijwel alle pleidooien die door de eeuwen heen gehouden worden om te leren zwemmen, komt dit dubbelkarakter – noodzaak en ontspanning – naar voren.

Niet voor niets staat zwemmen bij de Grieken en de Romeinen hoog aangeschreven als een essentieel onderdeel van de opvoeding. De uitdrukking *Neque literas, neque natare didicit* om een 'onbeschaafd' persoon – iemand die lezen en schrijven, noch zwemmen heeft geleerd – te typeren, laat daar geen twijfel over bestaan. Bij de Grieken en Romeinen bestaat er een nauwe verbondenheid van zwemmen en hun veelgeroemde badcultuur. Het verkwikkende en heilzame effect van het baden wordt door de Romeinen gecombineerd met zwemactiviteiten als lichaamsoefening. Dat is mogelijk omdat er in hun badhuizen vaak grote bassins zijn aangelegd waar gezwommen kan worden. Maar voor zwemmen als olympische discipline is de tijd nog lang niet rijp.

In de middeleeuwen is het zwemmen en duiken terug te vinden in de zeven ridderlijke volmaaktheden (schaken, dichten, paardrijden, zwemmen, boogschieten, schermen en jagen). De boeren en stedelingen waren verstoken van deze edele bezigheid.

## 2.2 Zwemmen op het droge

Onze kennis over de vroege geschiedenis van het zwemmen is nogal exemplarisch en daardoor allesbehalve volledig. Dat geldt met name voor de verspreiding van het zwemmen en hoe de verschillende technieken of slagen werden onderwezen. Het oudste bekende manuscript over zwemmen is van de hand van Nicolaus Wynmann uit Augsburg. Van hem is een in het Latijn geschreven boekwerkje uit 1538, getiteld *Columbetes, sive de arte natandi dialogues*. Daarin wijst hij vooral op het belang van zwemmen en voorziet hij de lezer van tal van nuttige adviezen over hoe te water te gaan en het zwemmen te oefenen. Nadien verschijnen er meer zwempublicaties, veelal verluchtigd met houtsneden die laten zien hoe de ingewikkelde 'kunst van het zwemmen' onder de knie is te krijgen. In die publicaties vindt ook 'schoolvorming' plaats. De schrijvers presenteren de door hen ontwikkelde methoden en zwemslagen graag als de enige vorm van *scientific swimming*.

Op soortgelijke vroege publicaties in ons taalgebied kunnen wij jammer genoeg niet terugvallen. Maar ook zonder dergelijke bronnen weten we dat er in ons waterrijke land veel aandacht is voor het zwemmen. Zo wordt het manuscript van Wynmann in Nederland tussen 1623 en 1644 maar liefst drie keer herdrukt. De populariteit van het zwemmen is ook bij onze oosterburen groot. Dat heeft alles te maken met de vele Kurorten waar zwemmen een onderdeel van de geneeskundige behandeling vormt.

De in ons land invloedrijke Duitse pedagoog Gutsmuths breekt in zijn geschriften over het belang van lichamelijke oefening ook een lans voor het zwemmen. In 1798 publiceert hij die denkbeelden in het *Kleines Lehrbuch der Schwimmkunst zum Selbstunterricht*. Zwemles dient volgens hem een onderdeel van de volksopvoeding te zijn waarbij het leren van de schoolslag voorop staat. Deze slag is ook op het droge goed te oefenen.

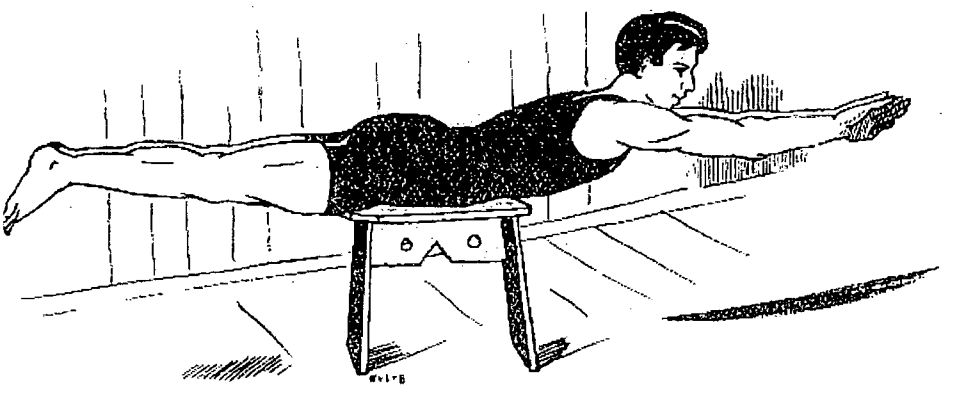

In militaire kringen is er van oudsher veel aandacht voor zwemmen als vorm van lijfsbehoud. De Napoleontische oorlogen hebben die noodzaak nog eens bevestigd. Een leger dat waterbarrières kan nemen, vraagt immers om soldaten die kunnen zwemmen. Aan het begin van de negentiende eeuw worden er vanuit dat perspectief in diverse landen militaire zwemscholen opgericht. Een van de eerste wordt in Praag in 1810 gesticht door de Pruisische generaal Von Pfuel. Op initiatief van deze wegbereider worden later ook dergelijke zwemscholen in Wenen en Berlijn geopend. Hij is, zoals veel van zijn tijdgenoten, een groot voorstander van de schoolslag die daar onderwezen wordt. Ook in Nederland zien we, zij het twintig jaar later, een soortgelijke ontwikkeling.

## 2.3 Van natuurbad naar zwemschool

In plattelandsgebieden wordt van oudsher veel gebruikgemaakt van natuurwater – rivieren, beekjes, vennen en plassen – waarin gebaad of gezwommen kan worden. De industrialisering en de daarmee samenhangende verstedelijking leiden er toe dat grote groepen mensen opeengepakt onder slechte hygiënische omstandigheden wonen. In de steden is een vorm van waterrecreatie in grachten of havenbekkens vaak niet mogelijk. Het beschikbare water is meestal moeilijk toegankelijk en vanuit gezondheidkundig oogpunt – openbare riolen – van dubieuze kwaliteit.

Begin 1800 worden de eerste plekken aan de oevers van grachten en kanalen 'ingericht' om het 'vrije zwemmen' dat zomers plaatsvindt enigszins te reguleren. Zweminrichting is een eufemisme voor zo'n voorziening, aangezien het meestal om niet meer gaat dan een stukje beschoeiing of een steiger met een trap naar het water. In de grotere steden wordt van gemeentewege bij dergelijke plekken soms een toezichthouder aangesteld. Die toezichthouder is zeker geen badmeester of zweminstructeur. In Amsterdam zijn er rond 1820 twee van dit soort door de gemeente aangewezen plekken. Met het creëren van deze aparte voorzieningen wil de overheid bovendien voorkomen dat er gebaad wordt bij plaatsen aan de gracht waar ook paarden gewassen worden. In diezelfde tijd wordt melding gemaakt van een zwemschool in de Amstel aan de Doelenstraat waar onder andere jongeren uit het Burgerweeshuis les krijgen. In Breda wordt in navolging van andere landen in 1830 de eerste militaire zwemschool opgericht. De cadetten krijgen les in een zwemkom in de vestinggracht bij de Koninklijke Militaire Academie. Een van de leraren aldaar is C.W. Ploenius. Hij verhuist naar Amsterdam en richt daar in 1846 de eerste speciaal voor het zwemmen bestemde voorziening op, gelegen in het Amsterdamse IJ aan de Westerdoksdijk. Er zijn maar liefst drie bassins van verschillende dieptes met een comfortabele dikke zandbodem. Zwemlessen voor kinderen vinden plaats vanuit een bootje met hengels

buiten boord. Aan de rand van het diepste bassin staat een springtoren van tien meter hoog. Uniek is verder de kleedgelegenheid met zestig cabines. De 'zwemschool aan het IJ', zoals het zwembad van Ploenius genoemd wordt, staat ook te boek als de accommodatie waar de eerste zwemvereniging in Nederland in 1870 haar intrek neemt.

## 2.4 Gekleed te water

In de tweede helft van de negentiende eeuw gaat zwemmen als sport zich onderscheiden van zwemmen als een voornamelijk op hygiëne en lijfsbehoud gerichte activiteit. Zwemmen en het leren ervan bij de bovengenoemde zwemscholen is grotendeels voorbehouden aan de gegoede burgerij. In die kringen beschikt men over de tijd en de middelen om zich in het zwemmen te bekwamen.

Hoewel uit gezondheidsoverwegingen het zwemmen voor eenieder wordt aanbevolen, zijn het toch vooral jongens en mannen die zwemmen en ook later de zwemsport gaan beoefenen. Meisjes en vrouwen worden geacht fysiek minder in staat te zijn om aan zwemwedstrijden deel te nemen, een opvatting die bij veel andere op Engelse leest geschoeide wedstrijdsporten verkondigd wordt. Daarnaast vormen de zedelijkheidsvoorschriften een barrière voor vrouwen als het om zwemmen gaat. Het is in de negentiende eeuw gangbaar om enkellange gewaden te dragen bij het te water gaan. Veel meer dan pootje baden zit er voor vrouwen in die badkleding niet in. Bij het Kurhaus in Scheveningen is het gebruikelijk dat dames in speciale strandkoetsen bij eb de zee in worden gereden om vervolgens van daaruit discreet gekleed in het zoute water te kunnen stappen. Langzamerhand verandert dat en begin twintigste eeuw ontstaat er voor dames zelfs heuse badmode – in zuiver wol – die vanuit een zwemoptiek meer functionele trekken gaat vertonen. Voor mannen gelden overigens ook kledingvoorschriften. Al in 1819 is er een verordening die voorschrijft dat mannen een zwembroek dienen te dragen bij het in zee gaan. Dat geldt ook voor het zwemmen in open stadswater en in de zwemscholen. Het bezit van zwemkleding is echter bij de minder gegoede klassen eerder uitzondering dan regel. Daarom is verhuur van zwemkleding en handdoeken bij de zweminrichtingen heel gewoon.

Opmerkelijk is dat tot laat in de jaren dertig de NZB het dragen van een (donkerkleurig) tricot met daaronder een zwembroek als eis stelde voor het deelnemen aan wedstrijden. Ook voor de erkenning van een record, zowel nationaal als internationaal (FINA), was deze uitmonstering verplicht.

## 2.5 Zwemmen onder dak

Het is niet verwonderlijk dat er in ons klimaat naarstig gezocht wordt naar mogelijkheden om het baden en zwemmen niet tot de zomermaanden te hoeven beperken. Nadat er steeds meer zweminrichtingen in de openlucht aangelegd zijn, wordt in 1883 het eerste overdekte zwembad annex badhuis gerealiseerd. Dat gebeurt in Den Haag, de enige stad in ons land die kan bogen op zoiets als een badcultuur. Aan de Mauritskade verrijst dit novum in de Nederlandse zwemgeschiedenis. De exploitatie – altijd een groot zorgenkind bij dit type accommodaties – krijgt men rond door naast het zwembad ook andere voorzieningen aan te bieden zoals meer dan dertig kuipbaden, een douchekamer en een stoombad.

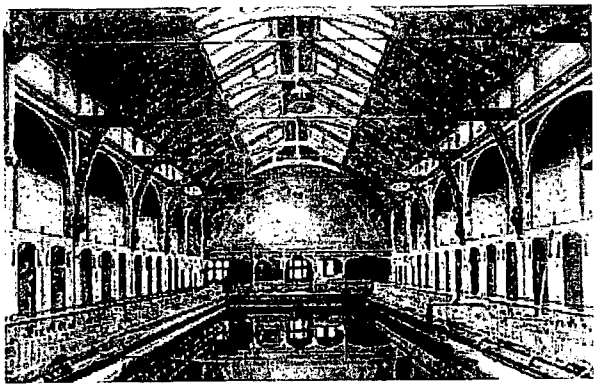

Amsterdam, een voortrekker op zwemgebied, krijgt zijn eerste overdekte bad – het 'Zwembad Heiligeweg' – pas in 1896. Ook hier is naast het zwemmen sprake van een breed aanbod, waaronder Turkse stoombaden. De in 1906 opgerichte zwemvereniging De Dolfijn mag in de winter tegen een kleine vergoeding op de vrijdagavonden in het bad komen trainen. In 1912 wordt eveneens in Amsterdam het Zuiderbad geopend in het gebouw Velox – dat eerder een wielerschool herbergde – vlak bij het Rijksmuseum. De verbouwing tot zwembad is een privé-initiatief van enkele geneesheren. Zij zien de bijdrage van het zwemmen vooral in de sfeer van persoonlijke hygiëne en bevordering van gezonde lichaamsbeweging. Hun patiënten worden dan ook regelmatig in het zwembad gezien. Het Zuiderbad wordt gepromoot als het grootste bad in Europa. De gemeente Amsterdam stelt voor de verbouwing een bescheiden lening ter beschikking, onder de voorwaarde dat er op twee avonden tegen een gereduceerde prijs gezwommen kan worden. Want, dat blijft tot het midden van de twintigste eeuw de belangrijkste belemmering: de hoge prijs van een uurtje zwemmen. Het is ook de reden dat het zwemmend publiek voor het merendeel uit volwassenen bestaat. De verjonging van de zwemsport komt pas op gang als het schoolzwemmen door de overheid ondersteund gaat worden en de jeugd tegen flink gereduceerde tarieven kan leren zwemmen.

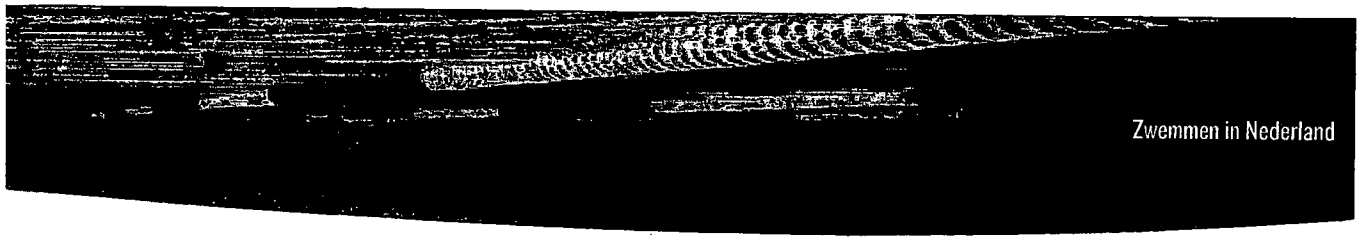



De realisering van zwemscholen en -baden is tot het begin van de twintigste eeuw meestal een zaak van private ondernemers. Dat geldt ook voor de eerste overdekte baden zoals hiervoor beschreven. Later sluiten gemeenten zich schoorvoetend bij dergelijke initiatieven aan. De terughoudendheid van gemeenten berust op twee overwegingen. De investeringen nodig voor overdekte zwembaden zijn aanzienlijk en het is geenszins een geaccepteerde opvatting dat daar een taak voor de gemeente ligt. Daarnaast is er op lokaal niveau weinig politiek draagvlak voor ondersteuning van voorzieningen die, zo wordt vaak gesteld, voornamelijk ten goede komen aan zwemverenigingen met een elitair karakter. Dat ligt anders voor 'bad- en waschinrichtingen' die wel door gemeenten geëxploiteerd worden.

## 2.6 Sportfondsen

In het krachtenveld tussen private ondernemers en gemeenten ontstaat er in 1923 een opmerkelijk particulier initiatief. Na een conflict tussen zwemvereniging Het IJ en de uitbater van het Zuiderbad over de beschikbaarheid van het bad voor polowedstrijden besluiten enkele leden om dan maar een eigen overdekt bad te laten bouwen. De stuwende kracht achter dit avontuur is de jonge rechtenstudent Han Bierenbroodspot. Hij stelt voor een systeem van spaarkassen in te stellen. Inschrijvers storten maandelijks, halfjaarlijks of jaarlijks een bedrag dat vastgezet wordt voor een te bouwen zwembad. De spaarkassen worden beheerd door een rechtspersoon: NV De Sportfondsen. De eerste inschrijvingen komen uiteraard van de leden van zwemverenigingen. Maar deze stortingen zijn natuurlijk bij lange na niet voldoende voor een dergelijk groot project. Bovendien gaat de groei langzaam vanwege de veelal kleine bijdragen die maandelijks gestort worden. Daarom wordt er veel zendingswerk verricht om ook stadsgenoten te overtuigen van het nut van een nieuw zwembad als gemeenschapsvoorziening. De gemeente volgt het initiatief op afstand en stelt zich gereserveerd op. Na drie jaar zit er nog maar weinig schot in het plan en daalt de animo bij nieuwe inschrijvers. In 1926 is er echter een doorbraak. Bierenbroodspot krijgt steun van de Rijksverzekeringbank voor zijn initiatief. Deze bank is de belangrijkste uitvoerder op het gebied van de sociale zekerheid in die tijd. Vanuit die optiek is de bank bereid om als aanvulling op het zelf gespaarde kapitaal een grote lening te verstrekken, mits de aflossing en rente van de lening door de gemeente gegarandeerd wordt. In 1927 gaat de gemeenteraad akkoord met de gevraagde garantiestelling van een kapitaal van 260.000 gulden. Dit bedrag is vrijwel gelijk aan de aanneemsom voor het nieuwe zwembad dat de naam Sportfondsenbad Oost zal gaan dragen. Niet alleen staat de gemeente garant voor aflossing en rente, ze stelt ook een terrein met daarop het gebouw van de voormalige gasfabriek in Amsterdam-Oost beschikbaar. In 1929 is het zover en is de gasfabriek getransformeerd tot een heus 25 meter-bad

met een kleiner ondiep instructiebassin en tribunes. Het nieuwe bad wordt door de initiatiefnemers succesvol geëxploiteerd. De gunstige resultaten vormen voor verenigingen elders een impuls om ook in samenspraak met de gemeente een sportfondsenbad te stichten. Publiekprivate samenwerking avant la lettre.

De 'sportfondsenaanpak' blijkt succesvol en verspreidt zich snel over het hele land. Van de 41 overdekte zwembaden die vóór 1940 in ons land worden gerealiseerd, staan er achttien op naam van de NV De Sportfondsen.

Het systeem van spaarkassen heeft tot ongeveer 1960 bestaan. Maar de tijden veranderen en het werven van inschrijvers voor de spaarkassen wordt steeds moeilijker. NV De Sportfondsen werkt dan al geruime tijd met andere financieringsvormen zoals de uitgifte van obligatieleningen. Daarmee is afscheid genomen van een uniek initiatief dat veel betekend heeft voor de opkomst en verbreiding van de zwemsport in Nederland.

## 2.7 Verenigingen: de kurk waar de zwemsport op drijft

Het zwemmen als sport vindt zoals in tal van andere sporten in ons land zijn oorsprong in het verenigingswezen. Medio 1870 stelt de directeur van de Zwemschool aan het IJ enkele trouwe bezoekers voor om een zwemclub op te richten, een voorstel dat niet geheel ontdaan is van enig eigenbelang. In de notulen van de oprichtingsvergadering wordt namelijk "(...) den kwijnenden toestand van de Zwem- en bad Inrigting (...)" als een belangrijke reden genoemd.

De vereniging kiest als naam de Amsterdamsche Zwemclub (A.Z.) en stelt zich ten doel om a) de zwemkunst te bevorderen, b) mensen te belonen voor het redden van drenkelingen en c) het organiseren van wedstrijden. Dat laatste wordt snel opgepakt want in augustus van het oprichtingsjaar wordt de eerste 'volkswedstrijd' uitgeschreven. Terwijl een orkestje zorgt voor muzikale ondersteuning vertrekken achttien deelnemers vanaf een drijvende balk zonder af te zetten, om na het ronden van een meerpaal weer terug te keren. De winnaar legt de 114 meter af in 2 minuten en 55 seconde, wat neerkomt op een gemiddelde zwemsnelheid van 0,65 m/sec. Ter vergelijking: het huidige Nederlandse record op de 100 meter is gezwommen met een snelheid van 2,1 m/sec.

Om de zwemkunst te bevorderen, biedt de vereniging gratis zwemlessen aan voor mensen uit de volksklasse, in het bijzonder jongens die bestemd zijn voor de zeevaart. Met een bijdrage van de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen is A.Z. in 1873 in staat "(...) een 50-tal jongelingen kosteloos onderricht te verschaffen." Een dergelij-

ke altruïstische instelling is vrij gebruikelijk in die tijd. Volksopvoeding is bij turn- en gymnastiekverenigingen een vaak voorkomende, maatschappelijke doelstelling. Als in 1878 de gemeente Amsterdam zelf haar eerste openbare bad- en zweminrichting opent, zijn het de leden en instructeurs van A.Z. waarop een beroep gedaan wordt om lessen te verzorgen. In 1882 kiest A.Z. als domicilie de nieuwe badinrichting aan de Ruyterkade van de heer Th. van Heemstede Obelt. Dit bad, gelegen in 'lopend water', heeft een apart bassin alleen voor dames. Met het creëren van dit aanbod kan gesproken worden van een emancipatorische doorbraak in de zwemgeschiedenis. Een lang gekoesterde wens gaat in vervulling daar bij de meeste inrichtingen dameszwemmen en damesbezoek niet toegestaan is. Daar waar het wel mogelijk is, gaat het om niet meer dan een verloren uurtje in de week op een meestal onmogelijk tijdstip. Overigens wordt in de Obelt het damesbassin bij gebruik tijdelijk met zeilen afgeschermd. Omgekeerd om de eerbaarheid niet te schenden, dienen de heren een aangepast tenue te dragen als het dames toegestaan is om de wedstrijden van de mannen bij te wonen. De leden dienen dan een tricot aan te trekken dat het bovenlichaam bedekt en soms een pantalon tot aan de knie te dragen. Dat is ook de betekenis van de aankondiging dat er een 'gekostumeerde' wedstrijd gehouden wordt.

In de Obelt vindt in 1884 ook de eerste wedstrijd voor vrouwen plaats, dat wil zeggen: meisjes onder de vijftien jaar, georganiseerd door A.Z. In een verslag daarover staat te lezen: "Zij zwommen in gewoon meisjes toilet, enkele zelfs met hoge laarzen, even vrij en vlug en minstens even sierlijk als de heeren (...)." Een eigen zwemvereniging voor vrouwen laat daarna niet lang meer op zich wachten. In 1886 wordt de Hollandsche Dames Zwemclub (H.D.Z.) opgericht, waarschijnlijk de oudste in zijn soort in Europa. H.D.Z. speelt later in de persoon van haar presidente, 'moeder' J. Triebels-Koens, een belangrijke rol in de ontwikkeling van het zwemonderwijs.

Rond 1900 ontstaan er ook zwemverenigingen die zich als 'reddingsbrigade' afficheren, zoals in 1908 de 's-Hertogenbossche Reddingsbrigade.

## 2.8 Een nationale bond

Elders in het land (o.a. Gouda, Arnhem en Leiden) zijn inmiddels ook zwemverenigingen opgericht. Er ontstaat behoefte aan samenwerking en afstemming van reglementen om tot meer eenheid te komen. Op uitnodiging van A.Z. komt een vijftal verenigingen in 1888 te Amsterdam bijeen om daar de Nederlandse Zwem Bond (NZB) op te richten. Als bondsvoorzitter wordt D. Vrijdag gekozen, een van de oprichters van A.Z. Een van de eerste zaken die de nieuwe bond wil regelen, is het onderscheid tussen 'liefhebbers' en 'beroepszwemmers'. Het zijn de liefhebbers waar de bond en de aangesloten verenigingen zich op richten. De zogeheten amateurkwestie speelt in veel sporten waar men 'oneerlijke' concurrentie door beroepssporters wil voorkomen. Maar dit type bepalingen heeft ook een andere functie. Het zorgt ervoor dat de hogere en de middenklasse, die zich de sport hebben toegeëigend, hun dominante denkbeelden daarover kunnen blijven uitdragen.

De NZB maakt zich van begin af aan sterk voor verbreding van de zwemsport in ons land. Later wordt dat vertaald in de bondsslogan 'Ieder Nederlander zwemmer'. Diploma's vormen in die benadering een stimulans en tegelijk een ijkpunt. In 1890 wordt het diploma 'geoefend zwemmer' door de bond ingesteld (zie ook hoofdstuk 3). Om de kwaliteit van het zwemonderricht te waarborgen, komen er richtlijnen voor zweminstructeurs. Het nieuwe bondsdiploma 'eerste klas zwemmeester' wordt in 1892 uitgereikt aan in dit geval een vrouwelijke meester.

De NZB groeit, zij het langzaam. Tien jaar na de oprichting zijn veertien verenigingen aangesloten die tezamen ruim 1.150 leden tellen. Weer tien jaar later, in 1908, is het aantal bondsleden gegroeid tot ruim 1.770. Internationaal wordt in die tijd niet echt aan de weg getimmerd. Langeafstandszwemmers nemen op individuele basis

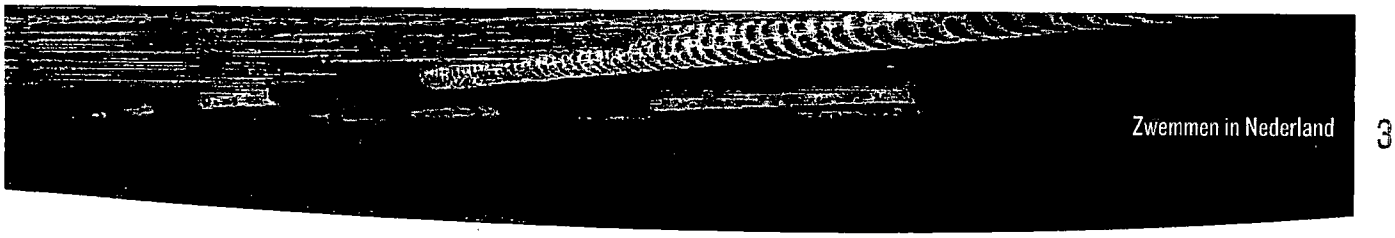



wel deel aan wedstrijden in het buitenland. Uitzending van 'nationale' zwemploegen beperkt zich aanvankelijk tot de Olympische Spelen. In 1924 komt de dan zestienjarige Marietje Baron bij de Spelen in Parijs uit op de 200 meter schoolslag. Ze zwemt in de series verreweg de snelste tijd van het hele deelnemersveld, een tijd goed voor een gouden medaille blijkt na afloop van de finale. Maar zij wordt gediskwalificeerd omdat ze één keer vergeet om met twee handen tegelijk het keerpunt aan te tikken. Baron revancheert zich twee jaar later in Brussel wanneer ze het wereldrecord schoolslag op haar naam zet. Zij wordt getraind door mevrouw Braun-Voorwinde van de Onderlinge Dames Zwemclub (O.D.Z.) uit Rotterdam. 'Ma' Braun is een succescoach die met ijzeren discipline vele talenten, waaronder haar eigen dochter 'Zus', een plaats op het podium bezorgt. Die brengt bij de Spelen van 1928 in Amsterdam het eerste dameszwemgoud binnen op de 100 meter rugslag (zie ook hoofdstuk 6). Marie Baron wint nu zilver op de 200 meter schoolslag. Een veelzijdig atlete zo blijkt, want bij het torenspringen behaalt Baron nog eens de vierde plaats.

De victoriereeks van het Nederlandse vrouwenzwemmen komt daarna pas echt op gang. *Het Zwemlied* uit 1934, geschreven door Pieter Goemans betoont eer aan de nationale heldinnen uit die tijd:

't Was eens Zus Braun, Marie Baron en thans weer Wil den Ouden
Ze is toch met Rie Mastenbroek de ster van deze sport
En duiken ze in 't water, kan geen sterveling ze houden
Dan stellen ze om beurten weer een splinternieuw record
Het hele volk heeft diep respect voor hare sterke armen
De zwemkampioene zelf is door die opspraak niet gegriefd
We roemen naast haar krachten, immers evengoed haar charme
Wanneer ze, als een zeemeermin, de koele golven klieft

Zwemmen is ons leven, zwemmen onze lust
Nooit wordt door 't water wedstrijdvuur geblust
Laat ons zwemmend streven, man zowel als vrouw
Nieuwe glans te geven, Neerlands rood-wit-blauw

Inmiddels heeft de NZB in 1933 het predicaat 'Koninklijk' gekregen. De bond steunt op drie stevige pijlers: wedstrijdzwemmen, waterpolo en schoonspringen. Met ruim 15.000 leden is de KNZB in die tijd een middelgrote sportbond. Tijdens de bezetting van Nederland in de Tweede Wereldoorlog werd onder druk van de 'Regeeringscommissaris' Karel Lotsy een fusie tot stand gebracht tussen de NBRD en de KNZB, de 'Nederlandse Zwem- en Reddingsbond'. Per 1 januari 1946 gingen beide bonden in goed overleg weer uit elkaar, alhoewel er ook voorstanders waren om de fusie in stand te houden.

Door de toename van overdekte zwembaden en de invoering van het schoolzwemmen nestelt de KNZB zich na de Tweede Wereldoorlog stevig in de top tien van sportbonden in Nederland. Het synchroonzwemmen en het openwaterzwemmen worden als nieuwe zwemdisciplines opgenomen. Daarmee zijn we in het huidige tijdvak beland.

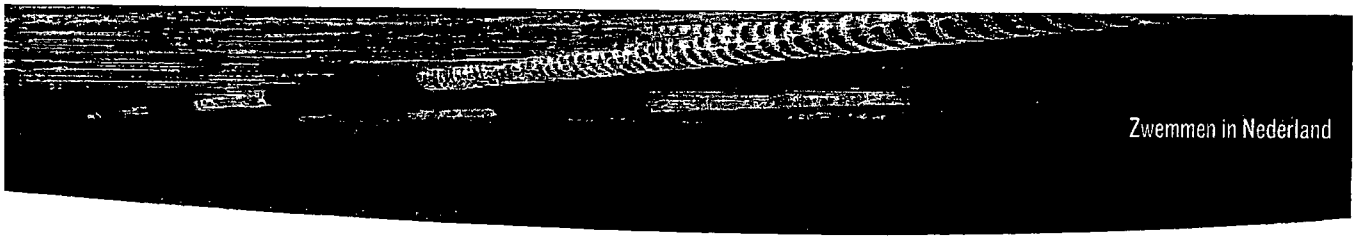

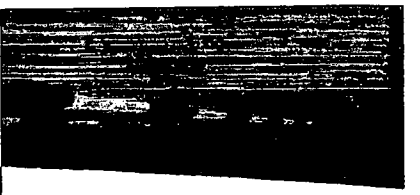

# 3

# Zwemvaardigheid


» Harold van der Werff (Mulier Instituut)

» Thamar Henneken (Nationaal Platform Zwembaden | NRZ / Expertisecentrum Zwemonderwijs)

» Raymond van Mourik (Reddingsbrigade Nederland)

» Jeroen Wezenberg ('s Heeren Loo Zorggroep, vakgroep Bewegingsagogie, Locatie Groot Schuylenburg te Apeldoorn)

In dit hoofdstuk staat zwemvaardigheid centraal. Het bijbrengen van zwemvaardigheid is een voorwaarde voor veilig verblijven rond, in en op het water, voor het plezier in recreatief zwemmen en de stap naar wedstrijdsport en voor enkelen zelfs topsport. In de volgende paragrafen gaat de aandacht uit naar zwemlessen in het algemeen en schoolzwemmen in het bijzonder, zwemlessen voor mensen met een beperking en ontwikkelingen in het beroep van badmeester en de verschillende zwemdiploma's, met een accent op het Zwem-ABC.

## 3.1 Leren zwemmen

### 3.1.1 De eerste zwemscholen in Nederland

In Nederland verscheen in 1806 van C.F. Schmidt een boekje over de zwemkunst, waarin praktische tips ten aanzien van het zwemmen gegeven werden. De Maatschappij tot het Nut van 't Algemeen heeft door het uitschrijven van prijsvragen en het stichten van zwemscholen bijgedragen aan het populair maken van deze vorm van lichaamsbeweging. Met de oprichting van de Amsterdamse Zwemclub (1870) en de Nederlandse Zwembond (1888) werd zwemmen nu ook meer als sport beoefend. Tevens hadden beide organisaties zich ten doel gesteld om de zwemkunst te onderrichten aan diegenen die dit nog niet konden.

"Gratis onderricht in de zwemkunst" dat is wat de Amsterdamse Zwemclub in mei 1871 aanbiedt aan jongelingen uit de volksklasse en aan jongelingen die voor de zeevaart bestemd zijn. Tot grote teleurstelling van de vereniging had zich echter niemand aangemeld.

AMSTERDAMSCHE ZWEMCLUB

Het bestuur roept ingevolge Art. 3 van het Reglement,

EENIGE JONGELINGEN

uit de volksklasse en voor de zeevaart bestemd, op, tot het gratis onderricht ontvangen in de Zwemkunst.
Zij, die hiervoor in aanmerking wenschen te komen, moeten zich voor 31 Mei a.s. met franco brieven, onder volledige opgave van naam, ouderdom en woonplaats aanmelden bij het Bestuur der Amsterdamsche Zwemclub, alhier, de Zwem- en Badinrichting aan den Westerdoksdijk Alhier.

Een kritisch stuk volgde in het *Nieuws van den Dag*. Er werden wederom op verschillende plekken nieuwe oproepen geplaatst en op de sluitingsdatum 8 juni 1871 hadden zich meer dan 250 jongelingen aangemeld. Er was echter uit financieel oogpunt maar plek voor tien leerlingen. Er moest namelijk per leerling contributie betaald worden aan de directeur van het zwembad. Het bestuur van de zwemclub had zich met de taak belast om ouders en voogden te overtuigen van het nut om te leren zwemmen en dat zwemmen niet zo gevaarlijk was als het eruit zag (Luirink, 1945).

### 3.1.2 Schoolzwemmen – de eerste slagen

In 1920 zonden de Vereniging voor Sociale Kinderhygiëne, de Nederlandse Zwembond en de Vereniging van Hoofden van Scholen gezamenlijk een adres aan de minister van O.K. en W. waarin zij te kennen gaven dat zij het zwemmen voor de kinderen, om redenen van gezondheid, reinheid, vaardigheid, hulpbetoon, zelfverdediging en op hygiënische, sociale en pedagogische gronden, van zo hoge betekenis achten dat het hun noodzakelijk voorkwam, dit zo veel mogelijk in het programma van het onderwijs te doen opnemen. Om deze redenen verzochten zij de minister dat:

- het zwemmen en het kunnen onderwijzen van zwemmen een deel van het examen voor de lagere akte gymnastiek zal uitmaken;
- het kunnen onderwijzen van zwemmen wordt opgenomen in het examenprogramma van deze akte voor het middelbaar onderwijs;
- het zwemmen, behoudens uitzondering, geboden door gemis aan gelegenheid tot zwemmen of door gezondheidsbezwaren, als verplicht onderdeel wordt opgenomen onder het gymnastiekonderwijs op die scholen, waar dit onderwijs bij wet is voorgeschreven (Boon, 1956).

Dit leidde er mede toe dat de schooljeugd het zwemmen wordt onderwezen. Hoewel het doel 'Ieder Nederlander zwemmer' daarmee nog niet was bereikt, ging de 'zwemzaak' er met grote sprongen door vooruit. Ook kwam er aandacht voor het zwemonderwijs voor lichamelijk beperkten.

### 3.1.3 De ommekeer

In 1985 neemt de overheid een ingrijpend besluit dat tot op heden nadelige gevolgen heeft voor het schoolzwemmen. Bij de invoering van de Wet op het Basisonderwijs in dat jaar wordt zwemonderwijs niet meer als afzonderlijk vak vermeld. Mede als gevolg van deze beleidskeuze ontbreekt een adequate bekostigingsregeling voor het zwemonderwijs op de basisschool. Ook in de kerndoelen voor het basisonderwijs, welke aangeven wat een kind op de basisschool moet leren, komt zwemmen niet meer voor (Crum, 1997). Schoolzwemmen werd hiermee volledig afhankelijk van de

financiële mogelijkheden en politieke goodwill van de gemeente- en schoolbesturen. Gemeenten kunnen nog steeds met een gemeentelijke regeling voor het schoolzwemmen de zwemvaardigheid onder kinderen stimuleren, maar meedoen aan die regeling is voor een school niet verplicht.

## 3.2 Badmeester als beroep

In 1877 wordt door de Amsterdamse Zwemclub een advertentie geplaatst voor een bekwame instructeur om "gedurende dit seizoen, eenige uren per dag onderrigt in het zwemmen te geven." De instructeur is er gekomen. Van lesgeven kwam echter niet veel terecht omdat het benodigde lesmateriaal ontbrak en er te veel mensen gebruikmaakten van het zwembad (Luirink, 1945). De Amsterdamse Zwemclub volhardde in de taak die zij zichzelf had opgelegd en in de jaren erna breidde het aantal instructeurs en jongelingen die zwemonderricht kregen uit. In navolging van Amsterdam werden ook in andere steden zwemverenigingen opgericht en zwemonderricht gegeven. De wens om een zwembond op te richten die tot taak heeft het gehele Nederlandse volk het zwemmen bij te brengen, werd vervuld op 14 augustus 1888.

De Amsterdamse Zwemclub had als een van de eerste verenigingen een examen voor 'zwemmeester' (zwemleraar). Dit examen bestond uit twee delen. Een theoriegedeelte waarin op een mondelinge en schriftelijke wijze aangetoond moest worden dat de kandidaat kennis had van onder andere elementaire zaken van natuurkunde, samenstelling van de dampingslucht, verschillende zwemmethoden, inrichting van de zwemscholen en reddingsmiddelen. Het tweede gedeelte bestond uit een praktijkexamen eigenaardigheid en het geven van een proefles (Vrijdag, 1886). In 1892 werd het eerste examen voor het 'diploma eerste klasse zwemmeester' uitgereikt (Kerkhoven red., 1978).

### 3.2.1 Recente tijd

Voorbereidingen tot reorganisatie van de opleiding voor de zwemonderwijzer zijn in 1969 aan de orde. De beroepszwemonderwijzer weet zijn belangen vanaf dat moment behartigd door de Opleidingsraad. Naast de KNZB hebben vertegenwoordigers van de Nederlandse Bond van Bad- en Zweminrichtingen (NBBZ), de Landelijke Contactraad (LC), de Samenwerkende Bond van overheidspersoneel (SBO), het Ministerie van CRM, het Ministerie van O. en W., de Nederlandse Sport Federatie (NSF), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Nederlandse Vereniging van zwemonderwijzers (NVZ) daar zitting in (Kerkhoven red., 1978).

Deze opleidingsraad was een onafhankelijk orgaan dat was ondergebracht bij de KNZB. Zwemonderwijzers konden een diploma behalen dat erkend was door de

rijksoverheid. Om dit te behalen moest er een landelijk schriftelijk examen afgelegd worden en moest er een proefles gegeven worden. Beide toetsen werden door de opleidingsraad georganiseerd en er was een (rijksgecommiteerde) examinator aanwezig. Dit systeem is ongeveer vergelijkbaar met de wijze waarop men tegenwoordig het rijbewijs behaalt.

Eind jaren tachtig van de vorige eeuw werd de Opleidingsraad ondergebracht bij de Landelijke Contactraad, de voorloper van de huidige Vereniging Sport en Gemeenten. Daarna verhuisde de Raad nog een keer. Ditmaal naar de 'Nationale Raad Zwemdiploma's', die vanaf 2001 de uitvoerende taken onder zijn beheer kreeg. De overheid trok zich steeds meer terug en de rijkserkenning van het diploma kwam te vervallen. Tevens werd de opleidingsstructuur aangepast. Van een structuur met zes te behalen modulen en het uiteindelijke diploma Zwemonderwijzer stapte men over naar drie certificeerbare eenheden, die uit een deel A (introductie) en een deel B (specialisatie) bestaan. De certificeerbare eenheden zijn afzonderlijk te behalen en na het afsluiten van de drie eenheden wordt automatisch het diploma 'Allround Zwembadmedewerker' behaald. Niet alleen de structuur van de opleiding werd veranderd, ook de wijze waarop de stof wordt aangeboden. Men probeerde aansluiting te vinden bij de ROC's (Regionale OpleidingsCentra) en het competentiegerichte onderwijs. In 2006 leidde dit tot een nieuw opleidingsboek.

Naast de beroepskracht zijn er ook tal van vrijwilligers actief in het zwemonderwijs bij de diverse verenigingen. KNZB, NCS (Nederlandse Culturele Sportbond), NOB (Nederlandse Onderwatersport Bond), KNBRD (Koninklijke Nederlandse Bond tot het Redden van Drenkelingen) hebben elk hun eigen opleiding om hun vrijwilligers bekwaam te maken voor het geven van zwemles. Deze opleidingen vallen niet onder de examenraad, met uitzondering van de opleiding voor de kaderleden van de NCS. De NCS heeft in 2012 zijn opleiding ondergebracht bij de examenraad.

### 3.2.2 Hbo en mbo

Bij alle Academies voor Lichamelijke Opvoeding (ALO) maakt het zwemmen deel uit van het curriculum. Elke academie trekt echter haar eigen plan in de wijze waarop zij het vak zwemmen aanbiedt. Op het toenmalige CIOS kon de aantekening 'Zwemonderwijs' behaald worden. De wijze waarop dit aangeboden werd, was per CIOS verschillend. Met het ontstaan van de ROC's en de Opleiding Sport en Bewegen kwam er een verschuiving in de structuren op mbo-niveau. Een groot aantal ROC's is aangesloten bij de Examenraad en biedt een of meer certificeerbare eenheden aan hun studenten aan. Andere ROC's trekken hun eigen plan.

## 3.3 Zwemdiploma's in Nederland

In 1888 werd de Nederlandse Zwem Bond (NZB), de voorloper van de KNZB, opgericht (zie ook hoofdstuk 2). Hoewel de opzet was orde en regel te scheppen bij het wedstrijdwezen, werd toch direct in de statuten opgenomen dat de zwembond zich ten doel stelde de beoefening van de zwemkunst in Nederland meer algemeen te maken. Vandaar ook dat al in de beginjaren het diplomazwemmen en de gesprekken hierover werden aangesneden door de zwembond. Dit leidde zo'n twee jaar later in 1892/1893 tot het diploma 'Geoefend zwemmer'. Er wordt dus in Nederland al bijna 125 jaar met zwemdiploma's gewerkt!

In 1937 werd er voor het eerst door de NZB een 'uniform Nederlands Zwemdiploma' uitgereikt en al snel volgde vier Zwemvaardigheidsdiploma's. Tevens waren er aparte zwemdiploma's die tijdens het schoolzwemmen behaald konden worden. In de oorlog (1942/1943) werden alle zwemdiploma's van de KNZB ondergebracht bij de overheid. Na de oorlog is het diplomazwemmen bij de toenmalige ministers van CRM en Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen gebleven. De KNZB werd belast met de uitvoering en het toezicht op het diplomazwemmen voor niet-scholieren. Later mocht ook de Nederlandse Culturele Sportbond (NCS) zwemdiploma's uitgeven. Het Ministerie van OCW nam de schoolzwemdiploma's voor zijn rekening (www.wikipedia.org).

Van 1946 tot 1984 waren er twee KNZB-zwemdiploma's: Diploma 1, Voorbereidend Zwemdiploma en Diploma 2, Diploma Geoefend Zwemmer. Verder had de KNZB nog de Zwemvaardigheidsdiploma's A, B en C.[1] De KNZB ging er vroeger van uit dat jonge kinderen van een jaar of vijf echt nog niet een zwemdiploma mochten halen en die visie zag men ook terug in de zwaarte van de gestelde eisen. Dit systeem is vanaf 1946 in verschillende varianten tot 1984 gebruikt. Daarna is onder andere op wens van de overheid een centraal uitgegeven nationaal zwemdiploma van start gegaan. De Nationale Raad Zwemdiploma's (NRZ) kreeg de opdracht deze taak uit te voeren. Het eerste Nationale Zwemdiploma werd op 16 mei 1984 uitgereikt door Z.K.H. Prins Bernhard aan de zesjarige Suzanne Matser. Dit is destijds breed uitgemeten in een speciale krant die in een oplage van 600.000 stuks is verspreid via onder andere zwembaden, zwemscholen en zwemverenigingen (NRZ, 1984). Per 1 augustus 1984 kwamen de diploma's van de KNZB, OCW en NCS te vervallen.

Het vernieuwde diplomasysteem, dat de BREZ (de uitgave Bepalingen Richtlijnen en Examenprogramma's Zwemdiploma's) als uitgangspunt had, bestond toen net als voorheen uit twee diploma's. Gelijktijdig werden er ook twee diploma's ontwikkeld door de Eerste Nationale Vereniging voor de Opleiding van Zwemonderwijzers (ENVOZ). Deze organisatie is ontstaan uit de in 1974 opgerichte Nederlandse Vereniging van Zwembadmedewerkers (NVZ) en had als doel met de ontwikkeling van hun zwemdiploma een

alternatief te bieden voor het nationale zwemdiploma. De ENVOZ is aangesloten bij de Internationale Federatie van Swimming Teachers Association (IFSTA) en hun diploma's hebben de erkenning van deze organisatie. De IFSTA is een organisatie die in meer dan twintig landen over de gehele wereld zwemdiploma's levert.

In 1985 werd het 'Basiszwemdiploma' geïntroduceerd als voorloper van het huidige C-diploma. Vanaf 1995 is nagedacht over vernieuwing van de zwemdiploma's waaruit het Zwem-ABC in 1998 tot stand is gekomen. Het Zwem-ABC kent twee hoofddoelstellingen; zwemveiligheid en toerusting. De inhoud van de zwemdiploma's is hier, in nauwe samenwerking met de medewerkers uit de zwembadbranche, op afgestemd (Nationaal Platform Zwembaden | NRZ). De BREZ is hiervoor geheel vernieuwd en deze geldt nu (na nog een wijziging in 2010) als BREZ 2.0 nog steeds als officiële regelgeving voor het Zwem-ABC. In de bijlagen staan de examenprogramma's van de drie diploma's van het Zwem-ABC.

Ook de ENVOZ is van een tweedelig diplomasysteem naar een driedelig zwemdiploma overgestapt.

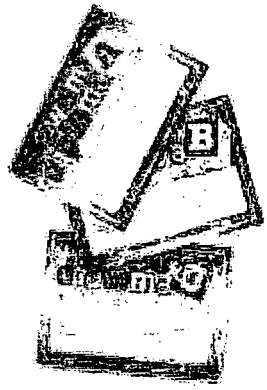

Tot en met 2008 kon men ook zwembrevetten halen bij de reddingsbrigades. Vanaf een leeftijd van vijf jaar kon je lid worden van de plaatselijke brigade en oefenen voor Brevet A en Brevet B. Daarmee beheerste je de basis van het zwemmen en vervolgens kon je eventueel verder gaan om zwemmend redden te leren. Sinds 2009 werken ook de reddingsbrigades met de diploma's van het Zwem-ABC (www.wikipedia.org).

## Bepalingen, Richtlijnen en Examenprogramma's Zwem-ABC (BREZ 2.0)

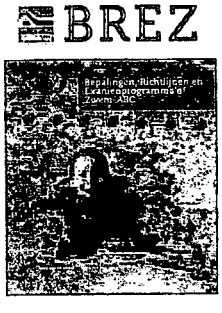


In ons land worden de Nationale Zwemdiploma's uitgegeven door het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ. De meest bekende diploma's zijn die van het Zwem-ABC. Daarnaast zijn er verschillende Zwemvaardigheidsdiploma's. De organisatie van het diplomazwemmen, de uitvoering van examenprogramma's en het toezicht op kwaliteit van het diplomazwemmen voor het Zwem-ABC zijn vastgelegd in de BREZ.

In 2010 zijn verschillende aanpassingen in de examenprogramma's doorgevoerd. Ook heeft het bestuur van het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ nieuwe bepalingen vastgesteld. Dit maakt dat op 1 september 2010 BREZ 2.0 van kracht werd. In de BREZ 2.0 staan onder andere specifieke bepalingen omtrent de uitvoering van examenprogramma's. Er wordt ingegaan op de eisen waaraan het zwembad waarin wordt afgezwommen moet voldoen, toegestane materialen en hulpmiddelen en het aantal pogingen per onderdeel. Rapporteurs van het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ houden toezicht op de kwaliteit van het diplomazwemmen door periodiek zwembaden te bezoeken tijdens het diplomazwemmen.
Het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ heeft de BREZ 2.0 uitgegeven in de vorm van een handzaam boekje.

Meer informatie over de BREZ is te vinden op www.zwemwiki.org/tiki-index.php?page=BREZ.

Mede door de komst van de zwemscholen zijn er andere organisaties, zoals ZwemOnderwijs Nederland en Het Nieuwe Zwemmen.nl ontstaan die ook zwemdiploma's uitgeven. Ook zij geven zwemdiploma's uit op basis van een driedelig diplomasysteem. Qua inhoud vertonen deze sterke overeenkomsten met het door de NRZ (tegenwoordig Nationaal Platform Zwembaden | NRZ) uitgegeven Zwem-ABC.

## 3.4 Aangepaste zwemlessen voor kinderen met een beperking

Een bijzondere groep die zwemlessen volgt, zijn de kinderen met een beperking. Deze doelgroep bestaat voornamelijk uit kinderen die niet mee kunnen komen bij reguliere zwemaanbieders. Het gaat om kinderen met het Down-syndroom, met een stoornis in het autistisch spectrum, met ADHD, met spasticiteit in een of meerdere ledematen, met PDD-NOS, met gedragsproblematiek of met een verstandelijke beperking. Daarnaast zijn er kinderen met een combinatie van stoornissen, zoals een verstandelijke beperking en een auditieve of visuele beperking, et cetera. In de meeste gevallen volgen zij niet de gewone zwemlessen. Er zijn verschillende redenen aan te wijzen waarom deze doelgroep het niet redt om bij een reguliere zwemaanbieder een zwemdiploma te halen:

- bij reguliere zwemlessen zijn vaak de zwemgroepen groot, waardoor er nauwelijks individuele aandacht mogelijk is;
- ook de tijdspanne waarin een diploma wordt gehaald speelt mee. Het aanbod van zwemaanbieders is nu veelal zo dat het kind binnen een jaar zowel een A- en B-diploma kan halen. Het leertempo van kinderen met een beperking ligt veel lager;
- het technisch kader is (vaak) niet geschoold om met gedragsproblematiek om te gaan;
- er zijn op locatie vaak geen faciliteiten om individuele aandacht te bieden voor kinderen met een beperking;
- waarschijnlijk zal ook het financiële aspect meewegen. Het is commercieel aantrekkelijk om zwemlessen aan te bieden aan grotere groepen die snel slagen, dan aan kleine groepjes die vaak een aantal jaren doen over het behalen van het diploma-A.

### 3.4.1 Technisch kader

Juist bij de groep kinderen met een beperking is het belangrijk dat de lessen worden verzorgd door bekwaam en bevoegd personeel. Bij CIOS/SB (mbo, met zwembevoegdheid) en ALO (hbo, met aantekening zwemmen) is er theoretische en praktische aandacht

voor de 'aangepaste' doelgroep. Daarbij strekt het tot aanbeveling als men tijdens de opleiding ervaring opdoet in het aanbieden van zwemlessen aan de doelgroep.

### 3.4.2 Fysieke voorzieningen

Bij het verzorgen van zwemlessen aan mensen met een beperking gelden ook andere eisen aan de fysieke omgeving. Het zwembadgebouw dient toegankelijk te zijn voor mensen in een rolstoel, niet alleen bij de entree, maar ook in de gangen. De deuropeningen naar kleedkamers dienen voldoende breed te zijn en de kleedkamers zelf breed en overzichtelijk met voldoende omkleed- en douchemogelijkheden. Andere waardevolle faciliteiten zijn een badstoel waarmee men door middel van een schuine helling het water in kan gaan en tilliften om zwemmers eventueel uit een rolstoel te tillen en op een brancard te vervoeren naar het zwembad, eventueel ook via die schuine helling. Verder is het handig voor de doelgroep als een groot gedeelte van het zwembad relatief ondiep is, omdat de zwemmers dan toch kunnen staan als het even moeilijk voor ze wordt. Voor de zwemdocent is dit ook prettig want men kan gemakkelijk de zwemmer tactiele ondersteuning bieden. Een temperatuur van ongeveer 33 á 34 graden is voor kinderen met een beperking aangenaam. Als laatste noemen we de verschillende hulpmiddelen die het aanleren van zwemmen gemakkelijker maken.

### 3.4.3 Zwem-ABC

In principe krijgen kinderen met een beperking geen vrijstelling om hun zwemdiploma te behalen. Ook deze 'aangepaste' doelgroep moet voldoen aan alle onderdelen die behoren bij het ABC-zwemdiploma. Een enkele keer zal men op een onderdeel vrijstelling aanvragen. Zoals al eerder is gezegd, is het leertempo van kinderen met een beperking aanmerkelijk lager dan bij de reguliere zwemlessen. Gemiddeld duurt het behalen van een A-diploma bij deze doelgroep twee á drie jaar. Sommigen behalen het zwemdiploma eerder, een enkeling doet er zelfs vier jaar over.

### 3.4.4 Beleving

Als eerste is het belangrijk dat de zwemmer en de zwemdocent een vertrouwensband opbouwen. Zonder een vertrouwensband is het voor een zwemdocent lastig om allerlei zwemslagen tactiel aan te leren. De zwemmers vinden het over het algemeen erg leuk om te leren zwemmen. Al spelenderwijs leert men allerlei zwemslagen en zwemtechnieken. Als eerste kan men de zwemmers watervrij maken door allerlei waterspelletjes te doen, zoals douchen in het water, blazen over het water, in het ondiepe iets onder water pakken, spetteren in het water, water over je gezicht. Wat veel zwemmers eng en spannend vinden, is op de buik of rug drijven. Door middel van verschillende zwemkurkjes en veel tactiele begeleiding kan men de zwemmer laten voelen hoe ze het beste kunnen

drijven. Als de zwemmer eenmaal door heeft dat hij zelf kan drijven, kan de zwemdocent aan de slag met de zwemslagtechniek. Vooral in het begin is het veelvuldig tactiel laten voelen aan de zwemmer hoe een zwemslag gemaakt moet worden erg belangrijk. Daarna kunnen de zwemdocenten de kinderen al spelenderwijs allerlei zwemslagen en -technieken aanleren. Wat vooral ook van belang is bij deze doelgroep, is dat de jonge zwemmer vooral positieve ervaringen opdoet. Daarbij hoort het vooraf creëren van de juiste context, zodat de zwemmer aan het einde van de zwemles een positieve ervaring mee naar huis neemt.

## 3.5 Zwemvaardigheid in cijfers

### 3.5.1 Aantallen diploma's

In 2011/2012 nam 95 procent van alle zwemlesaanbieders hun zwemdiploma's af bij het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ. Dat percentage kan jaarlijks licht fluctueren. Ook kunnen de aantallen verkochte diploma's per diploma enigszins per jaar verschillen. Het platform geeft in totaal 27 Nationale Zwemdiploma's uit. De bekendste daarvan is het Zwem-ABC. In 2012 werden er bijna 400.000 diploma's van het Zwem-ABC verkocht (figuur 3.1). Diploma-A (45%) en diploma-B (38%) vormen daarvan het grootste deel. Het aandeel van diploma-C bedroeg 17 procent. Uit deze cijfers komt naar voren dat nog steeds lang niet alle kinderen het volledige Zwem-ABC doorlopen. Een aantal kinderen stopt bij A, een groter deel stopt bij B en een minderheid gaat door naar C.

### 3.5.2 Aandelen diploma's

Een goede schatting van het aandeel kinderen met een zwemdiploma kan worden verkregen door het aantal kinderen in de zwemlesleeftijd te relateren aan het aantal verkochte zwemdiploma's. We zijn daarbij uitgaan van een leeftijd van vijf jaar. In 2012 werden bijna 176.000 diploma's A verkocht en vijf jaar daarvoor waren er 179.000 kinderen geboren (tabel 3.1). Dat zou betekenen dat 98 procent van de kinderen van vijf jaar het diploma-A heeft gehaald. Van de kinderen die het diploma-A halen is niet iedereen vijf jaar, maar het berekende percentage geeft wel een indicatief beeld, zeker als verschillende jaren naast elkaar worden gezet. Als we er verder van uitgaan dat het Zwem-ABC een marktaandeel heeft van ongeveer 95 procent, kan worden gesteld dat bijna alle kinderen in Nederland een diploma-A behalen.

**Figuur 3.1 Aantal verkochte zwemdiploma's van het Zwem-ABC, 2010-2012.**

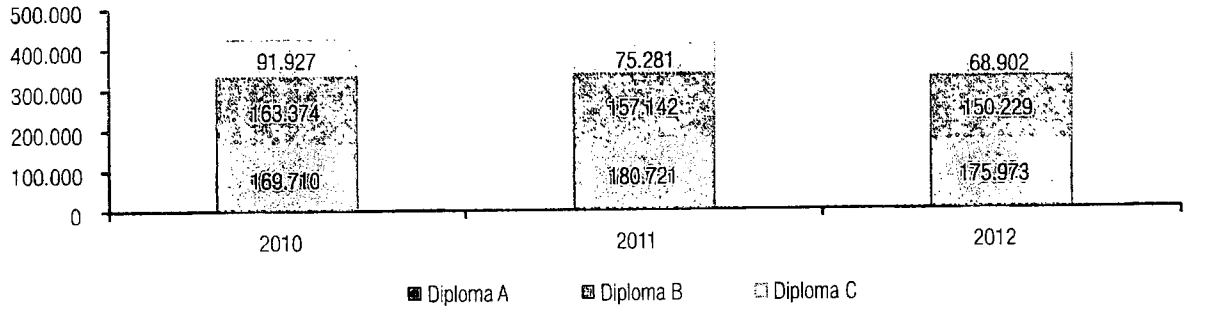


Bron: Nationaal Platform Zwembaden | NRZ, 2013.

**Tabel 3.1 Schatting van het diplomabezit onder jonge kinderen, 2010-2012.**

| JAAR | VERKOCHTE DIPLOMA'S | | | | | DIPLOMABEZIT (IN PROCENTEN) | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | A | B | C | Totaal aantal diploma | Geboorten vijf kalenderjaren geleden | A | B | C |
| 2010 | 169.710 | 163.374 | 91.927 | 425.011 | 187.910 | 90 | 87 | 49 |
| 2011 | 180.721 | 157.142 | 75.281 | 413.144 | 185.057 | 98 | 85 | 41 |
| 2012 | 175.973 | 150.229 | 68.902 | 395.104 | 179.000 | 98 | 84 | 38 |

Bron: Nationaal Platform Zwembaden | NRZ, 2013.

Dezelfde berekening kan voor diploma-B en -C worden gedaan. Duidelijk is dat de overgrote meerderheid van de kinderen zowel A als B haalt, maar dat de stap naar C minder vanzelfsprekend is. Minder dan de helft van de kinderen maakt het volledige Zwem-ABC. Het lijkt erop dat dit aandeel de laatste jaren enigszins daalt.

Een andere bron van informatie over diplomabezit is de internettool van 'Waterdicht',[2] waar scholen in het primair onderwijs registreren welke diploma's de kinderen van hun school hebben. Voor het seizoen 2010/2011 is van scholen in verschillende gemeenten bekend welke diploma's de kinderen hebben.[3] Het percentage kinderen zonder zwemdiploma neemt af bij elke hogere groep (figuur 3.2). In groep 3 heeft 59 procent een of meer zwemdiploma's en in groep 6 is dat 96 procent. We merken op dat de uitkomsten van de internettool niet representatief zijn voor heel Nederland,

omdat de grote steden zijn oververtegenwoordigd binnen de deelnemende gemeenten. Ook hier geldt echter dat de uitkomsten een goede indicatie bieden.

**Figuur 3.2 Diplomabezit bij kinderen in het primair onderwijs, schooljaar 2010/2011 (groep 3: scholen in 19 gemeenten, groep 6: scholen in 10 gemeenten), in procenten.**

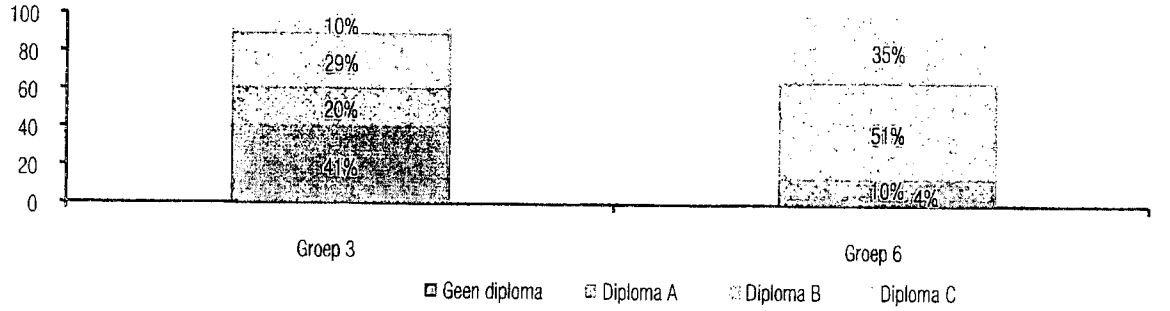


Bron: Internettool Waterdicht 2013.

Een derde bron van gegevens ten slotte vormt het vierjaarlijkse Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) van het Sociaal en Cultureel Planbureau. In 2003 en 2007 zijn in dit onderzoek ook vragen over zwemvaardigheid gesteld, aan een representatieve doorsnede van de Nederlandse bevolking. In 2007 had 88 procent van de autochtone bevolking van 6-15 jaar een of meer zwemdiploma's (figuur 3.3). Bij de allochtonen was dat 76 procent. Binnen de groep allochtonen komt naar voren dat met name bij de kinderen uit Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse gezinnen het diplomabezit nog verder achterblijft.

Uiteindelijk haalt de grote meerderheid (94%) minimaal één zwemdiploma. Van de autochtone kinderen heeft 96 procent van de kinderen van 11-15 jaar een zwemdiploma en bij de allochtone kinderen is dat 85 procent. Het diplomabezit is lager onder kinderen in gezinnen met lagere inkomens dan onder kinderen in gezinnen met midden en hogere inkomens. Die verschillen doen zich zowel onder autochtone als onder allochtone kinderen voor, waarmee duidelijk is de twee factoren (inkomen en etniciteit) eigenstandige factoren zijn. Diplomabezit is verder lager onder kinderen in (zeer) sterk stedelijke gebieden dan onder kinderen in niet tot matig stedelijke gebieden, met name bij allochtone kinderen (Wisse et al., 2009).

**Figuur 3.3 Diplomabezit bij kinderen van 6-15 jaar in 2007, naar etniciteit, in procenten.**

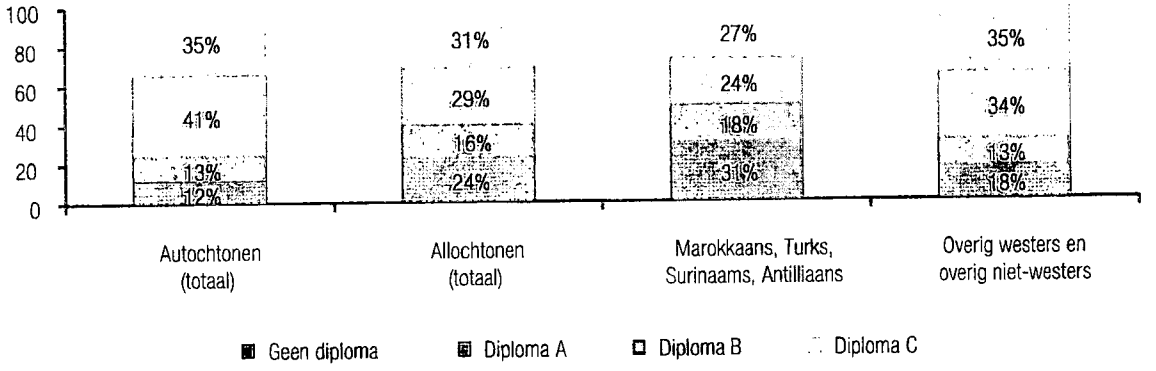


Bron: Wisse et al., 2009.

### 3.5.3 Draagvlak Zwem-ABC

Bij het opzetten van het Zwem-ABC is er destijds naar gestreefd iets op te zetten wat ervoor zou zorgen dat kinderen meer zwemveilig zouden zijn. De opleidingslijn bestaat uit drie zwemdiploma's die een kind opeenvolgend dient te halen, waarbij ervan werd gegaan dat een kind zwemvaardig is als die diploma-B behaalt, maar pas zwemveilig na het behalen van diploma-C. De cijfers laten echter zien dat hoewel bijna alle kinderen op zwemles gaan en de grote meerderheid diploma-B behaalt, slechts een derde het complete Zwem-ABC voltooit. De vraag is of zwemvaardig voldoende veilig is.

In 2013 is aan een representatieve groep Nederlanders van 15-80 jaar gevraagd welk zwemdiploma volgens hen noodzakelijk is om een kind veilig te kunnen laten zwemmen. Ruim een kwart denkt dat diploma-A daartoe al toereikend is (figuur 3.4). De helft meent dat een kind ten minste over zwemdiploma-B moet beschikken en 16 procent antwoordt dat een kind het gehele (Zwem-)ABC moet hebben doorlopen om veilig te kunnen zwemmen. De groep die denkt dat een kind daarvoor helemaal geen diploma's nodig heeft, is verwaarloosbaar klein. Dezelfde vraag is ook in 2008 aan een vergelijkbare groep gesteld. De uitkomsten van dat jaar en die van 2013 zijn nagenoeg identiek. De afgelopen vijf jaar zijn niet meer ouders overtuigd geraakt van het belang van het doorlopen van het complete Zwem-ABC.

### 3.5.4 Het Zwem-ABC en daarna

Het Zwem-ABC biedt een goede basis voor zwemvaardigheid. Kinderen – en overigens ook volwassenen – leren daarmee de techniek van het drijven en het uitvoeren van ver-

**Figuur 3.4 Het vereiste diploma om kinderen veilig te kunnen laten zwemmen, personen van 15-80 jaar, 2008 en 2013, in procenten.**

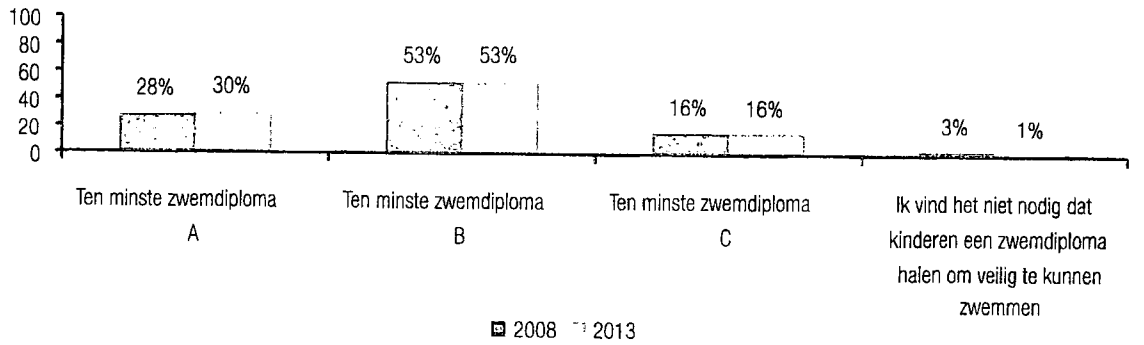


Bronnen: *Sportersmonitor 2008*; Nationaal Sportonderzoek 2013, voorjaarsmeting.

schillende zwemslagen en onderwatertechnieken. Ook doet de zwemmer de ervaring op om gekleed te water te raken en weer uit het water te komen. Daarmee kan een zwemmer zich onder veel normale omstandigheden, en zeker in een zwembad, in figuurlijke zin 'goed redden'.

## Stichting PRO Zwemmen

In 1948 werd onder de naam Mr. B. Fonds – vernoemd naar Han Bierenbroodspot, die aan de wieg stond van NV De Sportfondsen – een stichting opgericht die middelen wilde verzamelen om een zwemploeg af te vaardigen naar de Olympische Spelen. Daarvoor waren toen geen algemene middelen beschikbaar. Gesteund door een comité van aanbeveling, waarin de burgemeesters van een aantal grote steden zitting hadden, onder het voorzitterschap van de minister van Volkshuisvesting en Wederopbouw, werd met succes een actie onder de Nederlandse bevolking gehouden. Na dit eerste doel is het fonds blijven voortleven.

In 1996 vond er een afsplitsing plaats. Het fonds kreeg een andere stichting naast zich, de Stichting PRO Zwemmen. Deze zorgt voor alle verkoopactiviteiten, bijvoorbeeld van de populaire tegeldiploma's waarvan er inmiddels meer dan 1 miljoen zijn verkocht. Een ander populair product is het Stappenplan Zwem-ABC. Vele zwembaden, zwemscholen en zwemverenigingen hebben de weg naar de stichting gevonden.

Met de verkoop van deze aan de zwemles gerelateerde artikelen is PRO Zwemmen in de gelegenheid om bijzondere projecten binnen de Nederlandse zwemwereld te steunen, in het bijzonder (waardevolle) projecten, die via de reguliere weg geen of onvoldoende middelen weten te genereren om gerealiseerd te kunnen worden. Het doel van de Stichting PRO Zwemmen is bevordering van het zwemmen in de meest brede zin.

Zie voor meer info www.prozwemmen.nl.

**Figuur 3.5 Het aanbod van zwemlessen door zwemlesaanbieders, in procenten.**

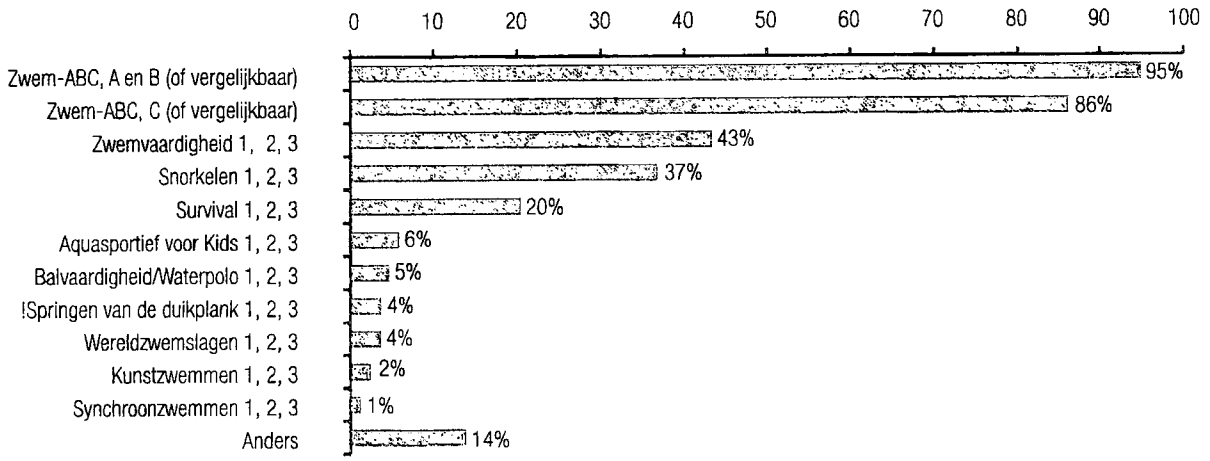


Bron: *Zwemmonitor 2012*.

Zowel door het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ als door de Reddingsbrigade Nederland wordt echter aanbevolen om ook na het behalen van deze diploma's regelmatig de zwemvaardigheid te onderhouden. Anders kan deze, zeker bij jonge kinderen, na verloop van tijd weer afnemen. Zwemmen is daarnaast een inspannende bezigheid die conditie vereist. Indien deze conditie niet aanwezig is of achteruit gaat, kan het beschikken over technische basiszwemvaardigheid onvoldoende blijken om veilig te kunnen zwemmen.

Het Zwem-ABC wordt altijd afgenomen in een zwembad. Daar worden ook de lessen gegeven. Zwemmers krijgen daardoor nog niet de ervaring mee van zwemmen in open water (buiten). De omstandigheden in een zwembad zijn overwegend vrij eenduidig geconditioneerd: kwaliteit van het water, temperatuur, helderheid, bodem, kanten en omvang. Een zwembad kan iets groter of kleiner en dieper of minder diep zijn, maar daarmee is de variatie grotendeels weergegeven (afgezien van tropische zwemparadijzen en dergelijke). In open water spelen echter heel andere factoren een rol. Wind, stroming (zee, rivieren), bodemgesteldheid en veranderende bodem, onderwaterleven, obstakels, bouwwerken, donker water, ontbreken van kanten, andere watersporten om je heen. Het zijn allemaal factoren die afwijken van de omstandigheden tijdens de zwemlessen. Daarom bieden zwemscholen en reddingsbrigades de mogelijkheid om meer zwemvaardigheden te leren. Die zijn er voor een belangrijk deel ook op gericht om jezelf of een ander uit een moeilijke situatie in het water te redden. Bij de reddingsbrigades zijn ook beroepsopleidingen te volgen.

Bij de grote meerderheid van de zwemlesaanbieders kan het gehele Zwem-ABC worden gevolgd, hoewel niet bij alle aanbieders ook diploma-C kan worden behaald (figuur 3.5). Veel zwemlesaanbieders bieden ook de lessen 'Zwemvaardigheid', 'Snorkelen' en/of 'Survival' aan. Bij 'andere' zwemlessen kan worden gedacht aan bijvoorbeeld zwemlessen voor mensen met een beperking of reddend zwemmen. In hoofdstuk 11 wordt verder ingegaan op de zwemlesaanbieders.

## 3.6 Schoolzwemmen

Historisch gezien is schoolzwemmen van groot belang geweest in het stimuleren van de zwemvaardigheid in Nederland (zie paragraaf 3.1). De laatste decennia echter lijkt schoolzwemmen aan belang in te boeten (figuur 3.6). In 1991 deed nog 90 procent van de scholen aan schoolzwemmen (Crum, 1997). In 2005 was dat nog maar 57 procent (Wisse et al., 2009). In 2012 werd er in minder dan de helft van de Nederlandse gemeenten (43%) schoolzwemmen gegeven.[4]

**Figuur 3.6 Schoolzwemmen in Nederland, in procenten.***

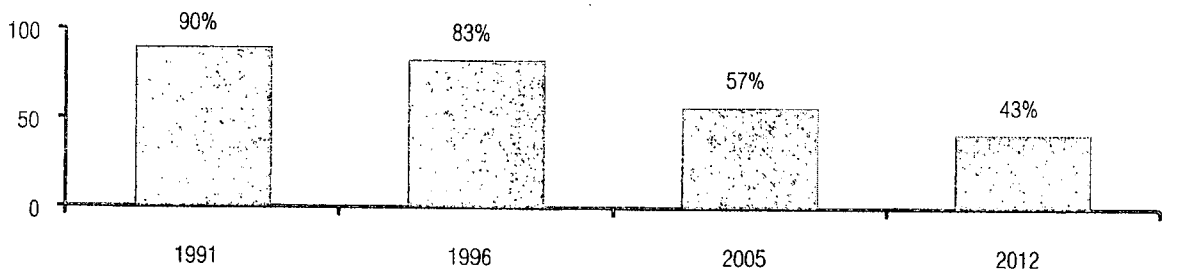


* In 1991, 1996 en 2005 gaat het om het percentage scholen met schoolzwemmen. In 2012 is gekeken naar het percentage gemeenten met schoolzwemmen.
Bronnen: Wisse, 2009; VSG, 2012.

Veel kinderen in de schoolzwemmenleeftijd kunnen al zwemmen en verschillende gemeenten zien daarom te weinig toegevoegde waarde in het subsidiëren van schoolzwemmen. De Vereniging Sport en Gemeenten verwacht dat mede door de bezuinigingen het aantal gemeenten met schoolzwemmen in de komende jaren nog verder zal dalen tot onder de 40 procent, een historisch laag percentage.

Uit een peiling onder gemeenten blijkt dat schoolzwemmen meer en meer verdwijnt uit het gemeentelijk beleid. 19 procent van alle Nederlandse gemeenten (dat is een op de drie gemeenten met schoolzwemmen) zegt in de huidige collegeperiode bezuinigd te hebben op schoolzwemmen, of dat nog te gaan doen. Daarnaast verwacht 21 procent (ook) in de volgende collegeperiode te bezuinigen op het schoolzwemmen. Al met al betekent dit dat een op de drie gemeenten recentelijk heeft bezuinigd op schoolzwemmen, of verwacht dat in de komende jaren te gaan doen (Hoekman, 2013).

### 3.6.1 Draagvlak schoolzwemmen

Bij de discussie over schoolzwemmen wordt dikwijls de vraag gesteld wie er verantwoordelijk is dat kinderen leren zwemmen. Ligt de verantwoordelijkheid bij de overheid of zijn ouders er zelf verantwoordelijk voor dat hun kinderen leren zwemmen? De wet is hierover duidelijk. De overheid heeft voor wat betreft de zwemvaardigheid van kinderen geen wettelijke taak, dus de verantwoordelijkheid ligt bij de ouders.

'De Nederlander' is het daar in grote lijnen mee eens. Een grote meerderheid van 89 procent vindt dat de eerste verantwoordelijkheid voor de zwemvaardigheid van kinderen bij de ouders ligt en slechts 11 procent vindt dat die ligt bij de school/ gemeente (figuur 3.7).

**Figuur 3.7 De partij die de eerste verantwoordelijkheid heeft dat alle kinderen een zwemdiploma halen, personen van 15-80 jaar, in procenten.**

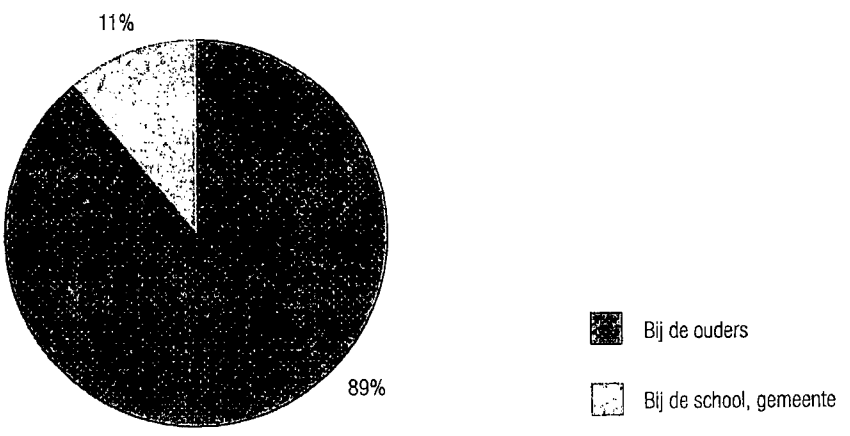


Bron: Nationaal Sportonderzoek 2013, lentemeting.

In 2008 was deze verdeling nagenoeg hetzelfde (Sportersmonitor 2008). In dat jaar is ook gevraagd naar de etnische achtergrond. Van de autochtonen legt 9 procent de verantwoordelijkheid bij de school/gemeente, onder westerse allochtonen is dat 16 procent en onder niet-westerse allochtonen 18 procent.

Maar daarmee is de kous niet af. 91 procent van de personen van 15-80 jaar vindt dat de landelijke politiek schoolzwemmen in het basisonderwijs verplicht moet stellen (figuur 3.8).

**Figuur 3.8 Antwoord op de vraag of het schoolzwemmen in het basisonderwijs door de landelijke politiek verplicht gesteld moet worden, personen van 12-80 jaar, in procenten.**

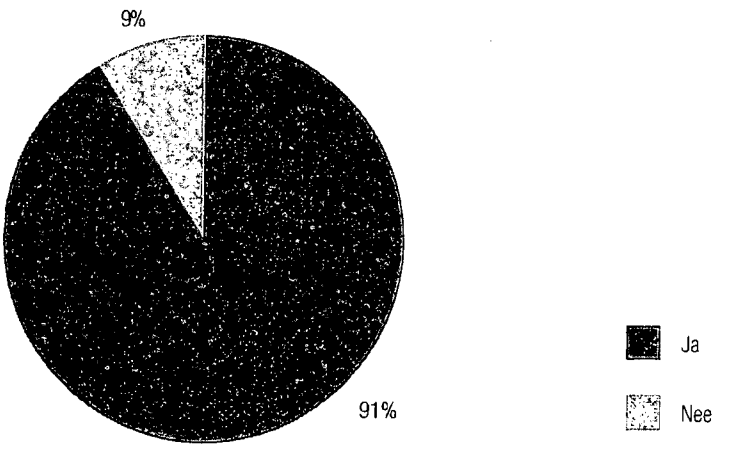


Bron: *Sportersmonitor 2010*, tussenmeting.

### 3.6.2 Betekenis schoolzwemmen

Dat de verantwoordelijkheid voor de zwemvaardigheid van de kinderen meer en meer bij de ouders komt te liggen, hoeft geen probleem te zijn, want deze ouders en de vorige generatie ouders hebben bijna allemaal zwemles gehad en kunnen zwemmen. Ook hun kinderen zullen zwemles krijgen en in dat opzicht is zwemles onderdeel geworden van de Nederlandse cultuur. Maar er vallen ook groepen buiten de boot. De ervaring leert dat kinderen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status (SES) en allochtonen – zij zijn niet opgegroeid met de traditie hun kinderen op zwemles te doen – minder goed kunnen zwemmen. Onderzoek van onder andere Crum (geciteerd in Wisse, 2009) wijst uit dat het afschaffen van schoolzwemmen vooral een negatieve invloed heeft op de zwemvaardigheid van allochtone kinderen. Ook Wisse vond dat voor een goede zwemvaardigheid allochtonen meer dan autochtonen

**Tabel 3.2 Methode hoe zwemdiploma's zijn behaald, personen van 6-15 jaar met minimaal één zwemdiploma, 2003 en 2007, in procenten.**

| | TOTAAL | | AUTOCHTONEN | | ALLOCHTONEN | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | 2003 | 2007 | 2003 | 2007 | 2003 | 2007 |
| Zwemles | 81 | 82 | 84 | 85 | 67 | 69 |
| Combinatie van beide | 7 | 8 | 6 | 8 | 11 | 11 |
| Schoolzwemmen | 12 | 10 | 10 | 7 | 22 | 20 |

Bronnen: Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) 2003 en 2007.

afhankelijk zijn van het schoolzwemmen (Wisse, 2009). In 2007 had 7 procent van de autochtone kinderen van 6-15 jaar hun zwemdiploma alleen via schoolzwemmen behaald. Onder allochtonen was dat 20 procent (tabel 3.2).

Verschillende gemeenten kennen daarom een vangnetregeling (Wisse, 2009). Kinderen die in de hoogste groepen van het basisonderwijs zitten en geen zwemdiploma hebben, kunnen met een gemeentelijke subsidie alsnog het zwemdiploma-A halen. In de periode 2002-2005 gold een landelijke stimuleringsregeling zwemvaardigheid, maar die is in 2006 stopgezet, mede omdat de meerwaarde niet kon worden aangetoond (Ministeries van VWS en OCW, 2006). De precieze invulling van de regeling verschilt per gemeente, maar het doel is hetzelfde, namelijk ervoor te zorgen dat een leerling de basisschool verlaat met een zwemdiploma. Tabel 3.3 laat zien dat de vangnetregeling succesvol is (Wisse, 2009). In de vangnetgemeenten nam het aandeel van autochtone kinderen met een zwemdiploma toe, terwijl die in gemeenten zonder die regeling daalde. Voor autochtone kinderen heeft de vangnetregeling geen invloed.[5]

**Tabel 3.3 Diplomabezit onder personen van 6-15 jaar, naar etniciteit en gemeentelijk zwembeleid, 2003 en 2007, in procenten.**

| | GEMEENTEN MET VANGNETREGELING | | GEMEENTEN ZONDER VANGNETREGELING | |
|---|---|---|---|---|
| | 2003 | 2007 | 2003 | 2007 |
| Autochtoon | 87 | 86 | 90 | 89 |
| Allochtoon (niet-westers en westers) | 63 | 77 | 83 | 75 |
| Totaal | 80 | 83 | 89 | 86 |

Bronnen: Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) 2003 en 2007.

### 3.6.3 Andere argumenten voor schoolzwemmen

Zonder het onderhouden van de zwemvaardigheid en zwemconditie heeft een (enkel) zwemdiploma een beperkte waarde. Het hebben van een zwemdiploma creëert een beeld van schijnveiligheid bij de ouders, die vaak denken dat hun kind met een diploma 'overal' en altijd kan zwemmen c.q. zich wel kan redden in, of beter gezegd, uit het water. Dat is een onjuiste aanname, zoals blijkt uit rapportages over toename van zwemincidenten in met name open water als gevolg van beperkte zwemvaardigheid (zie paragraaf 4.5). Juist schoolzwemmen kan, mits enkele jaren toegepast, vanwege de regelmatige opbouw van zowel zwemvaardigheid als zwemconditie een belangrijke bijdrage leveren aan het voorkomen van verdrinkingsongevallen. Dit laat onverlet dat er altijd sprake dient te zien van volwassen – en bij voorkeur gekwalificeerd – toezicht als kinderen gaan zwemmen. Ongelukken kunnen immers altijd, ook bij zwemvaardige kinderen, plaatsvinden. De mogelijke gevolgen van een ongeval in het water vragen vanwege het risico op verdrinking, waarbij de factor tijd cruciaal is, bijzondere aandacht en de mogelijkheid snel in te kunnen grijpen.

Schoolzwemmen is een sterk instrument gebleken om de zwemvaardigheid te stimuleren (Wisse et al., 2009). Hoewel gemeenten dus niet wettelijk verantwoordelijk zijn voor de zwemvaardigheid van kinderen, stimuleerden zij met het schoolzwemmen de zwemvaardigheid van kinderen. Met het schrappen van schoolzwemmen vervallen ook voordelen die bij die methode horen. Een voordeel is dat kinderen gemakkelijk klassikaal (van elkaar) leren. Een ander voordeel is dat schoolzwemmen (drukbezette) ouders veel improductieve reis- en wachttijd bespaart (Breedveld en Tiessen-Raaphorst, 2006). Daar staat tegenover dat schoolzwemmen voor scholen vaak een 'gedoe' is om te regelen, bijvoorbeeld begeleiding regelen bij het lopen of fietsen naar het zwembad. Een positief neveneffect kan zijn dat kinderen die al regelmatig zwemmen dit leuk kunnen gaan vinden en het ook als hobby willen blijven doen, waardoor het zwembadbezoek kan toenemen en verenigingen nieuwe leden mogen verwelkomen. Een vergezicht kan de toename van talent zijn die in de verschillende vormen van zwemsport hun weg naar de (internationale) topsport weten te vinden.

### 3.6.4 Nieuwe initiatieven

Hier en daar zijn er de laatste jaren initiatieven op het gebied van schoolzwemmen vormgegeven waarbij een bredere doelstelling (wateropvoeding) dan het behalen van het zwemdiploma wordt nagestreefd. Deze initiatieven zoals 'natte gymnastiekles', 'Fit to School' of 'Swim2Play' zijn op twee handen te tellen. Echter daar waar zij ingevoerd zijn, zijn ze succesvol en zijn ouders, scholen en kinderen enthousiast. Hopelijk krijgt deze ontwikkeling vervolg en zal zwemmen in de brede zin van het woord weer onderdeel worden van de opvoeding van kinderen in Nederland.

## 3.7 Conclusie

Al 120 jaar is het mogelijk in Nederland zwemdiploma's te halen. Met de komst van het Zwem-ABC in 1998 is er een min of meer door de gehele zwembranche omarmde standaard gekomen. Bijna alle kinderen in Nederland halen op jonge leeftijd hun zwemdiploma's van het Zwem-ABC, hoewel de grote meerderheid stopt na het behalen van het diploma-B. Dat is volgens de meerderheid van de ouders toereikend om kinderen veilig te laten zwemmen, maar niet volgens de branche. Het Zwem-ABC staat ook open voor kinderen met een beperking, hoewel voor hen de randvoorwaarden voor het succesvol volgen van lessen aangepast moeten zijn.

Een ander punt dat heeft bijgedragen aan de excellente zwemvaardigheid in ons land is de professionalisering van het beroep van 'badmeester'. Al sinds het eind van de negentiende eeuw waren er formele eisen voor het uitoefenen van het beroep van badmeester en de opleidingsstructuur is daarna verschillende keren aangepast.

De eerste verantwoordelijkheid voor de zwemvaardigheid van kinderen ligt bij de ouders en mede doordat zij bijna allemaal zelf ook op zwemles zijn geweest, weten ze de verschillende zwemlesaanbieders gemakkelijk te vinden. Echter, voor mensen die niet zijn opgegroeid met de zwemlestraditie is het minder vanzelfsprekend dat zij hun kinderen op zwemles doen. Daarnaast zijn er ook andere factoren die mede bepalen of mensen hun kinderen naar zwemles sturen, zoals de kosten voor zwemlessen of organisatorische knelpunten. Dan is schoolzwemmen een alternatief, een fenomeen dat wezenlijk heeft bijgedragen aan de zwemvaardigheid in ons land en dat een breed draagvlak heeft binnen de bevolking. De afgelopen decennia is het schoolzwemmen echter onder druk komen te staan. Mede door bezuinigingen heroriënteren gemeenten zich op hun rol bij het stimuleren van de zwemvaardigheid bij jonge kinderen.

Dit alles heeft ervoor gezorgd dat bijna alle Nederlandse kinderen met het Zwem-ABC op een verantwoorde wijze zwemles krijgen van een bevoegd en bekwaam kader. Je zou kunnen concluderen dat de doelstelling 'Ieder Nederlander zwemmer' daarmee grotendeels is gehaald, al wordt het belang van het doorlopen van het volledige Zwem-ABC nog niet breed gedeeld en blijft het diplomabezit met name bij allochtone kinderen en kinderen in huishoudens met lagere inkomens achter. De belangstelling voor met name het C-diploma lijkt de laatste jaren ook wat af te nemen.

Daar waar het leren zwemmen en de betekenis van het zwemmen voorheen vanuit meerdere oogpunten werd bekeken, namelijk vanuit praktisch oogpunt (veiligheid, vaardigheid, niet verdrinken), hygiënisch oogpunt (gezondheid, reinheid) en karaktervorming (zelfredzaamheid, hulpbetoon en sociale gedrag) wordt dat heden ten dagen versmald tot primair het aspect veiligheid, in de zin van niet verdrinken. Daar

komt bij dat binnen dit aspect van veiligheid het leren zwemmen en het beheersen van zwemvaardigheid is verworden tot het tonen van een aantal gestandaardiseerde trucjes (vaardigheden). Hiermee is het middel (een zwemdiploma behalen) een doel op zich geworden en wordt door de huidige generatie ouders en beleidsmakers voorbijgegaan aan de meerwaarde van het zwemmen.

"Het algemeen streven moet zijn de mens vriend van het water te maken, opdat hij regelmatig de goede invloed hiervan kan ondervinden. Niet slechts het leren zwemmen, doch het geregeld spelen en zwemmen bij en in het water vergroot de lichamelijke activiteit van de mens en geeft hem waarborgen tegen verdrinking" (Boon, 1956)

In de hoofdstukken 5 en 6 kijken we in welke mate die vaardigheid ook in de praktijk wordt gebruikt.

## Noten

1. In 1982 zijn de oude KNZB-zwemvaardigheidsdiploma's C, D, E en F vervallen.
2. De tool is onderdeel van het project 'Waterdicht'. Met 'Waterdicht' wordt een beeld verkregen van de zwemvaardigheid van de kinderen in het primair onderwijs. Tevens biedt de tool de mogelijkheid een persoonlijk advies te printen voor kinderen die niet voldoende zwemvaardig zijn gegeven hun leeftijd. In dat advies staan onder andere de namen van de zwembaden en zwemlesaanbieders uit de betreffende gemeente. De scholen kunnen de gegevens invullen op http://waterdicht.zwemvaardigheid.nl/projectwaterdicht/.
3. In het schooljaar 2010/2011 zijn van tien tot negentien gemeenten gegevens beschikbaar, afhankelijk van de groep waarvan de gegevens worden opgevraagd.
4. De Vereniging Sport en Gemeenten heeft in 2012 alle gemeenten in Nederland aangeschreven met de vraag of er in de gemeente schoolzwemmen wordt gegeven. Van de ruim 400 gemeenten respondeerden er 317.
5. De data maakten het niet mogelijk om vergelijkingen te maken tussen (grote) gemeenten met een grote allochtone bevolking die wel of niet aan de stimuleringsregeling deelnamen.

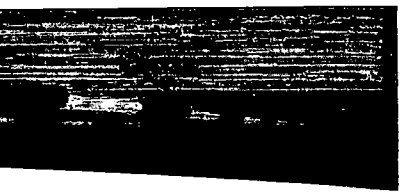

# 4

# Zwemveiligheid

» Mieke Cotterink (VeiligheidNL)

» Raymond van Mourik (Reddingsbrigade Nederland)

» Harold van der Werff (Mulier Instituut)

In het vorige hoofdstuk is uitvoerig stilgestaan bij de zwemvaardigheid in Nederland. Nu wordt dieper ingegaan op de noodzaak van het creëren van een zo veilig mogelijke omgeving om in te zwemmen. Dat begint met bewustwording omtrent wat het hebben van zwemdiploma's betekent (en wat niet) middels voorlichting aan ouders en aan kinderen, het benadrukken van het belang van toezicht en het organiseren van professioneel toezicht in zwembaden en bij open water. Daarnaast wordt beschreven welke technische middelen er zijn die bij juist gebruik de zwemveiligheid verhogen. Het hoofdstuk eindigt met enkele cijfers over verdrinkingen.

## 4.1 Enkele begrippen en definities

Eerder in dit onderzoek is al aangegeven dat zwemvaardigheid een 'rekbaar' begrip is: van de basisvaardigheden die je met een diploma-A in een zwembad leert, tot de beroepsvaardigheden van een lifeguard van de Reddingsbrigade of de unieke 'vaardigheid' van Michael Phelps. Datzelfde geldt voor het begrip 'zwemveiligheid'. Dat valt uit te drukken in diverse uiteenlopende cijfers, waarvoor veel verschillende criteria worden gehanteerd. Voorbeelden zijn ongevalscijfers van zwembaden, hulpverleningscijfers van de Reddingsbrigade, sterftecijfers als gevolg van verdrinking van het CBS of kansberekeningscijfers op basis van het percentage van de bevolking met een bepaald diploma. Daarnaast kan er ook nog gekeken worden naar ziektegevallen als gevolg van onhygiënisch zwemwater, milieuvervuiling, blauwalg en andere nare waterverziekers. Daar komt bij dat de vraag gesteld kan worden of het bij een dodelijk verdrinkingsongeval van een kind van drie in zwemwater over 'zwemveiligheid' gaat of over gebrek aan (ouderlijk) toezicht of andere omstandigheden. Kortom, zwemveiligheid is een containerbegrip dat op veel manieren gebruikt en beschreven kan worden.

In dit hoofdstuk bekijken we zwemveiligheid vanuit het perspectief van 'bewust gekozen zwemplezier', zoals dat in Nederland een van oudsher ingeburgerd onderdeel van onze cultuur is: bezoek aan zwembad, strand, zee en/of recreatiewater. De bewuste keuze kan wellicht genuanceerd worden als het gaat om heel kleine kinderen, maar omdat deze paragraaf vooral een inzage wil geven in actuele feiten en trends, nemen we dat voor lief. Zwemmen doen we in Nederland vooral voor ons plezier en vanuit die optiek is het interessant om te bekijken hoe 'zwemveilig' we daarbij zijn.

Bij zwemveiligheid kan verder een onderscheid worden gemaakt naar veiligheid in badinrichtingen en op zwemlocaties. Deze twee begrippen komen voort uit de wetgeving rond zwemmen in Nederland, waarop later nog wordt teruggekomen. Badinrichtingen zijn openbare en semiopenbare aangelegde (zwem)baden waarbij het zwemwater niet in verbinding staat met het grondwater. Tot de categorie semiopenbare zwembaden behoren bijvoorbeeld zwembaden in hotels en vakantieparken. Onder zwemlocaties wordt verstaan: oppervlaktewater en kustwater (zoals de zee, meren en rivieren) voor zover deze locaties aangewezen zijn als zwemwater. Het betreft elk oppervlaktewater waar, naar verwachting van de bevoegde autoriteit, een groot aantal mensen zal zwemmen, en waar zwemmen niet permanent verboden is of waarvoor geen permanent negatief zwemadvies bestaat.

Badinrichtingen en zwemlocaties kennen hun eigen specifieke risico's, zoals risico's door chloor bij badinrichtingen (bijvoorbeeld eczeem en irritatie van ogen en slijmvliezen) en blauwalgen (huidirritatie, allergische reacties en maagdarmstoornissen, vergiftiging) bij zwemlocaties. Vanzelfsprekend delen zij ook bepaalde risico's, zoals het risico op verdrinking (Bos et al., 2012).

Uiteraard bestaat er regelgeving om de risico's ten aanzien van gezondheid en veiligheid rond zwemmen te beperken. Dit is geregeld in de Wet Hygiëne en Veiligheid Badinrichtingen en Zwemgelegenheden (WHVBZ) van 2 juli 1969. In deze wet staat onder meer aan welke eisen badinrichtingen en zwemlocaties moeten voldoen, wie zwemlocaties aanwijst en wie een zwemverbod kan instellen. De wet is in de afgelopen decennia op onderdelen aangepast, maar wordt momenteel geheel herzien als gevolg van de Europese Zwemwaterrichtlijn 2006/7/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 15 februari 2006 betreffende het beheer van de zwemwaterkwaliteit. Bij de herziening wordt ook gekeken naar de risico's voor de gezondheid en veiligheid van zwemmers.

De definitie van verdrinking is niet eenduidig. Verdrinking is door de World Health Organisation (WHO) tijdens het World Congress on Drowning gedefinieerd als (vertaald): "verdrinking is het proces van het ervaren van ademhalingsstoornissen ten gevolge van onderdompeling in vloeistof." Gevolgen van verdrinking zijn overlijden, (blijvend) letsel en geen letsel. Verdrinking betekent dus niet automatisch dat het slachtoffer is overleden. Opvallend is dat in verschillende woordenboeken en encyclopedieën verdrinking wél wordt gedefinieerd als overlijden vanwege een te lange onderdompeling in een vloeistof.

In de gevallen dat het slachtoffer niet overlijdt, kunnen de verdrinkingsgevallen ernstige consequenties hebben voor de gezondheid op de lange termijn, zoals neurologische defecten (Quan et al., 1989). Door de hoge lucht- en watertemperatuur heeft de drenkeling na twee minuten onder water kans op ernstig hersenletsel. De mate waarin een slachtoffer neurologische problemen ervaart, hangt af van de snelheid waarmee het slachtoffer gered wordt en de effectiviteit van de reanimatie.

De oorzaken van verdrinking met dodelijke afloop kunnen ingedeeld worden in twee hoofdgroepen. Bij primaire verdrinking (75% van de gevallen) is er eerst onderdompeling, daarna bewustzijnsverlies en vervolgens verdrinking. Dit kan bijvoorbeeld bij een zwemmer die tijdens het onderwaterzwemmen een paniekaanval krijgt, daardoor begint te hyperventileren en probeert (onder water) te ademen. De hypoxie (tekort aan zuurstof in de weefsels) neemt hierdoor toe en de zwemmer verliest het bewustzijn. Bij secundaire verdrinking (25% van de gevallen) is er eerst bewustzijnsverlies, pas daarna onderdompeling en vervolgens verdrinking. Een voorbeeld is een zwemmer die tijdens het zwemmen een epileptisch insult krijgt, vervolgens het bewustzijn verliest en uiteindelijk wegzakt onder water (Swinnen, 2006).

Daarnaast kunnen er twee soorten verdrinking worden onderscheiden. Bij droge verdrinking komt er geen water in de longen omwille van een strottenhoofdspasme. Dit is in 10 procent van de verdrinkingen het gevallen. Bij natte verdrinking komt er water in de longen. Dit gebeurt in 90 procent van de gevallen.

## 4.2 Bewustwording

Water heeft een enorme aantrekkingskracht op kinderen. Zodra een kind een zwemdiploma heeft gehaald, voelen ouders zich minder onrustig als hun kind in de buurt van water speelt. Vaak hoor je ouders zeggen: "Hij heeft toch een zwemdiploma? Hij redt zich wel!" Helaas is dit in veel situaties niet het geval. Met name in buitenwater, bijvoorbeeld de zee of een meer, moet je rekening houden met een aantal factoren die nieuw en onverwacht kunnen zijn. Er kan bijvoorbeeld veel wind zijn en stroming. Het water kan heel koud zijn. In Nederland is het water meestal niet helder maar donker, waardoor je de bodem niet kan zien en niet weet hoe diep het is. En in zee heb je te maken met hoog- en laagwater en de risico's van muien en zwinnen.

Maar ook tijdens het vrij zwemmen in een zwembad kunnen er situaties ontstaan waardoor een kind in paniek raakt. Met name de drukte speelt daarbij een rol en de kans op een botsing met een ander kind. Kortom, het hebben van een zwemdiploma betekent niet per definitie dat een kind veilig is in de buurt van water. Een kind jonger dan zeven jaar kun je nog niet zelfstandig laten zwemmen. Om ouders en kinderen bewust te maken van de gevaren van water en daarmee de zwemveiligheid te verhogen, wordt er in Nederland door diverse organisaties aandacht besteed aan voorlichting op dit gebied.

### 4.2.1 Voorlichting aan ouders

Het doel van voorlichting is het attenderen van ouders op veiligheidsrisico's en hen te stimuleren preventieve maatregelen te nemen, zodat verdrinkingsongevallen kunnen worden voorkomen. Voorlichting aan ouders kan gericht zijn op verschillende

aspecten, bijvoorbeeld de ernst van het ongeval, te nemen preventieve maatregelen, maar ook op de ontwikkeling van hun kind. Het voorlichten van ouders, met name migranten en toeristen, over de gevaren van water door middel van informatie in hun moedertaal is effectief (Terzidis et al., 2007). Er bestaat zelfs enig bewijs dat, in geval van verdrinking, het voorlichten van ouders en kinderen kan leiden tot gedragsverandering (Towner et al., 2001). Ook ouders zelf zien het krijgen van voorlichting als effectieve maatregel. In een onderzoek waarin ouders gevraagd is naar de meest effectieve maatregel om verdrinking te voorkomen, is het meest gegeven antwoord door ouders namelijk: 'voorlichting' (Girasek en Gielen, 2003).

In 2011 heeft VeiligheidNL in samenwerking met het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ en Reddingsbrigade Nederland in alle Nederlandse openbare zwembaden, op stranden en recreatieplassen de voorlichtingsactie 'Voorkom verdrinking' gehouden om ouders bewust te maken van het belang van toezicht als kinderen bij water spelen.

Elk moment van onoplettendheid of elke afleiding bij zwemwater is een potentieel gevaar. Ogenschijnlijk onschuldige activiteiten als even iets lezen, naar het toilet gaan of een drankje halen kunnen dan ineens een gevaar voor je kind betekenen. Om ouders dit te laten beseffen, zijn bij zwemwater affiches met teksten als 'Een drankje halen is gevaarlijk voor uw kind' opgehangen en er zijn boekenleggers verspreid op stranden met de tekst 'Lezen is gevaarlijk voor uw kind'. Daarnaast is ook een voorlichtingsfolder ontwikkeld en verspreid via de consultatiebureaus.

### Overlevingszwemmen voor peuters

Overlevingszwemmen is erop gericht jonge kinderen te leren hoe ze zichzelf kunnen redden wanneer zij ongewild te water raken in bijvoorbeeld vijvers, grachten, meertjes en dergelijke. De kinderen leren tijdens het overlevingszwemmen nog niet om te zwemmen, maar ze kunnen wel leren om zich snel naar rugligging te draaien zodat ademen makkelijker wordt, en om bijvoorbeeld naar de kant te peddelen. Het idee is dat daarmee de reddingskans en overlevingskans vergroot worden na het te water raken.

Er kleeft echter ook een nadeel aan dit type cursussen. Het risico bestaat dat de kinderen zich na het volgen van een dergelijk programma zo vertrouwd voelen met water dat ze geen gevaren zien, meer risico nemen en eerder te water raken. Daarnaast kan het ook nog als gevolg hebben dat de ouders een gevoel van zekerheid krijgen over de zwemcapaciteiten van hun kind. Dit is echter een vals gevoel van zekerheid, aangezien er geen sprake is van leren zwemmen in dergelijke programma's. Een kind kan op zijn vroegst pas vanaf vier jaar leren zwemmen. Uit onderzoek blijkt dat alle inspanningen om te leren zwemmen op een jongere leeftijd niet vertaald worden naar sneller of beter leren zwemmen, vergeleken met de kinderen die op latere leeftijd leren zwemmen (Brenner, 2003).

Het goed voorlichten van ouders van kinderen die dit soort cursussen volgen is dus zeer belangrijk.

## Hoe weet ik of het veilig is om in zee te zwemmen?

Bij strandopgangen en strandwachtposten wordt met vlaggen en borden aangegeven wanneer het veilig is om in zee te zwemmen. Volg deze regels altijd op als u met uw kind gaat zwemmen:

- groene vlag: zwemmen toegestaan;
- gele vlag: gevaarlijk zwemmen en gevaarlijk voor drijfvoorwerpen zoals luchtbedden en grote speelgoedbeesten;
- rode vlag: zwemmen verboden;
- rode vlag met een blauw vlak in het midden: verbod op drijfvoorwerpen;
- wit met een blauw vraagteken: kind vermist of gevonden;
- blauwe vlag: Europees kenmerk voor schone en veilige stranden;
- rood-gele vlag: op deze locatie is preventief toezicht aanwezig.

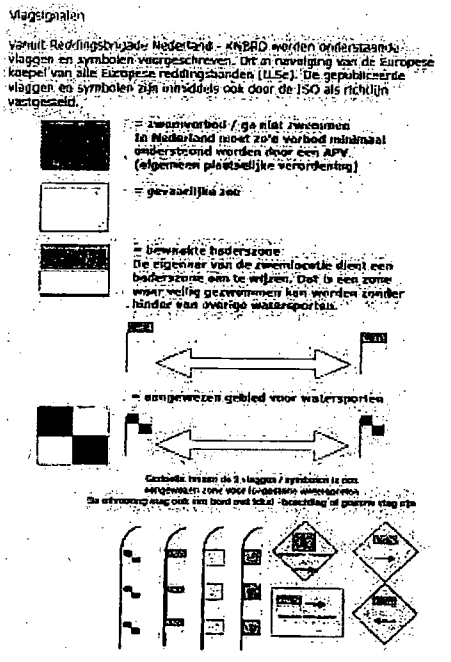


Foto: Reddingsbrigade Nederland

Het blijkt dat er nogal wat misvattingen zijn onder ouders over de rol van zwemvaardigheid en ouderlijk toezicht bij jonge kinderen. Meer dan de helft van de ouders (kinderen 2-4 jaar) denkt dat het volgen van een watergewenningscursus de beste manier is om verdrinking te voorkomen en dat kinderen dus beter kunnen leren zwemmen dan te vertrouwen op het ouderlijk toezicht (Moran en Stanley, 2006). In een vervolgonderzoek (Moran en Stanley, 2006) is gekeken of door middel van het geven van voorlichting aan de ouders van kinderen die een watergewenningscursus volgen, deze misvattingen weggenomen kunnen worden. Tijdens de zwemlessen van hun kind kregen de ouders informatie over het belang van ouderlijk toezicht, manieren om goed toezicht te houden en de omstandigheden waaronder verdrinking voorkomt bij jonge kinderen. Voorafgaand en aan het eind van de cursus hebben zij een vragenlijst ingevuld over de gevaren van water en kinderen. Het bleek dat deze voorlichting een positief effect had op de kennis en houding van ouders als het gaat om het voorkomen van verdrinking. Meer ouders vonden dat hun peuters na de zwemlessen juist meer in plaats van minder ouderlijk toezicht nodig hadden. En minder ouders meenden dat zwemles de beste manier was om verdrinking onder peuters te voorkomen. Uiteraard moet enig voorbehoud gemaakt worden over de langetermijneffecten van deze interventie.

Ook het gebruik van waarschuwingsborden in zwembaden en bij recreatiemeren en aan het strand is een manier van voorlichting. Experts zijn van mening dat het gebruik van borden met duidelijke, eenvoudige symbolen en teksten een belangrijk, preventief middel is om verdrinking te voorkomen (MacKay et al., 2006). Deze borden zijn het meest effectief als deze ondersteund worden door andere voorlichtingsactiviteiten en wanneer er gebruik wordt gemaakt van internationaal gestandaardiseerde symbolen.

### 4.2.2 Voorlichting aan kinderen

Naarmate kinderen ouder worden, is voorlichting aan de kinderen zelf over de gevaren van water zeer belangrijk. In Amerika heeft men een lespakket ontwikkeld, het TFFK-curriculum (Think First For Kids), dat bestaat uit zes modules, waaronder 'Water Safety'. Het lespakket is bedoeld voor kinderen van zes tot en met negen jaar (grade 1, 2 en 3). In deze module komen de volgende onderwerpen aan bod: vaststellen van kennis over verdrinking, vergroten van kennis over regels voor veilig zwemmen, vergroten van kennis over het voorkomen van watergerelateerde ongevallen, waaronder verdrinking, en het vergroten van het bewustzijn dat het voorkomen van ongevallen de verantwoordelijkheid is van individuen, families en de gemeenschap. Het blijkt dat voor alle drie de groepen (grade 1, 2 en 3) geldt dat ze na het volgen van het lespakket meer kennis hebben over verdrinking en het voorkomen van verdrinking en dat ze minder risicovol gedrag vertonen. Het grootste effect wordt behaald binnen de groep allochtone kinderen (Gresham et al., 2001).

In Griekenland heeft men een vergelijkbare studie gedaan (Terzidis et al., 2007). Men heeft een lespakket ontwikkeld voor drie leeftijdsgroepen (5-6 jaar, 7-11 jaar en 12-15 jaar) met als doel de kinderen kennis en bewustzijn bij te brengen op het gebied van de gevaren van water en de kans op verdrinking. Het bleek dat in deze studie alleen een positief effect aangetoond kon worden bij de jongste leeftijdsgroep. Voor kinderen vanaf zeven jaar had het lespakket niet geleid tot een significant betere kennis en bewustzijn over verdrinking.

De twee genoemde onderzoeken geven aan dat voorlichting aan met name jonge en in het bijzonder aan allochtone kinderen een positief effect heeft op de zwemveiligheid en het voorkomen van verdrinking.

## 4.3 Belang van toezicht ter voorkoming van verdrinking

Zoals eerder al is gezegd, kan je jonge kinderen niet alleen laten in de buurt van water. Jonge kinderen zijn vaak niet in staat in een onverwachte situatie of zelfs bij

### Waarom doet een klein kind geen poging om boven water te komen?

Een kind weet niet dat het in een gevaarlijke situatie zit en een kind is nog niet sterk genoeg om zelfstandig uit het water te komen.

een gewone dagelijkse routinematige activiteit, zoals in bad gaan, adequaat te reageren als het hoofdje onder water gaat. Ook het hebben van een zwemdiploma is geen garantie voor veiligheid in dergelijke situaties. En ook oudere kinderen, volwassenen en zelfs geoefende zwemmers kunnen in gevaarlijke situaties terechtkomen. Met een goed toezicht kunnen de kansen op gevaarlijke situaties worden verkleind. Mocht zich daadwerkelijk een gevaarlijke situatie voordoen, dan kan direct worden ingegrepen.

#### 4.3.1 Ouderlijk toezicht

Dat ouderlijk toezicht een effectieve maatregel is om ongevallen te voorkomen, staat vast (Morrongiello et al., 2009; Petrass et al., 2009). Wetenschappers en ouders zijn het erover eens dat veel ongevallen bij kinderen te wijten zijn aan het niet of onvoldoende houden van toezicht. Dit wordt bevestigd door ongevalgegevens. Bij een onderzoek naar verdrinking in bad was in 100 procent van de gevallen geen toezicht op het moment van de onderdompeling (Thompson, 2003).

Foto: Reddingsbrigade Nederland

Maar wat is nu precies de definitie van toezicht en wat is de relatie tussen toezicht en ongevallen? Over het algemeen richt de definitie van toezicht zich op drie factoren: aandacht, nabijheid en continuïteit (Schwebel en Kendrick, 2009). Hierbij wordt bij aandacht onderscheid gemaakt tussen visuele en auditieve aandacht. Onderzoek waarin direct bewijs voor het verband tussen supervisie en letsel werd gezocht, wordt nog maar sinds kort uitgevoerd. Desondanks suggereren de uitkomsten hiervan dat de relatie tussen supervisie en letsel complexer is dan eerder gedacht werd. Tot nu toe zijn twee mechanismen gevonden:

- ouders die veel en consistent toezicht houden kunnen adequater en alerter fysiek of verbaal ingrijpen in gevaarlijke situaties;
- kinderen schatten in de nabijheid van hun ouders hun fysieke vaardigheden voorzichtiger in en gedragen zich voorzichtiger.

Kinderen passen hun risicogedrag aan als er een toezichthouder aanwezig is. Jonge kinderen voeren riskanter gedrag uit als hun toezichthouders fysiek verder van hen af zijn. Er is ook een verschil tussen jongens en meisjes. Meisjes die met tussenpozen supervisie krijgen, krijgen evenveel ongelukken als meisjes die constant onder toezicht staan. Bij jongens neemt de kans op ongelukken echter toe als zij in plaats van constant, met tussenpozen supervisie krijgen. Verder hebben jongens meer actieve supervisie nodig, bijvoorbeeld dat ze door de ouder fysiek worden weggehaald van de risicovolle situatie.

De mate waarin ouders toezicht houden hangt af van hun inschatting van de persoonlijke kans op letsel, mogelijke ernst ervan, de mate waarin ze het idee hebben dat ze er iets aan kunnen doen, en ook van hun persoonlijkheid en opvoedstijl. Hoe gevaarlijk de omgeving is, is ook van invloed, evenals de leeftijd en persoonlijkheid van hun kind. In het algemeen zijn oudere en minder impulsieve kinderen en kinderen die veel supervisie van hun ouders hebben, voorzichtiger in het inschatten van hun eigen fysieke vaardigheden.

Het houden van toezicht op kinderen in de buurt van water is een essentiële maatregel ter voorkoming van verdrinking. Het is echter onontkoombaar dat er af en toe momenten zijn van onoplettendheid, hetgeen ertoe leidt dat het houden van toezicht alleen onvoldoende is (Brenner, 2003). Daarnaast is het van belang op te merken dat het verdrinkingsproces bij kinderen vaak snel en geluidloos verloopt en daarmee het auditieve aspect van toezicht houden in het geval van verdrinking absoluut zinloos is.

### Hoe kan ik mijn tuinvijver het beste afschermen voor mijn peuter?

De beste oplossing is om het water uit de vijver te halen. Maak er bijvoorbeeld een zandbak van. U kunt ook een hek om de vijver plaatsen of een rooster over de vijver leggen en zorgen dat de vijver goed te zien is.

Foto: VeiligheidNL

### 4.3.2 Professioneel toezicht

Toezichthouders in zwembaden hebben grofweg twee functies: een signaleringsfunctie en een hulpverleningsfunctie bij calamiteiten. Uit onderzoek blijkt dat goed getrainde, professionele toezichthouders in zwembaden en aan de kust zeker een preventief effect hebben op verdrinking (MacKay et al., 2006). Het is echter ook bekend dat verschillende factoren het scannende vermogen van toezichthouders verminderen. Jagersma en Rijpstra (2010) noemen de volgende factoren:

- architectonische vormgeving. Door het vele gebruik van glaspuien treedt meer lichtval op, waardoor er meer reflectie op het water is;
- rolconflict. De toezichthouder heeft ook een functie als gastheer/-vrouw en dat botst met de toezichthoudende rol;
- weinig relevante signalen. Verdrinkingen in zwembaden zijn hoogst zeldzaam, waardoor er een ongunstige signaal-ruisverhouding is. Daardoor kan verveling optreden;
- lawaai. Lawaai leidt af en maakt dat de aandacht wordt gevestigd op het centrale blikveld en minder op de rand van het blikveld;
- interne factoren. Eentonigheid van het werk, stress (ook in de privésfeer), vermoeidheid, honger en dorst beïnvloeden de waakzaamheid;
- temperatuur. De hoge temperatuur in binnenzwembaden – in combinatie met een hoge luchtvochtigheid – of tijdens warme dagen buiten is niet bevorderlijk voor de concentratie;
- obstakels. Spelattributen zoals glijbanen en drijvende speelmatrassen ontnemen de toezichthouder het zicht op de zwemmers;
- aantal bezoekers. Als er meer mensen zijn, moet de toezichthouder zijn aandacht verdelen over meer personen;
- type bezoekers. Niet alle bezoekers zijn even zwemvaardig. Bezoekers die niet zijn opgegroeid in een waterrijke omgeving hebben de neiging het gevaar te onderschatten, wat kan leiden tot extra gevaarlijke situaties;
- maatschappelijke ontwikkelingen. Maatschappelijke vervlakking in het omgaan met regels en het respecteren van autoriteit bemoeilijkt het werk van toezichthouders.

Toezicht houden is een psychologisch zware taak, met name omdat het doel, een dreigende verdrinking, zich gelukkig niet vaak voordoet. Van groot belang is het scherp houden van de toezichthouder. Het blijkt dat periodieke, korte theoretische interventies (bijvoorbeeld een bijeenkomst voor alle toezichthouders), waarbij aandacht besteed wordt aan bijvoorbeeld een recent verdrinkingsongeval, scantechnieken en het risicogedrag van zwemmers, een positief effect hebben op het gedrag van toezichthouders en zwemmers. De toezichthouders zijn alerter en de zwemmers vertonen minder risicovol gedrag. Het effect op het gedrag van de zwemmers is een indirect resultaat van de

interventies. Waarschijnlijk stralen de toezichthouders uit dat ze alles onder controle hebben, wat bij de zwemmers leidt tot het zich beter houden aan de regels.

De (retorische) vraag is echter of elk verdrinkingsongeval in een zwembad voorkomen kan worden door middel van het houden van toezicht. In de praktijk wordt na een verdrinking altijd direct de vraag gesteld: "Hoe kan het dat niemand iets gezien heeft?" Daarna volgt de roep om meer toezichthouders. Maar leiden meer toezichthouders tot minder verdrinkingsgevallen in zwembaden? Deze vraag stond centraal tijdens het Veiligheidsforum, georganiseerd door het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ. De conclusie uit het forum was dat meer toezichthouders niet per definitie leiden tot veiligere zwembaden. Verder was de mening dat technische hulpmiddelen een deel van het toezicht kunnen overnemen, op voorwaarde dat dit ook mogelijk wordt gemaakt in de wet (Jagersma en Rijpstra, 2010).

Foto: Robin Gansner

**Toezicht bij open water**

Bij open water wordt vanzelfsprekend niet gesproken van toezicht door een badmeester. Daar is de term 'lifeguard'. De lifeguards hebben deels te maken met dezelfde omstandigheden als de badmeesters in de zwembaden, maar de fysieke omgeving is natuurlijk wel totaal anders.

In Nederland wordt het toezicht bij open water voornamelijk verzorgd door de reddingsbrigades. Voor de uitoefening van hun taak staan hun verschillende hulpmiddelen ter beschikking zoals waterscooters, reddingsboten en strandvoertuigen. De reddingsbrigades worden vrijwel volledig bemand door vrijwilligers. Het werk is echter niet vrijblijvend. Er is grote aandacht voor de opleiding. Reddingsbrigade Nederland kent een volledige opleidingslijn om als beginnend zwemmer jezelf in praktische situaties te leren redden tot en met het niveau van 'Senior LifeGuard' om leiding te kunnen geven aan een groep 'redders' op bijvoorbeeld het strand. Sinds enkele jaren kent Reddingsbrigade Nederland een moderne opleidingslijn met een recreatieve en een beroepscomponent. 'Zwemmend redden' heeft daarmee een erkend beroepsniveau gekregen volgens de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB). De recreatieve opleidingslijn 'Zwemmend redden' bevat de brevetten en diploma's Junior Redder 1 t/m 4, Zwemmend Redder 1 t/m 4 en Life Saver 1 t/m 3. De beroepsopleiding 'Waterhulpverlening' van Reddingsbrigade Nederland bestaat uit de opleidingen Junior Lifeguard niveau 2, Lifeguard niveau 3, Senior Lifeguard niveau 4 en Officier van Dienst Reddingsbrigade niveau vijf. In de diplomalijn wordt nog onderscheid gemaakt in de differentiaties Pool, Open Water en Beach. De opleidingen worden gegeven door instructeurs op verschillende kaderniveaus en met verschillende specialisaties, die zelf zijn opgeleid binnen de 'Hogere Bondsopleidingen'. Het gaat daarbij vooral om technisch (opleidings)kader en trainers, maar er zijn ook onderdelen in de opleidingen die ingaan op organisatorische en bestuurlijke aspecten.

De hogere bondsopleidingen zijn ingedeeld binnen de vijf niveaus die gehanteerd worden in het beroepsonderwijs en de Europese Unie. Reddingsbrigade Nederland volgt daarbij de binnen NOC*NSF in overleg met het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) ontwikkelde kwalificatiestructuur sport. Hierdoor werd landelijke erkenning van de opleidingen en uitwisseling met het reguliere beroepsonderwijs beter mogelijk.

## 4.4 Veiligheid van zwemhulpmiddelen en reddingsvesten

### 4.4.1 Zwemhulpmiddelen

Zwemhulpmiddelen helpen kinderen die nog niet goed kunnen zwemmen om te blijven drijven. Voorbeelden zijn zwemvleugels, kurken en zwempakjes met drijvers. Dit zijn geen middelen waarmee verdrinking voorkomen kan worden. Van belang bij het

gebruik van deze drijfmiddelen is dat het product geschikt is voor de gewichtsklasse en/of de lengte van het kind. Alleen dan is het drijfvermogen gegarandeerd. Verder wordt ontraden zwemvleugels of andere opblaasbare hulpmiddelen te gebruiken in zee of in open water met stroming of harde wind. Een kind dat even contact met de bodem verliest, kan eenvoudig meegevoerd worden door wind en stroming. Bij het gebruik van zwemhulpmiddelen is permanent toezicht noodzakelijk.

**Zwemvleugels**

Dit zijn opblaasbare of schuimrubberen bandjes die om de bovenarmen van een kind geschoven worden. Doordat de zwemvleugels vlak bij het hoofd en de nek van het kind zitten, kan het kind het hoofd beter boven water houden. Geadviseerd wordt om opblaasbare vleugeltjes met meerdere luchtkamers te gebruiken. Als het vleugeltje lek raakt, is er nog drijfvermogen over. Ook de aanwezigheid van veiligheidsventielen is belangrijk, zodat de zwemvleugel niet direct leegloopt als het ventiel losraakt.

Laat een kind in zee of in open water met stroming geen zwemvleugels of andere opblaasbare hulpmiddelen dragen of blijf erbij. Ook kunnen zwemvleugels door golfslag losraken.

**Kurken**

Tijdens de zwemles wordt vaak gebruikgemaakt van zogenaamde kurken. Dit zijn drijvers van schuim of plastic die een kind met een band om de heupen draagt. Voor zwemlessen zijn ze prima geschikt, maar buiten de zwemles worden ze afgeraden. Het is veiliger om zwemvleugels te gebruiken omdat deze hoger op het lichaam worden gedragen, zodat het hoofd makkelijker boven water blijft.

**Zwempakje met drijvers en drijvende kraag**

Voor kinderen tussen de twee en zes jaar zijn er zwempakken met drijfvermogen op de rug en de borst en een drijvende kraag. Het drijfvermogen van het pakje zit hoog, zodat het kind verticaal in het water drijft als het niets doet. Het kind moet wel zelfstandig het hoofd boven water houden. Een voordeel van dit pakje is dat jonge kinderen het zwempakje niet zelf uit kunnen trekken en dat het niet lek kan gaan of kan leeglopen.

**Overige (zwem)hulpmiddelen**

Behalve de eerdergenoemde 'beproefde' zwemhulpmiddelen, leren kinderen tegenwoordig bij de Reddingsbrigade ook om gebruik te maken van allerlei 'hulpmiddelen' die zich in hun omgeving kunnen bevinden als ze onverwacht te water raken. Dat begint al bij een voetbal die in het water valt en waar een kind achteraan valt om de bal uit het water te halen. De bal is op dat moment een 'drijfhulpmiddel' geworden, waarop het kind kan steunen tot het de kant bereikt of uit het water geholpen wordt. Ook een omgekeerde plastic zak kan daarvoor dienst doen.

### 4.4.2 Opblaasbaar speelgoed

**Zwemband**

De zwemband is een opblaasbare band die om het middel wordt gedragen. Let wel: het is speelgoed en geen zwemhulpmiddel. Gebruik dus alleen een zwemband als een kind goed kan zwemmen. Een kind kan namelijk makkelijk uit deze zwemband glijden. Een ander risico is dat de zwemband zo strak om het lichaam zit, dat kinderen in de zwemband blijven hangen en niet meer rechtop kunnen komen wanneer ze op de kop in het water hangen. Kan een kind nog niet goed zwemmen? Gebruik de zwemband dan altijd in combinatie met zwemvleugels.

**Zwemzitje**

Een zwemzitje is een opblaasbare band met een zitje waarin een jong kind kan zitten. Het is vooral bedoeld om kleine kinderen aan water te laten wennen. Een risico van deze zwemzitjes is dat ze in sommige situaties kunnen kantelen. Geadviseerd wordt om deze zwemzitjes alleen te gebruiken in water waar een kind niet de bodem kan raken. Daarmee wordt voorkomen dat een kind zich kan afzetten tegen de bodem en eventueel kantelt. Maar ook in dieper water blijft de kans op kanteling bestaan, bijvoorbeeld als gevolg van onrustig water. Het is daarom belangrijk om altijd dicht bij het kind te blijven.

**Opblaasbare 'krokodil'**

Er zijn vele varianten op de opblaasbare krokodil op de markt. Belangrijk bij dit soort speelgoed is dat het veiligheidsventielen heeft. Voor alle soorten opblaasbaar zwemspeelgoed geldt dat ze nogal windgevoelig zijn en snel afdrijven. Met name bij gebruik in zee brengt dit risico's met zich mee.

### 4.4.3 Reddingsvesten

Ter voorkoming van verdrinking zijn alleen reddingsvesten geschikt. Een reddingsvest is een vest met een kraag om de nek. Het draait een drenkeling in beginsel op de rug, zodat de mond en neus boven water blijven. Zelfs een bewusteloos persoon kan er dan niet mee verdrinken. De combinatie van een reddingsvest met een overlevingspak/drijfpak kan de werking van het reddingsvest echter beïnvloeden. Het zelfkantelend vermogen kan worden beperkt of zelfs geheel verdwijnen (Broeksma Management, 2011). Zorgvuldige keuze in gebruik van materialen is daarom van groot belang.

Het gebruik van een reddingsvest in ondiep water waar een kind de grond kan raken, wordt afgeraden. In dit geval kan het draaien naar de rug namelijk belemmerd worden.

Een reddingsvest moet niet met een zwemvest worden verward. Zwemvesten hebben niet het vermogen om mensen op de rug te draaien. Deze vallen onder de categorie drijfhulpmiddelen.

Op een boot of in de nabijheid van diep water is het advies om een reddingsvest te dragen. Een zwemvest is alleen geschikt voor kinderen die al kunnen zwemmen en op beschut water waar snel hulp aanwezig is.

Het gebruik van een reddingsvest is een effectieve maatregel om verdrinking te voorkomen. Een schatting is dat 85 procent van alle bootgerelateerde verdrinkingsongevallen voorkomen had kunnen worden als men een reddingsvest had gedragen (MacKay, 2006). Daarnaast is uit onderzoek gebleken dat goede voorlichting over het belang en gebruik van reddingsvesten een positief effect heeft op het gebruik (MacKay, 2006). In een groot aantal staten van Amerika en in Australië is het dragen van een reddingsvest voor kinderen op een boot wettelijk verplicht gesteld.

Reddingsvesten zijn er in drie categorieën van drijfvermogens. Welk reddingsvest het meest geschikt is, hangt af van het soort water dat je op gaat, wat je gaat doen en welke kleding je draagt. Het drijfvermogen wordt uitgedrukt in N (newton). Hoe hoger het getal, hoe meer drijfvermogen het vest heeft en des te beter het hoofd boven water wordt gehouden.

| CATEGORIE | OMSTANDIGHEDEN | KLEDING |
|---|---|---|
| Drijfhulpmiddel (geen reddingvest)<br>50 Newton<br>NEN-EN-ISO 12402-5 | Watersport in beschut water waarbij hulp binnen bereik is | Lichte kleding |
| 100 Newton<br>NEN-EN-ISO 12402-4 | Binnenwater, beperkt veilig | Lichte kleding |
| 150 Newton<br>NEN-EN-ISO 12402-3 | Buitengaats, veilig bij bewusteloosheid | Regenkleding |
| 275 Newton<br>NEN-EN-ISO 12402-2 | Open zee, zware omstandigheden | Zware (waterdichte) kleding |

Gebruik een zwemhulpmiddel of reddingsvest nooit in combinatie met een wegwerpluier. Een luier houdt lucht vast. Hierdoor kunnen de billen boven water komen en raakt het hoofd in het water. Doe uw kind dan geen luier aan of gebruik een speciale zwemluier. Een zwemluier heeft namelijk geen drijfvermogen en zal de werking van het reddingsvest daarom niet negatief beïnvloeden.

## 4.5 Zwemveiligheid in cijfers

De registratie van ongevallen en dodelijke slachtoffers in en rond badinrichtingen en zwemlocaties is niet 'waterdicht'. Verschillende instanties, zowel publiek als privaat, houden gedeeltelijke registraties bij. Er kunnen daardoor verschillen bestaan tussen de uiteenlopende registraties. Individuele badinrichtingen houden een ongevallenlogboek bij, maar deze ongevallenlogboeken zijn echter niet centraal beschikbaar.

Wij gaan uit van de volgende indicatieve getallen. Het gemiddeld aantal verdrinkingen met dodelijke afloop in badinrichtingen in Nederland ligt naar schatting tussen de vier en zeven gevallen per jaar (Jagersma en Rijpstra, 2010). Het totale aantal (zuiver accidentele) verdrinkingen per jaar wordt geschat rond de 98 (antwoorden op Kamervragen over verdrinkingen, 12 september 2002). Jaarlijks zijn er in badinrichtingen in Nederland daarnaast ongeveer tachtig verdrinkingen die geen dodelijke afloop hebben (www.verdrinking.nl). Verder worden er per jaar gemiddeld 284 mensen uit een levensbedreigende situatie gered. Dat betreft niet allemaal verdrinkingsongevallen, maar die vormen wel een aanzienlijk deel daarvan (Reddingsbrigade Nederland, 2013).

De statistieken van het CBS bieden een aantal interessante aanvullingen. In 2012 overleden 81 personen door verdrinking ten gevolge van een privé- of sportongeval. Dit

**Figuur 4.1 Aantal overledenen door verdrinking naar jaar en leeftijd.**

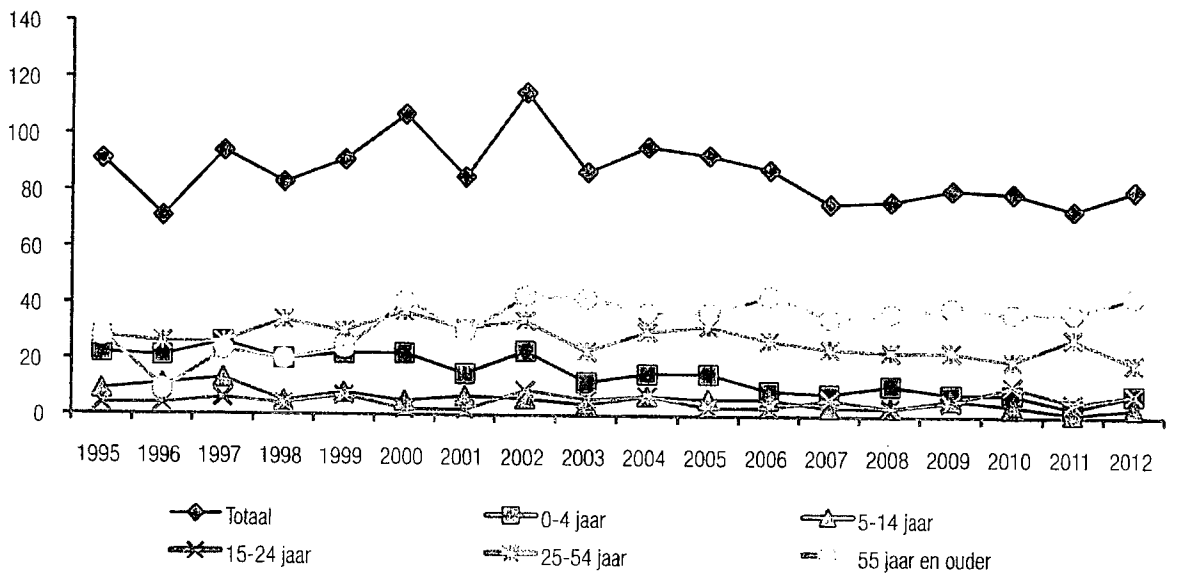


Bron: Statistiek niet-natuurlijke dood 1995-2012, Centraal Bureau voor de Statistiek.

is per week gemiddeld anderhalve dode door verdrinking. De helft van de dodelijke slachtoffers van een verdrinking was 55 jaar of ouder. De helft van verdrinkingen met dodelijke afloop vond plaats in een zee, rivier of plas (51%, 41). Mannen/jongens werden vaker slachtoffer van een verdrinking dan vrouwen/meisjes. Als we kijken naar de historische ontwikkeling in het aantal personen dat overlijdt door verdrinking, komt naar voren dat het aantal jonge slachtoffers van een verdrinking (0-4 jaar) zich gunstig heeft ontwikkeld ten opzichte van eind negentiger jaren (figuur 4.1).

Een andere statistiek van het CBS betreft de oorzaak van overlijden van Nederlanders. In 1925 was verdrinking de doodsoorzaak bij 9,6 personen per 100.000 overledenen. In 1950 was dat al bijna gehalveerd tot 5,1 en in 1975 was het nog verder gedaald tot 2,0 en in 2000 tot 0,7. De laatste jaren is het aantal personen dat overlijdt vanwege verdrinking ongeveer 0,5. In 2011 was het 0,4 en dat is een positief dieptepunt (Bevolking, huishoudens en bevolkingsontwikkeling, 1899-2011, CBS).

VeiligheidNL en Reddingsbrigade Nederland houden de internationale definitie aan, waarin verdrinking niet automatisch leidt tot het overlijden van het slachtoffer. In 2011 vonden er 290 ziekenhuisopnamen plaats vanwege een verdrinkingongeval en 100 à 170 behandelingen op de Spoedeisende Hulp (SEH). In werkelijkheid ligt het aantal verdrinkingsongevallen volgens experts een factor tien hoger. In veel gevallen loopt het dan namelijk net goed af en is geen behandeling in het ziekenhuis nodig. Bij de ziekenhuisopnamen en SEH-behandelingen vormen (jonge) kinderen de grootste groep. In 2011 was een op de vier opgenomen slachtoffers van een verdrinking een kind onder de vijf jaar (25%, 72). Kinderen van één jaar hadden verreweg de grootste kans om in een ziekenhuis te worden opgenomen (figuur 4.2).

Hoe vaak zwemmers verwondingen oplopen in en rondom het zwembad wordt niet centraal (landelijk) geregistreerd. Wel wordt in het Letsel Informatie Systeem van VeiligheidNL bijgehouden hoe vaak zwemmers op de SEH worden behandeld voor blessures en letsel opgelopen tijdens het zwemmen. In 2011 kwamen 4.400 zwemmers op de SEH terecht (tabel 4.1). Verder komt naar voren dat van de zwemmers die op de spoedeisende hulp behandeld worden, 43 procent zich verwondt door een val in of rondom de zwemgelegenheid (bijvoorbeeld door uitglijden). Daarnaast loopt 35 procent de verwonding op door contact met een object, bijvoorbeeld door zich te stoten of te snijden aan een stilstaand object zoals een zwembadrand of glijbaan. Bij een op de tien ontstaat de blessure door lichamelijk contact, bijvoorbeeld door het botsen met andere zwemmers. Het resterende percentage valt in de categorie 'overig' (Consument en Veiligheid, 2009).

Hoe verhoudt zwemmen zich tot andere sporten als het gaat om blessures en opnames op de SEH? Bij het zwemmen zijn er getalsmatig veel sportblessures, in de periode 2006-2011 gemiddeld maar liefst 57.000 per jaar. Dat lijkt veel, maar als het

**Figuur 4.2 Aantal ziekenhuisopnamen vanwege verdrinking in 2011 per 100.000 inwoners.**

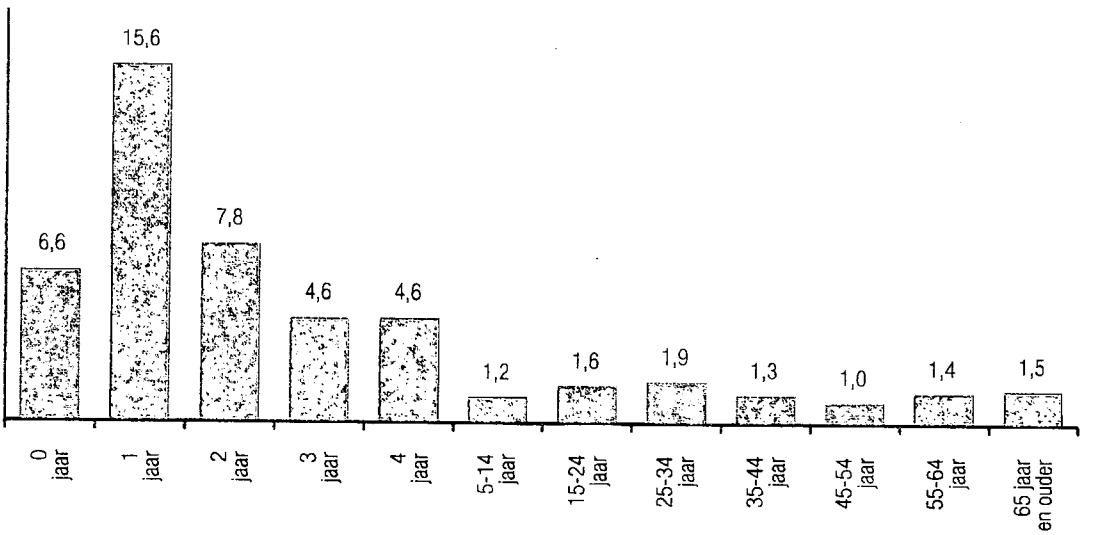


Bron: Landelijke Medische Registratie 2011, Dutch Hospital Data.

aantal blessures wordt afgezet tegen het aantal sporturen steekt zwemmen gunstig af bij andere sporten. Van de in tabel 4.1 gepresenteerde sporten, kent alleen wielrennen/toerfietsen minder blessures per duizend sporturen. Zaalvoetbal is dan juist wel een blessuregevoelige sport. Ook als wordt gekeken naar het aantal SEH-behandelingen per duizend sporturen blijkt zwemmen een veilige sport (VeiligheidNL, 2012).

Als registratie van ongevalscijfers bij zwemlocaties kan vrijwel alleen beschikt worden over de cijfers van Reddingsbrigade Nederland. Dit is de enige organisatie die in heel Nederland actief is en een registratie bijhoudt, maar zich echter niet op alle zwemlocaties bevindt. Op sommige locaties is sprake van toezicht door andere particuliere organisaties of helemaal geen toezicht of registratie. De werkelijke cijfers zullen daarom naar verwachting hoger liggen dan in tabel 4.2 weergegeven.

Sinds 2008 registreert Reddingsbrigade Nederland aan de hand van een richtlijn voor uniforme registratie het aantal ongevallen op zwemlocaties waar zij toezicht uitoefent. De hulp aan bader/zwemmer betreft hulp om daadwerkelijk uit het water te kunnen komen. Tot de EHBO-gevallen behoren ook zwemmers die zelfstandig uit het water zijn gekomen, maar bijvoorbeeld behandeld moeten worden aan een snee als gevolg van een schelp of ander scherp object in het water, kwallenbeten, aanvaring met een (kite)surfer, of een steek van een Pieterman (klein visje met stekel op rugvin dat zich in ondiep water langs de kust bevindt).

**Tabel 4.1 Blessures en SEH-behandeling van enkele veelbeoefende sporten, 2011.**

| | | | | SEH-BEHANDELINGEN | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | Aantal beoefenaren | Blessures | Aantal blessures per duizend sporturen | Ziekenhuis-opnamen na SEH-behandeling | Aantal SEH-behandelingen | Aantal SEH-behandelingen per duizend sporturen | Medische kosten per slachtoffer (in euro's)** |
| Sport totaal | 11.000.000 | 3.700.000 | 1,8 | 9.300<br>(16.000)* | 160.000 | 0,0740 | 1.000 |
| Fitness | 3.100.000 | 370.000 | 1,4 | 20 | 1.300 | 0,0046 | 930 |
| Zwemmen | 3.000.000 | 57.000 | 0,46 | 340 | 4.400 | 0,0033 | 1.200 |
| Wielrennen/ toerfietsen | 1.500.000 | 22.000 | 0,098 | 900 | 3.700 | - | 2.800 |
| Hardlopen | 1.400.000 | 400.000 | 5,1 | 120 | 2.100 | 0,023 | 1.200 |
| Veldvoetbal | 1.400.000 | 650.000 | 3,9 | 2.000 | 50.000 | 0,26 | 890 |
| Tennis | 980.000 | 210.000 | 3,1 | 130 | 3.000 | 0,045 | 1.200 |
| Skiën | 590.000 | 61.000 | 2,2 | 50 | 1.800 | - | 1.300 |
| Volleybal | 530.000 | 170.000 | 4,4 | 160 | 4.100 | 0,099 | 1.000 |
| Schaatsen | 550.000 | 38.000 | 4,1 | 120 | 2.100 | 0,21 | 1.100 |
| Mountainbiken | 460.000 | 25.000 | 0,96 | 350 | 2.500 | 0,12 | 1.700 |
| Vechtsporten (incl. boksen) | 400.000 | 95.000 | 3,0 | 110 | 5.000 | 0,23 | 750 |
| Squash | 330.000 | 54.000 | 6,2 | 30 | 670 | 0,095 | 980 |
| Paardensport | 350.000 | 56.000 | 1,0 | 1.600 | 11.000 | 0,25 | 1.500 |
| Zaalvoetbal | 330.000 | 96.000 | 9,3 | 210 | 3.800 | 0,32 | 950 |
| Hockey | 260.000 | 110.000 | 4,1 | 100 | 9.600 | 0,37 | 670 |
| Snowboarden | 180.000 | 29.000 | 3,7 | 20 | 1.300 | - | 790 |
| Korfbal | 150.000 | 85.000 | 4,6 | 60 | 2.200 | 0,14 | 890 |

- Geen of onvoldoende gegevens beschikbaar.

* Dit betreft een schatting van het totaal aantal ziekenhuisopnamen door middel van ophoging van ziekenhuisopnamen via de SEH-afdeling.

** Gemiddelde directe medische kosten (tot een jaar) van slachtoffers die zijn behandeld op een SEH-afdeling en/of opgenomen zijn geweest.

Bronnen: Ongevallen en Bewegen in Nederland 2006-2011 (de drie kolommen betreffende aantal beoefenaren, blessures, aantal blessures per duizend sporturen zijn meerjarengemiddelden over 2006-2011); Letsel Informatie Systeem 2011 (SEH-behandelingen betreffen 2011), VeiligheidNL, Letsellastmodel 2011, VeiligheidNL, i.s.m. Erasmus Medisch Centrum.

In de huidige registratievorm is niet nader te specificeren welke ongevallen (behalve categorie 1) exact aan zwemmen is gerelateerd. Van de 270 reddingen blijkt uit de incidentenrapportages wel dat het grootste gedeelte gerelateerd is aan (bijna) verdrinkingen. In tabel 4.2 ontbreekt het aantal dodelijke slachtoffers dat is geregistreerd. Dit heeft verschillende oorzaken. In de eerste plaats zou dit geen volledig beeld geven van het aantal dodelijke slachtoffers in Nederland bij zwemlocaties. De registratie hiervan is ook niet eenduidig. Dat heeft te maken met de tweede reden om hier geen cijfers van op te nemen. In meerdere gevallen wordt bijvoorbeeld een drenkeling na reanimatie op de zwemlocatie naar een ziekenhuis vervoerd waarbij de reanimatie onderweg wordt voortgezet. Uit oogpunt van privacy wordt daarna in de regel geen mededeling meer gedaan over de afloop van de reanimatie. Een derde reden is dat bij een dodelijk slachtoffer ook sprake kan zijn van zelfdoding of een misdrijf of een ongeval of hartstilstand op het land die niet gerelateerd is aan water. In al deze gevallen zijn de cijfers of onzeker of niet gerelateerd aan 'zwemmen' en om die reden niet vermeld. De reddingsbrigade wordt jaarlijks in algemene zin geconfronteerd met gemiddeld circa vier à vijf dodelijke slachtoffers (uit diverse categorieën uit tabel 4.2).

**Tabel 4.2 Ongevalscijfers bij zwemlocaties, locaties waar Reddingsbrigade Nederland toezicht uitoefent.**

| | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 | 2012 |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Hulp aan bader/zwemmer | 3.116 | 1.287 | 1.290 | 287 | 772 |
| 2. Hulp aan opvarenden (aantal personen) | 483 | 751 | 760 | 638 | 719 |
| 2a. Waarvan kitesurfers | - | - | - | 170 | 155 |
| 3. Eerste hulp | 3.760 | 5.931 | 7.964 | 3.928 | 9.706 |
| 4. Vermist/aangebracht persoon | 572 | 961 | 677 | 582 | 1.477 |
| Redding (van categorie 1 t/m 4)* | 214 | 460 | 306 | 169 | 270 |
| Totaal: alle inzetten Reddingsbrigade (10 weken zomer) | 7.931 | 8.930 | 10.691 | 5.435 | 12.674 |

* Onder redding wordt verstaan een redding uit een levensbedreigende situatie of voorkomen van ernstig (blijvend) letsel.
NB: De categorie kitesurfers wordt pas sinds 2011 apart geregistreerd.
Bron: Reddingsbrigade Nederland.

In de registratie is het aantal keren dat een reddingsbrigade door vroegtijdig waarschuwen een ongeval heeft voorkomen niet opgenomen. Voorbeelden zijn: vanaf de kant blazen op de toeter om er zo voor te zorgen dat iemand niet te dicht bij een

golfbreker komt, langs een zwemmer varen die al ver uit de kust is en ouders waarschuwen dat ze hun kind niet alleen het water in moeten laten gaan. Dit betreft naar schatting tienduizenden keren per jaar en kost te veel (administratieve) belasting voor de vrijwilligers van de Reddingsbrigade om bij te houden.

Met de genoemde cijfers worden nut en noodzaak van (preventief) toezicht op zwemmers bij zwemlocaties in Nederland goed geïllustreerd. Ook in het buitenland is die conclusie getrokken: "Lifeguards, die goed georganiseerd, gekwalificeerd, getraind en uitgerust zijn, lijken een effectief middel te zijn om verdrinking te voorkomen" (MacKay et al., 2006).

De inzet van lifeguards is echter geen vervanging van, maar een aanvulling op eigen toezicht door ouders en begeleiders van kinderen en het nemen van eigen verantwoordelijkheid bij het zwemmen door volwassenen. Toch zijn op dat punt zorgelijke trends waarneembaar, zo blijkt uit de incidentenrapportages van de Reddingsbrigade. De nieuwe, talrijke mogelijkheden van *social media*, smartphones, iPods, iPads, tablets, portable videogames en andere elektronica hebben ook hun weg gevonden naar de zwemlocaties. Steeds vaker wordt bij een vermissing van een kind aan het water gemeld: "Ik was even afgeleid door mijn smartphone." Of: "Ik zat maar een paar minuutjes te gamen." Kinderen kunnen letterlijk in een oogwenk uit het zicht raken en dat betekent dat er feitelijk permanent zicht op gehouden moet worden. Bij jonge kinderen verloopt een verdrinking vaak snel en geluidloos; het ontbreekt ze aan de reflex en/of de vaardigheid om te reageren. Ouders/begeleiders moeten daarom bij voorkeur binnen een armlengte van jonge kinderen blijven in het water. Een verschil in 'beleving' tussen de nieuwe elektronica en de krant of het boek dat toch ook van oudsher wordt meegenomen, is de aangetoonde verslavende factor en het feit dat de nieuwe media ook actief jouw aandacht vragen met beltonen, voicemailmeldingen en trending topics. Een weggelegd tijdschrift of boek houdt zich 'koest'.

Met een toename van de waterrecreatie, afname van het schoolzwemmen en druk op budgetten van beheerders van zwemlocaties als gevolg van de economische crisis om het toezicht adequaat te organiseren, en de zojuist genoemde ontwikkelingen rond *social media*, is een combinatie van trends zichtbaar die negatief kunnen uitwerken op de zwemveiligheid in Nederland. Er zijn echter ook positieve ontwikkelingen te melden. Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu werkt aan een nieuwe 'Zwemwaterwet' die de WHVBZ uit 1969 moet vervangen. Hierbij worden ook stakeholders uit de zwem- en recreatiesector betrokken. Aanleiding is de Europese Zwemwaterrichtlijn. Naast de prominente aandacht voor de veiligheid vanuit gezondheidsperspectief en milieu, is er ook aandacht voor de fysieke veiligheid. Daarbij speelt het begrip 'risico-inventarisatie' een centrale rol. Zo'n inventarisatie is voor badinrichtingen al gebruikelijk, maar voor zwemlocaties (nog) niet verplicht. In de aanloop naar een

## Keurmerken voor veiligheid en hygiëne

Alle zwembaden en openzwemwaterlocaties in Nederland dienen te voldoen aan gestelde wet- en regelgeving ten aanzien van hygiëne. In de zwemwereld bestaan diverse keurmerken. Als het gaat om hygiëne is er voor de zwembaden het Keurmerk Veilig & Schoon en voor stranden De Blauwe Vlag.

Het Keurmerk Veilig & Schoon is een niet-verplichte regeling met het wettelijk kader als ondergrens en daarboven een aantal extra kwaliteitseisen. Ten aanzien van veiligheid zijn dat eisen over toezicht (toezichtsplan, vereiste diploma's en herkenbaarheid van toezichthoudend personeel).

Het Keurmerk Veilig & Schoon wordt uitgegeven door de Stichting Zwembadkeur. Inmiddels zijn 229 zwembaden in het bezit van het keurmerk. Het bijbehorende bord met daarop het logo van het keurmerk is meestal te vinden aan de muur bij de ingang van het zwembad. De betrouwbaarheid van het keurmerk is gewaardeerd op 9,4 door ConsuWijzer, het informatieloket voor consumenten van de Nederlandse overheid.

Een kwart van de Nederlanders (15 t/m 80 jaar) is bekend met het Keurmerk Veilig & Schoon. Van de mensen die het keurmerk kennen, vindt bijna iedereen (91%) het (zéér) belangrijk dat het zwembad dat zij bezoeken dit keurmerk heeft. Verder let ruim een derde van de mensen die het keurmerk kennen er op dat het zwembad dat zij bezoeken ook over het keurmerk beschikt, ongeveer evenveel mensen kijken daar niet naar en ruim een kwart zegt eigenlijk zelden of nooit een zwembad te bezoeken (*Sportersmonitor 2010*, voorjaarsmeting).

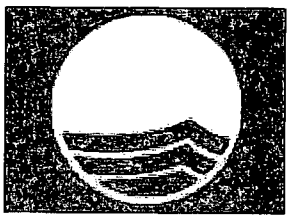

Het tweede keurmerk, De Blauwe Vlag, is internationaal het herkennings- en kwaliteitssymbool voor goede stranden en jachthavens. De Blauwe Vlag is een milieuonderscheiding die jaarlijks wordt toegekend aan stranden en jachthavens die aan de campagne deelnemen en aangetoond hebben schoon en veilig te zijn. Criteria voor stranden zijn onder andere de kwaliteit van het zwemwater, of het strand schoon is en of er voldoende toiletten en afvalbakken zijn en of er een EHBO-post aanwezig is. De Blauwe Vlag werd in 2013 aan 153 Nederlandse stranden en jachthavens toegekend.

Het doel van het Blauwe Vlag-programma is om overheden, ondernemers en recreanten blijvend te betrekken bij de zorg voor schoon en veilig water, mooie natuur en een gezond milieu. Het keurmerk is een initiatief van de Foundation for Environmental Education (FEE), een onafhankelijk internationaal netwerk van organisaties uit 59 landen die zich inspannen op het gebied van natuur- en milieuvoorlichting. In Nederland wordt De Blauwe Vlag-campagne uitgevoerd door de Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit (KMVK). Wat in 1985 begon in Frankrijk is uitgegroeid tot een internationaal ecolabel dat wordt uitgereikt aan ruim 3.500 stranden en jachthavens in 48 landen, waarvan ruim dertig in Europa. Sinds 2006 is een internationale criteriaset van kracht, waarbij rekening is gehouden met de specifieke voorschriften in de betreffende regio. Hierdoor bestaat er enige variatie in de geldende criteria.

nieuwe wet (mogelijk komt er een Zwemwaterbesluit als de zwemregelgeving onderdeel wordt van een meer omvangrijke 'Omgevingswet') wordt de mogelijkheid van een verplichte risico-inventarisatie van zwemlocaties nadrukkelijk onderzocht.

Op initiatief van Reddingsbrigade Nederland is het Nederlands Normalisatie Instituut (NEN) een project gestart om te komen tot een zogenaamde 'Nederlands Technische Afspraak (NTA) Zwemwaterlocaties'. In deze NTA moeten door alle betrokken organisaties (waaronder zwembranche, strandexploitanten, veiligheidsregio's, reddingsbrigade, provincies, ministeries, et cetera) afspraken worden gemaakt over een richtlijn voor 'zwemveiligheid'. Hierin kunnen bepalingen worden opgenomen over bijvoorbeeld preventieve maatregelen, toezicht en informatievoorziening aan bezoekers. Onderdeel van deze NTA kan ook een (verplichte of aanbevolen) risico-inventarisatie zijn. Daarmee sluit de NTA aan op de richting van de nieuwe Zwemwaterwet.

Reddingsbrigade Nederland werkt binnen haar eigen organisatie zelf ook aan verbetering van de veiligheid op en rond zwemlocaties. In de afgelopen jaren zijn de opleidingen voor onder meer lifeguards vernieuwd. Ook is een kader vastgesteld voor de kwaliteit van hulpverlening en preventief toezicht in het rapport *Pilot Regionale Voorziening Reddingsbrigades* uit 2009. Op basis van dat rapport worden momenteel in heel Nederland regionale samenwerkingsverbanden van reddingsbrigades gevormd, die nauw gaan samenwerken met elkaar en met de veiligheidsregio's en bijvoorbeeld de Kustwacht, om de preventie en hulpverlening verder te optimaliseren. Tot slot is in 2013 ook een nieuw digitaal uniform registratiesysteem geïntroduceerd bij de reddingsbrigades. Hierdoor wordt het onder meer beter mogelijk de relatie tussen zwemongevallen en oorzaken en omstandigheden vast te leggen en te analyseren.

**Ontwikkeling zwemvaardigheid vanuit perspectief ongevalsregistratie**

Uit hulpverleningscijfers van de Reddingsbrigade wordt al enkele jaren een trend gesignaleerd dat de zwemvaardigheid van kinderen afneemt. Het aantal hulpverleningsacties aan baders en zwemmers wisselt per jaar sterk, met name onder invloed van de factor 'weer'. Steeds vaker worden binnen die categorie echter incidenten gemeld die het rechtstreekse gevolg zijn van onvoldoende zwemvaardigheid. De grootste categorie betreft kinderen, die vaak niet meer bij machte zijn om tegen een beetje stroming of wind in naar de kust terug te zwemmen, of die soms helemaal geen diploma blijken te hebben. Dat laatste komt ook steeds vaker voor onder volwassenen die niet met de Nederlandse zwemcultuur zijn opgegroeid. Naast mensen van Zuid-Europese afkomst betreft dat in toenemende mate mensen uit Oost-Europa.

Omdat er nog geen wetenschappelijk onderzoek heeft plaatsgevonden naar de exacte aantallen en de ontwikkeling daarvan, past enige voorzichtigheid in het trekken van conclusies. Maar als trend is de invloed van demografische ontwikkelingen

op de 'gemiddelde zwemvaardigheid' van mensen in Nederland, vanuit het perspectief van hulpverlening aan zwemmers in nood, onmiskenbaar.

## 4.6 Conclusie

Als de aanname van de experts klopt dat het aantal meldingen van verdrinkingen slechts ongeveer 10 procent van het daadwerkelijke aantal verdrinkingen betreft, vinden in Nederland elk jaar enkele duizenden gevallen van verdrinking plaats. Binnen die groep zijn kinderen van één jaar oud sterk oververtegenwoordigd. Het aantal dodelijke slachtoffers als gevolg van verdrinking bedraagt jaarlijks enkele tientallen tot enkele honderden, afhankelijk van de definitie en de bron. Verdrinkingen in het zwembad met dodelijke afloop zijn gelukkig uiterst zeldzaam. Reddingen uit levensbedreigende situaties in open water komen echter wel vele tientallen tot enkele honderden keren per jaar voor. De zwemvaardigheid neemt zichtbaar af en de kans op ongevallen neemt daardoor toe. Wat verder naar voren komt, is dat hoewel er per jaar duizenden blessures en SEH-behandelingen zijn door het zwemmen, zwemmen in vergelijking tot andere sporten een zeer veilige sport is.

Ook al is het aantal (dodelijke slachtoffers als gevolg van) verdrinkingen in zwembaden en bij open water beperkt, elk geval is een te veel. Wat moet er gebeuren om het aantal verdrinkingen tijdens het zwemmen nog verder te beperken? Het begint met bewustwording over wat het hebben van een of meer zwemdiploma's betekent. Een zwemdiploma is geen garantie dat een kind zich te allen tijde weet te redden in onverwachte situaties in het water. Vaardigheden op peil houden en conditie zijn minstens even belangrijk. Het is ook belangrijk dat ouders zich realiseren dat je een kind van zeven jaar of jonger niet alleen kunt laten zwemmen. Daarom is ouderlijk toezicht zo belangrijk. Meer voorlichting daarover voor hen is gewenst. De voorlichting kan verschillende vormen hebben, zoals posters, brochures, filmpjes en bijeenkomsten. Ook duidelijke herkenbare waarschuwingsborden met eenvoudige symbolen en teksten zijn erg effectief. Naast voorlichting aan ouders is ook voorlichting aan kinderen gewenst, zodat zij de verschillende risico's beter leren in te schatten.

Verder draagt het organiseren van professioneel toezicht in een zwembad, aan het strand of bij ander open water zeker bij aan het verhogen van de veiligheid. Door de aard van het werk en de omstandigheden is het echter ook voor professionele toezichthouders moeilijk om alles wat er gebeurt te signaleren. Natuurlijk is een goede opleiding van de toezichthouders belangrijk, maar dat alleen is niet voldoende voor de verantwoordelijke taak die zij hebben. Door toezichthouders te ondersteunen met technische hulpmiddelen, zoals in zwembaden bijvoorbeeld een verdrinkingsdetec-

tiesysteem, neemt de kans toe dat er bij een (dreigende) verdrinking tijdig en adequaat kan worden ingegrepen. Helaas zijn technische hulpmiddelen in zwembaden (nog) geen gemeengoed. Mogelijk dat met de Zwemwaterwet het gemakkelijker wordt technische hulpmiddelen in te zetten in het zwembad. In open water zijn dit soort technische systemen niet mogelijk. De lifeguards beschikken echter wel over andere technische hulpmiddelen (bijvoorbeeld geavanceerde verrekijkers en vervoersmiddelen voor het transport over strand en water). In alle gevallen van toezicht geldt dat sprake dient te zijn van adequate opleiding, het op peil houden van vaardigheden en het daadwerkelijk gericht zijn op de veiligheid en niet op andere taken.

Als laatste noemen we dat door juist gebruik van zwemhulpmiddelen en opblaasbaar speelgoed kinderen worden ondersteund in het zwemmen en drijven, maar dat het geen middelen zijn om verdrinking te voorkomen. Daarvoor zijn alleen reddingsvesten geschikt en dan nog alleen bij correct gebruik.

Uit de cijfers, trends en ontwikkelingen blijkt dat zwemveiligheid een belangrijk aspect is van onze zwemcultuur. Zwemmen is een veilige sport, maar de veiligheid mag niet worden veronachtzaamd. Daarvoor zijn er te veel zwemmers en zijn de gevolgen van een ernstig incident te ingrijpend. We beschikken over de juiste houding en instrumenten. Met een nog betere inzet van middelen kan het aantal incidenten beperkt blijven c.q. nog verder omlaag.

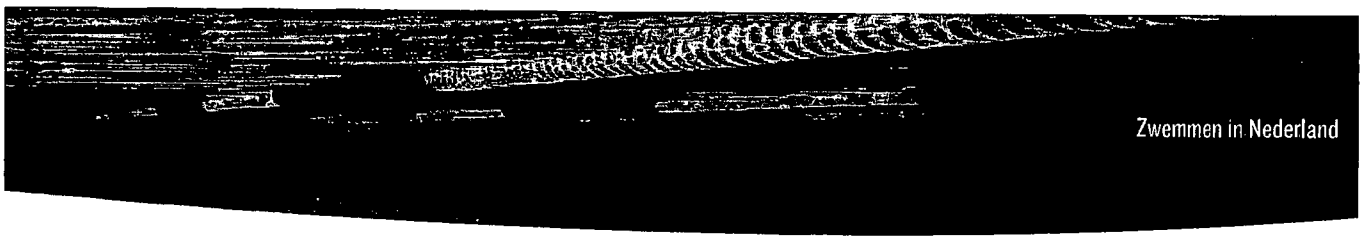

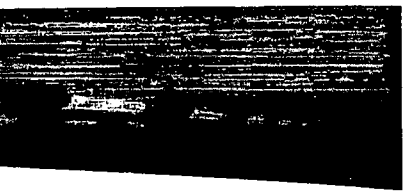

# 5

# Deelname aan het zwemmen

» Harold van der Werff (Mulier Instituut)

» Sven Bakker (Mulier Instituut)

In hoofdstuk 2 werd gesteld dat de doelstelling 'Ieder Nederlander zwemmer' grotendeels is behaald. Maar daar ging het om het kúnnen zwemmen. Hoeveel mensen bezoeken ook daadwerkelijk onze zwembaden en andere zwemgelegenheden zoals stranden, plassen en meren? En wie zijn de zwemmers? In dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op die vragen.

## 5.1 Aantal bezoeken

Zwembaden ontlenen hun maatschappelijke betekenis primair aan het aantal mensen dat het bad bezoekt, om er te zwemmen, zwemles te krijgen, aan zwemwedstrijden deel te nemen dan wel begeleider/toeschouwer te zijn bij een van deze activiteiten. Maar hoe vaak de Nederlandse zwembaden worden bezocht, is moeilijk precies te zeggen. Het varieert wie de zwembaden als bezoeker zien. Op basis van de uitkomsten uit de *Zwemmonitor* stellen we vast dat de ruime meerderheid van de zwembaden (60%) alleen de zwemmers zelf als bezoeker telt, bijna een kwart beschouwt iedereen die binnenkomt als bezoeker – bijvoorbeeld ook ouders die de zwemles bijwonen –, een deel kijkt alleen naar betalende personen en een deel beschouwt elke gast van het hotel, de camping of het bungalowpark als zwembadbezoeker.

Uitgaand van de opgaven van zwembaden waren er in 2011 ongeveer 112 miljoen bezoeken aan de Nederlandse zwembaden, waarvan 95 miljoen bij openbare zwembaden (figuur 5.1). Openbare zwembaden beslaan 45 procent van het totale aantal zwembaden in Nederland (zie hoofdstuk 7). Dit betekent dat 85 procent van de bezoeken aan zwembaden bij 45 procent van de zwembaden wordt gerealiseerd. De resterende 55 procent van de baden (hotels, campings, fitness, etc.) is goed voor 15 procent van het totale aantal bezoeken.

**Figuur 5.1 Aantal bezoeken aan zwembaden, x 1 miljoen bezoeken.**

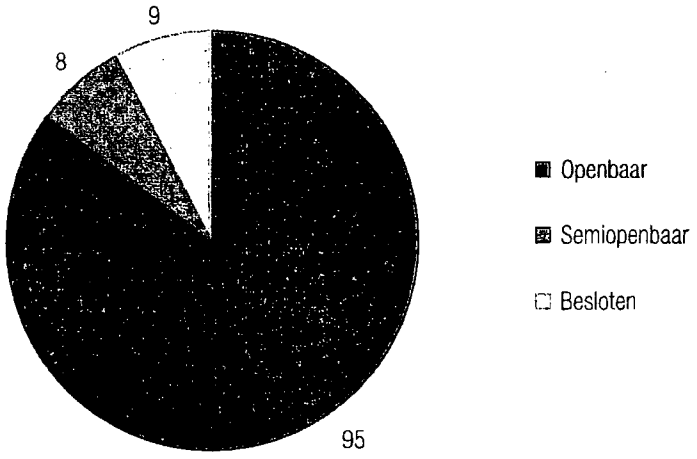


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

Het CBS voert elke drie jaar een onderzoek uit onder de openbare zwembaden in Nederland (exclusief strand-/natuurbaden). De laatst beschikbare uitkomsten betreffen 2009. Er zijn er elk jaar ongeveer 80 tot 90 miljoen bezoeken aan openbare zwembaden. Bij een mooie zomer kan dat aantal hoger liggen. Zo waren er door een mooie zomer in 2003 in dat jaar 93 miljoen bezoeken (tabel 5.1). In 2006 waren er 85 miljoen bezoeken. En 2009 kende met 79 miljoen bezoeken juist tegenval-

**Tabel 5.1 Het totaal en gemiddeld aantal bezoeken per type zwembad, 1988-2009.**

| | 1988 | 1991 | 1994 | 1997 | 2000 | 2003 | 2006 | 2009 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Totaal aantal bezoeken x mln | 82 | 82 | 88 | 91 | 87 | 93 | 85 | 79 |
| Gemiddeld aantal bezoeken x 1.000 | 104 | 116 | 127 | 128 | 117 | 126 | 122 | 114 |
| Overdekt zwembad | 145 | 148 | 153 | 142 | 133 | 135 | 133 | 123 |
| Openluchtzwembad | 37 | 44 | 52 | 49 | 39 | 52 | 49 | 43 |
| Combibad | 211 | 214 | 233 | 236 | 220 | 229 | 221 | 216 |

Bron: *Statistiek Zwembaden en sportaccommodaties 1998-2009* (CBS).

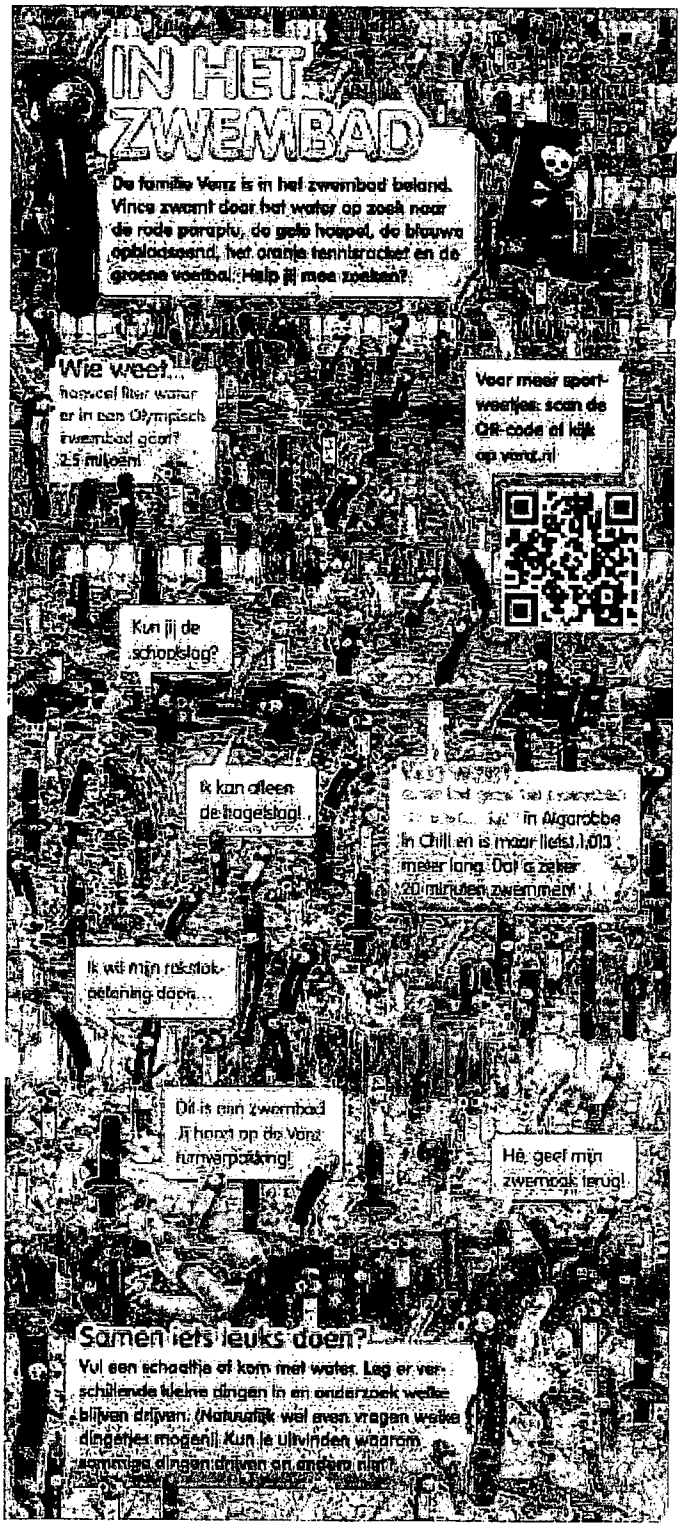

Foto: Venz

lende bezoekcijfers. De aantallen bezoeken van 93 miljoen (2003), 85 miljoen (2006) en 79 miljoen (2009) suggereren een trend van een dalend aantal bezoeken bij openbare zwembaden. Het CBS telde in 2009 690 openbare zwembaden. In 2009 trokken deze zwembaden gemiddeld 114.000 bezoeken.

Er is een verschil tussen het aantal bezoeken van openbare zwembaden gerapporteerd door de *Zwemmonitor* (95 miljoen) en het CBS (79 miljoen). Dit komt deels door de genoemde variatie in weersomstandigheden per jaar, aangezien de meting van de *Zwemmonitor* over 2011 was en die van het CBS over 2009. Met name openbare openluchtzwembaden zijn qua bezoekersaantallen sterk afhankelijk van goed weer.

### Verwachte ontwikkeling in bezoekersaantallen

In de vragenlijst van de *Zwemmonitor* is de vraag gesteld wat de verwachting was in de ontwikkeling van het aantal bezoekers in het navolgende jaar. Zwembaden zijn niet onverdeeld positief over de ontwikkeling van het aantal bezoekers.[1] Bij bijna twee derde van de zwembaden werd verwacht dat het aantal bezoekers in het daaropvolgende jaar min of meer gelijk zou blijven, 19 procent ging uit van een groei en 17 procent van een krimp. Openluchtzwembaden waren somberder over het verwachte aantal bezoekers in het volgende jaar dan overdekte zwembaden. Bij een derde van de openluchtbaden werd uitgegaan van een terugval.

**Dagtochten naar stranden**

Er wordt niet alleen in zwembaden gezwommen. Ter vergelijking presenteren we hier ook het aantal dagtochten naar stranden aan zee en bij meren en plassen. Deze cijfers komen van een vijfjaarlijks onderzoek van het CBS. De meest recente en beschikbare cijfers betreffen die uit de jaargang 2006/2007. Voor de duidelijkheid merken we op dat niet iedere bezoeker zwemt. Ook personen die dagtochten naar het strand maken om daar te zonnen, te picknicken of te dagkamperen zijn meegeteld. Tabel 5.2 laat zien dat het aantal bezoeken aan stranden door de Nederlandse bevolking sterk schommelt. Zo zijn de jaargangen 1990/1991 en 2001/2002 positieve uitschieters. In 1990/1991 werden bijna 18 miljoen bezoeken gebracht aan het strand en in 2001/2002 was dat 16,8 miljoen. Het aantal bezoeken in 1995/1996 en 2006/2007 was aanmerkelijk lager. In 1995/1996 kwam het totaal aan strandbezoeken op 13,5 miljoen en in 2006/2007 zelfs op een aantal van 9,5 miljoen. Evident is dat de weersomstandigheden daarbij een grote rol spelen.[2] Dagtochten naar het strand of een meer vormen doorgaans 1 tot 2 procent van het totale aantal jaarlijkse dagtochten.

Er zit daarnaast variatie in de verhouding tussen dagtochten naar strand bij de zee en strand bij een meer of plas. In 1990/1991 was dit ongeveer gelijk verdeeld, terwijl in 2006/2007 zeven van de tien dagtochten naar strand bestonden uit dagtochten naar strand bij de zee.

**Tabel 5.2 Het aantal dagtochten voor zonnen, zwemmen, picknicken en dagkamperen aan stranden per type strand, 1990/1991-2006/2007, x 1.000 dagtochten.***

| | 1990/1991 | | 1995/1996 | | 2001/2002 | | 2006/2007 | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Op strand bij de zee | 9.074 | 51% | 8.604 | 64% | 10.597 | 63% | 6.741 | 71% |
| Op strand bij meer, plas | 8.788 | 49% | 4.877 | 36% | 6.202 | 37% | 2.782 | 29% |
| Totaal op strand | 17.862 | 100% | 13.481 | 100% | 16.799 | 100% | 9.523 | 100% |

* Onder een dagtocht wordt verstaan: een recreatieve activiteit waarvoor men ten minste twee uur van huis is (zonder dat daarbij een overnachting elders plaatsvindt, exclusief bezoeken aan familie of kennissen en exclusief dagtochten vanaf een vakantieadres. Elke dagtocht staat voor één dagrecreant.
Bron: Statistiek Dagtochten naar kenmerken 1990/1991-2006/2007 (CBS).

## 5.2 Sport- en zwemdeelname

De vorige paragraaf ging over het bezoek aan zwembaden en het strand. Zwemmen speelt bij deze activiteiten een prominente rol. Maar hoeveel Nederlanders zwemmen er en hoe vaak doen zij dat? En hoe staat dit in verhouding tot de algemene sportdeelname van de Nederlanders?

Twee derde van de Nederlanders van 6 tot 79 jaar doet minimaal twaalf keer per jaar aan sport. De norm van sportdeelname staat op twaalf keer per jaar sporten op basis van de RSO-definitie (Richtlijn Sportonderzoek), een breed geaccepteerde definitie van sportdeelname.[3] Zoals elke definitie is ook deze definitie van sportdeelname arbitrair, maar zij geeft wel een referentiekader. Sportkoepel NOC*NSF heeft in de Sportagenda 2016[4] als doelstelling geformuleerd dat in 2016 de deelname is gestegen naar 75 procent.

**Sport- en zwemdeelname 1979-2007**

Om een historische vergelijking van de sport- en zwemdeelname mogelijk te maken wordt een sporter/zwemmer beschouwd als iemand die één keer per jaar sport/zwemt. Figuur 5.2 toont dat de sportdeelname tussen 1979 en 2007 geleidelijk is toegenomen. In 1979 deed iets meer dan de helft van de Nederlanders (53%) minimaal één keer aan sport en in 2007 was het aantal Nederlanders dat minimaal één keer per jaar aan sport doet toegenomen tot 71 procent.

Ondanks een stijging in de sportdeelname blijft de zwemdeelname in de periode 1979-2007 ongeveer gelijk. In 1979 zwom 32 procent van de Nederlanders minimaal één keer per jaar en in 2007 was dat 36 procent per jaar. Over de gehele periode 1979-2007 kan worden gesteld dat ongeveer een derde van de Nederlandse bevolking minimaal één keer per jaar zwemt. Van de personen die minimaal één keer in een jaar sporten, heeft ongeveer de helft (ook) minimaal één keer gezwommen. Dit is niet in de figuur opgenomen.

**Figuur 5.2 Sport- en zwemdeelname in Nederland, personen van 6-79 jaar die per jaar minimaal één keer sporten/zwemmen, 1979-2007, in procenten.**

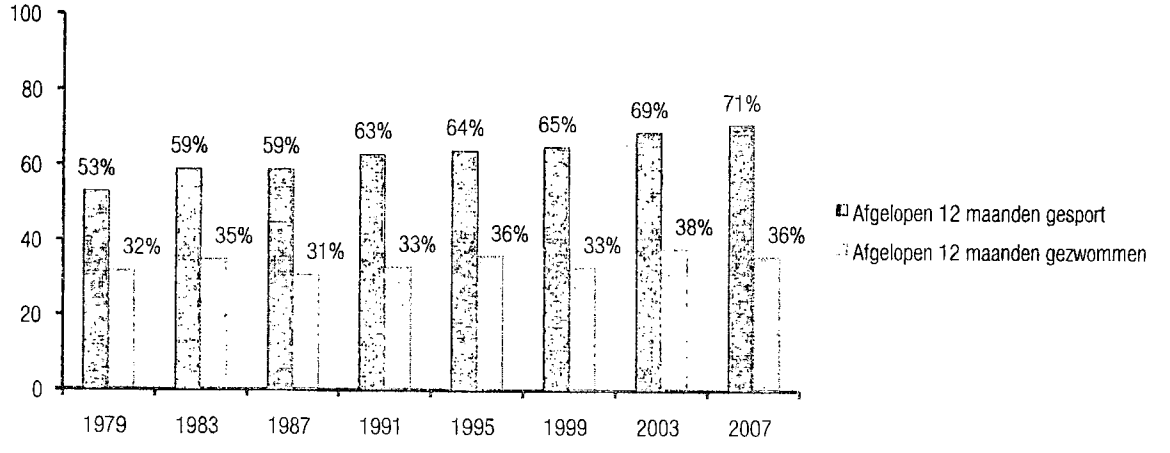


Bronnen: Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) 1979-2007.

**Zwemfrequentie**

Op basis van de AVO-cijfers kan over de periode 1983-2007 de jaarlijkse zwemfrequentie in kaart worden gebracht.[5] Figuur 5.3 geeft de zwemfrequentie weer, onderverdeeld in minimaal vijf, tien, dertig en veertig weken per jaar zwemmen. Tot 1995 vinden er over de vierjaarlijkse perioden schommelingen plaats in de zwemfrequentie. Vanaf 1995 tot 2007 is er een redelijk consistente daling zichtbaar in alle onderscheiden zwemfrequenties. Het aandeel Nederlanders dat minimaal vijf weken per jaar zwemt nam af van 26 procent in 1995 tot 21 procent in 2007. Het aandeel Nederlanders dat tien weken per jaar zwemt nam in de periode 1995-2007 af van 19 naar 14 procent, dertig weken per jaar nam af van 8 naar 5 procent. Het aandeel Nederlanders dat veertig weken per jaar zwemt – wat als bijna wekelijks zwemmen kan worden beschouwd – nam tussen 1995 en 2007 af van 6 naar 3 procent. Dit betekent dat volgens de laatste AVO-cijfers zo'n half miljoen Nederlanders wekelijks zwemt, waar dit aantal in 1995 nog bijna 1 miljoen bedroeg (930.000).

Tegenover een afname in de frequente zwemmers (Nederlanders die minimaal vijf weken per jaar zwemmen), staat een stabiele zwemdeelname in diezelfde periode. Dit impliceert dat er in Nederland steeds meer mensen minder regelmatig/frequente zwemmers zijn, en steeds meer mensen die 'af en toe' eens zwemmen.

**Figuur 5.3 Zwemfrequentie in Nederland van personen van 6-79 jaar, uitgesplitst in vijf, tien, dertig en veertig weken per jaar, 1983-2007, in procenten.**

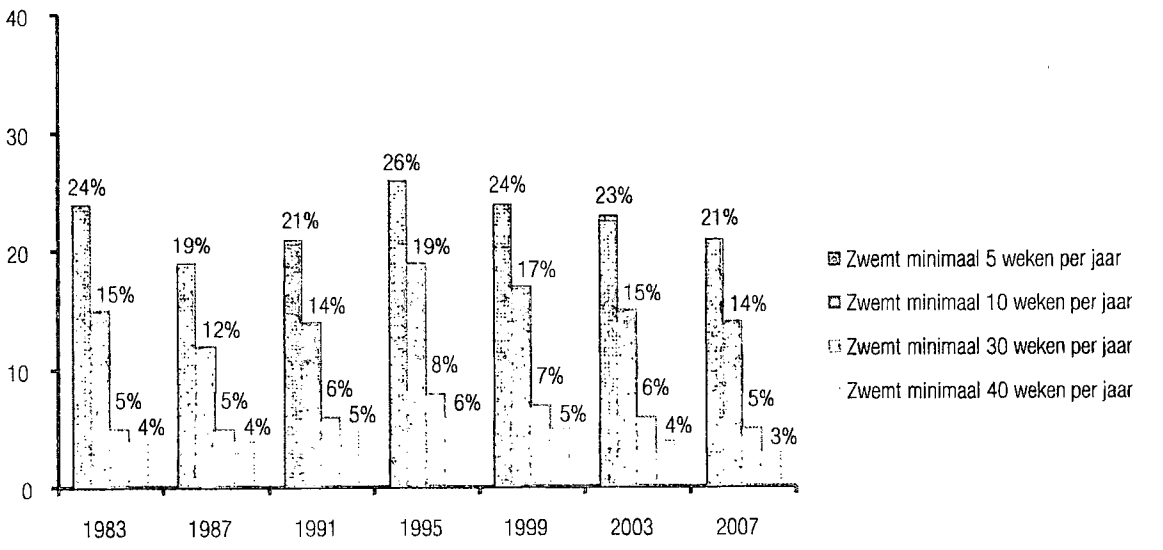


Bronnen: Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) 1979-2007.

Er is overigens een duidelijke relatie tussen het zwemmen en de zwemdiploma's die men heeft behaald. Naarmate men een hoger diploma heeft behaald, stijgt het aandeel (frequente) zwemmers. Van degenen met een C-diploma zwemt 12 procent maandelijks, tegen 9 procent bij een B-diploma en 8 procent bij een A-diploma. Van degenen zonder zwemdiploma zwemt nog altijd 7 procent maandelijks en 10 procent minstens eens per jaar.[6]

**Sport- en zwemdeelname 2006-2012**

Voor de sport- en zwemdeelname na 2007 wordt gebruikgemaakt van cijfers van OBiN. Dit zijn de meest recente landelijke cijfers die beschikbaar zijn voor de sport- en zwemdeelname.

Op basis van de RSO-definitie (minimaal twaalf keer per jaar/één keer per maand sporten) doet twee derde van de Nederlanders van 6-79 jaar aan sport (figuur 5.4). Dit is in absolute aantallen ongeveer 10 miljoen Nederlanders van 6-79 jaar die minimaal één keer per maand aan sport doen. De sportdeelname is vanaf 2006 redelijk stabiel gebleven.

18 procent van de Nederlanders heeft in 2012 minimaal twaalf keer gezwommen. In absolute aantallen komt dit neer op ongeveer 3 miljoen Nederlanders van 6-79 jaar die minimaal één keer per maand zwemmen. In 2006 zwom nog 21 procent van de Nederlanders minimaal twaalf keer. Dit suggereert een lichte daling van Nederlanders die minimaal één keer per maand zwemmen, ondanks stabiele sportdeelnamecijfers. Dit is in lijn met de eerdere bevindingen over de periode 1979-2007.

**Figuur 5.4 Sport- en zwemdeelname in Nederland, personen van 6-79 jaar die per jaar minimaal twaalf keer sporten/zwemmen, 2006-2012, in procenten.**

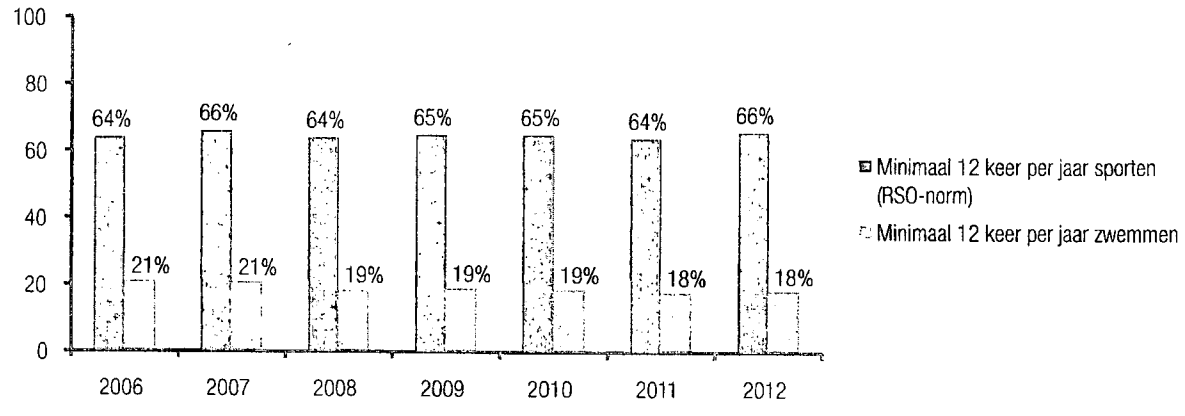


Bron: OBiN 2006-2012.

Met 18 procent van de Nederlanders die minimaal twaalf keer per jaar zwemmen, behoort zwemmen overigens nog steeds tot de meest verbreide sporten in Nederland, samen met aerobics/fitness/conditietraining (22%), wandelsport/sportief wandelen, exclusief nordic walking (14%), hardlopen (13%) en wielrennen/toerfietsen (10%).

## Zwemmen door mensen met een beperking

Het aantal mensen met een handicap in Nederland is niet eenvoudig vast te stellen. Er is geen centrale registratie van mensen met een handicap. Volgens berekeningen van het SCP zijn er in Nederland ongeveer 2,3 miljoen zelfstandig wonende mensen met een matige of ernstige beperking (bevolking vanaf zes jaar). Zij hebben een motorische, visuele of auditieve beperking of een combinatie daarvan (De Klerk et al., 2012). Naar schatting zijn er in Nederland tussen de 50.000 en 66.000 mensen met een matige of ernstige verstandelijke beperking (Ras et al., 2010). Geschat wordt dat er tussen 50.000 en 160.000 mensen een lichte verstandelijke beperking hebben (Woittiez et al., 2012). Verder is bekend dat er in Nederland 34.000 kinderen van zes-twaalf jaar naar het speciaal onderwijs (so) gaan en 36.000 kinderen van dertien-negentien jaar naar het voortgezet speciaal onderwijs (vso) (CBS StatLine, 2013). Daarnaast zijn er 39.000 leerlingen in het (speciaal) basisonderwijs en voortgezet onderwijs met een 'rugzakje' (Kerncijfers 2007-2010, Ministerie van OCW, 2011).

Mensen met een beperking doen minder aan sport dan mensen zonder een beperking, Van de mensen met een matige of ernstige handicap sport 41 procent minstens één keer per jaar. Onder lichtgehandicapten is dat 69 procent en onder niet-gehandicapten 82 procent (inclusief wandelen en fietsen). Onder sporters met een lichamelijke handicap is zwemmen de meest beoefende sport. Twee vijfde zwemt. Verder doet een kwart aan fitness/aerobics en een even groot deel wandelt. Ook bij verstandelijk gehandicapten is zwemmen de meest beoefende sportieve activiteit (53%), op afstand gevolgd door fitness (17%)(Mulier Instituut, 2008).

Met 28 procent is zwemmen daarnaast ook de meest beoefende hoofdsport (de sport die het kind het vaakst beoefent) bij gehandicapte kinderen in het speciaal onderwijs, gevolgd door voetbal en paardensport (tabel 5.3). De zwemdeelname is onder visueel gehandicapten twee keer zo hoog als onder kinderen met een auditieve handicap en kinderen met een lichamelijke handicap (W.J.H. Mulier Instituut, 2008).

**Tabel 5.3 Top vijf hoofdsporten volgens ouders van sportende kinderen op het (voortgezet) speciaal onderwijs, naar cluster, geslacht en leeftijd, 2008, in procenten.**

| | TOTAAL | HANDICAP | | | | GESLACHT | | LEEFTIJD | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | Vis. | Aud. | Verst. | Lich. | Jongen | Meisje | t/m 12 jaar | 13 jaar en ouder |
| Zwemsport | 28 | 49 | 17 | 32 | 20 | 26 | 30 | 33 | 22 |
| Voetbal | 18 | | 44 | 20 | 7 | 29 | 3 | 21 | 15 |
| Paardensport | 12 | 24 | 13 | 10 | 11 | 5 | 22 | 14 | 11 |
| (Rolstoel)hockey | 6 | | 2 | 1 | 19 | 6 | 5 | 2 | 10 |
| Judo | 5 | 3 | 6 | 6 | 6 | 8 | 2 | 6 | 5 |

Vis. = visueel; Aud. = auditief; Verst. = verstandelijk; Lich. = lichamelijk.
Bronnen: Scholenonderzoek, Mulier instituut (2008).

## 5.3 Profiel van de zwemmer

De beschikbare AVO-cijfers maken het mogelijk een vergelijking op de lange termijn te maken van het profiel van zwemmers. Tabel 5.4 geeft een profielschets van mensen die minimaal één keer per jaar zwemmen. Daarin zien we dat het aandeel zwemmers onder mannen constant is gebleven. Bij de vrouwen zien we een lichte stijging. Ook ouderen zijn, evenals vrouwen, in de loop der jaren meer gaan zwemmen. In 1979 zwom 4 procent van de 60-plussers en in 2007 was dat maar liefst 18 procent. Ook in de leeftijdscategorieën 35-44 jaar en 45-59 jaar zijn meer mensen minimaal één keer per jaar gaan zwemmen.

**Tabel 5.4 Zwemparticipatie naar geslacht en leeftijd, personen van 6 tot 79 jaar die minimaal één keer per jaar zwemmen, in procenten.**

| | 1979 | 1983 | 1987 | 1991 | 1995 | 1999 | 2003 | 2007 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| GESLACHT | | | | | | | | |
| Man | 31 | 34 | 28 | 29 | 31 | 29 | 34 | 32 |
| Vrouw | 33 | 37 | 33 | 37 | 40 | 36 | 42 | 40 |
| LEEFTIJD | | | | | | | | |
| 6-11 jaar | 61 | 68 | 60 | 66 | 67 | 64 | 70 | 70 |
| 12-17 jaar | 57 | 60 | 47 | 47 | 50 | 46 | 57 | 57 |
| 18-24 jaar | 43 | 45 | 39 | 38 | 37 | 35 | 45 | 46 |
| 25-34 jaar | 33 | 39 | 35 | 38 | 38 | 35 | 38 | 37 |
| 35-44 jaar | 28 | 34 | 30 | 32 | 39 | 33 | 41 | 37 |
| 45-59 jaar | 13 | 19 | 17 | 21 | 26 | 21 | 28 | 26 |
| 60-plus | 4 | 8 | 10 | 14 | 16 | 18 | 18 | 18 |

Bronnen: Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) 1979-2007.

Verder is gekeken naar mensen die met iets meer regelmaat (minimaal tien weken in een jaar) zwemmen (tabel 5.5). In de periode 1995-2007 zwemmen steeds minder mannen minimaal tien weken in een jaar. In 1995 zwom 15 procent van de mannen tien weken per jaar en in 2007 was dat gedaald naar 11 procent. Ook bij de vrouwen is na 1995 een lichte daling te zien van de regelmatige zwemsters. Hoewel meer 60-plussers minimaal tien weken per jaar zijn gaan zwemmen, is dit in de leeftijdcategorieën 12-17 jaar, 18-24 jaar en 25-34 jaar duidelijk afgenomen. Een daling in de zwemfrequentie werd eerder al geconstateerd in figuur 5.3. Hoewel meer vrouwen

zijn gaan zwemmen in de afgelopen jaren en de oudere bevolking (60-plussers) meer en frequenter is gaan zwemmen, neemt de algehele deelname aan en frequentie in zwemmen af.

**Tabel 5.5 Profiel van mensen die in minimaal tien weken in een jaar zwemmen, bevolking van 6 tot 79 jaar, 1983-2007, in procenten.**

| | 1983 | 1987 | 1991 | 1995 | 1999 | 2003 | 2007 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| GESLACHT | | | | | | | |
| Man | 15 | 10 | 12 | 15 | 14 | 12 | 11 |
| Vrouw | 16 | 15 | 17 | 22 | 20 | 18 | 15 |
| LEEFTIJD | | | | | | | |
| 6-11 jaar | 37 | 31 | 34 | 44 | 41 | 39 | 40 |
| 12-17 jaar | 19 | 12 | 14 | 15 | 13 | 12 | 8 |
| 18-24 jaar | 13 | 9 | 10 | 13 | 13 | 8 | 8 |
| 25-34 jaar | 15 | 12 | 15 | 16 | 15 | 12 | 9 |
| 35-44 jaar | 14 | 12 | 13 | 18 | 15 | 15 | 13 |
| 45-59 jaar | 11 | 10 | 13 | 16 | 14 | 14 | 13 |
| 60-plus | 7 | 9 | 11 | 14 | 16 | 12 | 11 |

Bronnen: Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) 1983-2007.

### Zwemmers in 2006 en 2012

Als we kijken naar de meest recente OBiN-cijfers (2012), komt naar voren dat van de vrouwen 22 procent minimaal twaalf keer per jaar heeft gezwommen en van de mannen 15 procent. In 2006 was dat respectievelijk 24 procent en 18 procent. Voor zowel vrouwen als mannen is hier sprake van een afname.

Naar leeftijd valt op dat een derde van de kinderen van 6-11 jaar in het betreffende jaar minimaal één keer heeft gezwommen (exclusief schoolzwemmen)(figuur 5.5). Bij de andere leeftijdsgroepen tot en met 49 jaar ligt de zwemdeelname rond de 20 procent en bij de groep senioren (50-79 jaar) is dat nog wat lager. Uit figuur 5.5 blijkt bovendien dat bij de twee jongste groepen de zwemdeelname licht is gestegen, maar dat die bij de oudere groepen juist licht is gedaald. Dit is met uitzondering van de groep 65-79 jaar waar de zwemdeelname ongeveer gelijk is gebleven.

### Zwemmers in vergelijking met andere sporters en de totale Nederlandse bevolking

Als de groep die met enige regelmaat 'in het water ligt' wordt vergeleken met de Nederlandse bevolking en met andere, gerelateerde sporters valt het volgende op.

Figuur 5.5 Zwemdeelname, minimaal één keer gezwommen per jaar, naar leeftijd, in procenten.

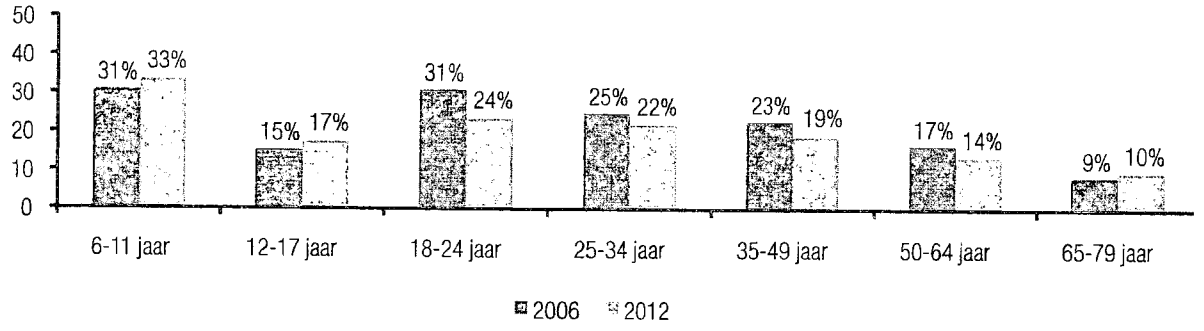


Bronnen: OBiN 2006; OBiN 2012.

Waar zwemmen, fitness en wandelen meer door vrouwen wordt beoefend, is hardlopen populairder bij mannen (tabel 5.6). Zwemmen heeft meer jeugdige beoefenaars dan de eerste drie genoemde sporten. In het algemeen geldt dat hoger opgeleiden onder de sporters zijn oververtegenwoordigd. Dit geldt extreem voor het hardlopen. Het profiel voor zwemmers, fitnessers en wandelaars wijkt wat betreft het opleidingsniveau niet heel erg af van de gemiddelde sporter.

## 5.4 Locatie, activiteit, gezelschap en zwemduur

Nu we een goed beeld hebben hoeveel Nederlanders en welke Nederlanders aan zwemmen deelnemen, wordt het interessant te kijken naar wanneer, waar, hoe, met wie en hoelang zij zwemmen. Deze paragraaf geeft antwoorden op deze vragen.

Aan mensen van 15-80 jaar die het afgelopen jaar minimaal één keer hebben gezwommen, is gevraagd wanneer zij zwemmen. De helft zwemt tijdens vakanties, bijna de helft zwemt bij mooi, zonnig weer, maar de grote meerderheid zwemt (ook) op andere momenten (figuur 5.6). In vergelijking met 2008 zijn er nu minder mensen die alleen tijdens vakanties zwemmen en meer mensen die behalve tijdens de vakanties of bij mooi zonnig weer (ook) zwemmen op andere momenten. Met de vele overdekte openbare zwembaden is er voor de zwemmer geen afhankelijkheid van de zon. Voor het zwemmen bij openluchtbaden en in open water is er wel een samenhang met de temperatuur (Van den Heuvel en Van der Werff, 1996; Van der Werff en Van den Heuvel, 1998). Nog steeds echter geeft het merendeel van de zwemmers aan ook op andere momenten te zwemmen, en dus niet alleen tijdens de vakantie.

**Tabel 5.6 Vergelijking van de groep zwemmers, fitnessers, hardlopers en wandelaars (minimaal twaalf keer per jaar die sport beoefenen), de groep sporters (minimaal twaalf keer per jaar sporten) en de Nederlandse bevolking, personen van 6-79 jaar, 2012, in procenten.**

| | | Zwemmen | Fitness | Hardlopen | Wandelen | Nederlandse sporters | Nederlandse bevolking |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Geslacht | Man | 39 | 42 | 62 | 42 | 52 | 50 |
| | Vrouw | 61 | 58 | 38 | 58 | 48 | 50 |
| Leeftijd | 6-11 jaar | 21 | 0 | 0 | 1 | 11 | 8 |
| | 12-17 jaar | 7 | 4 | 7 | 1 | 10 | 8 |
| | 18-24 jaar | 8 | 12 | 15 | 5 | 10 | 10 |
| | 25-34 jaar | 12 | 18 | 27 | 12 | 14 | 13 |
| | 35-49 jaar | 22 | 30 | 33 | 33 | 24 | 25 |
| | 50-64 jaar | 19 | 25 | 16 | 35 | 21 | 23 |
| | 65-79 jaar | 10 | 10 | 2 | 14 | 10 | 13 |
| Opleiding* | Bo, lbo, vmbo | 23 | 21 | 9 | 24 | 22 | 29 |
| | Havo, vwo, mbo | 34 | 36 | 29 | 34 | 35 | 36 |
| | Hbo, wo | 42 | 43 | 62 | 43 | 43 | 35 |

* Personen van 20-79 jaar.
Bron: OBiN 2012.

**Figuur 5.6 Momenten dat mensen zwemmen, personen van 15-80 jaar die het afgelopen jaar minimaal één keer hebben gezwommen (meerdere antwoorden mogelijk), in procenten.**

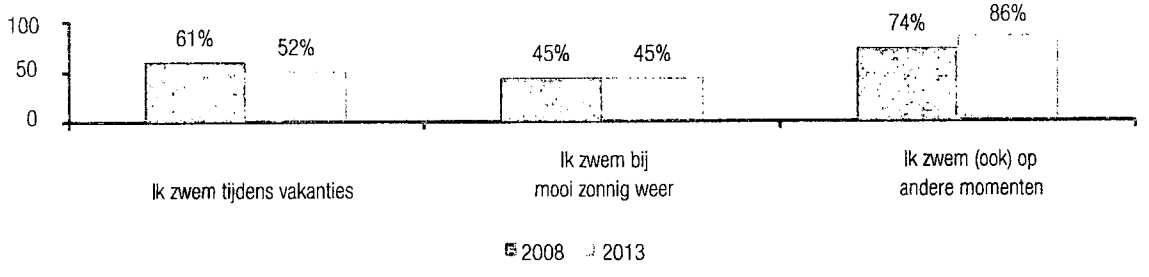


Bronnen: *Sportersmonitor 2008*; Nationaal Sportonderzoek 2013, voorjaarsmeting.

**Figuur 5.7 Zwemactiviteiten, personen van 15-80 jaar die het afgelopen jaar minimaal één keer hebben gezwommen (meerdere antwoorden mogelijk), in procenten.**

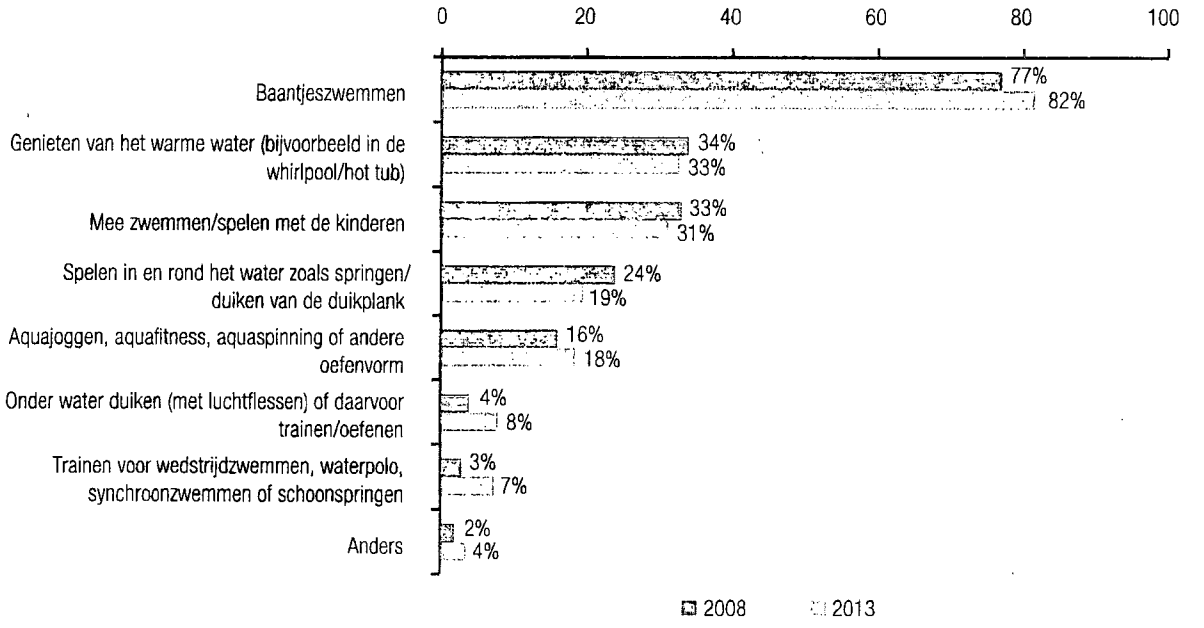


Bronnen: *Sportersmonitor 2008*; Nationaal Sportonderzoek 2013, voorjaarsmeting.

### Activiteit tijdens zwemmen

Verder is gevraagd welke activiteit vooral worden ondernomen als wordt gezwommen. Verreweg de meeste mensen gaan (ook) baantjes trekken (figuur 5.7). Een derde geniet van het warme water en evenveel mensen gaan het water in om met de kinderen mee te zwemmen of met hen te spelen.

Interessant is te zien dat relatief nieuwe vormen van zwemmen, zoals aquajoggen, aquafitness, aquaspinning en dergelijke, vaak worden ondernomen. Bijna een op de vijf zwemmers is in het zwembad bezig met deze nieuwe zwemactiviteiten. Het trainen voor wedstrijdzwemmen, waterpolo, synchroonzwemmen of schoonspringen is voorbehouden aan een klein deel van de zwemmers.

### Gezelschap waarin men zwemt

Met wie onderneemt de zwemmer deze activiteiten? Zwemmen met een partner wordt het meest genoemd (32%) wanneer men wordt gevraagd in welk gezelschap men zwemt (figuur 5.8). Er wordt daarnaast vaak gezwommen met een vriend, kennis, buur of familielid (28%), met meerdere vrienden, bekenden en familieleden (25%) en met de kinderen (23%). Ook zwemt men relatief vaak alleen (24%).

**Figuur 5.8 Gezelschap waarin mensen meestal zwemmen, personen die het afgelopen jaar minimaal één keer hebben gezwommen, 15-79 jaar (meerdere antwoorden mogelijk), in procenten.**

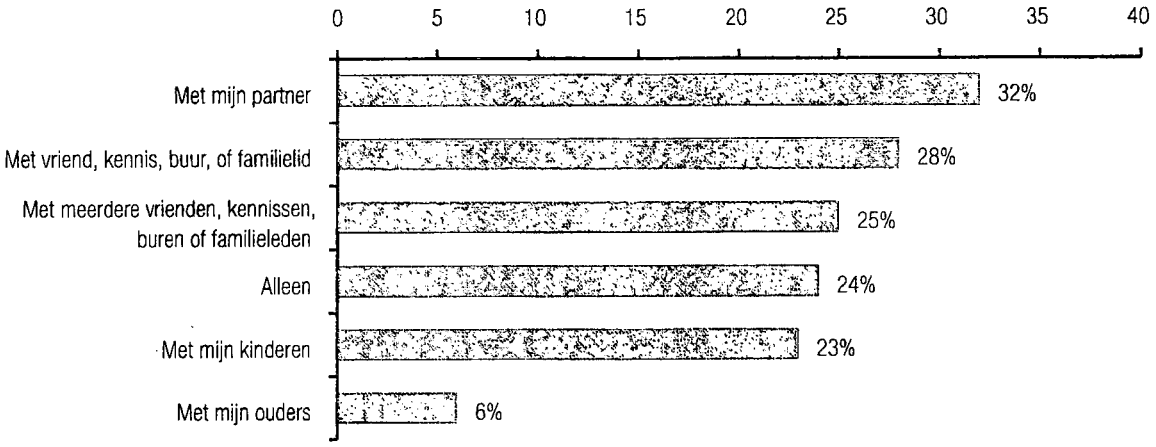


Bron: *Sportersmonitor 2008.*

### Hoelang zwemt men?

Hoelang is men daadwerkelijk in het water als men gaat zwemmen? De meeste mensen (42% van de zwemmers) duiken voor een halfuur tot een uur in het water, een bijna even groot deel (36%) zwemt één tot twee uur (figuur 5.9). De verblijfsduur op de zwemplaats (zwembad of open water) heeft invloed op de tijd die in het water wordt doorgebracht. Bij kortere bezoeken wordt relatief gezien een groter deel in het water doorgebracht.

**Figuur 5.9 Verblijfsduur in het water, zwemmers van 15-79 jaar, in procenten.**

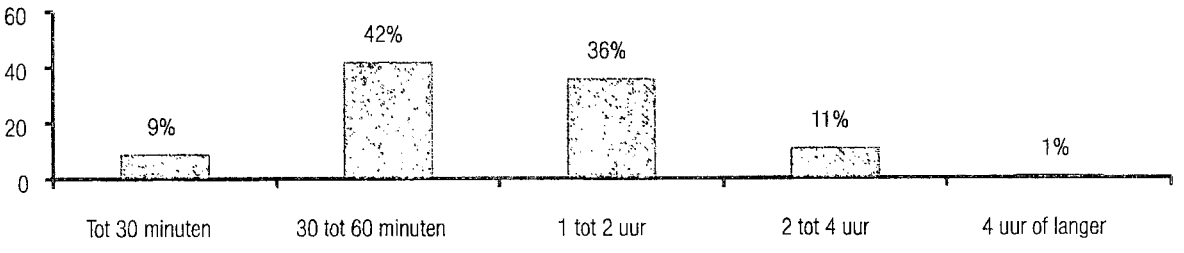


Bron: *Sportersmonitor 2008.*

## 5.5 De zwembeleving

Zwemmen is een populaire sport en dat is niet voor niets. Maar wat maakt zwemmen nu een plezierige activiteit? Interessant is om te zien wat zwembadbezoekers tevreden of ontevreden stemt en in hoeverre zij hun zwembadbezoek als plezierig ervaren. Daarnaast gaan we na wat het beeld is dat de zwemmer en niet-zwemmer van zwemmen hebben.

**Zwembadbezoekers**

Bakker (2013) vroeg aan zeshonderd bezoekers bij dertig zwembaden, verdeeld over Nederland, wat zij belangrijk vinden bij hun zwembadbezoek en hoe tevreden zij daarover zijn. Alle negentien onderzochte aspecten van het zwembadbezoek staan weergegeven in figuur 5.10. In dit assenstelsel is het belang van het aspect afgezet op de X-as (horizontaal) en de tevredenheid van het aspect op de Y-as (verticaal). De aspecten zijn geplaatst op basis van percentages waarin men aangaf het aspect belangrijk en tevreden te vinden.

**Hygiëne**

Bijna alle bezoekers (98%) vinden de hygiëne in een zwembad zeer belangrijk – zowel de hygiëne van de kleedkamers als de hygiëne rond de bassins en van de bassins zelf. Het is opvallend dat een aanzienlijk kleiner deel van de zwembadbezoekers zich tevreden toont over de hygiëne. Drie kwart is tevreden over de hygiëne van de bassins zelf, een bijna even groot deel (71%) is content over de hygiëne rond de bassins en 63 procent is te spreken over de hygiëne van de kleedkamers. De hygiëne van een zwembad kan met een relatief hoog belang en een relatief lage tevredenheid als aandachtspunt voor zwembaden worden beschouwd.

**Personeel**

Een aspect dat de zwembadbezoekers erg belangrijk vinden en waar men ook erg tevreden over is, is het zwembadpersoneel. Nagenoeg alle bezoekers vinden de beleefdheid (95%) en behulpzaamheid (92%) van het personeel belangrijk. Over beide aspecten is 88 procent tevreden.

**Beleving**

Qua beleving van de zwemactiviteit zijn vier aspecten onderzocht: sfeer in het zwembad, mogelijkheden tot ontsnappen aan de dagelijkse bezigheden, mogelijkheden tot vermaak en mogelijkheden om iets te leren van het zwembezoek. 84 procent geeft aan de sfeer in het zwembad belangrijk te vinden en 85 procent is

Foto: Vereniging Sport en Gemeenten

daarover tevreden. Mogelijkheden tot ontsnappen aan de dagelijkse bezigheden (75%), mogelijkheden tot vermaak (66%) en mogelijkheden om iets te leren van het zwembezoek (52%) vindt men niet zo heel belangrijk. Wel is men redelijk tevreden over de mogelijkheden tot ontsnappen aan de dagelijkse bezigheden (79%) en de mogelijkheden tot vermaak (78%), maar minder tevreden over de mogelijkheden om iets te leren van het zwembezoek (67%).

**Figuur 5.10 Assenstelsel met belang van het aspect van het zwembadbezoek op de X-as en tevredenheid van het aspect op de Y-as.**

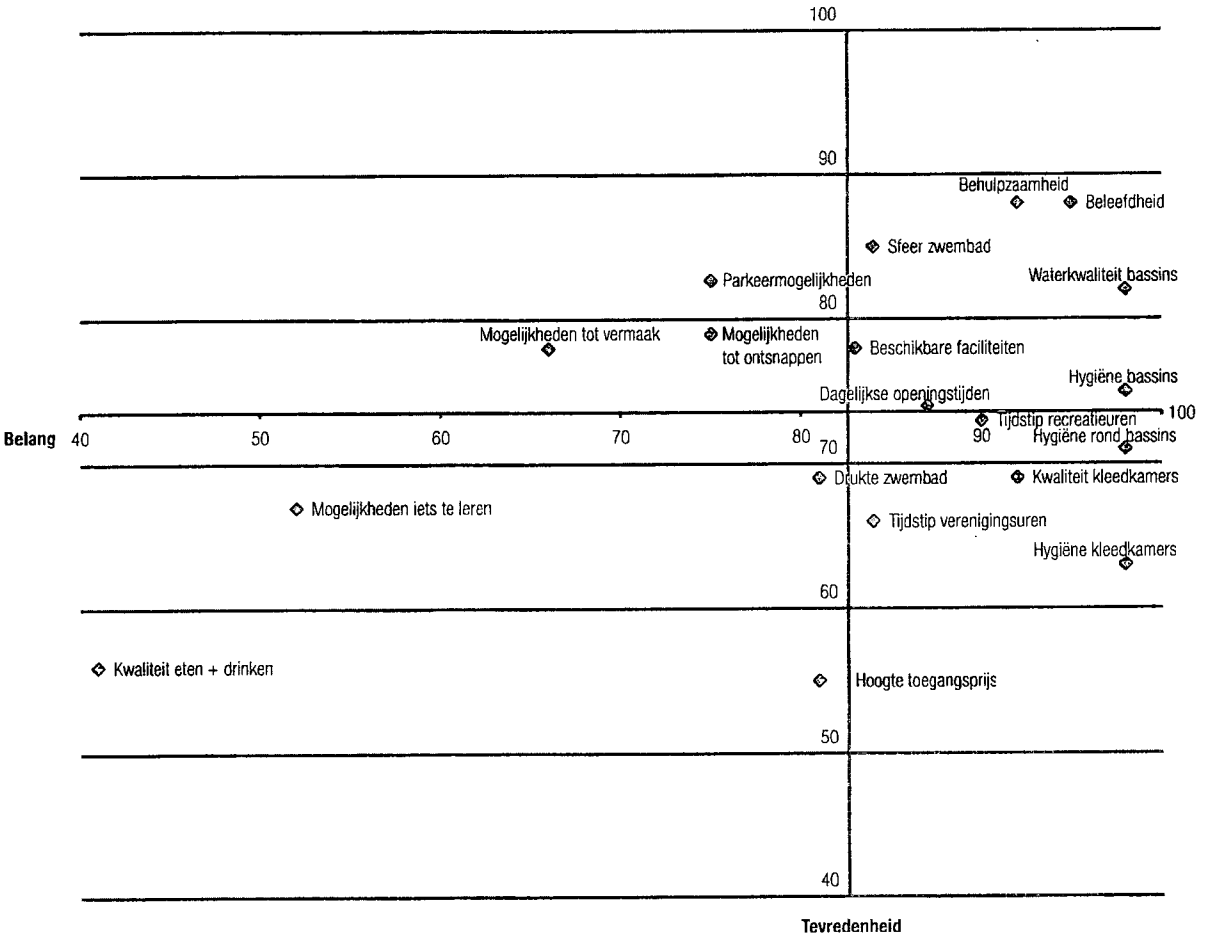


Bron: Bakker, 2013.

### Andere punten

Het minst belangrijk vindt men de kwaliteit van het eten en drinken in het zwembad (41%). Ook is slechts 56 procent daarover tevreden. De kwaliteit van het eten en drinken is voor een zwembad een aspect dat aandacht behoeft, maar niet hoog op de agenda staat. Over de hoogte van de toegangsprijs van het zwembad zijn de minste mensen tevreden (55%), terwijl 81 procent dit toch belangrijk vindt. De hoogte van de toegangsprijs verdient aandacht.

### Zwemmers en niet-zwemmers

Naast de tevredenheid en beleving van de zwembadbezoeker, is het interessant om na te gaan welk beeld 'de' Nederlander heeft van het zwemmen in zwembaden. In de *Sportersmonitor* (2008) is een aantal specifieke vragen opgenomen over het beeld dat de Nederlander heeft over zwemmen. Er is een uitsplitsing gemaakt naar zwemmer en niet-zwemmer. Een niet-zwemmer is iemand die helemaal niet zwemt of sporadisch zwemt. Hij/zij kan vroeger wel (veel) hebben gezwommen. Verder is er voor de zwemmer een uitsplitsing gemaakt naar zwemfrequentie per jaar.

Bijna negen op de tien zwemmers zegt met veel plezier te zwemmen (tabel 5.7). Opvallend is ook dat 68 procent van degenen die niet zwemmen, beamen dat ze zwemmen associëren met plezier (maar het desondanks niet doen). Vier op de tien

**Tabel 5.7 Beeld over het zwemmen, bevolking van 15 tot 79 jaar (procenten helemaal mee eens plus mee eens).**

| | Totaal | Zwemmer | | Zwemfrequentie (per jaar) | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | | Ja | Nee | 1-11 | 12-40 | 41 keer of vaker |
| Zwemmen doe ik echt voor mijn plezier | 71 | 88 | 68 | 83 | 87 | 88 |
| In zwembaden is het meestal te druk | 57 | 46 | 60 | 52 | 43 | 29 |
| Ik zwem het liefst in een overdekt zwembad | 46 | 41 | 47 | 40 | 49 | 41 |
| Baantjes trekken is saai | 41 | 25 | 45 | 29 | 26 | 26 |
| Het chloor in een zwembad staat mij tegen | 36 | 21 | 40 | 31 | 21 | 17 |
| Ik vind zwemmen best wel een gedoe | 25 | 11 | 28 | 17 | 13 | 5 |
| Ik voel me snel onveilig in het water | 11 | 4 | 13 | 5 | 4 | 6 |

Bron: *Sportersmonitor 2008* (Mulier Instituut en NOC*NSF).

zwemmers geeft aan het liefst in een overdekt zwembad te zwemmen. Bijna de helft van de zwemmers vindt het meestal te druk in zwembaden. Dat aandeel ligt onder de niet-zwemmers nog wat hoger dan onder de zwemmers.

Bijna de helft van de niet-zwemmers vindt baantjes trekken saai. Ook het chloor staat een groot aandeel van de niet-zwemmers tegen. Een klein, maar niet te negeren aandeel niet-zwemmers geeft toe zich snel onveilig te voelen in het water (13%).

**Gemiddeld rapportcijfer**

In het onderzoek van Bakker (2013) is aan de zwembadbezoekers ook gevraagd of zij een rapportcijfer (1-10) konden geven aan het zwembad. Zij beoordelen de zwembaden gemiddeld met een 7,4. 2 procent van de ondervraagden geeft hun zwembad een onvoldoende, 8 procent is lovend en geeft hun zwembad een 9 of 10. Drie kwart van de zwembadbezoekers zegt het zwembad aan te bevelen bij vrienden, familie en/of collega's. 21 procent doet dat misschien en slechts 4 procent doet dat niet.

In juni 2013 vroeg de KNZB aan de leden hoe zij de kwaliteit van het zwembad waarderen. Het ging daarbij om het zwembad dat zij de afgelopen periode het vaakst bezochten. Gemiddeld gaven de leden van de KNZB de zwembaden een 7,0. Ruim drie kwart gaf een cijfer tussen de 6 en de 8. 10 procent was met een 9 of 10 uitermate tevreden en 13 procent gaf een onvoldoende.

**Figuur 5.11 Waardering van zwembaden door recreatieve bezoekers en leden van de KNZB, in procenten.**

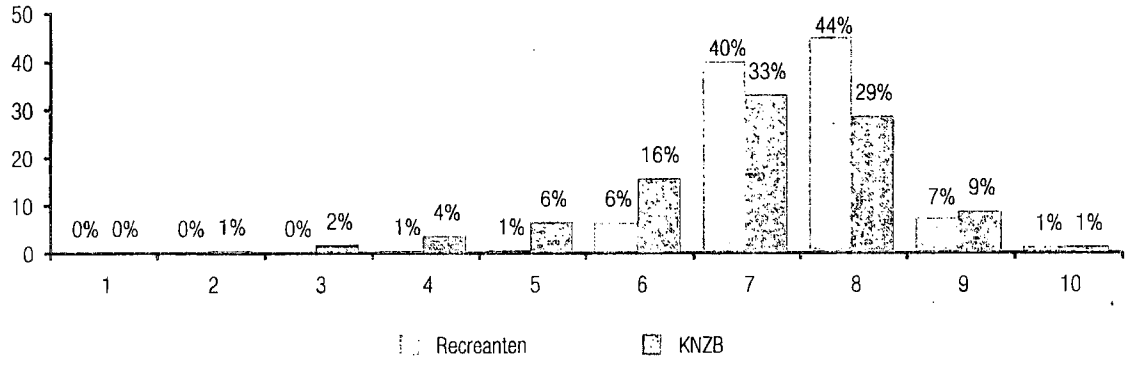


Bronnen: Bakker, 2013; KNZB, 2013.

De leden van de zwembond waarderen het zwembad minder hoog dan de recreatieve zwemmers uit het onderzoek van Bakker (2013)(figuur 5.11). Een aannemelijke verklaring hiervoor is dat personen die bewust voor de zwemsport hebben gekozen kritischer kijken naar de accommodatie waar zij frequent hun sport beoefenen en naar

de daar aanwezige faciliteiten, dan recreanten die met een ander motief en andere verwachtingen een zwembad bezoeken.

## 5.6 Imago van zwemmen

Zwemmen mag zich verheugen in een redelijke populariteit (een groot deel van de mensen zwemt), niettegenstaande het feit dat zwemmers en niet-zwemmers ook kanttekeningen plaatsen bij het zwemmen en dan met name de voorzieningen daarvoor (drukte, chloor).

In 2008 is een uitgebreid sportonderzoek verricht, waarbij ook is gevraagd naar het beeld dat men heeft van bepaalde sporten. Met die data is in 2011 dieper ingegaan op het imago van vijftien sporttakken (Hover en De Jong, 2011). Die zijn met elkaar vergeleken op elf verschillende punten, zoals 'goed voor de gezondheid', 'gezellig' en 'moeilijk te leren'. Een van de onderzochte sporten is zwemmen. De andere sporten zijn badminton, fitness, golf, hardlopen, hockey, schaatsen, skiën, tafeltennis, tennis, turnen, voetbal, vechtsporten (judo en karate), volleybal en wielrennen. Bij elk aspect kreeg de respondent telkens drie willekeurig gekozen sporten – die hij zelf niet beoefent – voorgelegd, waarna moest worden gekozen welke van die sporten het meest betrekking had op de genoemde punten en welke het minst.

**Zwemmen in perspectief**

Als het gaat om 'goed voor de gezondheid' staat zwemmen bij veel mensen op nummer één (figuur 5.12). Maar liefst 84 procent zegt zwemmen gezonder te vinden dan andere sporten. Bijna niemand denkt hierbij als laatste aan zwemmen. De sporten die het minst met een goede gezondheid worden geassocieerd zijn tafeltennis, golf en vechtsporten (judo/karate), die elk door 13 tot 15 procent van 'de' Nederlander als meest gezond werden gekozen.[7]

Relatief veel mensen zien zwemmen als 'individualistisch' (positie 3) en als 'goed voor het doorzettingsvermogen' (positie 4). Bij beide aspecten kiest bijna de helft van de mensen voor zwemmen boven twee andere sporten. Hardlopen (62%) en fitness (52%) worden het meest als individualistisch bestempeld en volleybal (4%) en hockey (5%) het minst. Wielrennen (65%) en hardlopen (63%) worden beschouwd als het best voor het doorzettingsvermogen en golf het minst (7%).

Zwemmen wordt niet geassocieerd met blessuregevoeligheid. Slechts 4 procent vindt zwemmen de meest blessuregevoelige sport en ongeveer drie kwart de minst blessuregevoelige sport. Sporten die juist wel met blessures worden verbonden, zijn voetbal

**Figuur 5.12 Passendheid aspecten bij zwemmen, in procenten en positie (t.o.v. referentiesporten) (basis=Nederlandse bevolking 15-80 jaar die deze sport niet beoefent), in procenten.**

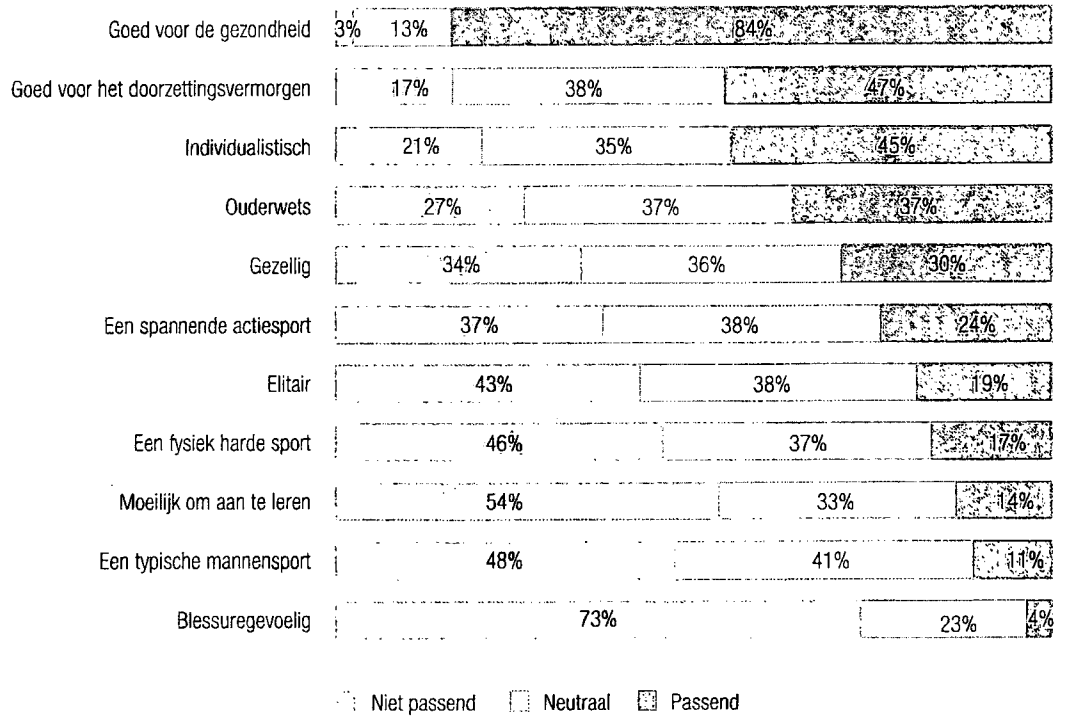


Bron: *Sportersmonitor 2008.*

(79%) en skiën (71%). Golf wordt gezien als de minst blessuregevoelige sport (1%). Ook wordt zwemmen nauwelijks gezien als 'een typische mannensport' (11%), net als badminton (7%) en turnen (11%). Dat aspect past veel meer bij voetbal (86%) en vechtsporten (73%). Verder wordt gedacht dat zwemmen niet moeilijk is om aan te leren (14%). Bij turnen is dat juist wel het geval (74%).

Verder wordt zwemmen relatief weinig gezien als een elitaire sport of als een fysiek harde sport. Hoewel zwemmen ook op positie 11 staat bij 'gezellig', kan niet worden gezegd dat zwemmen er echt uitspringt als ongezellige sport. Net als bij zwemmen zijn er nog andere sporten waarbij een redelijk evenwichtige verdeling over de drie antwoordcategorieën te zien is.

Als wordt gekeken naar de totaalscores van de vijftien sporten op de elf imagoaspecten, komt naar voren dat zwemmen niet een heel uitgesproken profiel heeft (tabel 5.8). De sport wordt weliswaar vaak in verband gebracht met 'goed voor de gezondheid',

**Tabel 5.8 Passendheid van elf imagoaspecten per sporttak, aantal hoge posities (1-3) en lage posities (13-15), Nederlandse bevolking van 15-80 jaar die de sport niet beoefent.**

| | Badminton | Fitness | Golf | Hardlopen | Hockey | Schaatsen | Skiën | Tafeltennis | Tennis | Turnen | Voetbal | Vechtsporten (judo/karate) | Volleybal | Wielrennen | Zwemmen |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Aantal hoge (1-3) en lage posities (13-15) | 3 | 5 | 7 | 7 | 3 | 2 | 4 | 5 | 1 | 2 | 6 | 8 | 3 | 5 | 5 |

Bron: *Sportersmonitor 2008.*

'niet blessuregevoelig' (wat ook te maken heeft met gezondheid) en geen 'typische mannensport', maar er zijn sporten met een duidelijk uitgesprokener imago. Vechtsporten nemen op acht aspecten een zeer hoge (hoogste drie posities) of juist zeer lage positie (laagste drie posities) in. Bij golf en hardlopen is dat op zeven aspecten en bij voetbal zes. Zwemmen en drie andere sporten tellen er vijf. Het minst uitgesproken imago hebben tennis (1), turnen (2) en schaatsen (2).

## 5.7 Conclusie

De openbare zwembaden verwelkomen elk jaar 80 tot 90 miljoen betalende bezoekers. Openbare zwembaden vormen 45 procent van het totale aantal zwembaden en zijn goed voor 85 procent van het totaal aan bezoeken. Het aantal dagtochten naar stranden en ander open water fluctueert sterk onder invloed van de weersomstandigheden, grofweg tussen de 10 en 18 miljoen per jaar.

Zwemmen is een van de meest verbreide sporten in ons land. Ook onder mensen met een beperking is zwemmen de meest beoefende sport. Ongeveer een derde van de Nederlanders zwemt minimaal één keer per jaar, wat neerkomt op ongeveer 6 miljoen mensen. Dit bleef van 1979 tot 2007 redelijk stabiel. Het zwemmen heeft tot dusver niet kunnen profiteren van de stijgende sportdeelname. In 2012 zwemt bijna

een op de vijf Nederlanders één keer per maand, ongeveer 3 miljoen mensen. Vanaf 2006 is een lichte daling te zien in het aandeel regelmatige of frequente zwemmers.

Onder vrouwen is zwemmen populairder dan onder mannen en kinderen. Onder kinderen is zwemmen populairder dan onder ouderen. De meest beoefende zwemactiviteit is baantjestrekken.

Gemiddeld geven recreatieve bezoekers een 7,4 als algemeen rapportcijfer aan een zwembad. Beleefdheid en behulpzaamheid bij het personeel zijn daarbij erg belangrijke punten. De bij de KNZB aangesloten zwemmers zijn kritischer en geven een 7,0.

Als wordt gekeken naar het imago van zwemmen, komt naar voren dat zwemmen niet een heel uitgesproken profiel heeft. Vechtsporten, golf en hardlopen hebben duidelijk een meer uitgesproken imago. Hoewel zwemmen zich niet heel sterk onderscheidt van andere sporten, kan zwemmen bij het 'in de markt zetten' van de sport zeker profiteren van de positieve beelden ten aanzien van gezondheid, iets wat in de huidige samenleving zeer veel aandacht heeft.

## Noten

1. De vragenlijsten zijn in 2010 en 2011 afgenomen. Het gaat om het jaar volgend op het jaar dat de vragenlijst werd afgenomen.
2. Zie Van den Heuvel en Van der Werff (1996), Van der Werff en Van den Heuvel (1998) en Roques en Van der Werff (2000a en 2000b).
3. Zie: www.mulierinstituut.nl/projecten/monitoringprojecten/richtlijn-sportdeelname-onderzoek-rso_.html.
4. Zie: www.nocnsf.nl/sportagenda2016.
5. De eerste keer dat het AVO-onderzoek werd uitgevoerd (in 1979) was dit onderdeel nog niet opgenomen. Vandaar dat de cijfers over 1979 ontbreken.
6. Cijfers wijken enigszins af van eerdergenoemde cijfers omdat ze uit een ander onderzoek afkomstig zijn (Van den Dool et al., 2009).
7. Dit beeld over zwemmen sluit aan bij de ambitie van de KNZB dat zwemmen in 2012 het imago van de gezondste sport van Nederland heeft en het meest wordt beoefend. Het imago van de sport blijft de aandacht houden van de bond. In het recentelijk gelanceerde meerjarenbeleidsplan 'Waterkracht 2016 - De Zwemmer Centraal' vormt beleving en imago een van de vier hoofdpijlers in het beleid voor de komende jaren.

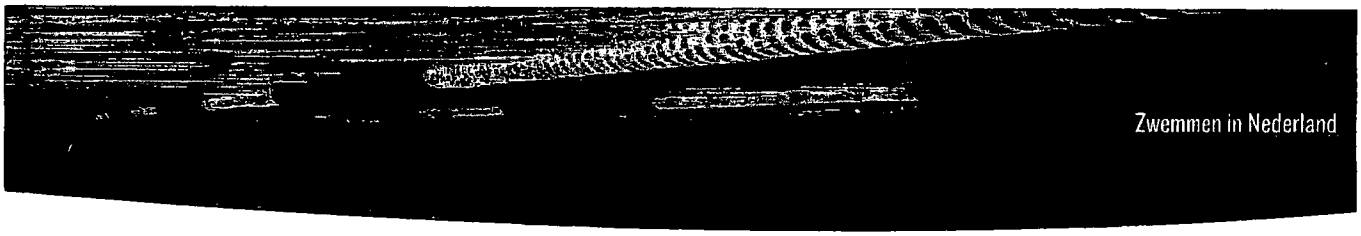

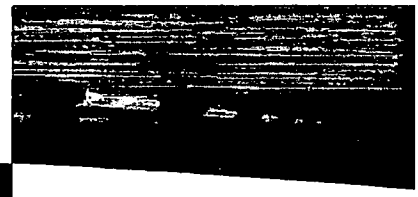

# 6

# Topsport

» Sven Bakker (Mulier Instituut)

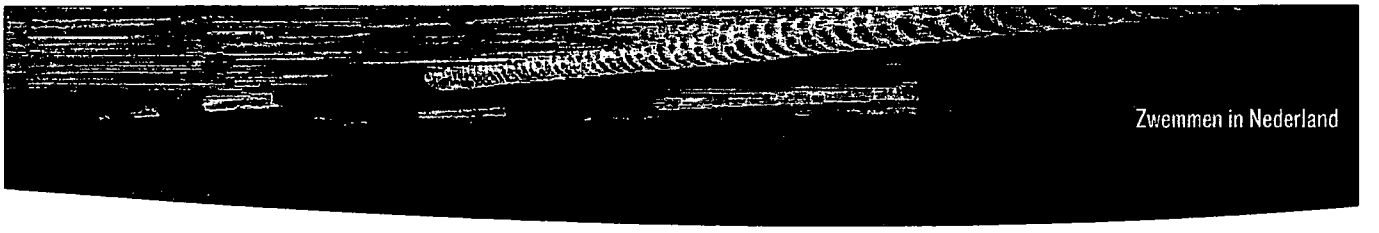



Vrijwel iedere Nederlander die ook maar een beetje affiniteit heeft met sport, herinnert zich ongetwijfeld de olympische prestaties van Inge de Bruijn, Pieter van den Hoogenband en, recentelijk, Ranomi Kromowidjojo. Internationale successen, en met name successen bij de Olympische Spelen, geven veel uitstraling aan een sport. En dus ook aan zwemmen. Voor Inge, Pieter, Ranomi en al die andere succesvolle Nederlandse zwemmers en zwemsters heeft de sport veel opgeleverd. Maar zij hebben er ook veel in geïnvesteerd, een opoffering die inherent is aan topsport.

Dit hoofdstuk neemt een duik in de verschillende disciplines van de zwemsport die op topsportniveau worden beoefend. Er wordt beschreven op welke nationale en internationale podia men binnen elke discipline kan staan. En eigenlijk geldt in alle gevallen dat de Olympische Spelen het hoogst haalbare is. Daarnaast gaat het hoofdstuk in op de successen van Inge, Pieter en Ranomi en al die andere Nederlandse helden en heldinnen bij de Spelen en wereldkampioenschappen. Ten slotte is er speciale aandacht voor de internationale topsporters die het zwemmen hebben vormgegeven.

## 6.1 Verschillende disciplines

In de internationale zwemwereld wordt gestreden in diverse disciplines. De bekendste discipline is het wedstrijdzwemmen, ook wel het baanzwemmen genoemd. Die discipline kent twee varianten: korte- en langebaanzwemmen. De lengte van een korte baan in een zwembad is 25 meter en die van een lange baan is 50 meter. Het langebaanzwemmen wordt hoger aangeschreven, omdat het een langere historie heeft en een olympische discipline is. Behalve in een zwembad kan ook in de open lucht worden gezwommen. Die discipline draagt de naam openwaterzwemmen. Twee zwemdisciplines in het zwembad die niet om snelheid gaan, maar om uitvoering zijn schoonspringen en synchroonzwemmen. De laatste belangrijke internationale zwemdiscipline is waterpolo. Ook kan er door gehandicaptensporters worden gezwommen in wedstrijdverband. Als laatste noemen we de Life Saving Sport. In deze paragraaf volgt een beschrijving van deze disciplines met daarbij de belangrijkste internationale evenementen waarbij wordt gestreden om titels.

Foto: ANP Photo

**Kortebaanzwemmen**

Kampioenschappen op de korte baan (25 meter) worden sinds het begin van de jaren negentig georganiseerd door de Wereldzwembond, de Fédération Internationale de Natation (FINA). De eerste Europese kampioenschappen kortebaanzwemmen vonden plaats in het Duitse Gelsenkirchen in 1991. Sinds 1998 worden deze kampioenschappen jaarlijks in december gehouden. De Europese kampioenschappen kortebaanzwemmen vonden één keer in Nederland plaats. Dat was in 2010 in het Pieter van den Hoogenband Zwemstadion in Eindhoven. De eerste wereldkampioenschappen kortebaanzwemmen vonden plaats in Palma de Mallorca in 1993. Het evenement wordt tweejaarlijks georganiseerd en houdt vanaf 2000 gelijke tred met de olympische cyclus. Het evenement werd nog nooit in Nederland georganiseerd. Het kortebaanzwemmen maakt geen onderdeel uit van de zwemdisciplines bij de Olympische Spelen.

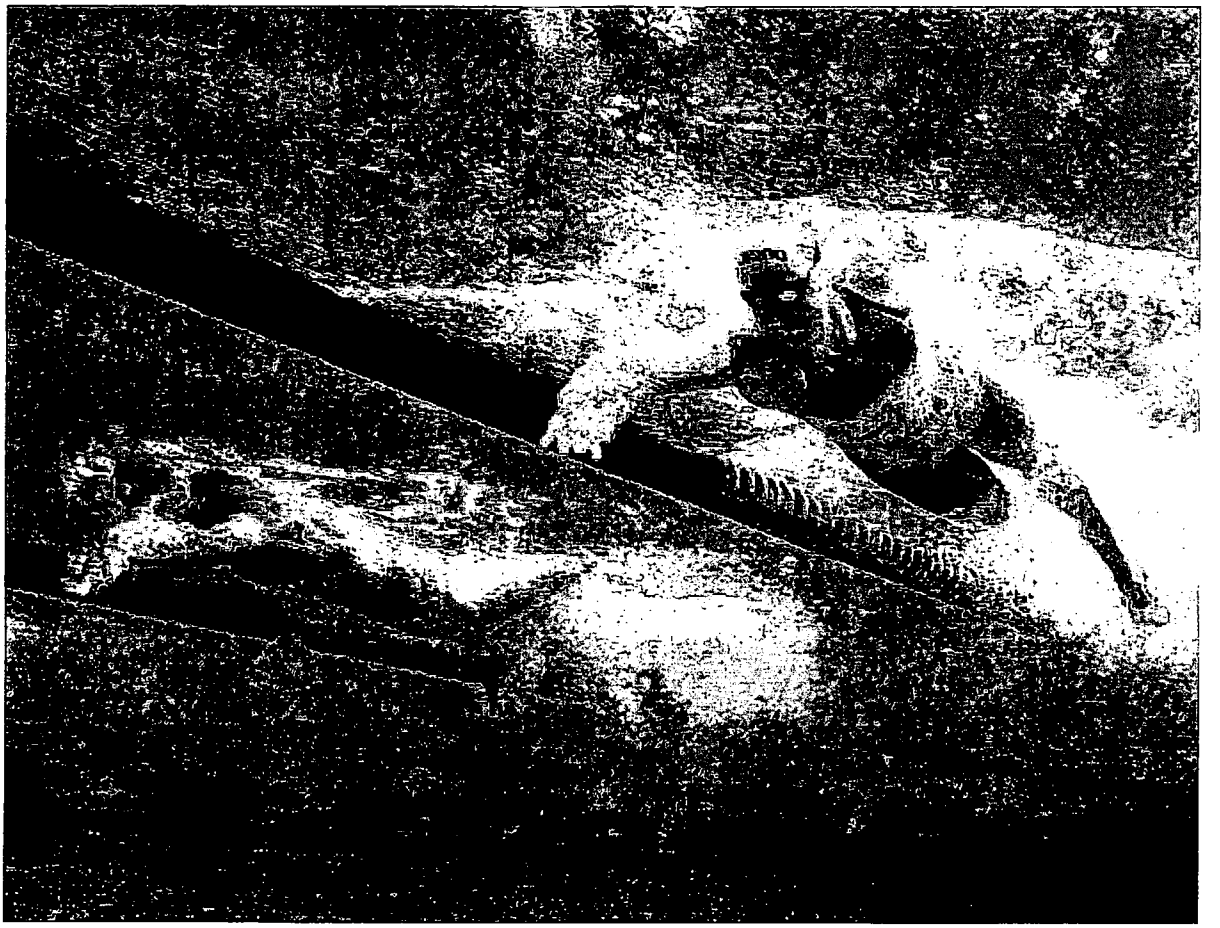

Foto: ANP Photo

**Langebaanzwemmen**

Het langebaanzwemmen (50 meter) staat langer op de agenda dan het kortebaanzwemmen. De Europese kampioenschappen zwemmen, waarbij langebaanzwemmen een van de disciplines is, worden sinds 1926 georganiseerd. Toen vond het evenement plaats in Boedapest (Hongarije). Vanaf 1981 is het een tweejaarlijks evenement. Sinds 2000 houdt het gelijke tred met de olympische cyclus. De EK staan onder auspiciën van de Europese zwembond, de Ligue Européenne de Natation (L.E.N.). Het evenement werd twee keer in Nederland georganiseerd. In 1966 was dat in het zwembad Den Hommel in Utrecht en in 2008 in het Pieter van den Hoogenband Zwemstadion in Eindhoven. Naast het langebaanzwemmen staan bij de Europese kampioenschappen ook de disciplines synchroonzwemmen, schoonspringen en openwaterzwemmen op de agenda. Het waterpolo heeft inmiddels zijn eigen Europese evenement.

De wereldkampioenschappen zwemmen,[1] met daarbij het langebaanzwemmen, worden vanaf 1973 georganiseerd. De wereldkampioenschappen worden georgani-

seerd door de FINA. Het is sinds 2001 een tweejaarlijks evenement. In 2013 waren de vijftiende wereldkampioenschappen in Barcelona (Spanje). Het evenement werd nog nooit in Nederland georganiseerd. De resultaten van de Nederlanders bij de Olympische Spelen en de EK's en WK's volgen verderop in dit hoofdstuk.

**Openwaterzwemmen**

Het openwaterzwemmen is een discipline die niet wordt beoefend binnen het zwembad, maar in het open water. Hierbij kan worden gedacht aan het zwemmen in zeeën, meren, rivieren, kanalen en plassen. De bekendste wedstrijdcategorie in open water is het langeafstandszwemmen. Dit zijn afstanden tot 10 kilometer die zowel in de vrije slag als in de schoolslag kunnen worden gezwommen. De 10 kilometer vrije slag voor mannen en vrouwen is onderdeel van het olympisch zwemprogramma. Verder is het marathonzwemmen ook een wedstrijdcategorie. Hierbij worden afstanden in open water gezwommen van meer dan 10 kilometer. In Nederland worden de Open Nederlandse Kampioenschappen Open Water Zwemmen gehouden. Bij dit evenement wordt gezwommen op de afstanden 5 en 10 kilometer. Het openwaterzwemmen is ook een van de disciplines bij het EK en WK zwemmen. Vaste onderdelen zijn de 5, 10 en 25 kilometer vrije slag voor mannen en vrouwen.

Foto: ANP Photo

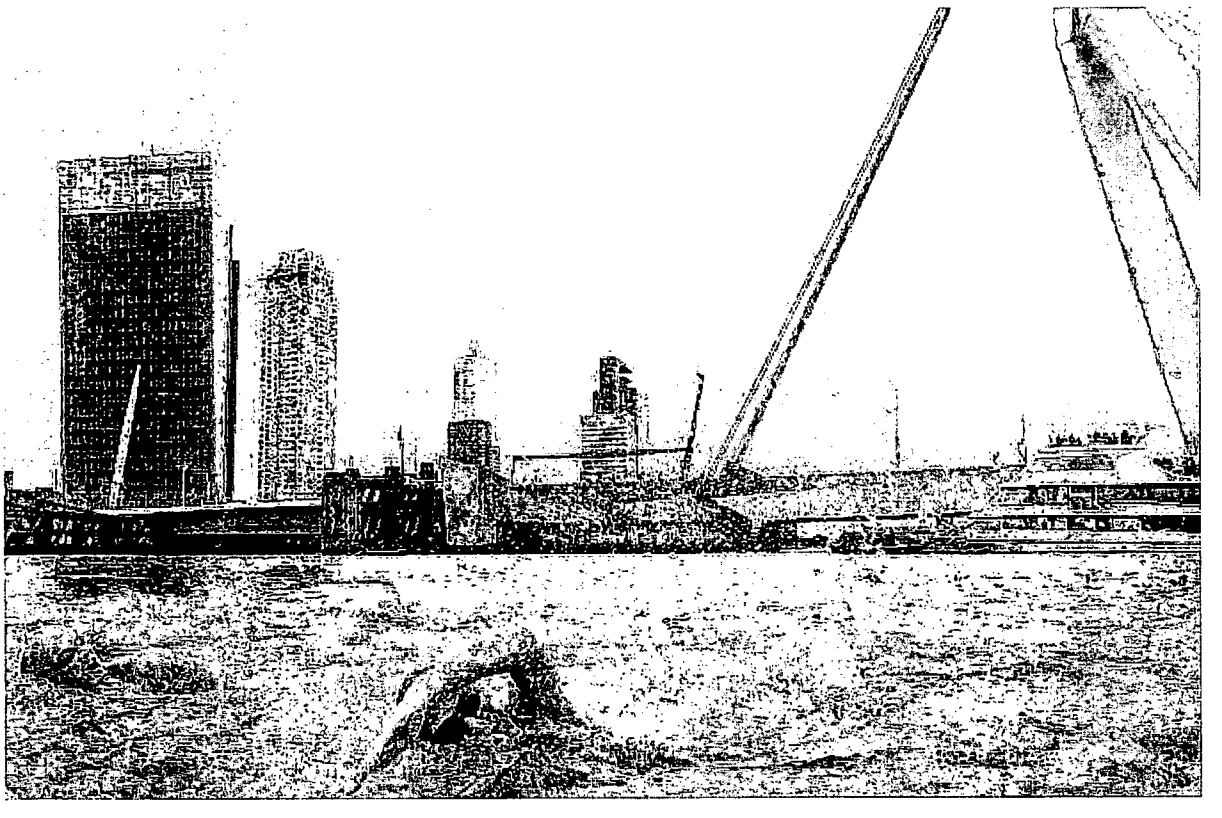

**Schoonspringen**

Bij schoonspringen wordt gesprongen van planken op een hoogte van 1 en 3 meter en van platforms op een hoogte van 5, 7,5 en 10 meter. Een vijf- of zevenkoppige jury geeft voor de sprong een eindcijfer van 0 t/m 10. Hoe beter de sprong, hoe hoger het cijfer. Het cijfer wordt daarnaast gebaseerd op de moeilijkheidsgraad van de sprong. De kwaliteit van de sprong hangt af van diverse aspecten, waaronder techniek en souplesse. Er kan op verschillende manieren van de plank of het platform worden gesprongen: voorwaarts, achterwaarts, contra, binnenwaarts, met een schroefsprong en uit de handstand. De houding van een sprong kan gestrekt, gehoekt of gehurkt zijn.

Edwin Jongejans (18 december 1966, Badhoevedorp) is de enige Nederlandse wereldkampioen schoonspringen. Jongejans werd wereldkampioen op de 1-meterplank bij de wereldkampioenschappen van 1991 in Perth (Australië), daar waar de waterpolovrouwen ook zegevierden. Naast zijn wereldtitel pakte Jongejans ook tweemaal de Europese titel (in 1989 en 1995). Hij deed mee aan de Spelen van 1988 in Seoul (Zuid-Korea) en aan de Spelen van 1992 in Madrid (Spanje). Zijn zus Daphne Jongejans nam drie keer deel aan de Olympische Spelen (in 1984, 1988 en 1992) op de discipline schoonspringen. Zij won daarbij geen medailles.

Foto: ANP Photo

Foto: ANP Photo

**Synchroonzwemmen**

Synchroonzwemmen is een sierlijke en kunstzinnige sport. Het is een sport die zwaarder is dan het in eerste oogopslag lijkt. Alle vormen van zwemmen, dus de vrije slag, schoolslag, rugslag en vlinderslag, moet men beheersen. Omdat de sport met meerdere synchroonzwemmers tegelijk wordt beoefend, is gevoel voor timing en ritme een absolute vereiste. Synchroonzwemmen is een sport die, op het hoogste niveau, alleen door vrouwen wordt beoefend.

Synchroonzwemmen is een olympische sport sinds de Olympische Spelen van 1984 in Los Angeles (Verenigde Staten). Nederland vaardigde in de diverse Spelen tot en met 2012 enkele deelnemers af, maar geen van hen mocht ooit het podium betreden. De wereldtitel bij het synchroonzwemmen wordt uitgereikt bij de tweejaarlijks georganiseerde wereldkampioenschappen zwemmen. Dit evenement staat onder leiding van de FINA. Bij de Europese zwemkampioenschappen, georganiseerd door de L.E.N., wordt er ook op het onderdeel synchroonzwemmen gestreden. Tot nu toe is er

Foto: ANP Photo

geen Nederlandse synchroonzwemmer in geslaagd wereldkampioen te worden of een olympische medaille te winnen.

### Waterpolo

Waterpolo is een teamsport (in het zwembad) en heeft wat weg van handbal. Een waterpoloteam bestaat uit zeven spelers, waarvan één keeper. Op het hoogste niveau bestaat een wedstrijd uit vier periodes van acht zuivere speelminuten. Het speelveld bij waterpolo is maximaal 20 meter breed en 30 meter lang. Bij waterpolo voor vrouwen is de maximale lengte 25 in plaats van 30 meter. De bal waar mee gespeeld wordt, is bijna zo groot als een voetbal met veel grip om in één hand vast te houden. De vrouwen spelen met een ietwat kleinere bal.

Waterpolo is al sinds de tweede Olympische Spelen van 1900 in het Franse Parijs een olympische sport bij de mannen. Bij de Spelen van 2000 in Sydney (Australië) werd de sport ook voor vrouwen olympisch. Internationaal succes is, naast de Spelen, moge-

lijk bij de wereld- en Europese kampioenschappen zwemmen, waarbij waterpolo een van de onderdelen is.

De Nederlandse waterpolovrouwen behoorden eind jaren tachtig en in de jaren negentig tot de absolute wereldtop. Bij de wereldkampioenschappen van 1991 in het Australische Perth werd Nederland wereldkampioen door in de finale Canada te verslaan. Driemaal werden de Nederlandse waterpolovrouwen tweede bij de wereldkampioenschappen. Dat was in 1986 in Madrid (Spanje), in 1994 in Rome (Italië) en in 1998 opnieuw in Perth (Australië). Nederland had de pech dat het waterpolo voor vrouwen pas bij de Spelen van 2000 in Sydney (Australië) op de olympische kalender stond. Bij de Olympische Spelen van 2008 in het Chinese Peking beleefden de waterpolovrouwen een absoluut hoogtepunt in de geschiedenis van het Nederlandse waterpolo door de gouden medaille te winnen.

De Nederlandse waterpolomannen wonnen brons op de Olympische Spelen van 1948 in Londen (Verenigd Koninkrijk) en 1976 in Montreal (Canada). De mannen haalden bij de wereldkampioenschappen nooit het podium.

**Gehandicaptensport**

Mensen met een lichamelijke of zintuiglijke handicap die in wedstrijdverband willen zwemmen, kunnen deelnemen aan zwemevenementen binnen de gehandicap-

Foto: ANP Photo

tensport. Er worden Nederlandse kampioenschappen gehouden, maar het hoogste podium waarop men kan belanden is toch wel die bij de Paralympische Spelen. Nederland doet al sinds 1960 mee aan het zwemmen bij de Paralympische Spelen. Eén keer vonden de Paralympische Spelen in ons eigen land plaats. Dat was in 1980 op sportcentrum Papendal in Arnhem. Vanaf 1988 worden de Paralympische Spelen in dezelfde stad georganiseerd als de Olympische Spelen.

De Europese kampioenschappen zwemmen voor gehandicapten werden in 2008 in het Pieter van den Hoogenband Zwemstadion in Eindhoven gehouden. Twee jaar later, in 2010, werden de wereldkampioenschappen zwemmen voor gehandicapten in datzelfde zwemstadion georganiseerd.

De Nederlandse zwemmers stonden tot 2010 onder de hoede van Gehandicaptensport Nederland waarna de KNZB deze taak overnam.

**Life Saving Sport**

Een bijzondere sportvorm waarin zwemmen ook centraal staat betreft de Life Saving Sport oftewel 'Zwemmend redden'. De sport is nationaal (NOC*NSF) en internationaal (IOC, GAISF en World Games) erkend. De sport wordt in Nederland georganiseerd door Reddingsbrigade Nederland, die daarvoor ook als sportbond is aangesloten bij NOC*NSF. Internationaal is Reddingsbrigade Nederland aangesloten bij

Foto: Adrienne Teley

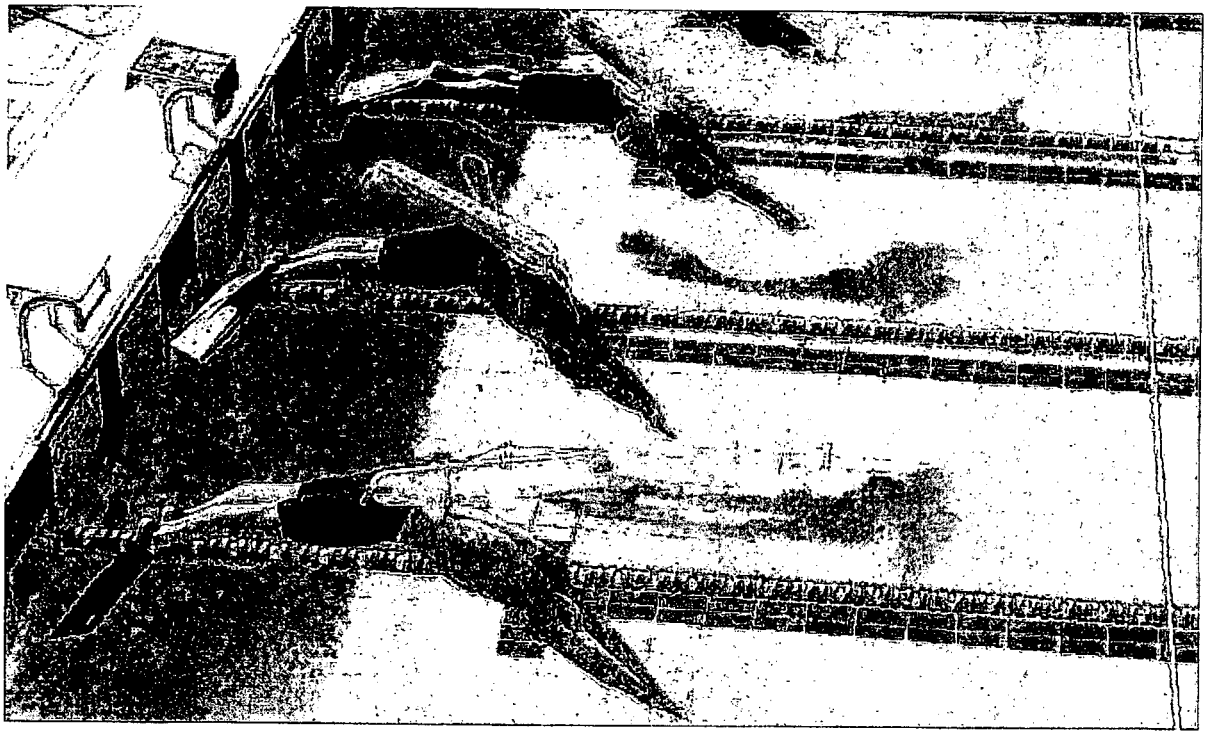

de wereldreddingsorganisatie International Life Saving Federation (ILS), die ook een Europese tak kent, de ILSE. De ILS is verantwoordelijk voor de reglementen van de sport en de organisatie van de EK's en WK's. Tevens stelt de ILS op basis van WK-uitslagen de ranglijst vast die bepaalt welke landen deel mogen nemen aan de World Games. Dit zijn de 'Olympische Spelen voor niet-olympische sporten', die sinds 1981 eens in de vier jaar worden georganiseerd. Sinds 1985 staat de Life Saving Sport hier op het programma.

'Life Saving' is een spectaculaire sportvorm die is afgeleid van het echte reddingswerk. Er zijn in totaal 31 wedstrijdonderdelen, waarvan zwemmen bij zestien onderdelen een rol speelt, vaak in combinatie met een 'reddingselement', zoals een duikpop vervoeren of een 'echte' drenkeling.

Er zijn daarnaast sprintonderdelen en onderdelen met gecombineerde technieken (bijv. *run-swim-run*). Op elk onderdeel kunnen punten (en onderdeelsmedailles) worden behaald, die bij elkaar leiden tot een *overall* eindklassement. Het gaat om een combinatie van techniek, tactiek, kracht, snelheid en teamgeest. De onderdelen zijn verdeeld over twee hoofdcompetities: 'Pool', daartoe behoren alle zwembadonderdelen, en 'Ocean'; daartoe behoren alle strand- en zeewedstrijden. In het zwembad wordt ook het onderdeel Simulated Emergency Response Competition (SERC) gehouden. Dat betreft de uitvoering van een daadwerkelijk reddingsscenario door een gemengd team (mannen en vrouwen). Snelheid en de wijze van uitvoering bepalen hierbij de te behalen punten.

De sport is minder bekend in Nederland, maar er zijn meer dan honderd landen aangesloten bij de ILS. Aan een WK doen gemiddeld meer dan veertig landen en vierduizend sporters mee. Een WK-landenteam bestaat uit zes mannen en zes vrouwen. De sport heeft de topsportstatus bij NOC*NSF en een olympische nominatie. Life Saving is binnen NOC*NSF inmiddels het best presterende niet-olympische topsportprogramma van Nederland op WK's. Al enkele jaren behoort Nederland tot de top zeven van de wereld en scoort daarmee beter dan bijvoorbeeld de Verenigde Staten, Rusland, China en Engeland. De mondiale top wordt gevormd door landen als Australië, Nieuw-Zeeland, Frankrijk, Duitsland en Italië. De Nederlandse Life Savingploeg haalt sinds 2006 gemiddeld zeven medailles op een WK, waarbij alle kleuren zijn vertegenwoordigd. Ook tijdens de World Games worden medailles gewonnen.

In 2016 is Nederland voor het eerst gastland voor het WK Life Saving. Dan kan iedereen in Nederland met eigen ogen beoordelen in welke mate het imago van *Baywatch* en/of dat van 'topsport' terecht met de sport Life Saving is verbonden.

## Feiten Nederlandse zwemdeelname Olympische Spelen

### Jongste deelnemer: Ineke Ran (20 april 1962, Badhoevedorp)

Ineke Ran was veertien jaar en negentig dagen toen zij bij de Olympische Spelen van 1976 in Montréal (Canada) debuteerde in de series op de 100 meter vrije slag. Ze nam ook deel aan de 200 meter vrije slag, 4x100 meter vrije slag en 100 meter vlinderslag. Het waren haar enige Spelen.

### Oudste deelnemer: Bartholomeus Roodenburch (29 juni 1866, Amsterdam-16 juli 1939)

Bartholomeus Roodenburch was 42 jaar en zeventien dagen toen hij bij de Olympische Spelen van 1908 in Londen (Verenigd Koninkrijk) in de series zwom op de 100 meter rugslag. Het was zijn enige deelname aan de Spelen.

### Nederlandse deelname

In totaal namen 239 Nederlanders (103 mannen en 136 vrouwen) deel aan de zwemonderdelen langebaan- en openwaterzwemmen op de Olympische Spelen van 1900 in het Franse Parijs tot en met die van 2012 in Londen (Verenigd Koninkrijk). Bij de eerste Spelen van 1896 in Athene (Griekenland) was Nederland niet aanwezig. Het totaal aantal Nederlanders dat aan de Spelen van 1900 tot en met 2012 deelnam, is 3.167. Dat betekent dat 8 procent van de olympische deelnemers aan het zwemmen deelnam (239 van de 3.167).

### Recordhouder

Inge de Bruijn won op de Olympische Spelen van 2000 in Sydney (Australië) en die van 2004 in Athene (Griekenland) acht olympische medailles, waarvan vier gouden. Daarmee is zij de absolute recordhouder, zowel qua totaal aantal medailles als qua aantal gouden medailles.

### Zwemmen als medaillemachine

In totaal wonnen de Nederlandse zwemmers bij de Olympische Spelen van 1900 tot en met die van 2012 57 medailles, waarvan twintig gouden, achttien zilveren en negentien bronzen (zie figuur 6.1 voor de medaillespiegel). Opvallend veel vrouwelijke zwemmers stonden aan de basis van deze successen. Zestien van de twintig gouden medailles en 47 van de in totaal 57 medailles werden door vrouwen gewonnen.

Zwemmen is met al die successen voor Nederland een medaillemachine op de Spelen. Zwemmen (langebaan- en openwaterzwemmen) is de meest succesvolle sport bij de Zomerspelen, gevolgd door wielrennen (43 medailles), roeien (28), paardensport (26), judo (22) en zeilen (21).

In totaal won Nederland bij de Zomerspelen van 1900 tot en met 2012 267 medailles: 78 gouden, 85 zilveren en 104 bronzen. De zwemsport draagt als gezegd 57 medailles bij aan dit totaal en dat is goed voor 21 procent. Zwemmen draagt zelfs 26 procent bij aan het totale aantal gouden medailles (20 van de 78).

Hoewel 8 procent van de olympische deelnemers aan de zwemsport deelneemt, halen de zwemmers 21 procent van de medailles binnen.

### Waterpolo

Ook het Nederlandse waterpolo heeft olympische successen geboekt. De grootste was die van het Nederlandse vrouwenteam bij de Spelen van 2008 in het Chinese Peking. Daar wonnen de vrouwen de gouden medaille. De mannelijke waterpoloërs wonnen brons op de Spelen van 1948 in Londen (Verenigd Koninkrijk) en 1976 in Montréal (Canada).

### Schoonspringen en synchroonzwemmen

Hoewel Nederland bij diverse Spelen wel heeft deelgenomen aan het schoonspringen en synchroonzwemmen, heeft dit nooit geleid tot olympische medailles.

## 6.2 Internationale successen

De verschillende disciplines in de zwemsport worden op topsportniveau beoefend. Dat gebeurt in allerlei landen op de wereld op de nationale zwemkampioenschappen. Internationaal wordt er om belangrijke prijzen gestreden bij Europese en wereldkampioenschappen en natuurlijk bij de Olympische Spelen. De Spelen zijn voor het zwemmen het hoogste podium. Zwemmen staat daarmee, evenals atletiek, in contrast met andere grote sporten als voetbal, tennis, wielrennen, basketbal en honkbal, waar andere grote evenementen het hoogst haalbare voor de betreffende sporter zijn.[2]

Vanwege het grote belang van de Olympische Spelen voor de zwemsport worden de olympische successen van de Nederlanders uitgebreid belicht. Nederlandse sporters hebben de afgelopen vijftien à twintig jaar veel successen mogen vieren en dat mag in dit boek niet onderbelicht blijven. Zwemmers als Inge, Pieter en Ranomi staan internationaal hoog aangeschreven als succesvolle zwemmers, naast iconen als Johnny Weissmuller en Michael Phelps.

**Olympische Spelen**

De Olympische Spelen zijn dusdanig ingericht dat zwemmen en atletiek elkaar niet in de weg zitten qua programmering. Grofweg gezegd staat de eerste week van de Spelen in het teken van zwemmen en de tweede week van de Spelen van atletiek. Nederland heeft een goede staat van dienst op de Spelen. In deze paragraaf volgen enkele feiten over de Nederlandse zwemdeelname aan de Spelen.

Het is duidelijk dat de zwemsport een belangrijke bijdrage levert aan de Nederlandse medaillestroom bij de Olympische Spelen. Maar hoe verhoudt zich dit per Spelen? Zijn er bepaalde pieken te constateren? In figuur 6.1 staat een overzicht van de behaalde medailles van de Nederlanders bij het langebaan- en openwaterzwemmen, waterpolo, synchroonzwemmen en schoonspringen.

Sinds de successen van Marie Braun bij de Spelen van 1928 in Amsterdam hebben 'wij' als Nederlanders bij vrijwel elke Olympische Spelen minimaal één zwemmedaille gehaald. Alleen bij de Spelen van 1956, 1972 en 1992 lukte dit niet.

De Spelen van 1936 waren voor Nederland, dankzij Rie Mastenbroek en Nida Senff, succesvol met vier gouden medailles. Maar de meeste olympische zwemmedailles zijn door Nederland behaald bij de Spelen in 2000 en 2004. De Spelen van 2000 in Sydney zijn nog altijd, dankzij Inge de Bruijn en Pieter van den Hoogenband, de meest succesvolle met vijf gouden, één zilveren en twee bronzen medailles.

**Figuur 6.1 Nederlandse medailles per Olympische Spelen van 1900 t/m 2012 gehaald bij het zwemmen (langebaanzwemen, openwaterzwemmen, waterpolo, synchroonzwemmen en schoonspringen).**

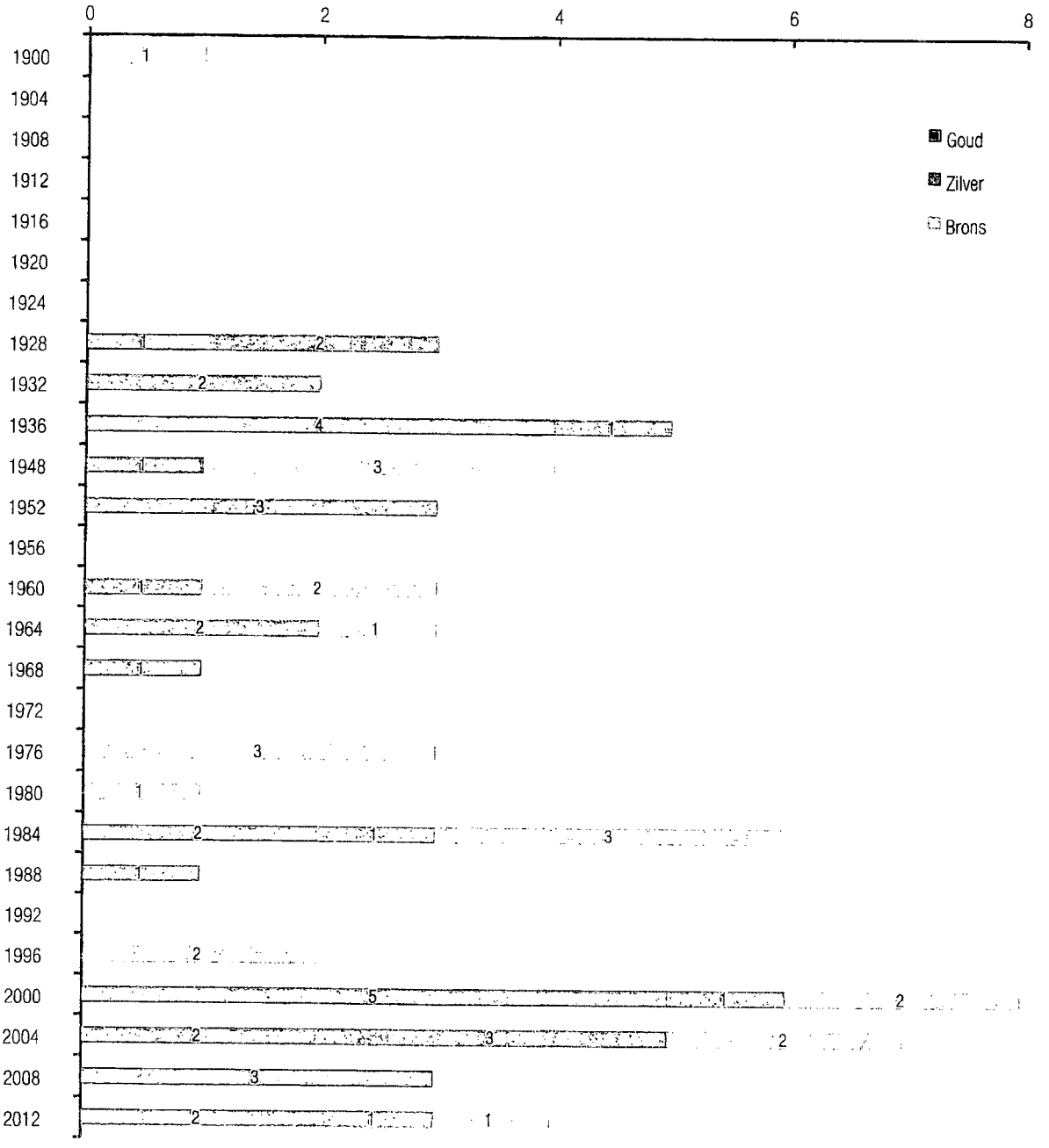

## Nationale eregalerij
## Nederlandse winnaars van een gouden medaille op een individueel onderdeel op de Olympische Spelen

Het hoogste dat je kunt bereiken als langebaanzwemmer is een gouden medaille op de Olympische Spelen. Marie Braun (1928), Rie Mastenbroek (1936), Nida Senff (1936), Ada Kok (1968), Petra van Staveren (1984), Jolanda de Rover (1984), Inge de Bruijn (2000, 2004), Pieter van den Hoogenband (2000, 2004) en Ranomi Kromowidjojo (2012) slaagden er voor Nederland in op een individueel nummer een of meerdere malen de hoogste podiumplek te betreden tijdens de Spelen. In 2008 stond openwaterzwemmen (10 kilometer) voor het eerst op de olympische agenda. Maarten van der Weijden zorgde op dat onderdeel voor een gouden plak.

### Legenda

| | |
|---|---|
| 1996 | Olympische deelname en gouden medaille(s) |
| 1996 | Olympische deelname en zilveren medaille(s) |
| 1996 | Olympische deelname en bronzen medaille(s) |
| 1996 | Olympische deelname maar geen medaille(s) |
| 1996 | Geen olympische deelname |

| 1896 | 1900 | 1904 | 1908 | 1912 | 1916 | 1920 | 1924 | 1928 | 1932 | 1936 | 1940 | 1948 | 1952 | 1956 | 1960 | 1964 | 1968 | 1972 | 1976 | 1980 | 1984 | 1988 | 1992 | 1996 | 2000 | 2004 | 2008 | 2012 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|

### Maria Johanna (Marie) Philipsen-Braun (22 juni 1911, Rotterdam-23 juni 1982)
### 1x goud en 1x zilver

Maria Johanna Philipsen-Braun, kortweg Marie Braun, was onze eerste Nederlandse olympische zwemkampioen. Braun was een dochter van 'Ma Braun' (Maria Johanna Braun-Voorwinde), een no-nonsense trainster die met haar harde aanpak de Nederlandse zwemploeg begeleidde in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw. Marie Braun won onder leiding van haar moeder een gouden medaille bij de Olympische Spelen van 1928 in Amsterdam. Dat deed zij op de 100 meter rugslag. Daarnaast won Braun ook nog zilver op de 400 meter vrije slag. Vier jaar later, bij de Olympische Spelen van 1932 in Los Angeles (Verenigde Staten), was zij weer een van de favorieten op de 100 meter rugslag. Vlak voor de finale werd 'Zus Braun', zoals zij vaak werd genoemd, ziek door een insectenbeet onder haar rechterknie. Braun belandde in het ziekenhuis en reisde pas twee maanden later terug naar Nederland. Zelf zei Braun dat er opzet in het spel was.[3]

| 1896 | 1900 | 1904 | 1908 | 1912 | 1916 | 1920 | 1924 | 1928 | 1932 | 1936 | 1940 | 1948 | 1952 | 1956 | 1960 | 1964 | 1968 | 1972 | 1976 | 1980 | 1984 | 1988 | 1992 | 1996 | 2000 | 2004 | 2008 | 2012 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|

### Rie Mastenbroek (26 februari 1919, Rotterdam-6 november 2003)
### 3x goud en 1x zilver

Rie Mastenbroek was de absolute heldin van de Olympische Spelen van 1936 in Berlijn (Duitsland). Als zeventienjarige won zij bij de Spelen, die de geschiedenis ingingen als de Spelen van Adolf Hitler, drie gouden medailles en één zilveren. De gouden plakken werden behaald op de 100 meter vrije slag, 400 meter vrije slag en de 4x100 meter vrije slag. Mastenbroek won zilver op de 100 meter rugslag. Zij werd bij de Spelen in Berlijn gecoacht door 'Ma Braun'.

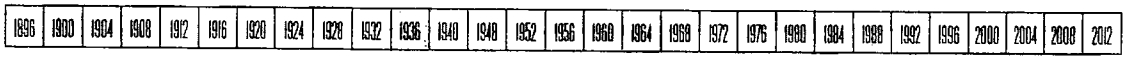


### Dina Willemina Jacoba (Nida) Senff (3 april 1920, Rotterdam-27 juni 1995)

**1x goud**

Nida Senff vertegenwoordigde Nederland bij één Olympische Spelen, die van 1936 in Berlijn. Tijdens de finale van de 100 meter rugslag baarde zij opzien doordat zij voorop lag, op het keerpunt vergat aan te tikken, vervolgens terugzwom en met een lange eindsprint haar concurrente Rie Mastenbroek voorbij ging. De gouden medaille op deze afstand was meteen haar enige podiumplek bij de Spelen.

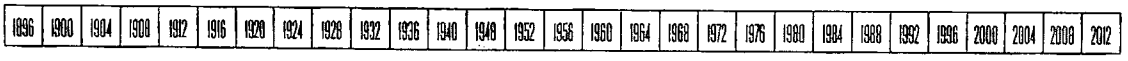


### Nel van Vliet (17 januari 1926, Hilversum-4 januari 2006)

**1x goud**

Nederland won bij de Olympische Spelen van 1948 in Londen (Verenigd Koninkrijk) vijfmaal goud. Vier van de gouden plakken kwamen op naam van Fanny Blankers-Koen (waarvan één estafettegoud). De vijfde gouden medaille werd behaald door zwemster Nel van Vliet. Twee weken na haar zege werd de gouden plak van Van Vliet gestolen. Pas eind 2004, ruim een jaar voordat ze overleed, kreeg ze een duplicaat van haar gewonnen medaille.

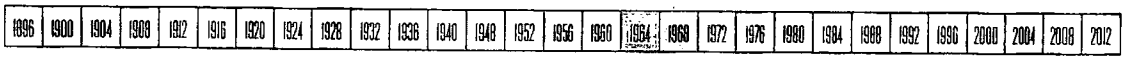


### Ada Kok (6 juni 1947, Amsterdam)

**1x goud en 2x zilver**

Bij de Olympische Spelen van 1964 in Tokio (Japan) stal judoër Anton Geesink de show voor Nederland, maar in zijn schaduw liet de zeventienjarige Ada Kok van zich spreken door twee zilveren medailles te winnen. Dat deed zij op de 100 meter vlinderslag en 4x100 meter wisselslag. Het hoogtepunt voor Kok kwam vier jaar later bij de Spelen van 1968 in Mexico-Stad (Mexico). Op de 200 meter vlinderslag, die in Mexico-Stad voor het eerst op de olympische agenda stond, schreef Kok historie door het goud te grijpen.

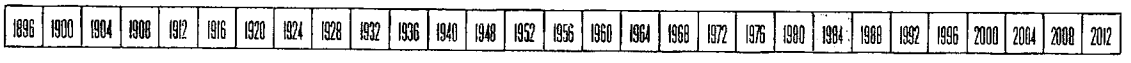


### Petra van Staveren (2 juni 1966, Kampen)

**1x goud**

Een gouden medaille was er voor Petra van Staveren bij de Olympische Spelen van 1984 in Los Angeles (Verenigde Staten). De achttienjarige zwom in de series van de 100 meter schoolslag de derde tijd, maar was in de finale onklopbaar.

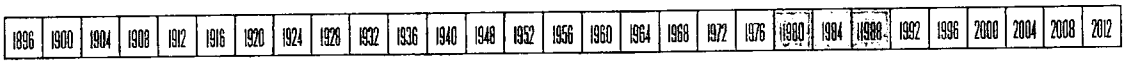


### Jolanda de Rover (10 oktober 1963, Amstelveen)
### 1x goud en 1x brons

Jolanda de Rover behaalde op de slotdag bij de Olympische Spelen van 1984 in Los Angeles (Verenigde Staten) de gouden medaille op de 200 meter rugslag. Een paar dagen eerder had zij ook al de bronzen plak in de wacht gesleept op de 100 meter rugslag.

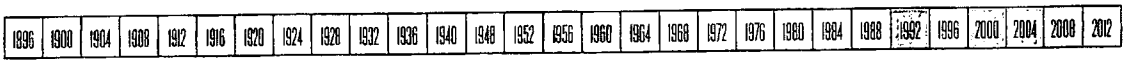


### Inge de Bruijn (24 augustus 1973, Barendrecht)
### 4x goud, 2x zilver en 2x brons

De Nederlandse koningin van de Olympische Zomerspelen. Met acht medailles (vier gouden, twee zilveren en twee bronzen) is zij de meest succesvolle deelnemer namens Nederland aan de Olympische Spelen. Zij deed in 1992 mee aan de Spelen in Barcelona, maar kwam niet verder dan twee keer achtste (50 meter vrije slag, 4x100 meter wisselslag) en één keer negende (100 meter vlinderslag). De Bruijn kende haar absolute doorbraak bij de Olympische Spelen van 2000 in Sydney (Australië). Ze won *down under* drie keer goud (50 meter vrije slag, 100 meter vrije slag en 100 meter vlinderslag) en één keer zilver (4x100 meter vrije slag). Vier jaar later bij de Olympische Spelen in Athene (Griekenland) prolongeerde De Bruijn haar gouden medaille op de 50 meter vrije slag. Daarnaast werd zij tweede op de 100 meter vrije slag en pakte ze brons op de 100 meter vlinderslag en 4x100 meter vrije slag.

Tussen de Spelen van Sydney en Athene door won De Bruijn drie keer goud bij de wereldkampioenschappen langebaan in Fukuoka (Japan) in 2001 op de 50 meter vrije slag, 100 meter vrije slag en 50 meter vlinderslag. Twee jaar later, bij de wereldkampioenschappen lange baan in Barcelona (Spanje), won ze twee titels: op de 50 meter vrije slag en 50 meter vlinderslag.

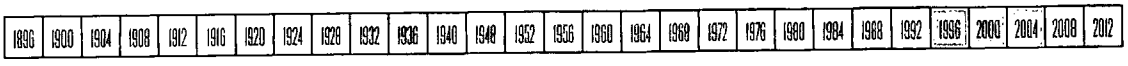


### Pieter van den Hoogenband (14 maart 1978, Maastricht)
### 3x goud, 2x zilver en 2x brons

Als Inge de Bruijn de koningin van de Olympische Zomerspelen is, dan mag Pieter van den Hoogenband de koning worden genoemd. Hij is de enige Nederlandse mannelijke olympisch kampioen bij het langebaanzwemmen. Van den Hoogenband noteerde twee vierde plekken bij de Olympische Spelen van 1996 in Atlanta (Verenigde Staten) op de 100 meter en 200 meter vrije slag. Zijn kroningsjaar werd 2000, toen hij samen met De Bruijn Sydney oranje kleurde door tweemaal goud en twee keer brons te pakken. Van den Hoogenband won het koningsnummer (de 100 meter vrije slag) en versloeg met een wereldrecord de *local hero* Ian Thorpe op de 200 meter vrije slag. Brons won hij op de 50 meter vrije slag en 4x200 meter vrije slag. Op de Spelen van 2004 in Athene herhaalde Van den Hoogenband zijn kunststukje op de 100 meter vrije slag door goud te winnen. Daarnaast pakte hij de zilveren plak op de 200 meter vrije slag en 4x100 meter vrije slag. Van den Hoogenband zette bij de Spelen van 2008 in Peking (China) alles op alles om drie Olympische Spelen achter elkaar de 100 meter vrije slag te winnen. Dat lukte hem niet, hij werd vijfde en kreeg als beloning een olympisch diploma.

Van den Hoogenband werd, in tegenstelling tot De Bruijn, nooit wereldkampioen. Wel werd hij zestien keer Europees kampioen op zowel de korte als lange baan.

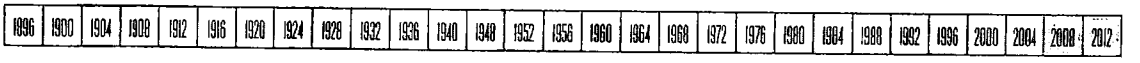


### Ranomi Kromowidjojo (20 augustus 1990, Sauwerd)
### 3x goud en 1x zilver

De zwemmende kroonprinses van de Olympische Zomerspelen won haar eerste olympische gouden medaille op de 4x100 meter vrije slag bij de Spelen van 2008 in Peking. Kromowidjojo liet echt van zich spreken bij de Spelen van 2012 in Londen (Verenigd Koninkrijk) door zowel de 50 als 100 meter vrije slag te winnen. Ze completeerde de voor haar zo succesvolle Spelen van 2012 met een zilveren plak op de 4x100 meter vrije slag.

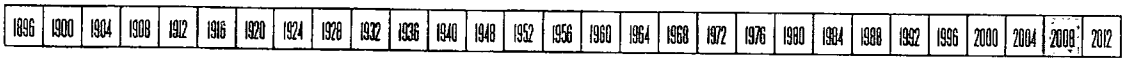


### Maarten van der Weijden (31 maart 1981, Alkmaar)
### 1x goud

Maarten van der Weijden is onze beste openwaterzwemmer aller tijden. In 2001 werd er bij hem lymfatische leukemie (bloedkanker) geconstateerd. Hij werd na vier jaar weer genezen verklaard en begon direct weer met zwemmen. Hij bekroonde zijn loopbaan met een gouden medaille bij de Olympische Spelen van 2008 in Peking op het onderdeel 10 kilometer openwaterzwemmen. Later dat jaar maakte hij bekend te stoppen met topsport. Van der Weijden baarde opzien door voor de Spelen te verklaren dat hij het grootste deel van zijn voorbereidingstijd voor de Spelen in een zuurstoftent doorbracht.

### Speciale vermelding

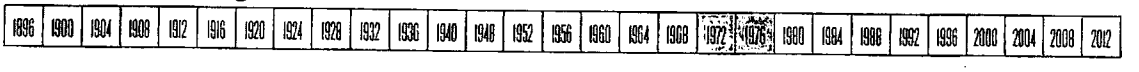


### Enith Brigitha (15 april 1955, Willemstad, Curaçao)
### 2x brons

Enith Brigitha hoort eigenlijk in de eregalerij te staan van olympische zwemkampioenen. De zwemster, die werd geboren op Curaçao, leerde zwemmen in de Caribische zee en op vijftienjarige leeftijd met haar moeder naar Amsterdam verhuisde, had echter geen geluk in haar loopbaan. Telkens wanneer zij een topprestatie neerzette op de Spelen, of bij wereld- en Europese kampioenschappen, waren daar Oost-Duitse zwemsters die haar te snel af waren. Later bleek dat die Oost-Duitse zwemsters doping hadden gebruikt.

Brigitha deed als zeventienjarig meisje mee aan de Spelen van 1972 in het Duitse München en haalde enkele ereplaatsen. Haar twee bronzen olympische medailles werden gewonnen bij de Spelen van 1976 in het Canadese Montréal op de 100 en 200 meter vrije slag. Op beide afstanden was de Oost-Duitse Kornelia Ender de beste, die later werd ontmaskerd als betrokkene bij het Oost-Duitse dopingregime van die tijd. Brigitha won naast haar twee bronzen olympische medailles één keer zilver en vier keer brons bij de wereldkampioenschappen en vier keer zilver en drie keer brons bij de Europese kampioenschappen. Enith Brigitha staat te boek als de eerste Nederlandse zwemster die de 100 meter vrije slag aflegde in minder dan een minuut. Daarnaast was zij met haar bronzen medaille op de Spelen van 1976 de eerste zwarte vrouw die bij het zwemmen een olympische medaille won.

### Waterpolovrouwen 2008

Waterpolo bij de vrouwen staat pas sinds de Spelen van 2000 in Sydney (Australië) op de olympische agenda. In 2000 deden de Nederlandse vrouwen mee, maar vielen niet in de prijzen. Bij de Olympische Spelen van 2008 in Peking (China) haalden de waterpolodames de gouden medaille binnen. In de finale versloegen de dames de Verenigde Staten met 9-8. In 2004 en 2012 namen de waterpolovrouwen niet deel aan de Spelen.

## 6.3 Nederlandse successen internationaal vergeleken

De Nederlandse zwemmers en zwemsters hebben op de Spelen behoorlijk wat successen geboekt, maar om deze in perspectief te plaatsen is er vergelijking nodig met de rest van de deelnemende landen. Dit doen we zowel op het niveau van individuele prestaties als op het totale aantal medailles behaald door landen.

Qua successen en bijbehorende medailles wordt de internationale medaillespiegel gedomineerd door zwemmers en zwemsters uit de Verenigde Staten (tabel 6.2). Inge de Bruijn manifesteert zich met een zevende plaats goed tussen al die internationale toppers. Pieter van den Hoogenband behaalde weliswaar drie gouden, twee zilveren en twee bronzen plakken, maar komt niet in de top twaalf voor. Dit geldt ook voor Ranomi Kromowidjojo en Rie Mastenbroek (beiden drie gouden en één zilveren medaille). Kromowidjojo heeft nog alle mogelijkheden om zich bij de Spelen van 2016 en wellicht ook nog die van 2020 in de top twaalf te 'vereeuwigen'.

**Tabel 6.2 Internationale medaillespiegel zwemmen (langebaan- en openwaterzwemmen) bij Olympische Spelen 1896 t/m 2012, gesorteerd op gewonnen gouden medailles.**

| Mannen | G | Z | B | T | Vrouwen | G | Z | B | T |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 1. Michael Phelps (VS) | 18 | 2 | 2 | 22 | 1. Jenny Thompson (VS) | 8 | 3 | 1 | 12 |
| 2. Mark Spitz (VS) | 9 | 1 | 1 | 11 | 2. Kristin Otto (Dui) | 6 | 0 | 0 | 6 |
| 3. Matt Biondi (VS) | 8 | 2 | 1 | 11 | 2. Amy van Dyken (VS) | 6 | 0 | 0 | 6 |
| 4. Don Schollander (VS) | 7 | 1 | 0 | 8 | 4. Krisztina Egerszegi (Hon) | 5 | 1 | 1 | 7 |
| 5. Ryan Lochte (VS) | 5 | 3 | 3 | 11 | 5. Kornelia Ender (Dui) | 4 | 4 | 0 | 8 |
| 6. Gary Hall Jr. (VS) | 5 | 3 | 2 | 10 | 5. Dawn Fraser (Aus) | 4 | 4 | 0 | 8 |
| 7. Ian Thorpe (Aus) | 5 | 3 | 1 | 9 | 7. Inge de Bruijn (Nld) | 4 | 2 | 2 | 8 |
| 8. Aaron Peirsol (VS) | 5 | 2 | 0 | 7 | 8. Libby Lenton-Trickett (Aus) | 4 | 1 | 2 | 7 |
| 9. Charlie Daniels (VS) | 5 | 1 | 2 | 8 | 9. Janet Evans (VS) | 4 | 1 | 0 | 5 |
| 10. Tom Jager (VS) | 5 | 1 | 1 | 5 | 10. Missy Franklin (VS) | 4 | 0 | 1 | 5 |
| 11. Johnny Weissmuller (VS) | 5 | 0 | 1 | 6 | 10. Yana Klochkova (Oek) | 4 | 0 | 1 | 5 |
| 12. Steve Clark (VS) | 5 | 0 | 0 | 5 | 12. Dana Vollmer (VS) | 4 | 0 | 0 | 4 |

Bij de mannen staat er qua medailles geen maat op Michael Phelps, de meest succesvolle zwemmer aller tijden, gezegend met een tot in de perfectie uitgebalanceerd zwemlichaam. Als er één iemand de ongekroonde keizer van het langebaanzwemmen mag worden genoemd, dan is hij het wel. Phelps won in zijn loopbaan maar liefst achttien gouden medailles bij de Spelen en werd 26 keer wereldkampioen op de langebaan.

Nummer twee van het klassement is Mark Spitz. Hij was, totdat Phelps van zich deed spreken, recordhouder van het aantal gouden medailles op één Olympische Spelen. Bij de Spelen van 1972 in het Duitse München stond hij maar liefst zeven keer op het hoogste podium. Hij was een opvallende verschijning in het zwembad vanwege het dragen van een snor, iets wat zelden voorkomt bij zwemmers. Een andere bekende zwemmer is Johnny Weissmuller, de nummer elf in het klassement. Was dat niet die zwemmer die Tarzan speelde? Het is een imago dat altijd aan hem zal blijven kleven. Maar voordat hij in diverse films in de rol kroop van Tarzan, was hij een exceptionele zwemmer.[4]

Bij de vrouwen staat Jenny Thompson op één in het klassement van de olympische medailles. De Amerikaanse won acht gouden medailles en in totaal twaalf medailles bij de Olympische Spelen. Daarmee is zij zowel qua aantal gouden als totaalaantal recordhouder bij de vrouwen bij de Olympische Zomerspelen. Maar tot haar eigen frustratie won zij geen enkele van die acht gouden olympische medailles op een individuele afstand. Alle acht werden behaald in estafetteonderdelen.

**Medaillespiegel aller tijden**

Behalve op individueel niveau zijn internationale successen ook qua landen te vergelijken in een medaillespiegel. Bij het zwemmen neemt Nederland op de medaillespiegel aller tijden een zesde positie in. Dat is een knappe prestatie. Nederland blijft gerenommeerde zwemlanden als het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Italië en Zweden voor. Nederland won in totaal 57 olympische medailles bij het zwemmen (lange baan en open water), waarvan twintig gouden medailles. Absolute koploper is de Verenigde Staten met 520 olympische zwemmedailles, waarvan 232 gouden.

**Wereldkampioenschappen langebaanzwemmen**

Een ander groot internationaal zwempodium, naast de Olympische Spelen, zijn de wereldkampioenschappen langebaanzwemmen. Deze worden om de twee jaar georganiseerd. Marcel Wouda (23 januari 1972, Tilburg) is tot nu toe de enige Nederlandse mannelijke wereldkampioen bij het langebaanzwemmen. Hij behaalde zijn wereldtitel bij de wereldkampioenschappen van 1998 in Perth (Australië) op de 200 meter wisselslag. Ondanks de omvangrijke erelijst van Pieter van den Hoogenband, met drie gouden olympische medailles, zestien Europese titels (lange en korte baan) en 54 Nederlandse titels (lange en korte baan en sprint), werd 'VDH' nooit wereldkampioen langebaanzwemmen. Hij zat er wel een aantal keer dicht bij, getuige zeven zilveren medailles en twee bronzen medailles bij de wereldkampioenschappen lange baan.

Annemarie Verstappen (3 oktober 1965, Rosmalen) werd bij de wereldkampioenschappen zwemmen van 1982 in Guayaquil (Ecuador) de eerste Nederlandse wereldkampioene. Zij haalde de gouden medaille op de 200 meter vrije slag. Inge de Bruijn heeft naast haar vier olympische titels ook nog vijf gouden WK-medailles op haar palma-

res staan. De wereldkampioenschappen langebaanzwemmen van 2001 in Fukuoka (Japan) betekende één grote zegetocht voor De Bruijn. Zij won daar goud op de 50 en 100 meter vrije slag en 50 meter vlinderslag. Het kunststukje van Fukuoka herhaalde De Bruijn twee jaar later in Barcelona (Spanje) op de 50 meter vrije slag en 50 meter

**Tabel 6.3 Medaillespiegel zwemmen (lange baan en open water) bij Olympische Spelen 1896 t/m 2012, gesorteerd op gewonnen gouden medailles.**

| | | Deelnemers | | | Goud | | | Zilver | | | Brons | | | Totaal medailles | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| # | Land | M | V | T | M | V | T | M | V | T | M | V | T | M | V | T |
| 1 | Verenigde Staten | 378 | 301 | 679 | 137 | 95 | 232 | 94 | 68 | 162 | 66 | 60 | 126 | 297 | 223 | 520 |
| 2 | Australië[1] | 193 | 181 | 374 | 31 | 26 | 57 | 36 | 27 | 63 | 39 | 24 | 63 | 106 | 77 | 183 |
| 3 | Duitsland[2] | 260 | 237 | 497 | 18 | 37 | 55 | 24 | 38 | 62 | 27 | 44 | 71 | 69 | 119 | 188 |
| 4 | Hongarije | 140 | 77 | 217 | 15 | 11 | 26 | 18 | 6 | 24 | 13 | 5 | 18 | 46 | 22 | 68 |
| 5 | Japan | 182 | 135 | 317 | 16 | 4 | 20 | 20 | 4 | 24 | 19 | 10 | 39 | 55 | 18 | 73 |
| 6 | Nederland | 103 | 136 | 239 | 4 | 16 | 20 | 2 | 16 | 18 | 4 | 15 | 19 | 10 | 47 | 57 |
| 7 | Rusland[3] | 186 | 119 | 305 | 13 | 4 | 17 | 19 | 9 | 28 | 24 | 9 | 33 | 56 | 22 | 78 |
| 8 | Groot-Brittannië | 263 | 219 | 482 | 10 | 6 | 16 | 15 | 10 | 25 | 16 | 16 | 32 | 41 | 32 | 73 |
| 9 | China | 69 | 92 | 161 | 2 | 10 | 12 | 2 | 15 | 17 | 1 | 7 | 8 | 5 | 32 | 37 |
| 10 | Zweden | 141 | 114 | 255 | 8 | 0 | 8 | 10 | 4 | 14 | 10 | 3 | 13 | 28 | 7 | 35 |
| 11 | Frankrijk | 216 | 119 | 335 | 6 | 2 | 8 | 8 | 5 | 13 | 13 | 6 | 19 | 27 | 13 | 40 |
| 12 | Canada | 164 | 157 | 321 | 6 | 1 | 7 | 8 | 6 | 14 | 12 | 10 | 22 | 26 | 17 | 43 |
| 13 | Zuid-Afrika | 49 | 33 | 82 | 3 | 3 | 6 | 3 | 0 | 3 | 1 | 5 | 6 | 7 | 8 | 15 |
| 14 | Italië | 151 | 86 | 237 | 3 | 1 | 4 | 1 | 3 | 4 | 7 | 3 | 10 | 11 | 7 | 18 |
| 15 | Oekraïne | 33 | 28 | 61 | 0 | 4 | 4 | 1 | 1 | 2 | 1 | 0 | 1 | 2 | 5 | 7 |
| 16 | Roemenië | 22 | 28 | 50 | 0 | 3 | 3 | 0 | 2 | 2 | 1 | 3 | 4 | 1 | 8 | 9 |
| 17 | Ierland | 18 | 20 | 38 | 0 | 3 | 3 | 0 | 0 | 0 | 0 | 1 | 1 | 0 | 4 | 4 |
| 18 | Oostenrijk | 89 | 53 | 36 | 2 | 0 | 2 | 6 | 0 | 6 | 4 | 2 | 6 | 12 | 2 | 14 |
| 19 | Denemarken | 41 | 62 | 103 | 2 | 0 | 2 | 2 | 3 | 5 | 1 | 4 | 5 | 3 | 9 | 12 |
| 20 | Zimbabwe | 8 | 14 | 22 | 0 | 2 | 2 | 0 | 4 | 4 | 0 | 1 | 1 | 0 | 7 | 7 |
| 21 | Nieuw-Zeeland | 50 | 51 | 101 | 2 | 0 | 2 | 1 | 0 | 1 | 2 | 1 | 3 | 5 | 1 | 6 |
| 22 | Tunesië | 5 | 4 | 9 | 2 | 0 | 2 | 0 | 0 | 0 | 1 | 0 | 1 | 3 | 0 | 3 |
| | België | 64 | 49 | 113 | 1 | 0 | 1 | 1 | 0 | 1 | 1 | 1 | 2 | 3 | 1 | 4 |

M = Man, V = Vrouw, T = Totaal man + vrouw.

1. Exclusief het verenigde team van Australasia (Australië en Nieuw-Zeeland) bij de Spelen van 1908 en 1912.
2. Inclusief West- en Oost-Duitsland bij de Spelen van 1968 t/m 1988.
3. Inclusief Sovjet-Unie bij de Spelen van 1956 t/m 1988, maar exclusief het verenigde team (Armenië, Azerbeidzjan, Georgië, Kazachstan, Kyrgyzstan, Moldavië, Rusland, Tajikistan, Turkmenistan, Oekraïne, Oezbekistan en Wit-Rusland) bij de Spelen van 1992.

vlinderslag. Inge Dekker (18 augustus 1985, Assen) werd bij de wereldkampioenschappen van 2011 in Shanghai (China) de derde en laatste Nederlandse wereldkampioene op een individueel onderdeel. Dat deed zij door op de 50 meter vlinderslag, de afstand waar De Bruijn ook twee keer goud op pakte, de grote favoriete Therese Alshammar uit Zweden te verslaan.

Ranomi Kromowidjojo won bij de wereldkampioenschappen van 2013 in Barcelona (Spanje) de gouden medaille op de 50 meter vrije slag, in precies dezelfde tijd waarmee zij een jaar ervoor olympisch kampioen werd (24,05). Het was voor Kromowidjojo haar eerste WK-titel op een individuele afstand. Naast Kromowidjojo slaagden maar drie andere zwemsters erin zowel olympisch als wereldkampioen te worden op de 50 meter vrije slag. Die drie anderen waren Inge de Bruijn en de Amerikaanse Amy Van Dyken en de Duitse Britta Steffen.

**Life Saving Sport**

Binnen de discipline Life Saving Sport zijn er twee Nederlandse topsporters die een bijzondere vermelding verdienen. Marianka Peeters en Anneloes Peulen leverden een ook internationaal unieke prestatie door driemaal achtereen (2008, 2010 en 2012) wereldkampioen te worden op het onderdeel 'Line Throw', waarbij een drenkeling op snelheid met een reddingslijn uit het water moet worden gehaald. Zij zijn ook wereldrecordhoudsters op dit onderdeel met een tijd van 10,40 seconden.

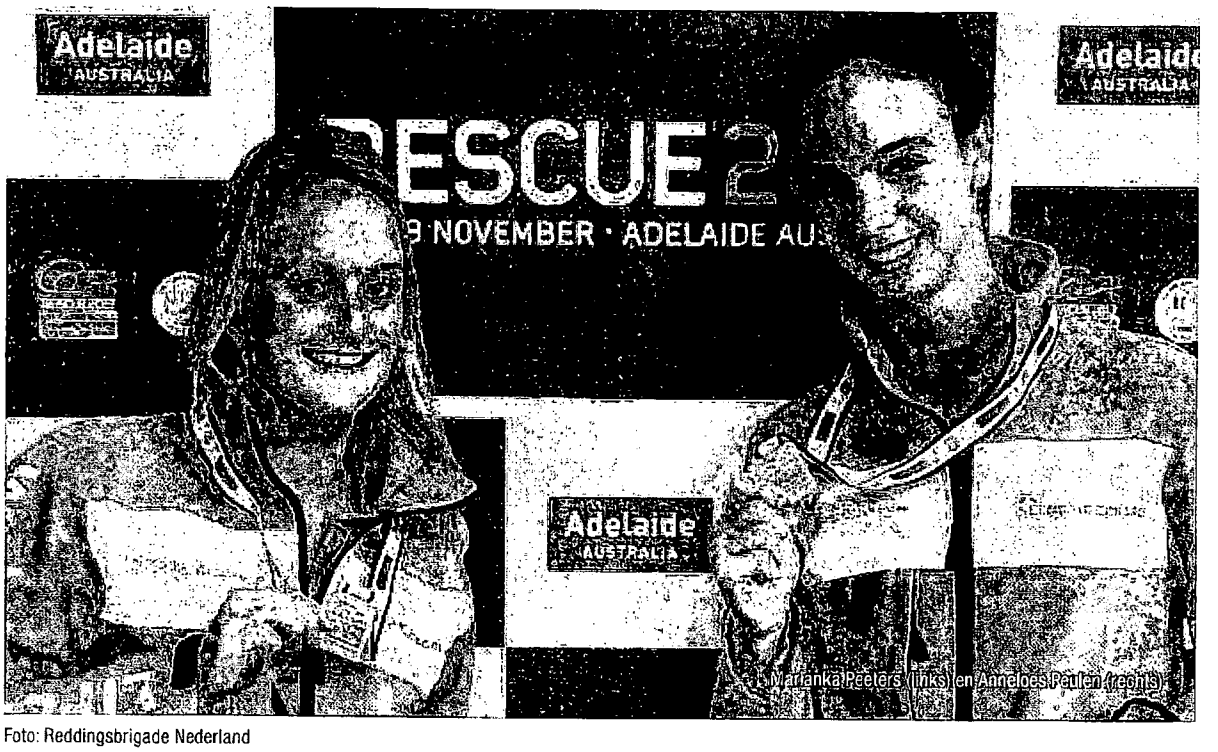

Marianka Peeters (links) en Anneloes Peulen (rechts)

Foto: Reddingsbrigade Nederland

## 6.4 Conclusie

Het langebaanzwemmen bij de Olympische Spelen heeft qua topsport de meeste uitstraling van alle zwemdisciplines. Iedere zwemmer droomt ooit op het olympische podium te mogen staan. Zwemmen en atletiek bezetten een prominente plaats op de agenda van de Zomerspelen. Het is dan ook niet gek dat wanneer de namen Inge, Pieter en Ranomi worden genoemd, de achternaam eigenlijk overbodig is. Zij, en die vele andere Nederlandse helden die in dit hoofdstuk zijn genoemd, hebben ervoor gezorgd dat zwemmen voor Nederland de meest succesvolle sport op de Zomerspelen is geworden. Opvallend is dat Pieter van den Hoogenband en Maarten van der Weijden de enige mannelijke winnaars zijn van een olympische gouden medaille op een individueel zwemonderdeel. Zestien van de twintig gouden plakken werden door vrouwen gewonnen. Ook op de wereldkampioenschappen langebaanzwemmen doet Nederland het niet onverdienstelijk met wereldkampioenen Marcel Wouda, Annemarie Verstappen, Inge de Bruijn en Inge Dekker.

Op de medaillespiegel van het olympische zwemmen (lange baan en open water) doen 'we' het als Nederlanders best goed. Zwemlanden als Frankrijk, Italië en Zweden laten we achter ons en voor de landen die voor ons staan, hoeven we ons niet te schamen. Wanneer we kijken naar internationale helden als Johnny Weissmuller en Michael Phelps mogen wij ook met recht trots zijn op 'onze' helden. Iedere zwemmer staat in de schaduw van de haast onmenselijke successen van Phelps, maar daarachter staan Inge, Pieter en Ranomi en al die andere Nederlandse toppers van heden en verleden hun mannetje (c.q. vrouwtje).

Bij de andere zwemdisciplines hebben met name de Nederlandse waterpolovrouwen successen geboekt. Zij presteerden eind jaren tachtig en in de jaren negentig goed op de wereldkampioenschappen en werden bovendien in 2008 olympisch kampioen. Nederland heeft één wereldkampioen schoonspringen gehad: Edwin Jongejans. Bij de Olympische Spelen werden (nog) geen successen geboekt door schoonspringers. Ook synchroonzwemmers slaagden daar nog niet in. Verder kent Nederland bij Life Saving Sport wereldkampioenen van formaat in Marianka Peeters en Anneloes Peulen.

## Noten

1. Net als bij de EK, worden ook bij de WK de disciplines synchroonzwemmen, schoonspringen en openwaterzwemmen georganiseerd. Het waterpolo hoort, in tegenstelling tot de EK, wel bij de wereldkampioenschappen. De FINA is niet alleen de overkoepelende organisatie voor het korte- en langebaanzwemmen, maar ook voor het synchroonzwemmen, schoonspringen, waterpolo en openwaterzwemmen. Deze onderdelen maken inmiddels ook deel uit van de wereldkampioenschappen zwemmen.
2. Denk hierbij aan de Champions League en het Europees en wereldkampioenschap bij voetbal, de grandslamtoernooien bij tennis, de Ronde van Frankrijk, Italië en Spanje en het wereldkampioenschap bij wielrennen, het kampioenschap in de Noord-Amerikaanse basketbalcompetitie (NBA) bij basketbal, het kampioenschap in de Noord-Amerikaanse honkbalcompetitie (MLB) en de wereldkampioenschappen bij honkbal.
3. Zie: www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/archief/article/detail/2717685/1999/04/10/Mysterie-rond-dochter-van-zwempionier.dhtml.
4. Weissmuller, geboren in het toenmalige Oostenrijk-Hongarije maar opgegroeid in de Verenigde Staten, was in 1922 de eerste in de geschiedenis die de 100 meter vrije slag onder de minuut zwom (58,6 seconden). Weissmuller won bij de Olympische Spelen van 1924 in het Franse Parijs drie keer goud bij het zwemmen en won op diezelfde Spelen met het waterpoloteam een bronzen medaille.

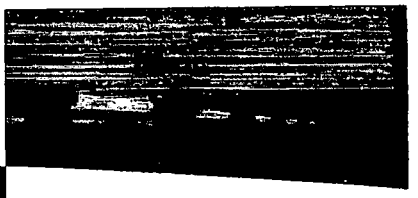

# 7

# Zwembaden

» Harold van der Werff (Mulier Instituut)

Het laatste grote onderzoek naar het aantal zwembaden, de verschillende soorten zwembaden, hun geografische spreiding en bijzonderheden van de bassins stamt uit 2002. In 2011 en 2012 is wederom een uitgebreid onderzoek uitgevoerd, de *Zwemmonitor*. In juli 2012 verscheen daarover een eerste rapportage: *Zwemmonitor 2012 – Een beeld van het aanbod van zwemwater in Nederland*. De belangrijkste uitkomsten daarvan met betrekking tot zwembaden passeren in dit hoofdstuk de revue, aangevuld met nieuwe analyses op de bestaande gegevens. Ook zijn de meest recente resultaten van 'Zwembaden en sportaccommodaties' opgenomen, het grote driejaarlijkse onderzoek van het CBS. In de volgende paragrafen zijn dezelfde onderwerpen opgenomen die in 2002 ook zijn onderzocht. Waar dat mogelijk is, worden de uitkomsten van 2002 en 2012 naast elkaar gezet.

## 7.1 Aantal zwembaden in Nederland

In 2002 waren er 1.593 zwembaden in Nederland (NRIT, 2002). In 2012 telde ons land 1.537 zwembaden. Dit betreft openluchtzwembaden, overdekte zwembaden en combizwembaden.[1] 691 zwembaden zijn openbaar toegankelijk (zie ook hoofdstuk 8).

Van de in 2002 bekende zwembaden bleken er 125 zwembaden gesloten.[2] Sommige campings en hotels hebben geen zwembad meer, soms zijn de bedrijfsactiviteiten gestaakt vanwege faillissement of overlijden van de eigenaar en een enkel zwembad was door brand verwoest. Verder zijn enkele zwembaden gesloten en is elders in de gemeente een nieuw zwembad gebouwd. Tegenover de baden die zijn verdwenen, staan 69 nieuwe zwembaden.

Het CBS telde in 2009 720 openbare zwemgelegenheden, waarvan 690 zwembaden en dertig strand- of natuurbaden. Het verschil met de cijfers van de *Zwemmonitor* is dat het CBS alleen de openbare zwembaden betrekt in zijn onderzoek, terwijl de *Zwemmonitor* ook de semiopenbare en besloten zwembaden telt[3] (zie verder hoofdstuk 8).

## 7.2 Openluchtzwembaden, overdekte zwembaden en combizwembaden

Zwembaden zijn in verschillende typen te verdelen. In deze paragraaf wordt ingegaan op het onderscheid naar openluchtzwembaden, overdekte zwembaden en combibaden.

Anno 2012 is meer dan de helft van de zwembaden een overdekt zwembad, een derde is een openluchtzwembad en 12 procent is een combizwembad. Deze verdeling is min of meer gelijk aan die in 2002 (figuur 7.1).

**Figuur 7.1 Type zwembaden, in procenten.**

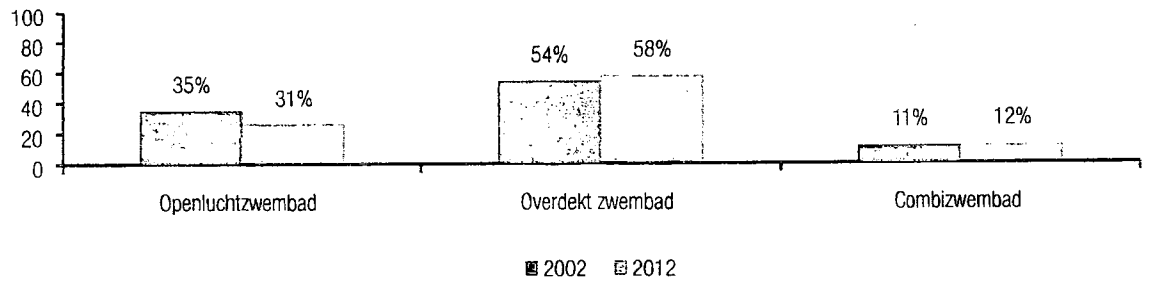


Bronnen: NRIT 2002; *Zwemmonitor 2012*.

Zoals gezegd kijkt het CBS in zijn driejaarlijkse zwembadonderzoek alleen naar openbare zwembaden (tabel 7.1). Volgens het CBS is tussen 1998 en 2009 het aandeel van de overdekte zwembaden gestegen en dat van de openluchtzwembaden is met een vergelijkbaar deel gedaald. Het aandeel combizwembaden is min of meer constant. De verdeling bij de laatste CBS-meting is nagenoeg gelijk aan die van de openbare zwembaden uit de *Zwemmonitor*.

Tabel 7.2 toont een sterke samenhang tussen het type zwembad en de mate van stedelijkheid waar het zwembad staat.[4] Hoe landelijker het gebied, des te meer openluchtzwembaden er te vinden zijn. Bij overdekte zwembaden is juist het tegenovergestelde het geval. Combizwembaden zijn wat meer verspreid over de verschillende gebieden naar stedelijkheid.

**Tabel 7.1 Aantal openbare zwembaden naar type zwembad, in procenten.**

| | CBS | | | | | | | | ZM |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | 1988 | 1991 | 1994 | 1997 | 2000 | 2003 | 2006 | 2009 | 2012 |
| Overdekte zwembaden | 38 | 42 | 47 | 46 | 43 | 46 | 49 | 49 | 52 |
| Openluchtzwembaden | 44 | 41 | 37 | 35 | 36 | 34 | 32 | 33 | 32 |
| Combibaden | 18 | 17 | 15 | 20 | 21 | 20 | 19 | 18 | 16 |
| Totaal % | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 |
| Aantal zwembaden | 753 | 706 | 695 | 710 | 740 | 740 | 695 | 690 | 691 |

Bronnen: Statistiek Zwembaden en sportaccommodaties 1998-2009 (CBS); *Zwemmonitor 2012.*

**Tabel 7.2 Type zwembad naar stedelijkheid o.b.v. postcode, in procenten.**

| | Zeer sterk stedelijk | Sterk stedelijk | Matig stedelijk | Weinig stedelijk | Niet stedelijk |
|---|---|---|---|---|---|
| Openluchtzwembad | 7 | 8 | 12 | 34 | 51 |
| Overdekt zwembad | 84 | 76 | 74 | 54 | 39 |
| Combizwembad | 8 | 17 | 14 | 12 | 9 |
| Totaal | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

Dat er meer openluchtzwembaden zijn in landelijke delen en overdekte zwembaden juist meer te vinden zijn in stedelijke gebieden, is deels te herkennen in hoe de drie typen zwembaden zijn verdeeld naar provincie (figuur 7.2). De drie provincies met de meeste openluchtzwembaden zijn Groningen, Drenthe en Zeeland. De drie Randstedelijke provincies kennen relatief gezien weinig openluchtzwembaden, maar ook Friesland kent weinig van zulke zwembaden. Verder is te zien dat in de Randstedelijke provincies de overdekte zwembaden sterker vertegenwoordigd zijn dan in minder stedelijke provincies als Overijssel en Zeeland. Maar ook hier is Friesland een uitzondering. Uit figuur 7.2 komt naar voren dat de noordelijke provincies weinig combizwembaden kennen.

Figuur 7.2 Type zwembad per provincie.

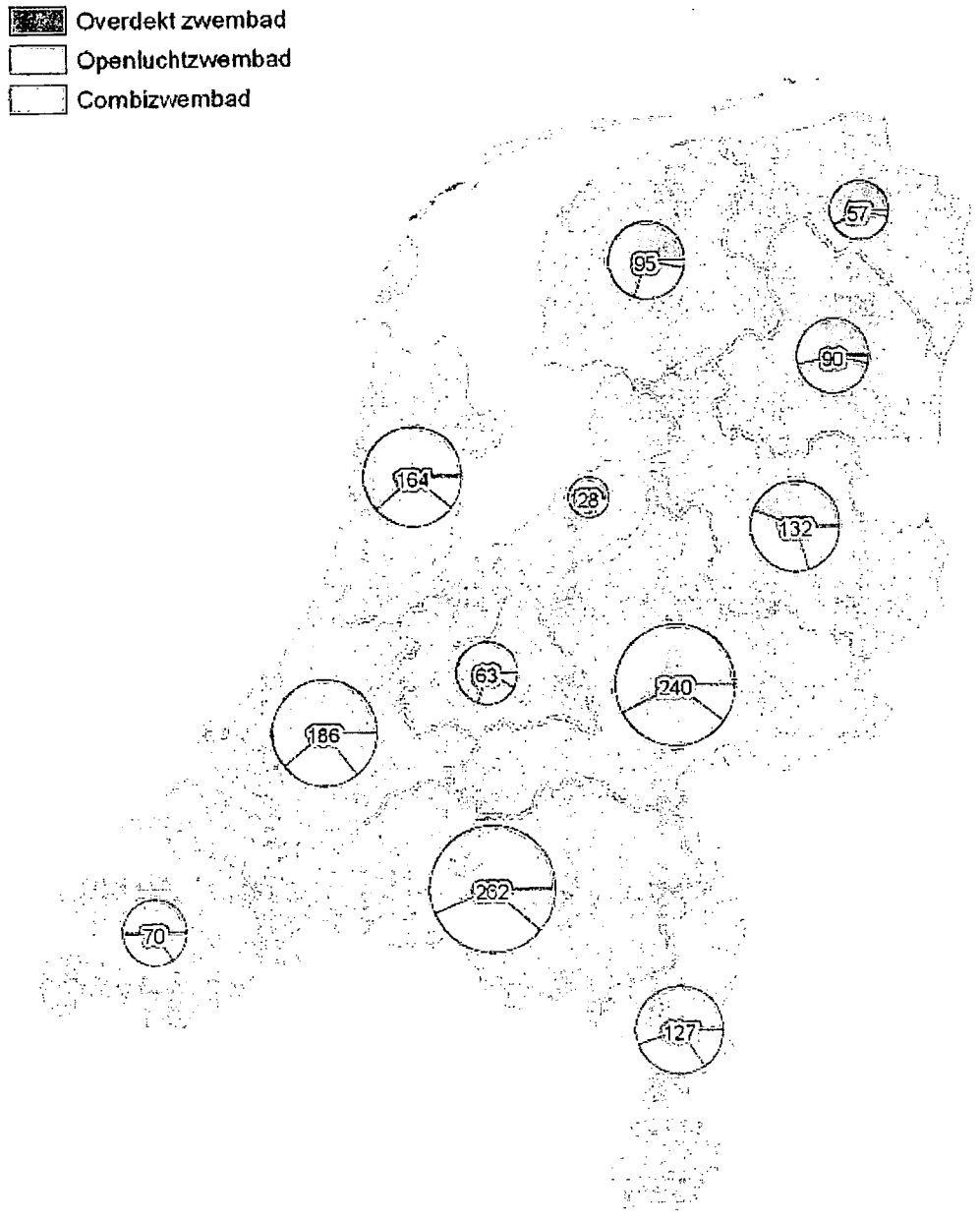


Bron: *Zwemmonitor 2012.*
Kaartvervaardiging & Analyse: Mulier Instituut, 2013

## 7.3 Solitaire zwembaden en onderdelen van een grotere organisatie

Een andere indeling in zwembaden is die waarin onderscheid wordt gemaakt tussen solitaire zwembaden en zwembaden die onderdeel uitmaken van een groter geheel, zoals een camping of wellnesscentrum. Deze indeling is van belang omdat het rekening houdt met de verschillende motieven waarom mensen een zwembad bezoeken.

In 2012 is een derde van de zwembaden een solitair zwembad en 11 procent is onderdeel van een sportpark/-complex (figuur 7.3). Ook in het verblijfstoerisme zijn er veel zwembaden. Bijna een kwart van de zwembaden hoort bij een camping en/of bungalowpark en 10 procent bij een hotel/motel. Verder is 11 procent onderdeel van een gezondheidscentrum/wellnesscomplex, 7 procent van een zorginstelling/opleidingsinstituut. Een zeer klein deel is een onderdeel van een (dag)attractie of hoort tot een ander soort organisatie, bijvoorbeeld defensie of een tbs-kliniek.

Deze verdeling is in 2012 min of meer gelijk aan die in 2002. Wel blijkt dat het aandeel van zwembaden in gezondheids-/wellnesscentra in 2012 aanzienlijk is gestegen.

**Figuur 7.3 Solitaire zwembaden en zwembaden die onderdeel uitmaken van een groter geheel, in procenten.**

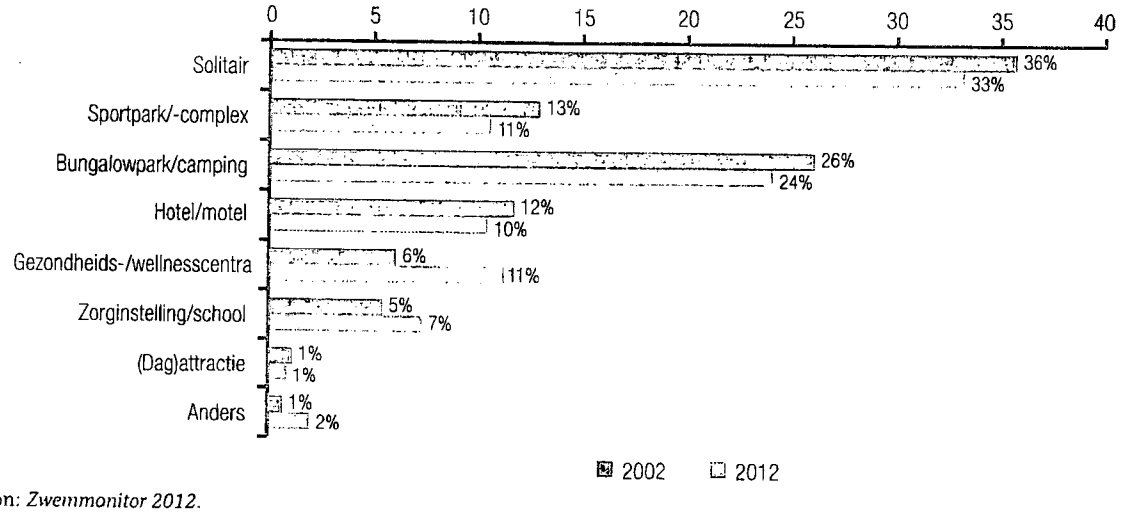


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

In niet-stedelijke en weinig stedelijk gebieden zijn relatief veel zwembaden van bungalowparken en campings (tabel 7.3). In de meer stedelijke gebieden zitten naar verhouding meer zwembaden die bij fitnesscentra horen. Gezien het doel van het bezoek aan dergelijke bedrijven, is dat in beide gevallen niet verwonderlijk. De andere typen zwembaden zijn naar stedelijkheid vrij evenwichtig verdeeld.

**Tabel 7.3 Type zwembad naar stedelijkheid o.b.v. postcode, in procenten.**

| | Zeer sterk stedelijk | Sterk stedelijk | Matig stedelijk | Weinig stedelijk | Niet stedelijk |
|---|---|---|---|---|---|
| Solitair zwembad | 37 | 39 | 33 | 38 | 24 |
| Sportpark/sportcomplex | 17 | 15 | 17 | 12 | 2 |
| Fitnesscentra | 12 | 15 | 10 | 3 | 2 |
| Gezondheids-/ wellnesscentra | 7 | 4 | 10 | 4 | 3 |
| Hotel/motel | 16 | 10 | 8 | 10 | 12 |
| Bungalowpark/camping | 1 | 1 | 7 | 24 | 50 |
| Anders | 11 | 16 | 16 | 8 | 6 |
| Totaal | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 |

Bron: *Zwemmonitor 2012*.

Figuur 7.4 geeft de spreiding weer van de zwembaden in de verblijfsrecreatie. Rond de Veluwe, aan de kust en langs de grenzen met Duitsland en België is een sterke concentratie van dergelijke zwembaden te zien.

**Figuur 7.4 Zwembaden behorend tot bedrijven in de verblijfsrecreatie.**

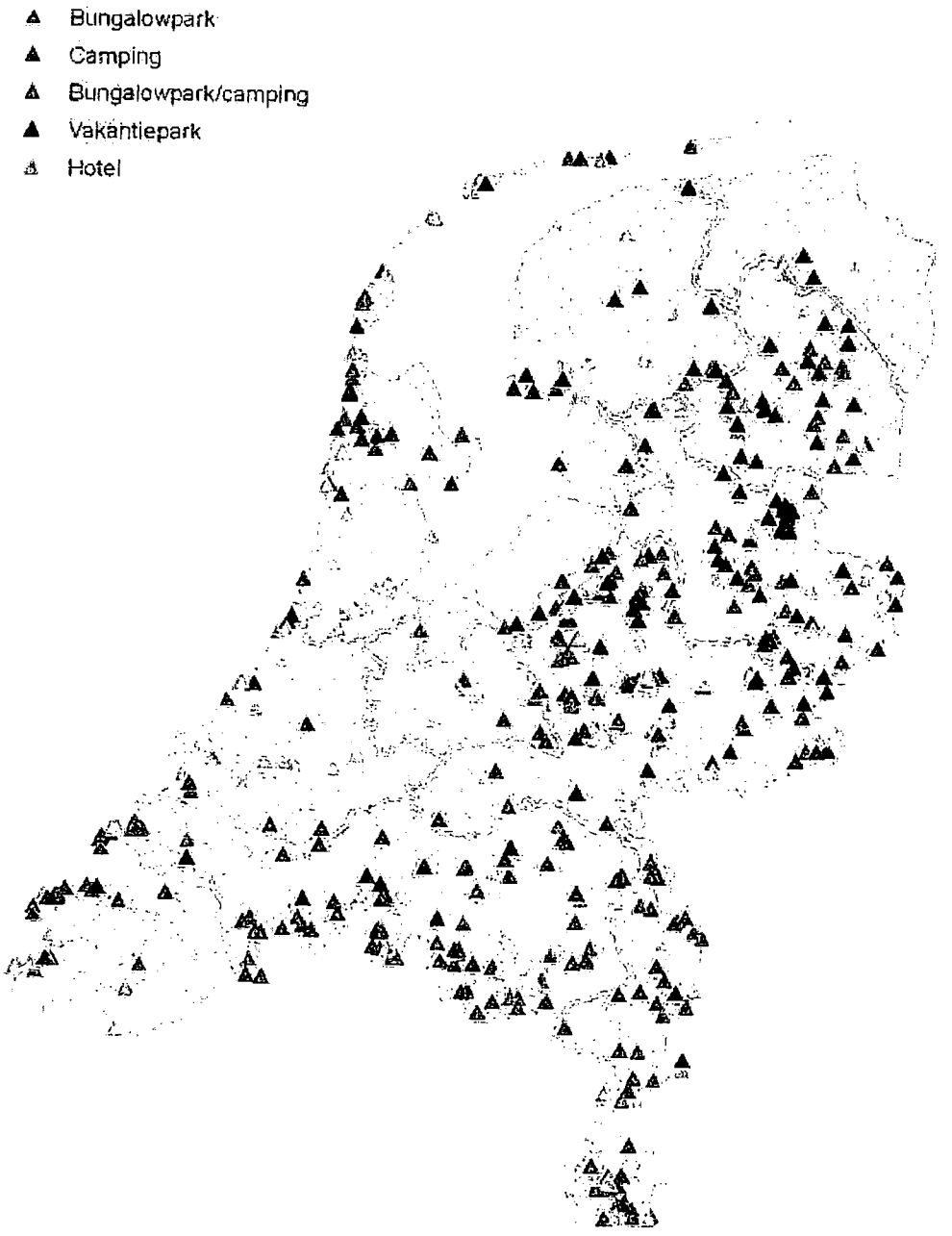


Bron: *Zwemmonitor 2012.*
Kaartvervaardiging & Analyse: Mulier Instituut, 2013

Als we de zwembadcomplexen opsplitsten naar type zwembad, blijkt dat fitnesscentra vrijwel alleen overdekte zwembaden bezitten (99%). Iets vergelijkbaars geldt voor de hotels/motels (87%). Meer dan de helft van de zwembaden bij bungalowparken en campings is een openluchtzwembad (figuur 7.5).

**Figuur 7.5 Zwembadcomplex naar type zwembad, in procenten.**

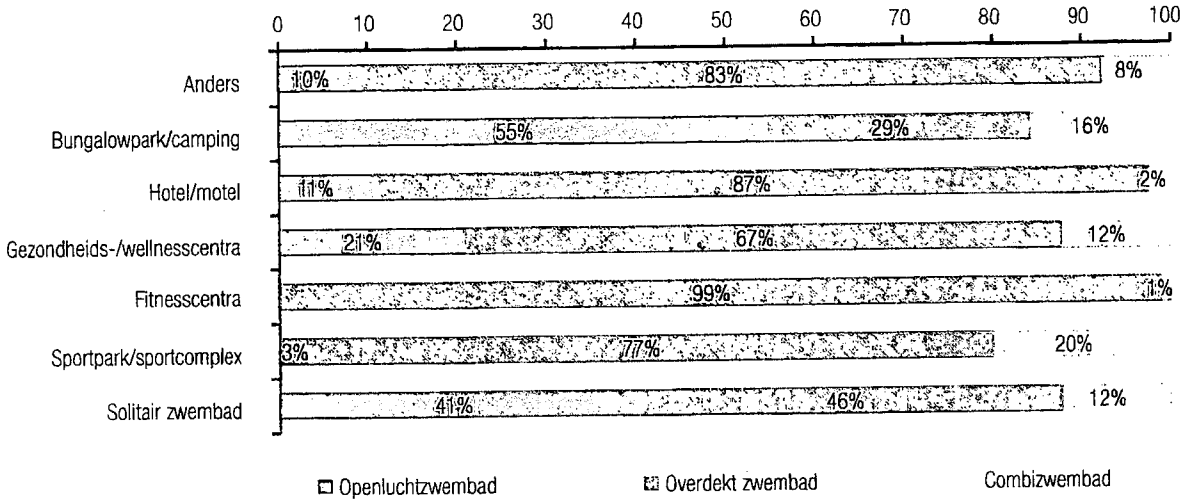


Bron: *Zwemmonitor 2012*.

## 7.4 Aantal bassins en hun functie

Het totale aantal bassins van de ongeveer 1.500 zwembaden in Nederland bedraagt iets meer dan 3.300 (2002: bijna 3.600). 42 procent van de baden heeft één bassin, ruim een kwart heeft er twee en 17 procent drie. 14 procent van de zwembaden heeft vier of meer bassins (figuur 7.6). Bij sportparken/-complexen (3,0) en solitaire zwembaden (2,8) zijn er gemiddeld de meeste bassins en bij hotels/motels (1,1) en fitnesscentra de minste (1,1).

**Figuur 7.6 Aantal bassins per zwembad, in procenten.**

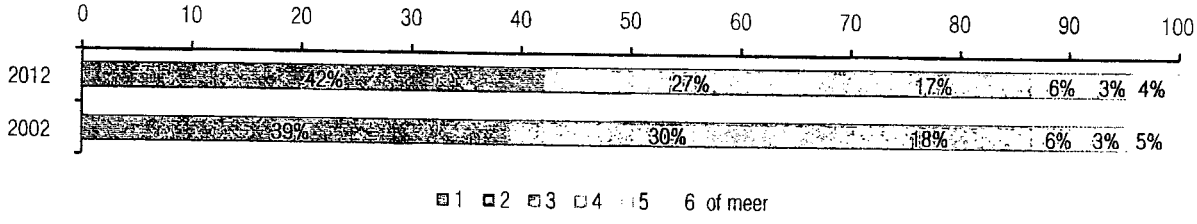


Bronnen: NRIT 2002; *Zwemmonitor 2012.*

Van elk zwembad is bekend welke functie de verschillende bassins hebben: recreatief zwemmen, instructie, et cetera.[5] In een zwembad worden gemiddeld bijna drie functies aangeboden. Per bassin is dat gemiddeld twee. De grote meerderheid van de zwembaden heeft bassins die geschikt zijn voor recreatief zwemmen (figuur 7.7). In ruim de helft van de zwembaden is in ieder geval één bassin geschikt voor instructie en bij 40 procent van de zwembaden kunnen doelgroepactiviteiten plaatsvinden. Een kwart van de zwembaden beschikt over minimaal één bassin dat geschikt is om wedstrijden te houden.

**Figuur 7.7 De functie van bassins, per zwembad en per bassin, in procenten.**

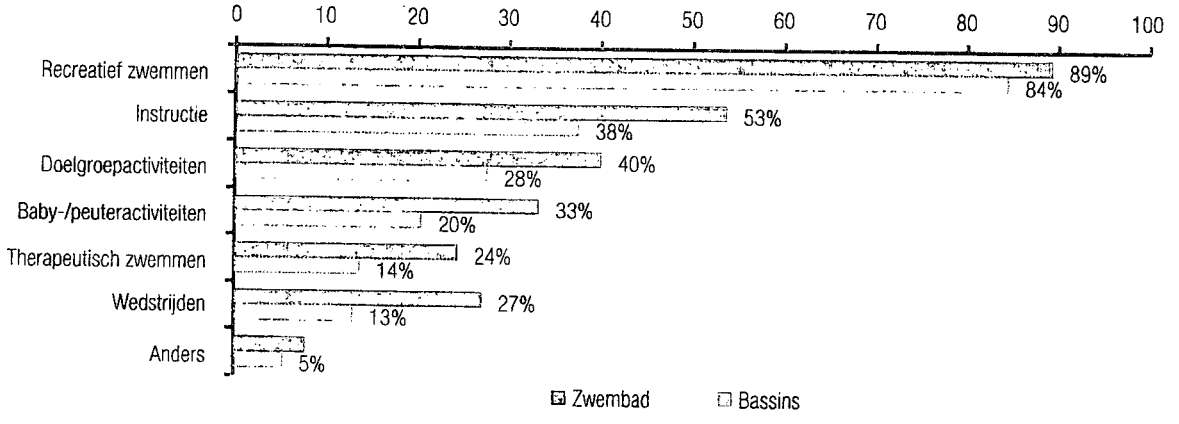


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

Als de functie wordt bekeken naar type zwembad, zijn er opmerkelijke verschillen. Recreatief zwemmen komt in nagenoeg elk openbaar zwembad voor en ook bij de andere baden is dat duidelijk de meest voorkomende functie (tabel 7.4). Grote verschillen zijn met name te vinden bij het kunnen houden van wedstrijden, het geven van instructie, doelgroepzwemmen en baby- en peuteractiviteiten. Dat is veel meer mogelijk in openbare dan in besloten zwembaden. Semiopenbare zwembaden zitten daar telkens tussenin.

**Tabel 7.4 De functie van bassins, per zwembad, naar type zwembad, in procenten.**

| | Openbaar | Semiopenbaar | Besloten | Totaal |
|---|---|---|---|---|
| Recreatief zwemmen | 96 | 91 | 82 | 89 |
| Instructie | 82 | 50 | 27 | 54 |
| Doelgroepactiviteiten | 63 | 38 | 18 | 40 |
| Baby-/ peuteractiviteiten | 53 | 30 | 15 | 33 |
| Wedstrijden | 59 | 5 | 1 | 27 |
| Therapeutisch zwemmen | 34 | 26 | 14 | 24 |
| Anders | 13 | 9 | 3 | 8 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

Tabel 7.5 laat heel duidelijk zien dat de functies die in een zwembad worden aangeboden sterk afhangen van het soort zwembad. In solitaire zwembaden en zwembaden die deel uitmaken van een sportpark/-complex is er een grote diversiteit in het mogelijke zwemaanbod. In die zwembaden kunnen wedstrijden worden gehouden en in de andere zwembaden eigenlijk niet. Bij de zwembaden die horen tot de verblijfsrecreatie zijn de bassins vooral geschikt voor recreatief gebruik. Zwembaden bij fitnesscentra zitten daar tussenin. De verscheidenheid aan soorten gebruik is daar kleiner dan bij solitaire zwembaden en zwembaden bij sportparken/-complexen, maar beduidend groter dan bij de hotels, bungalowparken en campings.

**Tabel 7.5 De functie van bassins, per zwembad, naar soort zwembad, in procenten.**

| | Solitair zwembad | Sport-park/ sport-complex | Fitness-centrum | Gezond-heids-/ wellness-centra | Hotel/ motel | Bungalow-park/ camping | Anders | Totaal |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Recreatief zwemmen | 91 | 94 | 84 | 80 | 97 | 100 | 58 | 89 |
| Instructie | 80 | 95 | 83 | 30 | 16 | 14 | 55 | 54 |
| Doelgroepactiviteiten | 56 | 82 | 65 | 30 | 6 | 8 | 47 | 40 |
| Baby-/ peuteractiviteiten | 48 | 66 | 27 | 19 | 4 | 23 | 16 | 33 |
| Wedstrijden | 51 | 75 | 3 | 6 | 0 | 2 | 9 | 27 |
| Therapeutisch zwemmen | 28 | 50 | 28 | 25 | 3 | 1 | 60 | 24 |
| Anders | 11 | 14 | 6 | 9 | 4 | 3 | 9 | 8 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

### 7.4.1 Kenmerken van bassins

Fysieke kenmerken van bassins bepalen in grote mate welke vormen van gebruik daarin mogelijk zijn. Een olympisch wedstrijdbad is 50 meter lang, 25 meter breed en is minimaal 200 cm diep. Voor waterpolo zijn de eisen van het speelveld in de hoofdklasse 30 meter x 20 meter voor de heren en 25 meter x 20 meter voor de dames. De minimale diepte is 200 cm.

Duidelijk is dat de bassins die voor wedstrijden worden gebruikt beduidend groter zijn dan andere bassins (tabel 7.6). De bassins waar baby- en peuteractiviteiten plaatsvinden, zijn het kleinst. De bassins voor therapeutisch zwemmen zijn gemiddeld het warmst.

Een beweegbare bodem geeft het zwembad de mogelijkheid om het bassin qua diepte af te stemmen op de wensen van de gebruikers in het water. In 2011/2012 beschikte 15 procent van de bassins over deze voorziening. Een op de vijf zwembaden heeft minimaal één bassin met een beweegbare bodem.

**Tabel 7.6 Fysieke kenmerken van bassins.**

| | Gemiddelde omvang ($m^2$) | Maximale diepte (cm) | Gemiddelde temperatuur (°C) | Beweegbare bodem (% ja) |
|---|---|---|---|---|
| Wedstrijden | 431 | 270 | 27 | 39 |
| Instructie | 267 | 189 | 29 | 24 |
| Recreatief zwemmen | 245 | 149 | 28 | 13 |
| Doelgroepenactiviteiten | 265 | 191 | 29 | 29 |
| Baby-/peuteractiviteiten | 126 | 104 | 30 | 22 |
| Therapeutisch zwemmen | 181 | 170 | 31 | 33 |
| Anders | 177 | 161 | 28 | 21 |
| Alle bassins | 223 | 144 | 28 | 15 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

De diepte van een bassin heeft niet alleen invloed op welke functie een bassin kan hebben. De diepte is ook van belang bij regelgeving. In het Besluit hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (BHVBZ) wordt die diepte een aantal keren aangehouden als grens voor het wel of niet verplicht aanbrengen van bepaalde voorzieningen. Bij bassins van meer dan 140 cm diep mogen startblokken worden geplaatst en voor een duikplank is een minimale diepte van 200 cm vereist. Een regel met betrekking tot veiligheid luidt dat de helling van de bodem van bassins van maximaal 140 cm niet steiler mogen zijn dan zes cm per strekkende meter. De grens van 140 cm wordt duidelijk meegenomen bij het ontwerp van het zwembad. Bijna een kwart van alle bassins is precies 140 cm diep (figuur 7.8). Een op de drie bassins is dieper dan 140 cm.

**Figuur 7.8 Maximale diepte van de bassins, in procenten.**

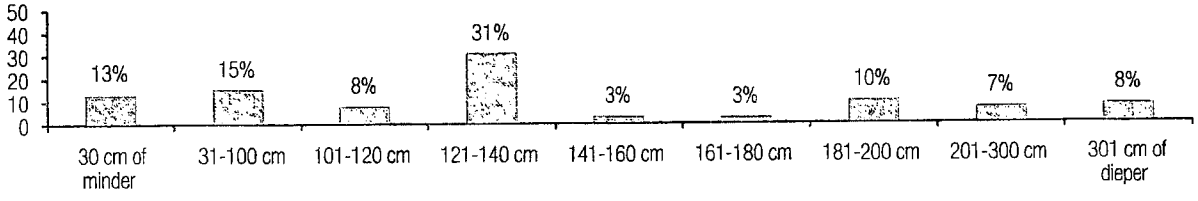


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

Vanuit het perspectief van het gebruik van het zwembad is het interessant om te kijken of de verschillende soorten zwembaden van elkaar verschillen naar afmetingen van de bassins. Daarbij hebben we gekeken of een zwembad ten minste één bassin heeft van meer dan 140 cm diep en/of één van minimaal 200 cm diep. Dergelijke bassins zijn er vooral in solitaire zwembaden en zwembaden bij sportparken/-complexen. Bij andere soorten zwembaden – uitgezonderd de categorie 'anders' – worden dergelijke diepe baden minder vaak aangetroffen (tabel 7.7).

**Tabel 7.7 Zwembaden met bassins met een maximale diepte van meer dan 140 cm en ten minste 200 cm, in procenten.**

| | Solitair zwembad | Sportpark/ sportcomplex | Fitness-centrum | Gezondheids-/ wellness-centra | Hotel/motel | Bungalowpark/ camping | Anders |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Bassins van meer dan 140 cm | 89 | 90 | 19 | 32 | 11 | 12 | 66 |
| Bassins van minimaal 200 cm | 82 | 87 | 12 | 17 | 3 | 6 | 40 |

### 7.4.2 Gebruik van bassins voor diplomazwemmen en schoolzwemmen

Om er zwemdiploma's te kunnen behalen, moet een bassin aan een aantal eisen voldoen. De Nationale Zwemdiploma's kunnen alleen worden behaald in zwembaden met een minimale wateroppervlakte van 160 $m^2$ en een diepte van ten minste 80 cm. Binnen deze 160 $m^2$ moet tevens een gedeelte van ten minste 40 $m^2$ minimaal 200 cm diep zijn. Van de bassins waarvan de afmetingen bekend zijn, voldoet 16 procent aan deze eisen.[6] Met name de bassins waar wedstrijden worden gehouden (64%) zijn ook geschikt voor diplomazwemmen. Van de bassins waar baby- en peuteractiviteiten plaatsvinden, is maar 4 procent geschikt voor diplomazwemmen.

Meer dan de helft van de zwembaden heeft twee of meer bassins en niet elk bassin hoeft te voldoen aan de eisen die gelden voor het diplomazwemmen voor de Nationale Zwemdiploma's. 85 procent van de openbare zwembaden heeft minimaal één bassin dat aan die eisen voldoet. Bij semiopenbare (18%) en besloten zwembaden (4%) is dat aanzienlijk minder het geval (tabel 7.8). Naar soort zwembad zijn het met name de solitaire zwembaden (80%) en de zwembaden op sportparken/sportcomplexen (88%) die voldoen aan de eisen voor het diplomazwemmen.

**Tabel 7.8 Zwembaden met een of meer bassins die voldoen aan de eisen voor het diplomazwemmen, in procenten.**

| | Openbaar | Semiopenbaar | Besloten | Totaal |
|---|---|---|---|---|
| Diplomazwemmen | 85 | 18 | 4 | 46 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

Als een bassin voldoet aan de eisen voor het diplomazwemmen, betekent dat niet automatisch dat er ook diplomazwemmen plaatsvindt. Bij 81 procent van de openbare en 21 procent van de semiopenbare zwembaden vindt diplomazwemmen plaats (tabel 7.9). Bij besloten zwembaden zou men op voorhand geen diplomazwemmen verwachten, maar bij 8 procent van dergelijke zwembaden gebeurt dat wel. Bij die laatste groep zitten verschillende fitnesscentra (*Zwemmonitor 2012*).

Deze cijfers suggereren dat er bij een klein deel van de zwembaden wel diplomazwemmen plaatsvindt, maar dat er in het betreffende zwembad geen bassin is dat voldoet aan de formele afmetingseisen. Mogelijk gaat het hier om diplomazwemmen waarbij niet wordt afgezwommen voor het Zwem-ABC, maar voor een ander zwemdiploma.

Ook is gekeken bij welke zwembaden schoolzwemmen plaatsvindt. Dat gebeurt bij 60 procent van de openbare, 15 procent van de semiopenbare en 5 procent van de besloten zwembaden[7] (*Zwemmonitor 2012*).

**Tabel 7.9 Diplomazwemmen en schoolzwemmen naar type zwembad, in procenten.**

| | Openbaar | Semiopenbaar | Besloten | Totaal |
|---|---|---|---|---|
| Diplomazwemmen | 81 | 21 | 8 | 46 |
| Schoolzwemmen | 60 | 15 | 5 | 34 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

## 7.5 Conclusie

Nederland telt 1.537 zwembaden, waarvan er bijna zevenhonderd openbaar toegankelijk zijn. Ruim de helft van de zwembaden is overdekt, een derde is een openluchtbad en 12 procent is een combibad. Een derde van de zwembaden is een solitair bad. Veel van de niet-solitaire baden behoren tot de verblijfsrecreatie. Wat dat betreft is er ten opzichte van 2002 weinig veranderd.

Openluchtzwembaden komen relatief veel voor op niet-stedelijke locaties. Daarentegen zijn overdekte baden verhoudingsgewijs vaker te vinden in stedelijke gebieden.

Recreatief zwemmen is iets waarvoor negen van de tien zwembaden geschikte bassins hebben. Bij de helft van de zwembaden kan er zweminstructie worden gegeven. 85 procent van de openbare zwembaden heeft minimaal één bassin dat voldoet aan de formele afmetingseisen voor het Zwem-ABC en bij 81 procent van de openbare zwembaden vindt dat ook plaats. Schoolzwemmen gebeurt bij 60 procent van de openbare zwembaden. Openbare zwembaden kunnen duidelijk een breder aanbod bieden dan semiopenbare en openbare zwembaden. Dat is vooral zo bij het houden van wedstrijden, het geven van instructie, doelgroepzwemmen en baby- en peuteractiviteiten.

Verder blijkt dat solitaire zwembaden en zwembaden bij sportparken/-sportcomplexen meer doelgroepen kunnen bedienen dan zwembaden die onderdeel zijn van een hotel, bungalowpark of camping. Bij die laatste zwembaden staat het recreatief zwemmen centraal.

## Noten

1. Natuur- en strandbaden worden in dit rapport buiten beschouwing gelaten, omdat daar doorgaans geen zwemlessen en diplomazwemmen plaatsvinden.
2. Wij hebben onder andere gebruik kunnen maken van de bestanden uit 2002. Zwembaden die tussen 2003 en 2010 zijn geopend en weer gesloten, vallen grotendeels buiten het zicht van dit onderzoek.
3. Openbare baden zijn de publiek toegankelijke zwembaden, zoals de gemeentelijke zwembaden. Semiopenbare zwembaden zijn doorgaans alleen toegankelijk voor eigen gasten, leden, leerlingen, et cetera (hotel, bungalowpark, camping, vereniging, school) en tegen betaling ook voor anderen. Besloten zwembaden zijn alleen toegankelijk voor eigen gasten, leden, leerlingen, et cetera. In paragraaf 4.1 werd bij de definitie van semiopenbare zwembaden geen nader onderscheid gemaakt naar wat in de rest van het boek semiopenbare en besloten zwembaden wordt genoemd.

4. Het CBS hanteert een indeling in vijf klassen voor de mate van stedelijkheid; een maatstaf voor de concentratie van menselijke activiteiten. De indeling is gebaseerd op wat het CBS de gemiddelde omgevingsadressendichtheid (oad) noemt. Er is een indeling op basis van postcode en een indeling op basis van de gemeente. De eerste is fijnmaziger dan de tweede. Als we uitgaan van de mate van stedelijkheid volgens postcodes, bevindt bijna twee derde van de zwembaden zich in weinig stedelijke of niet-stedelijke gebieden. Kijken we naar de mate van stedelijkheid van de gemeenten, dan ligt 58 procent in dergelijke gebieden.
5. In het voorliggende onderzoek konden respondenten meerdere functies bij een bassin aangeven. In 2002 werd aan een bassin één functie toegekend. Een vergelijking is hier dus niet mogelijk.
6. Van de bassins is niet bekend hoe de diepte precies verloopt. Alleen de maximale diepte is bekend. Bij de analyse zijn we uitgegaan van een minimale oppervlakte van 160 $m^2$ en een maximale diepte van 200 cm.
7. Deze cijfers wijken in enige mate af van de in Van der Werff et al. (2012) gepresenteerde cijfers. Toen is uitgegaan van het aantal uren voor schoolzwemmen. Nu is gekeken naar het gebruik van bassins. Bij die laatste vraag zijn van meer zwembaden uitkomsten bekend.

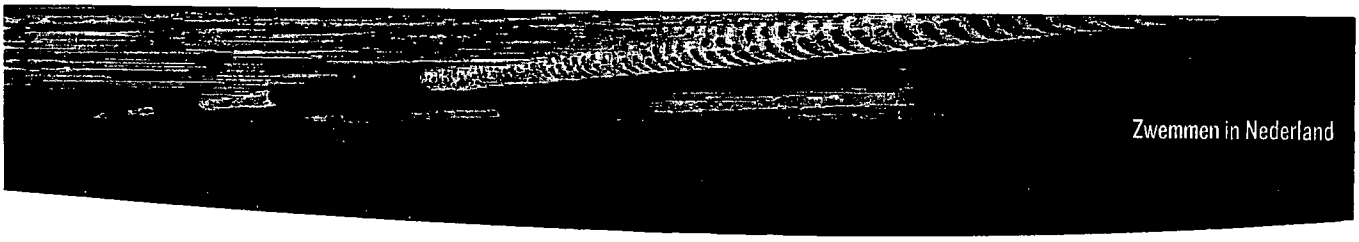

8

# Toegankelijkheid van zwembaden

» Harold van der Werff (Mulier Instituut)

Ook bij een populaire activiteit als zwemmen is het niet vanzelfsprekend dat de voorkeuren voor die sport ook worden omgezet in het daadwerkelijk bezoeken van een zwembad of een andere zwemgelegenheid. Toegankelijkheid is daarvoor een belangrijke randvoorwaarde. Dit hoofdstuk gaat dieper in op verschillende aspecten die samen bepalen in welke mate zwembaden toegankelijk zijn voor de geïnteresseerden. Daarbij besteden we aandacht aan de mate waarin zwembaden openbaar toegankelijk zijn voor het publiek, geografische spreiding van de zwembaden door het land, afstand tot een zwembad in kilometers, de soort locatie van zwembaden binnen een gemeente en openingstijden. De financiële toegankelijkheid van het zwembad (toegangsprijzen) komt in paragraaf 10.2 aan bod.

## 8.1 Openbaarheid

Die toegankelijkheid begint al bij de vraag of een zwembad openbaar toegankelijk is – dus voor iedereen die een kaartje wil en kan kopen, en niet alleen voor leden van een club of sociëteit of een verbond van eigenaren. Bijna de helft van de zwembaden is openbaar toegankelijk. Het aantal besloten zwembaden is echter even groot. 10 procent van de zwembaden is semiopenbaar (figuur 8.1).

In welke mate een zwembad toegankelijk is, hangt sterk samen met het soort complex waar het zwembad toe behoort. Gaat het om solitaire zwembaden of zwembaden in een sportpark/-complex dan zijn negen van de tien zwembaden openbaar toegankelijk (figuur 8.2). Bij de overige typen zwembaden is ongeveer drie kwart van de zwembaden juist besloten (enkel bestemd voor gebruik van leden, gasten of leerlingen). Bij de hotels is maar een fractie van de zwembaden openbaar toegankelijk.

Als vanuit het oogpunt van toegang tot zwemwater wordt gekeken naar de spreiding van de zwembaden, ontstaat een belangwekkend beeld. De openbare zwembaden liggen verspreid door het land (figuur 8.3). Nederlanders hoeven weinig te reizen om een openbaar zwembad te bereiken. Opvallend, maar niet verwonderlijk is de grote concentratie van openbare zwembaden in de Randstad, aangezien de bevolkingsdichtheid daar hoog is. In de polder van Flevoland en op de Veluwe zijn zwembaden schaars.

**Figuur 8.1 Zwembaden naar mate van openbaarheid, in procenten.**

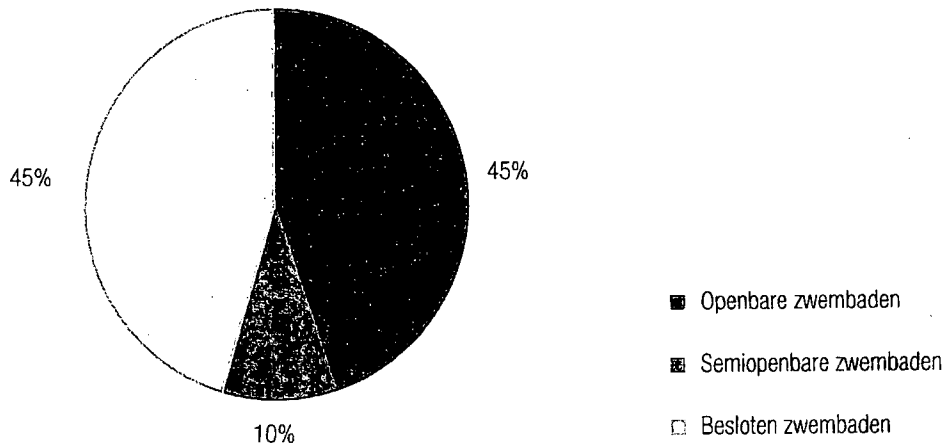


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

**Figuur 8.2 Mate van openbaarheid naar soort zwembad, in procenten.**

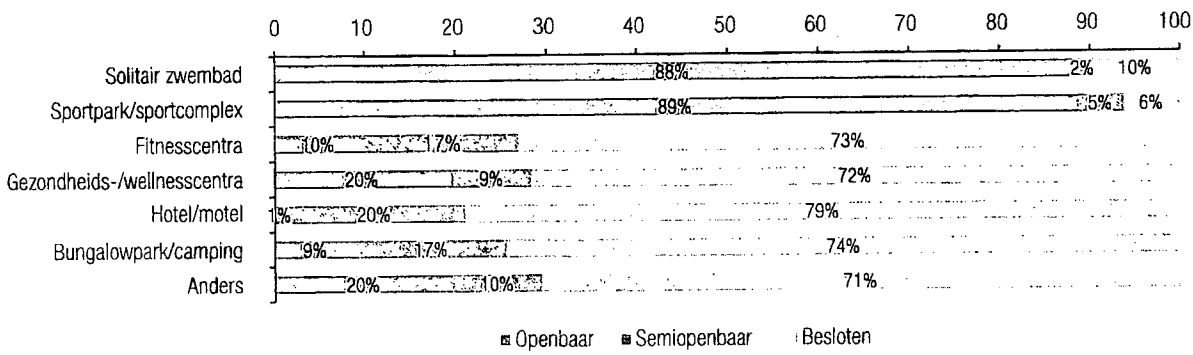


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

Ook dit is geen verrassing, omdat de polder dunbevolkt is en de Veluwe een natuurgebied is. Ook de besloten zwembaden liggen verspreid door het hele land. Dit geldt in iets mindere mate voor de semiopenbare zwembaden. Die zijn in het uiterste zuidwesten van het land ondervertegenwoordigd (figuur 8.4).

Figuur 8.3 Openbare zwembaden in Nederland.

Bron: *Zwemmonitor 2012.*
Kaartvervaardiging & Analyse: Mulier Instituut, 2013

**Figuur 8.4 Besloten en semiopenbare zwembaden in Nederland.**

Bron: *Zwemmonitor 2012.*
Kaartvervaardiging & Analyse: Mulier Instituut, 2013

## 8.2 Spreiding naar provincie, gemeente en stedelijkheid

Bij de spreiding van zwembaden over ons land kijken we verder naar provincie en gemeenten. Daarbij wordt het aantal zwembaden gerelateerd aan het aantal vierkante kilometers dat provincies en gemeenten groot zijn en naar het aantal inwoners. Verder wordt gekeken naar de mate van stedelijkheid van het gebied.

### 8.2.1 Zwembaden naar provincie

Noord-Brabant en Gelderland tellen de meeste zwembaden. De minste zwembaden zijn er in de provincies Flevoland, Groningen, Utrecht en Zeeland (tabel 8.1). De verdeling van de zwembaden naar provincies is in de periode 2002-2012 nauwelijks veranderd. Wel valt op dat er nu in Friesland en Flevoland verhoudingsgewijs beduidend meer zwembaden zijn dan in 2002. In Noord-Holland zijn er in 2012 juist minder zwembaden dan tien jaar geleden.

**Tabel 8.1 Aantal zwembaden naar provincie.**

| | Aantal | | In procenten | |
|---|---|---|---|---|
| | 2002 | 2012 | 2002 | 2012 |
| Groningen | 55 | 61 | 3 | 4 |
| Friesland | 70 | 95 | 4 | 6 |
| Drenthe | 88 | 86 | 6 | 6 |
| Overijssel | 140 | 136 | 9 | 9 |
| Flevoland | 21 | 28 | 1 | 2 |
| Gelderland | 256 | 245 | 16 | 16 |
| Utrecht | 68 | 69 | 4 | 4 |
| Noord-Holland | 198 | 165 | 12 | 11 |
| Zuid-Holland | 187 | 191 | 12 | 12 |
| Zeeland | 79 | 71 | 5 | 5 |
| Noord-Brabant | 288 | 260 | 18 | 17 |
| Limburg | 143 | 130 | 9 | 8 |
| Totaal | 1.593 | 1.537 | 100 | 100 |

Bronnen: NRIT 2002; Zwemmonitor 2012.

In 2002 was er grofweg één zwembad voor elke 10.000 inwoners. Het aantal Nederlanders is tussen 2002 en 2012 gestegen van 16,0 miljoen naar 16,7 miljoen (+5%). Het aantal zwembaden is in die periode echter met 6 procent gedaald. Dat maakt dat er in 2012 10.900 inwoners zijn voor één zwembad (tabel 8.2). Als alle andere omstandigheden gelijk blijven, zou dat betekenen dat de druk op het zwemwater toeneemt.

**Tabel 8.2 Aantal inwoners per zwembad.**

| | 2002 | 2012 | Verschil (in procenten) |
|---|---|---|---|
| Groningen | 10.300 | 9.520 | -8 |
| Friesland | 9.008 | 6.813 | -24 |
| Drenthe | 5.392 | 5.706 | +6 |
| Overijssel | 7.759 | 8.365 | +8 |
| Flevoland | 15.664 | 14.124 | -10 |
| Gelderland | 7.556 | 8.204 | +9 |
| Utrecht | 16.441 | 17.927 | +9 |
| Noord-Holland | 12.801 | 16.415 | +28 |
| Zuid-Holland | 18.293 | 18.591 | +2 |
| Zeeland | 4.746 | 5.371 | +13 |
| Noord-Brabant | 8.247 | 9.475 | +15 |
| Limburg | 7.991 | 8.638 | +8 |
| Totaal | 10.036 | 10.882 | +8 |

Bronnen: NRIT 2002; *Zwemmonitor 2012*; Bevolkingsstatistiek CBS 2012.

In Zeeland en Drenthe zijn er relatief veel zwembaden per inwoner (of weinig inwoners voor elk zwembad – tabel 8.2). In Zuid-Holland en Utrecht zijn er juist relatief weinig zwembaden. Deze verdeling was ook in 2002 te herkennen. In Friesland is er nu aanzienlijk meer zwemwater per inwoner dan in 2002. In Noord-Holland is het beschikbare zwemwater per persoon juist sterk verminderd.

Tabel 8.3 geeft het aantal zwembaden weer per 25.000 inwoners (januari 2012) en per 100 km$^2$. Eerder is al genoemd dat Zeeland en Drenthe in verhouding tot het aantal inwoners relatief veel zwembaden tellen. De tabel toont ook dat als wordt gekeken naar het aantal zwembaden per oppervlak, de provincies Limburg, Zuid-Holland en Noord-Brabant veel zwembaden tellen, namelijk vijf of meer baden per 100 km$^2$. Flevoland heeft de minste zwembaden per 100 km$^2$.

**Tabel 8.3 Aantal zwembaden per 25.000 inwoners en per 100 km².**

| | Per 25.000 inwoners | | Per 100 km² | |
|---|---|---|---|---|
| | 2002 | 2012 | 2002 | 2012 |
| Groningen | 2,4 | 2,6 | 1,9 | 2,1 |
| Friesland | 2,8 | 3,7 | 1,2 | 1,7 |
| Drenthe | 4,6 | 4,4 | 3,3 | 3,2 |
| Overijssel | 3,2 | 3,0 | 4,1 | 4,0 |
| Flevoland | 1,6 | 1,8 | 0,9 | 1,2 |
| Gelderland | 3,3 | 3,0 | 5,0 | 4,8 |
| Utrecht | 1,5 | 1,4 | 4,7 | 4,8 |
| Noord-Holland | 2,0 | 1,5 | 4,8 | 4,0 |
| Zuid-Holland | 1,4 | 1,3 | 5,5 | 5,6 |
| Zeeland | 5,3 | 4,7 | 2,7 | 2,4 |
| Noord-Brabant | 3,0 | 2,6 | 5,7 | 5,1 |
| Limburg | 3,1 | 2,9 | 6,5 | 5,9 |
| Totaal | 2,5 | 2,3 | 3,8 | 3,7 |

Bronnen: NRIT 2002; *Zwemmonitor 2012*; Bevolkingsstatistiek CBS 2012.

### 8.2.2 Zwembaden naar gemeente

Gemeenten in de Randstad tellen relatief weinig zwembaden (zie figuur 8.5 - het aantal zwembaden per 25.000 inwoners naar gemeente). In Drenthe zijn er veel gemeenten met relatief veel zwembaden. Ook in de gemeenten die liggen op de Veluwe zijn er relatief veel zwembaden. Figuur 8.6 toont het aantal zwembaden per 100 km². Deze kaart laat een ander beeld zien. In vergelijking met andere provincies tellen de noordelijke provincies en Flevoland weinig zwembaden per vierkante kilometer. Ook in Zeeland en Overijssel zijn er weinig zwembaden per vierkante kilometer. In deze twee provincies bevinden zich geen groengekleurde gemeenten. Het verschil tussen de beide kaarten wordt grotendeels veroorzaakt door de aanmerkelijke verschillen in bevolkingsdichtheid per gemeente.

Figuur 8.5 Aantal zwembaden per 25.000 inwoners naar gemeente.

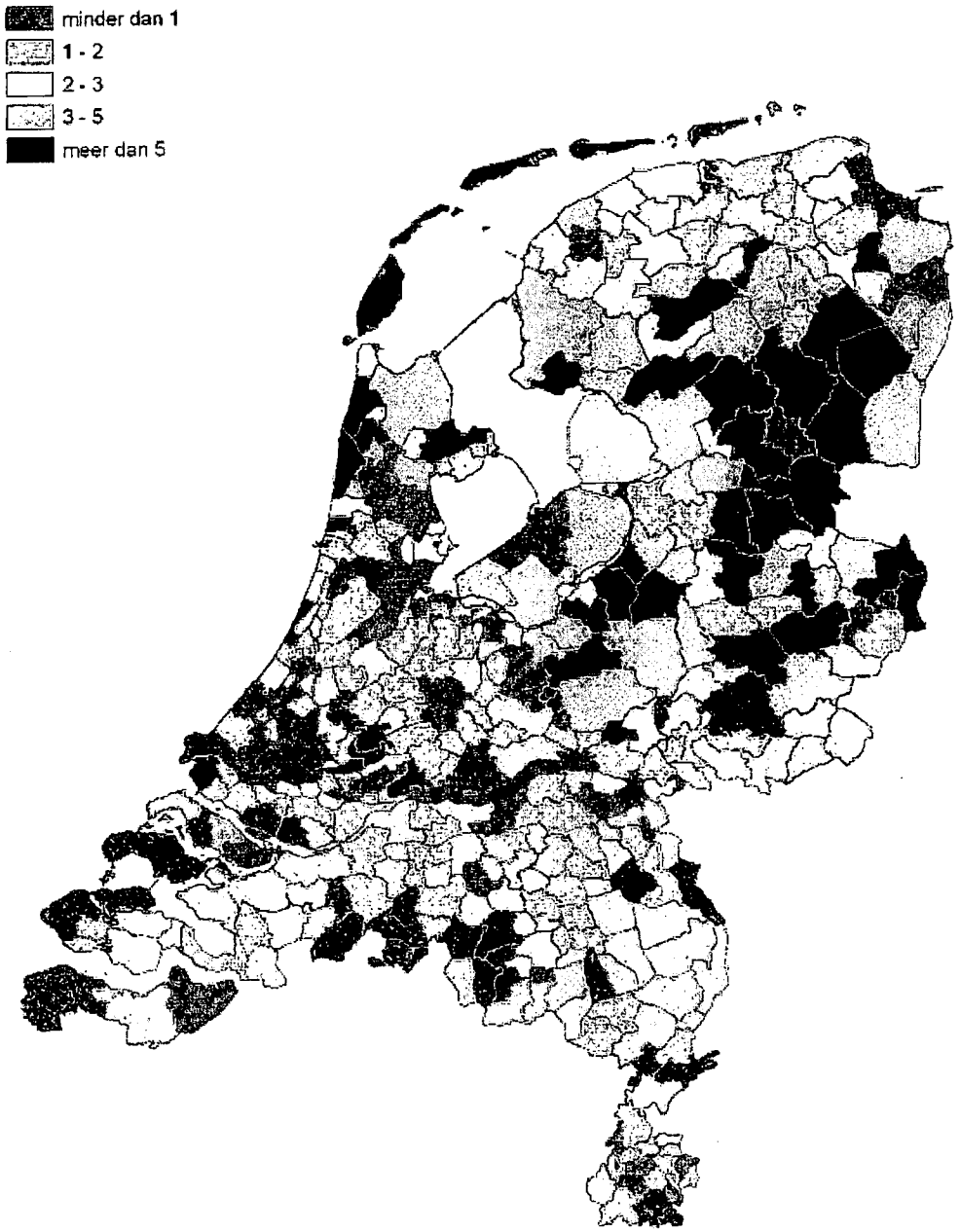


Bron: *Zwemmonitor 2012.*
Kaartvervaardiging & Analyse: Mulier Instituut, 2013

Figuur 8.6 Aantal zwembaden per 100 km² naar gemeente.

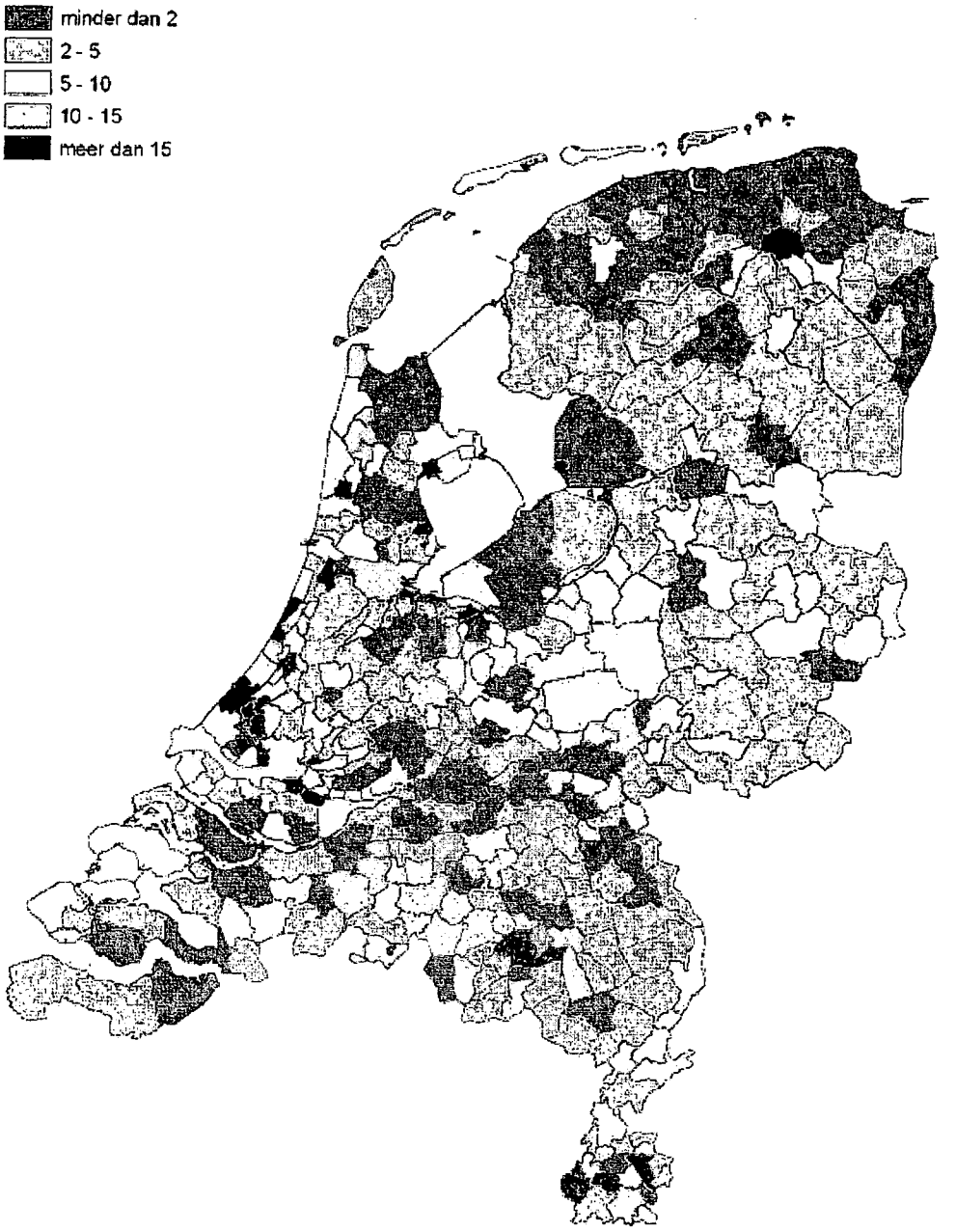


Bron: *Zwemmonitor 2012*.
Kaartvervaardiging & Analyse: Mulier Instituut, 2013

### 8.2.3 Zwembaden naar stedelijkheid

De vraag rijst of er op stedelijke locaties relatief meer openbare zwembaden zijn dan op meer landelijke plaatsen. Tabel 8.4 laat zien dat er in de verdeling binnen de verschillende soorten gebieden weinig verschillen zijn. Wat wel opvalt is dat er in niet-stedelijke gebieden relatief meer besloten zwembaden zijn en minder openbare zwembaden. Dit is niet verrassend aangezien 40 procent van de besloten zwembaden zich in bungalowparken of op campings bevindt en die zijn doorgaans gevestigd in de minder stedelijke gebieden.

**Tabel 8.4 Mate van openbaarheid naar stedelijkheid o.b.v. postcode, in procenten.**

| | Openbaar | Semiopenbaar | Besloten | Totaal |
|---|---|---|---|---|
| Zeer sterk stedelijk | 51 | 7 | 42 | 100 |
| Sterk stedelijk | 50 | 8 | 42 | 100 |
| Matig stedelijk | 49 | 12 | 39 | 100 |
| Weinig stedelijk | 53 | 8 | 39 | 100 |
| Niet stedelijk | 30 | 11 | 59 | 100 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

## 8.3 Afstand en reisbereidheid

In Nederland is de gemiddelde afstand tot een openbaar zwembad 2,5 kilometer (Hoekman et al., 2013). Daarbij zijn er wel verschillen als wordt gekeken naar de regio waar men woont. Naar Corop-gebied zijn het de inwoners van de Zaanstreek (1,6 km) en van de agglomeratie Leiden en de Bollenstreek (1,7 km) die het minste hoeven te reizen naar een openbaar zwembad. Daar staat tegenover dat mensen in Overig Zeeland (4,3 km) en Delfzijl e.o. (4,6 km) een beduidend grotere afstand dienen te overbruggen. Ter illustratie vermelden we nog dat in ons land de gemiddelde afstand tot een voetbalaccommodatie 1,6 kilometer bedraagt, naar een tennispark 1,9 kilometer en naar een sporthal 2,2 kilometer (Hoekman et al., 2013).[1] In vergelijking met dergelijke sportvoorzieningen, liggen zwembaden dus relatief (!) ver weg.

Op basis van de data van de *Zwemmonitor* (2012) is gekeken wat de gemiddelde afstand is naar het dichtstbijzijnde openbare zwembad in verschillende gemeenten. Met name in de Randstedelijke gemeenten is die afstand doorgaans hooguit twee kilometer. Slechts in een beperkt aantal gemeenten is de afstand naar het dichtstbijzijnde openbare zwembad vier kilometer of meer (figuur 8.7).

Figuur 8.7 Gemiddelde afstand (km) tot het dichtstbijzijnde openbare zwembad per gemeente.

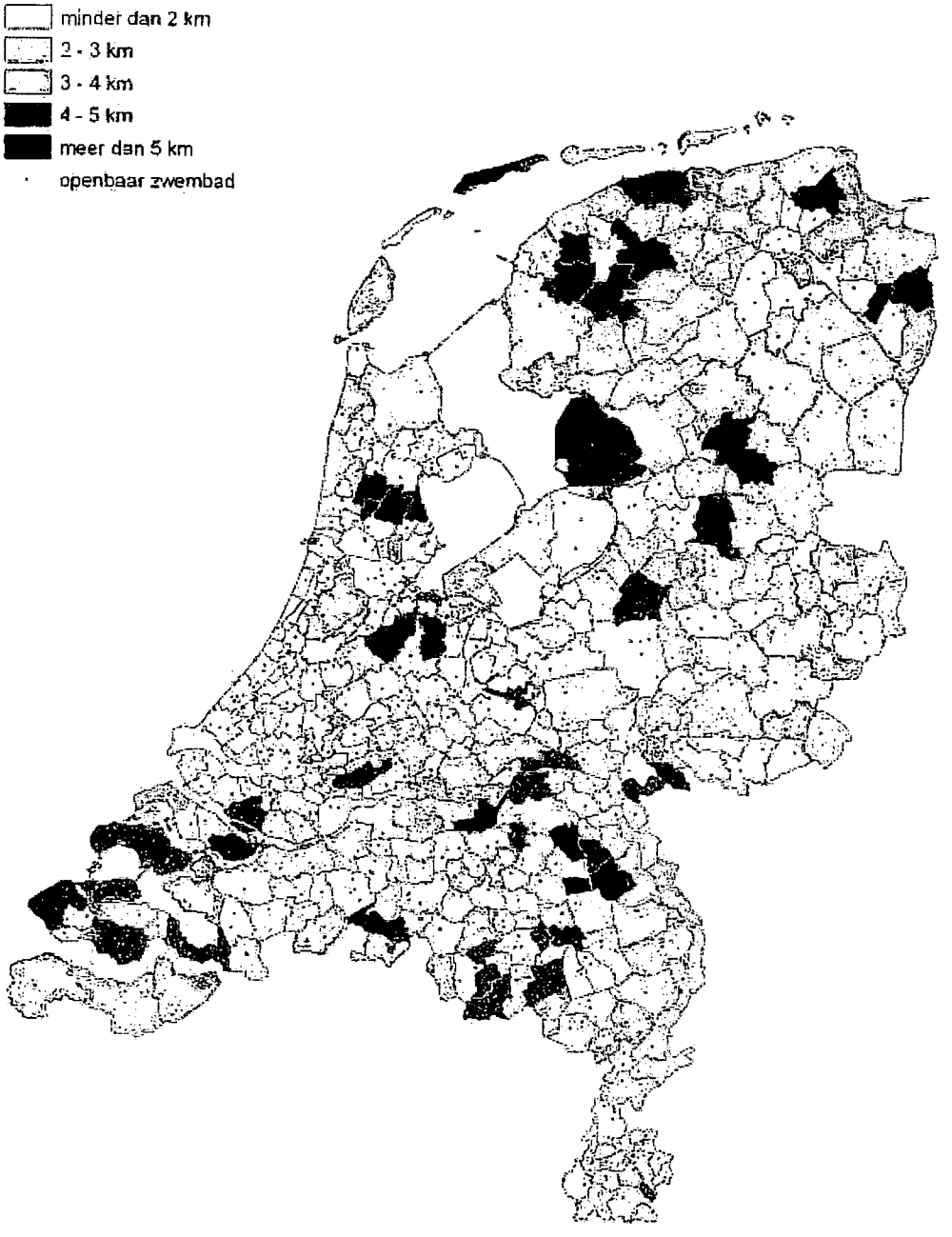


Bron: *Zwemmonitor 2012*.
Kaartvervaardiging & Analyse: Mulier Instituut, 2013

De afstand van huis naar het zwembad heeft invloed op het gebruik ervan (figuur 8.8). Als een zwembad op drie kilometer van huis ligt, is 94 procent van de zwemmers bereid om die afstand af te leggen.[2] Is de afstand vijf kilometer dan is nog 82 procent bereid deze afstand af te leggen. De bereidheid neemt logischerwijs af naarmate de afstand toeneemt: 26 procent van de zwemmers zou een afstand van vijftien kilometer nog overbruggen. Figuur 8.7 liet zien dat er maar weinig gemeenten zijn waar de afstand naar het dichtstbijzijnde openbare zwembad vier kilometer of meer is. Als we uitgaan van die afstand, zou voor 80 á 90 procent van de mensen in Nederland afstand geen bezwaar moeten zijn om naar het zwembad te gaan.

**Figuur 8.8 Afstand tot een zwembad en de intentie tot bezoek, in procenten.**

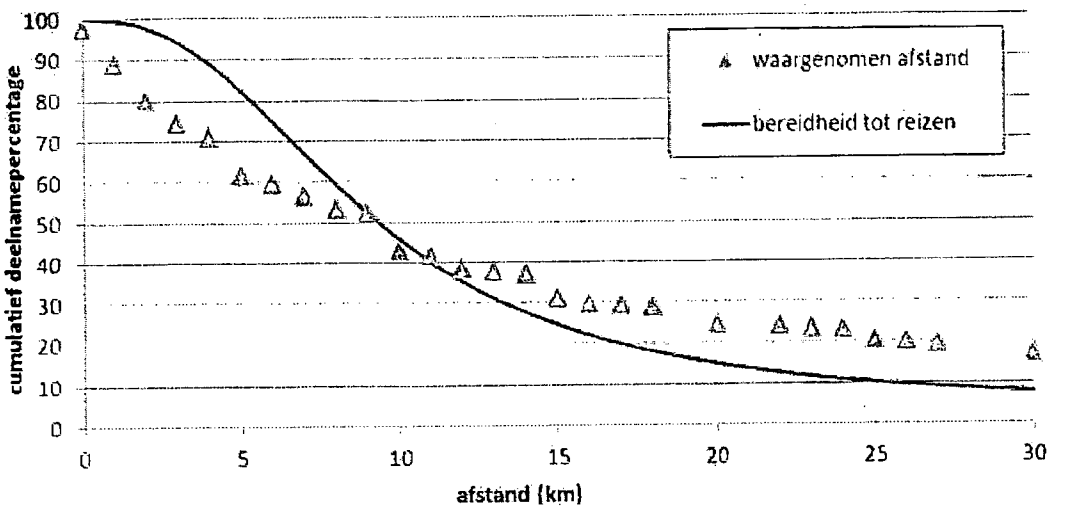


Bron: Continu VrijeTijdsOnderzoek (NBTC-NIPO).

## 8.4 Bereikbaarheid

De mate waarin gebruik kan worden gemaakt van een bepaalde dienst is mede afhankelijk van de bereikbaarheid daarvan. De verschillende kaarten in dit hoofdstuk laten zien dat de zwembaden zijn verspreid over het hele land en met de 1.537 zwembaden in Nederland – waarvan bijna zevenhonderd openbaar toegankelijk – zou er altijd wel eentje op een bereisbare afstand vanaf huis moeten liggen.

Ook de soort locatie van een zwembad is van invloed op de (gepercipieerde) bereikbaarheid. Daarbij spelen ook gevoelens van (on)veiligheid een rol. 42 procent van de openbare zwembaden ligt aan de rand van de bebouwde kom en 37 procent ligt in een woonwijk (tabel 8.5). De bereikbaarheid van deze zwembaden zou voor de meeste mensen geen drempel voor bezoek mogen zijn. Verder bevindt 16 procent van de openbare baden zich in het centrum. Mogelijk komen parkeerproblemen daar meer voor dan op andere locaties, maar daar staat tegenover dat het centrum doorgaans goed bereikbaar is met het openbaar vervoer. Semiopenbare en besloten zwembaden zijn meer verspreid over de verschillende soorten locaties.

**Tabel 8.5 Locatie van het zwembad naar type zwembad (meerdere antwoorden mogelijk), in procenten.**

| | Openbaar | Semiopenbaar | Besloten | Totaal |
|---|---|---|---|---|
| In het centrum | 16 | 24 | 10 | 15 |
| In een winkelgebied | 2 | 2 | 1 | 2 |
| In een woonwijk | 37 | 20 | 20 | 31 |
| Aan de rand van de bebouwde kom | 42 | 28 | 17 | 34 |
| Buiten de bebouwde kom | 7 | 19 | 21 | 12 |
| Op een bedrijfsterrein, industrieterrein | 3 | 7 | 6 | 5 |
| Op een sportpark | 15 | 7 | 1 | 11 |
| In het bos* | 0 | 0 | 1 | 0 |
| Aan het strand* | 0 | 2 | 3 | 1 |
| Op het terrein van hotel/bungalowpark/camping* | 3 | 11 | 26 | 10 |
| Op het terrein van het zorgcomplex/opleidingsinstituut* | 0 | 6 | 7 | 3 |
| Anders | 1 | 0 | 1 | 1 |

* Omdat deze antwoorden een aantal keren zijn genoemd bij de categorie 'anders, namelijk' is daar een aparte categorie voor gemaakt.
Bron: *Zwemmonitor 2012.*

Faciliteiten zoals parkeerplaatsen en de aanwezigheid van een bewaakte of onbewaakte fietsenstalling bepalen ook mede de bereikbaarheid van een zwembad. Bij slechts een klein aantal zwembaden (7%) is er sprake van betaald parkeren (tabel 8.6). Daarbij zijn er geen noemenswaardige verschillen tussen de drie typen zwembaden. 80 procent van de zwembaden heeft alleen onbewaakte (brom)fietsenstallingen. Bij openbare zwembaden (85%) komt dat vaker voor dan bij besloten zwembaden (68%). Verder is er bij 3 procent van de zwembaden alleen bewaakte stallingen en bij 5 procent zowel bewaakte als onbewaakte stallingen. Bij 11 procent zijn

**Tabel 8.6 Parkeer- en stallingsmogelijkheden naar type zwembad, in procenten.**

| | | Openbaar | Semiopenbaar | Besloten | Totaal |
|---|---|---|---|---|---|
| Is er rond uw zwembad sprake van betaald parkeren? | Ja | 6 | 11 | 8 | 7 |
| | Nee | 94 | 89 | 92 | 93 |
| Heeft uw zwembad een bewaakte en/ of onbewaakte fietsenstalling? | Alleen bewaakt | 4 | 4 | 2 | 3 |
| | Bewaakt en onbewaakt | 5 | 6 | 5 | 5 |
| | Alleen onbewaakt | 85 | 79 | 68 | 80 |
| | Geen fietsenstalling | 7 | 12 | 26 | 11 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

helemaal geen aparte stallingen voor fietsen en bromfietsen. Dat is vaker het geval bij besloten zwembaden (26%) dan bij openbare zwembaden (7%).

Op de vraag of het zwembad voldoende parkeerplaatsen heeft, antwoordt 85 procent van de zwembaden (dus niet de bezoekers) dat dit aantal parkeerplaatsen (meer dan) toereikend is en bij 15 procent zijn er (veel) te weinig parkeerplaatsen (tabel 8.7). Bij 90 procent van de zwembaden is het aantal stallingsplaatsen voor (brom)fietsen (meer dan) toereikend en bij 10 procent is er een tekort. Voor wat het aantal parkeer- en stallingsplaatsen betreft zijn er nauwelijks verschillen tussen openbare, semiopenbare en besloten zwembaden, behalve dan dat er meer semiopenbare en besloten zwembaden dan openbare zwembaden zijn die aangeven dat bij hun het aantal parkeerplaatsen méér dan toereikend is.

**Tabel 8.7 Oordeel over het aantal parkeer- en stallingsplaatsen, in procenten.**

| | | Openbaar | Semiopenbaar | Besloten | Totaal |
|---|---|---|---|---|---|
| Parkeerplaatsen | Veel te weinig | 4 | 2 | 3 | 4 |
| | Te weinig | 12 | 8 | 9 | 11 |
| | Toereikend | 68 | 54 | 53 | 63 |
| | Meer dan toereikend | 16 | 36 | 34 | 22 |
| Stallingsplaatsen | Veel te weinig | 1 | 2 | 4 | 2 |
| | Te weinig | 9 | 4 | 6 | 8 |
| | Toereikend | 75 | 76 | 75 | 75 |
| | Meer dan toereikend | 14 | 18 | 16 | 15 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

## 8.5 Openingstijden

Als een in zwemmen geïnteresseerd persoon een zwembad heeft gevonden dat op acceptabele reisafstand ligt en ook over voldoende parkeerplaatsen en/of stallingsmogelijkheden beschikt, is de volgende stap naar het daadwerkelijk gaan zwemmen een geschikt moment te vinden. In deze paragraaf wordt ingegaan op de seizoengebondenheid en het aantal dagen per week en het aantal uren per dag dat zwembaden te bezoeken zijn.

Ruim twee derde van de zwembaden is het gehele jaar open (tabel 8.8). Het zijn vooral zwembaden in fitnesscentra, sportparken/-complexen, gezondheids-/wellnesscentra en hotels/motels die gedurende het hele jaar geopend zijn. De afhankelijkheid van het toerisme is goed zichtbaar bij de bungalowparken/campings, waarvan slechts een derde geen seizoensstop kent. 59 procent van de zwembaden hanteert in de (school)vakanties aangepaste openingstijden. Bij hotels/motels en bungalowparken/campings is dat percentage beduidend lager.

**Tabel 8.8 Openstelling gedurende het jaar naar type zwembad, in procenten.**

| | Hele jaar geopend | Aangepaste openingstijden in de (school)vakanties |
|---|---|---|
| Solitair zwembad | 63 | 74 |
| Sportpark/sportcomplex | 88 | 82 |
| Fitnesscentrum | 94 | 42 |
| Gezondheids-/wellnesscentra | 86 | 48 |
| Hotel/motel | 84 | 7 |
| Bungalowpark/camping | 37 | 25 |
| Anders | 84 | 45 |
| Totaal | 69 | 59 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

Het merendeel van de zwembaden (84%) is doorgaans zeven dagen per week geopend (figuur 8.9).[3] Vooral openbare zwembaden zijn de hele week open (91%). Bij semiopenbare (70%) en besloten baden (71%) is dat minder het geval. Op zondag is 15 procent van de zwembaden gesloten en dat is dan meestal ook de enige dag dat het zwembad niet geopend is.

**Figuur 8.9 Het aantal dagen dat een zwembad is geopend, in procenten.**

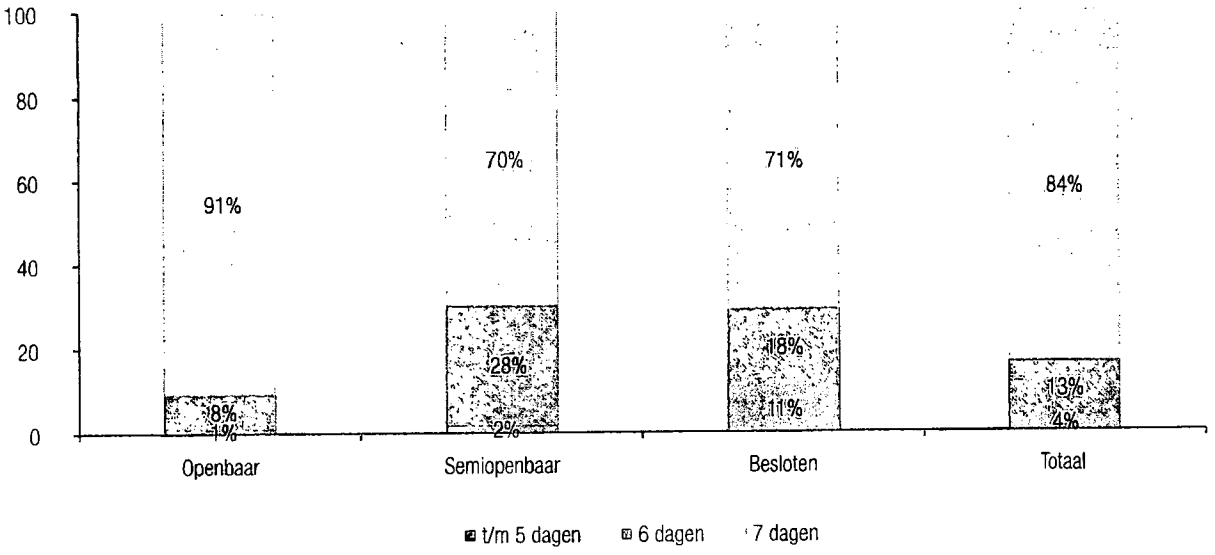


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

De meeste zwembaden zijn tussen de 61 en 80 uur (geldt voor 34%) of tussen de 81 en 100 uur (geldt voor 30%) open (figuur 8.10). Daarnaast is een vijfde van de zwembaden 41-60 uur open. Slechts weinig zwembaden zijn minder dan veertig uur of meer dan 100 uur per week open. Openbare zwembaden zijn doorgaans langer open dan semiopenbare of besloten zwembaden, al geldt voor de laatste groep dat 8 procent juist heel lang openblijft (meer dan 100 uur per week).

Met name in de verblijfsrecreatie zijn de zwembaden doorgaans elke dag van de week geopend (tabel 8.9). Dit is logisch, want die bedrijven hebben in het seizoen – en voor de meeste hotels is dat het hele jaar – elke dag gasten en die willen graag elke dag toegang hebben tot de verschillende faciliteiten. Ook zwembaden bij sportparken/-complexen zijn meestal elke dag van de week geopend, hoewel hun openingstijden minder ruim zijn dan de openingstijden van hotels. Bij gezondheids-/wellnesscentra is de meerderheid van de zwembaden minder dan zeven dagen per week geopend.

**Figuur 8.10 Aantal uren dat een zwembad per week is geopend, in procenten.**

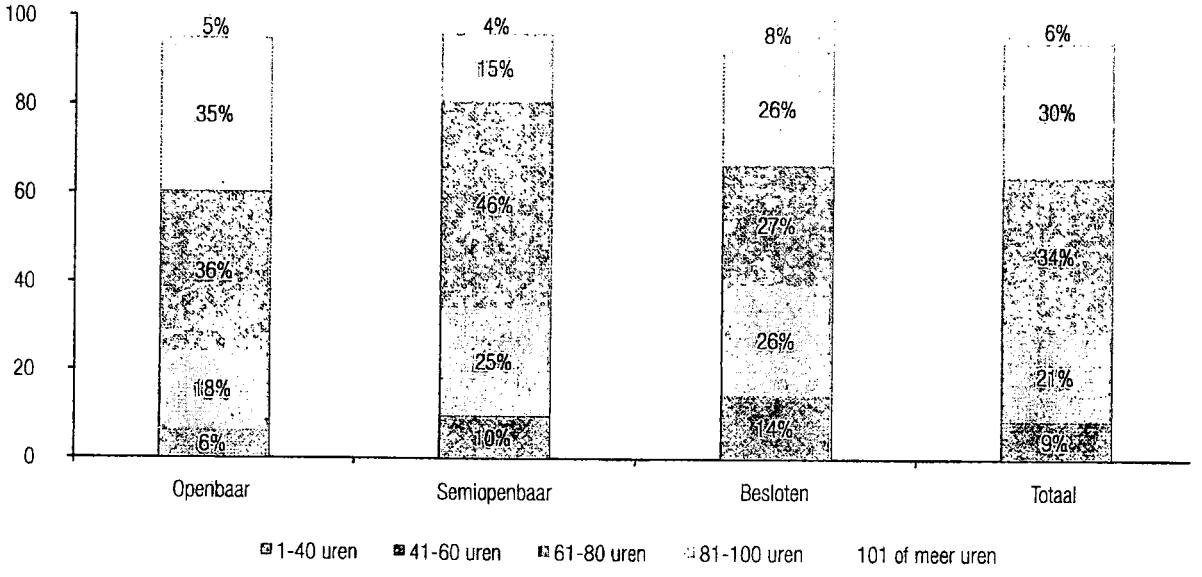


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

**Tabel 8.9 Het gemiddeld aantal uren en dagen dat een zwembad in een doorsnee week geopend is naar soort zwembad.**

| | Uren | Dagen | Percentage zeven dagen per week geopend |
|---|---|---|---|
| Solitair zwembad | 72 | 6,8 | 86 |
| Sportpark/sportcomplex | 80 | 7,0 | 95 |
| Fitnesscentra | 68 | 6,7 | 66 |
| Gezondheids-/wellnesscentra | 65 | 6,2 | 43 |
| Hotel/motels | 88 | 7,0 | 100 |
| Bungalowpark/camping | 68 | 7,0 | 95 |
| Anders | 56 | 6,1 | 47 |
| Totaal | 72 | 6,8 | 84 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

## 8.6 Conclusie

Bijna de helft van de zwembaden in Nederland is openbaar toegankelijk, en er zijn even veel zwembaden die alleen toegankelijk zijn voor eigen gasten en leden en dan is er nog een klein aantal zwembaden dat doorgaans besloten is, maar tegen betaling op sommige uren ook openbaar toegankelijk is. In vergelijking met tien jaar terug zijn er per hoofd van de bevolking iets minder zwembaden (1 per 10.900 inwoners in 2012, tegen 1 per 10.000 in 2002).

Voor de zwemvaardigheid en wedstrijdsport zijn de openbare zwembaden het belangrijkst. De spreiding van die baden is, gelet op bevolkingsdichtheid, redelijk evenwichtig over het land. De gemiddelde afstand van huis naar het dichtstbijzijnde openbare zwembad is hemelsbreed 2,5 km.[4] In veel Randstelijke gemeenten bedraagt die reisafstand vaak minder dan twee kilometer. In slechts weinig gemeenten is die vier kilometer of meer. Veel openbare zwembaden liggen aan de rand van de bebouwde kom of in een woonwijk. Bij bijna alle zwembaden zijn (meer dan) voldoende parkeerplaatsen en is het parkeren gratis. Ook het aantal stallingplaatsen voor (brom)fietsen is voldoende.

De grote meerderheid van de openbare zwembaden is het hele jaar geopend en bij negen van de tien zijn de deuren zeven dagen per week open. Ongeveer twee derde van de zwembaden op bungalowparken/campings kent een gedeeltelijke openstelling, maar als het seizoen is aangebroken, zijn de zwembaden doorgaans zeven dagen in de week open.

Al met al zouden reisafstand, de locatie van zwembaden, de parkeer- en stallingsmogelijkheden en openingstijden geen belemmeringen mogen zijn als men een zwembad wil bezoeken.

## Noten

1. Uit de Nabijheidsstatistiek (CBS) blijkt dat de gemiddelde afstand tot het dichtst in de buurt gelegen zwembad 3,6 km bedraagt. Dit verschil komt doordat de door Hoekman gebruikte Sportatlas meer zwembaden bevat dan het zwembadbestand van het CBS.
2. Uit het Continu VrijeTijdsOnderzoek (NBTC-NIPO) is de afgelegde afstand naar een zwembad bekend. De reisbereidheid is geschat aan de hand van twee aannames. De eerste is dat zwembadbezoekers die dicht bij een zwembad wonen mogelijk ook bereid zijn een grotere afstand naar het zwembad af te leggen. De tweede is dat binnen de groep bezoekers de reislustige bezoekers zijn oververtegenwoordigd.
3. Dit betreft een doorsnee week in de periode dat het zwembad geopend is.
4. 2,5 km volgens Hoekman et al. (2013). Volgens de Nabijheidsstatistiek van het CBS is het 3,5 km.

# 9

# Doelgroepen

» Harold van der Werff (Mulier Instituut)

Zwembaden kennen verschillende groepen gebruikers, die elk hun eigen wensen hebben. Maar niet elke doelgroep kan de eigen activiteiten optimaal ontplooien als andere doelgroepen op hetzelfde moment van hetzelfde bassin gebruikmaken. Zeker als een zwembad maar één bassin heeft – wat bij 42 procent van de zwembaden het geval is – is het zaak de programmering van de uren goed af te stemmen op de wensen van de verschillende gebruikers. Dit hoofdstuk beschrijft de diversiteit aan doelgroepen en recreatieve voorzieningen waarvan zij gebruik kunnen maken. In de laatste paragraaf worden de belangrijkste promotionele acties over het voetlicht gebracht.

## 9.1 Doelgroepen

84 procent van de zwembaden reserveert zwemwater voor speciale doelgroepen op speciale uren. Vooral openbare zwembaden (90%) en semiopenbare zwembaden (85%) richten zich op speciale doelgroepen. Meer dan de helft van de openbare zwembaden heeft speciale uren voor verenigingen, familiezwemmen, discozwemmen, senioren, ouder- en kindzwemmen en babyzwemmen.

De laatste drie krijgen ook extra aandacht bij de semiopenbare zwembaden. Twee derde van de besloten zwembaden reserveert uren voor speciale doelgroepen, maar daarbij zijn er geen doelgroepen die beduidend vaker dan andere worden genoemd (figuur 9.1). Van de zwembaden bij hotels/motels, bungalowparken en campings – de verblijfsrecreatie – reserveert ongeveer de helft speciale uren voor doelgroepen. In verhouding tot andere typen zwembaden is dat weinig.

Als wordt gekeken naar solitaire baden en baden die onderdeel zijn van een groter geheel, valt op dat vooral zwembaden op een sportpark/-complex (87%) en solitaire zwembaden (62%) speciale uren reserveren voor verenigingen. Verenigingen vinden echter ook zwemwater bij andere typen zwembaden, bijvoorbeeld bij zwembaden in zorgcomplexen, op bungalowparken en incidenteel ook bij andere soorten zwembaden.

**Figuur 9.1 Doelgroepen waarvoor speciale zwemuren worden gereserveerd, in procenten.**

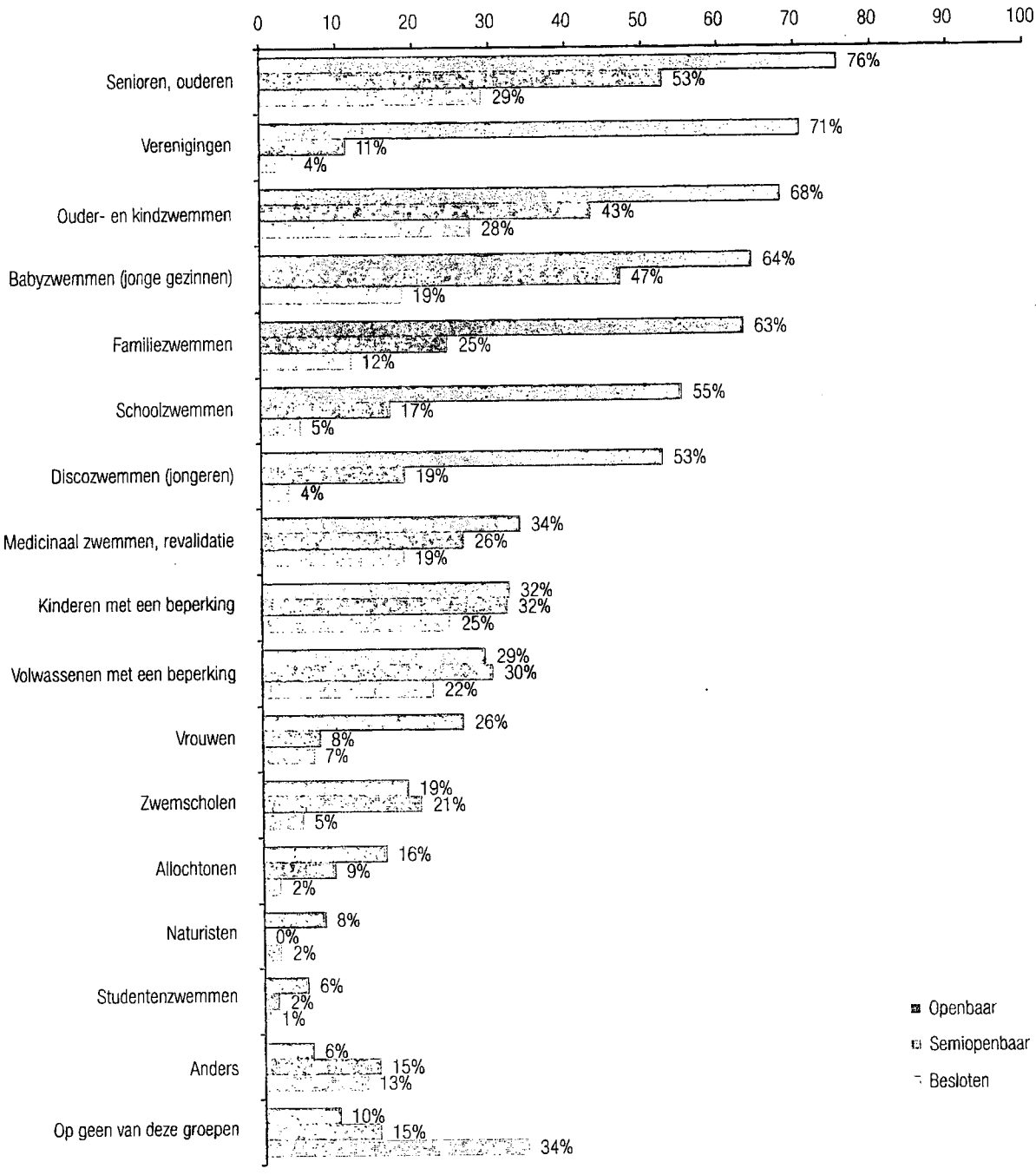


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

Ook is gekeken naar de aantallen uren die zijn gereserveerd voor verschillende soorten gebruik (tabel 9.1). Omdat de meeste zwembaden meerdere bassins tellen, kan het aantal gebruiksuren groter zijn dan het aantal openingsuren van een zwembad.

Twee derde van zwembaden reserveert ten minste 21 uren per week voor recreatief zwemmen. Drie kwart van de zwembaden biedt zwemles aan (niet schoolzwemmen). De helft van de zwembaden plant tijd in voor schoolzwemmen en ruim de helft heeft uren voor verenigingszwemmen.

**Tabel 9.1 Aantal gereserveerde uren voor verschillende gebruikers in een doorsnee week, in procenten.**

| | Recreatief zwemmen/vrij zwemmen | Doelgroep-zwemmen | Verenigings-zwemmen | School-zwemmen | Zwemles buiten school-zwemmen | Anders |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 0 uren | 11 | 25 | 45 | 50 | 24 | 85 |
| 1-10 uren | 10 | 32 | 21 | 31 | 17 | 9 |
| 11-20 uren | 14 | 26 | 19 | 15 | 37 | 3 |
| 21 uren of meer | 65 | 16 | 15 | 5 | 22 | 4 |
| Totaal | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

## 9.2 Recreatieve voorzieningen

De *Statistiek Zwembaden en sportaccommodaties* (CBS) geeft een historisch overzicht van het percentage zwembaden met een of meer recreatieve voorzieningen. Duidelijk is te zien dat het aandeel zwembaden met dergelijke voorzieningen in de periode 1998-2009 is toegenomen (tabel 9.2). Bij combizwembaden waren recreatieve voorzieningen al een gebruikelijke voorziening. Bij openluchtzwembaden heeft inmiddels ook bijna elk bad recreatieve voorzieningen. Overdekte zwembaden hadden een aanzienlijke achterstand, maar die is enigszins ingelopen, hoewel het percentage overdekte zwembaden met een of meer recreatieve voorzieningen sinds 1997 nauwelijks is veranderd.

Ook in de *Zwemmonitor* is aandacht geschonken aan de recreatieve voorzieningen in zwembaden. Bij bijna alle openlucht- en combizwembaden zijn er een of meer van zulke voorzieningen aanwezig (figuur 9.2). Bij overdekte baden hebben er vier van de vijf dergelijke voorzieningen. Opvallend is dat er bij de combibaden veel en ook veel verschillende soorten recreatieve voorzieningen zijn. De meest voorkomende voorzieningen bij combizwembaden zijn peuter-/kleuterbaden en ligweiden, maar ook andere voorzieningen zijn daar vaak aanwezig. Bij de openluchtzwembaden is er

minder diversiteit. Naast peuter-/kleuterbaden en ligweiden zijn daar weinig andere veelvoorkomende recreatieve voorzieningen. Bij de overdekte baden valt op dat er veel verschillende soorten voorzieningen zijn die elk bij 30 tot 50 procent van de baden voorkomen.

**Tabel 9.2 Zwembaden met recreatieve voorzieningen, 1998-2009, in procenten.**

| | 1988 | 1991 | 1994 | 1997 | 2000 | 2003 | 2006 | 2009 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Overdekte zwembaden | 69 | 76 | 82 | 86 | 89 | 89 | 85 | 87 |
| Openluchtzwembaden | 89 | 94 | 92 | 96 | 92 | 96 | 99 | 98 |
| Combibaden | 96 | 97 | 95 | 96 | 97 | 98 | 98 | 100 |
| Totaal | 83 | 87 | 88 | 92 | 92 | 93 | 92 | 93 |

Bron: *Statistiek Zwembaden en sportaccommodaties* (CBS).

Of er recreatieve voorzieningen in een zwembad zijn, hangt in grote mate af van het soort gebruikers van het zwembad. De wensen van bezoekers van een openbaar zwembad verschillen sterk van die van de gasten van een zorgcentrum met een zwembad dat exclusief voor de eigen gasten is bedoeld. In figuur 9.3 is duidelijk te zien dat de openbare zwembaden veel meer verschillende recreatieve voorzieningen aanbieden dan semiopenbare en besloten zwembaden. De verschillen zijn het grootst bij ligweiden en andere terreinen voor sport en spel, peuter- en kleuterbad, jetstream of wildwaterkreek en natte glijbaan van twintig meter of langer. Alleen sauna's komen meer bij semiopenbare en besloten zwembaden voor dan bij openbare zwembaden.

Verder komt naar voren dat de aard van het zwembad in grote mate bepaalt óf er recreatieve voorzieningen zijn. De grote meerderheid van de solitaire zwembaden, zwembaden die deel uitmaken van een sportpark/-complex en zwembaden horend tot de verblijfsreactie (bungalowparken, campings en hotels) hebben recreatieve voorzieningen, maar bij zwembaden bij zorgcomplexen is dat maar de helft.

Ook is er samenhang tussen de aard van het zwembad en de recreatieve voorzieningen die er worden aangeboden. Bij twee derde van de zwembaden die horen tot een fitnesscentrum en bij ruim de helft van de hotelzwembaden, is een sauna aanwezig. Peuter- en kleuterbaden en ligweiden komen daar juist weer veel minder voor.

**Figuur 9.2 Recreatieve voorzieningen bij zwembaden, naar type zwembad, in procenten.**

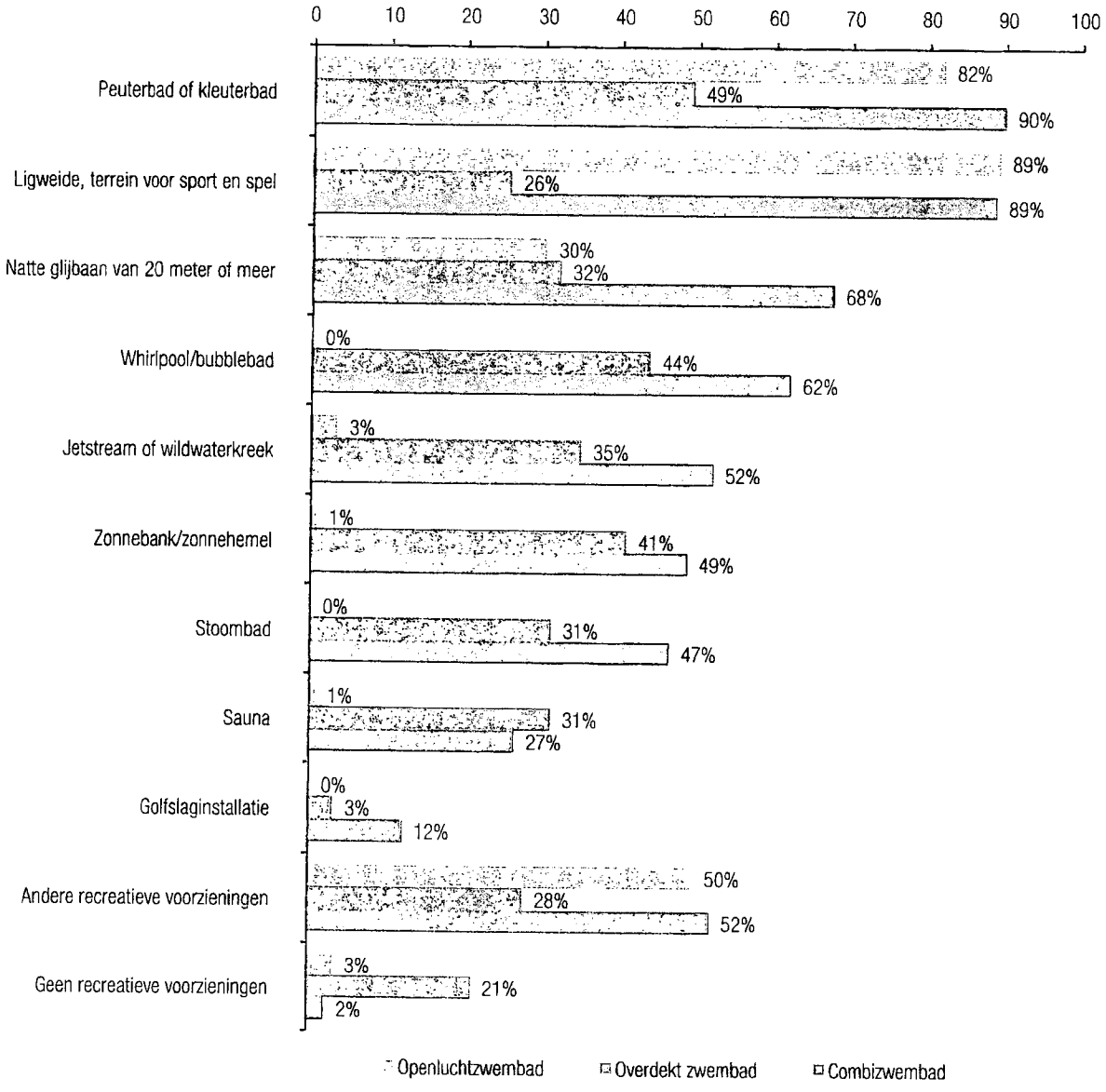


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

**Figuur 9.3 Recreatieve voorzieningen bij zwembaden, naar toegankelijkheid van het zwembad, in procenten.**

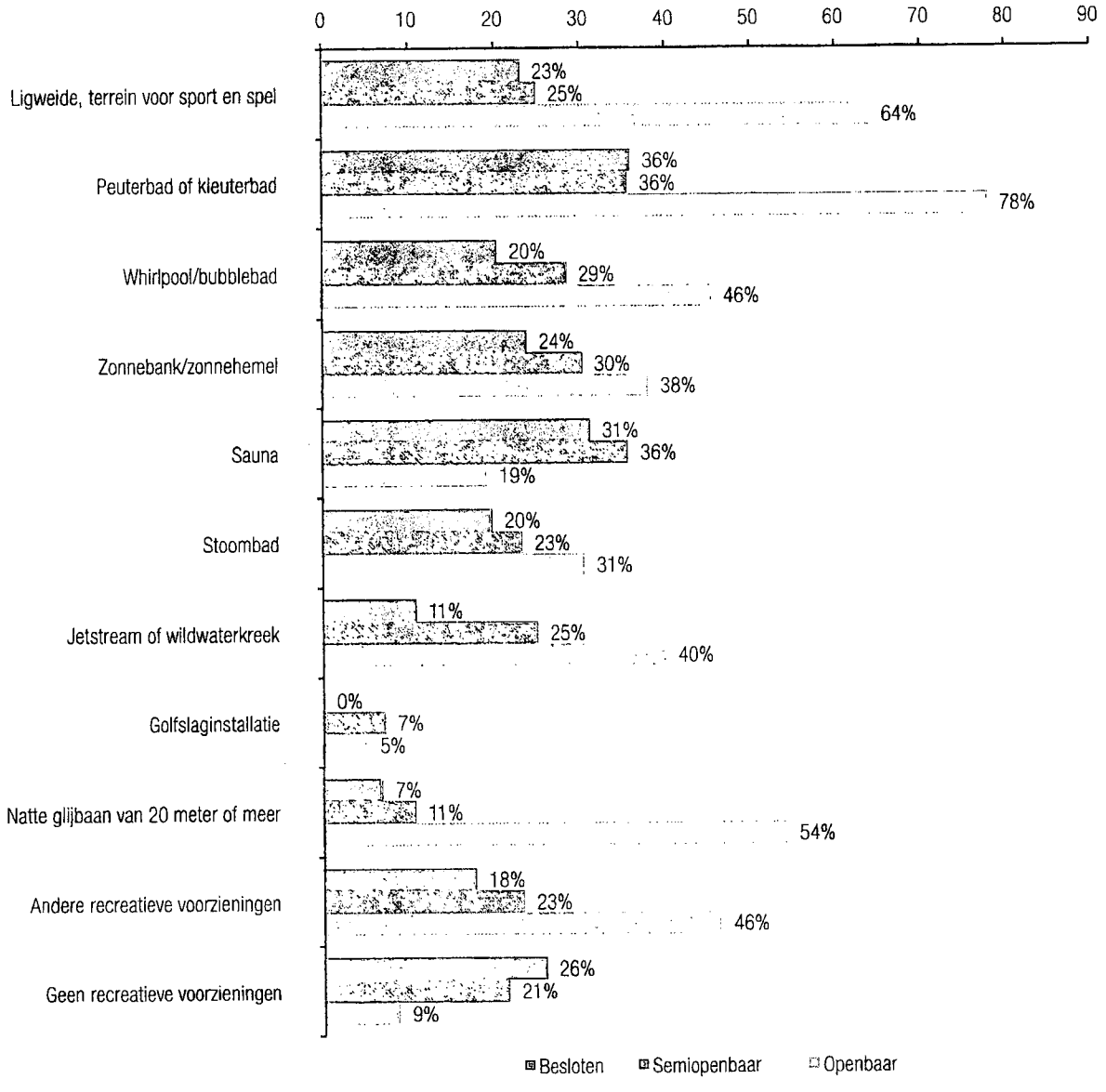


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

## Tropisch Tikibad op Duinrell

Elf bijzondere glijbanen maken het Tikibad tot het grootste overdekte waterglijbanenparadijs van de Benelux. Alle glijbanen bij elkaar zijn ruim één kilometer lang. Het bijzondere is dat het bad al sinds de opening – begin jaren tachtig – direct als glijbanenparadijs is begonnen (en niet als zwembad).

De allersnelste glijbaan in het Tikibad is de Space Bowl Cycloon. In deze glijbaan is een topsnelheid van zeventig kilometer per uur haalbaar, waarna de *slide* via een enorme trechter eindigt met een plons in het water. In de Tyfoon zijn tijdens de rit door één grote en twee kleinere bochten de G-krachten duidelijk voelbaar.

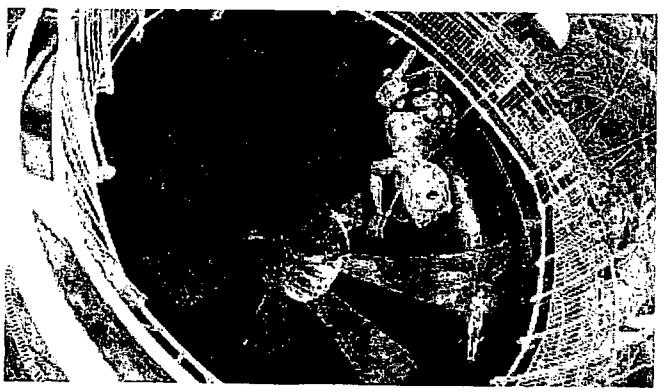

Foto: Duinrell BV

Glijbaan X-stream is in 2010 als nieuwste glijbaan toegevoegd aan het Tikibad. Vanuit de startcabine op ruim zeven meter hoogte klapt het voetenluik weg en volgt er een onverwachte val naar beneden.

Een bekende (recreatieve en sportieve) voorziening in een zwembad is een springplank.[1] 17 procent van de zwembaden heeft minimaal één springplank. 16 procent heeft een 1-meter springplank, 8 procent een 3-meter springplank en 1 procent een andere springplank (figuur 9.4). Het zijn met name de openbare zwembaden waar springplanken zijn (36%). Bij semiopenbare zwembaden (3%) en besloten zwembaden (2%) is een dergelijke recreatieve voorziening minder gebruikelijk. Naar type zwembad valt op dat een derde van de combizwembaden een springplank heeft. Bij openluchtzwembaden (20%) en overdekte zwembaden (13%) is dat aanzienlijk minder het geval. Als we kijken naar de aard van zwembaden blijkt dat veel solitaire zwembaden (37%) en zwembaden horend tot sportparken/-complexen (34%) springplanken hebben. Bij de zwembaden van hotels en bungalowparken komt een springplank hoogst zelden voor.

**Figuur 9.4 Aanwezigheid van springplanken bij zwembaden, in procenten.**

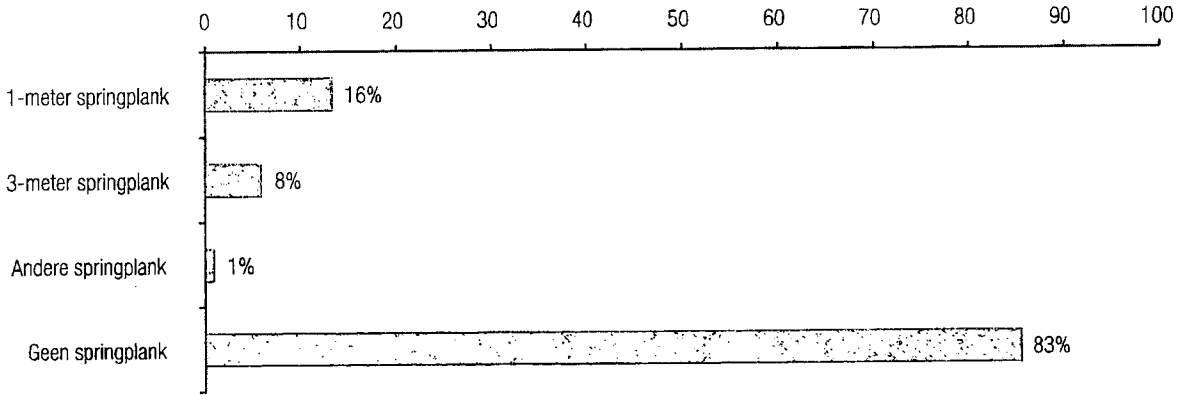


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

## 9.3 Voorzieningen voor mensen met een beperking

Voor mensen met een beperking is zwemmen een populaire vrijetijdsbesteding (zie ook paragrafen 5.2 en 12.1). Echter, niet alle zwembaden zijn toegerust om deze doelgroep optimaal te ontvangen. Het zijn met name openbare zwembaden die bij de inrichting van hun bad rekening houden met mensen met een beperking. 94 procent heeft een of meer speciale voorzieningen voor deze doelgroep. Bij semiopenbare (66%) is dat veel minder het geval en bij besloten zwembaden (49%) nog minder (figuur 9.5).

Verschillende soorten voorzieningen komen bij ongeveer drie kwart van de openbare zwembaden voor. Dat betreft voorzieningen die de algemene doorgang vergemakkelijken – zoals een aangepaste entree en drempelvrije (door)gangen –, speciale kleedkamers en speciale sanitaire voorzieningen. Verder is bij de helft van de openbare zwembaden personeel aanwezig met extra kennis van deze doelgroep.

In figuur 9.1 is af te lezen dat meer dan een kwart van de zwembaden – ook openbare zwembaden – kinderen en/of volwassen met een beperking als speciale doelgroep aanmerken waarvoor speciale zwemuren worden gereserveerd. In de meeste zwembaden zwemmen bezoekers met een beperking gewoon tijdens de reguliere zwemuren.

**Figuur 9.5 Voorzieningen in zwembaden voor mensen met een beperking, in procenten.**

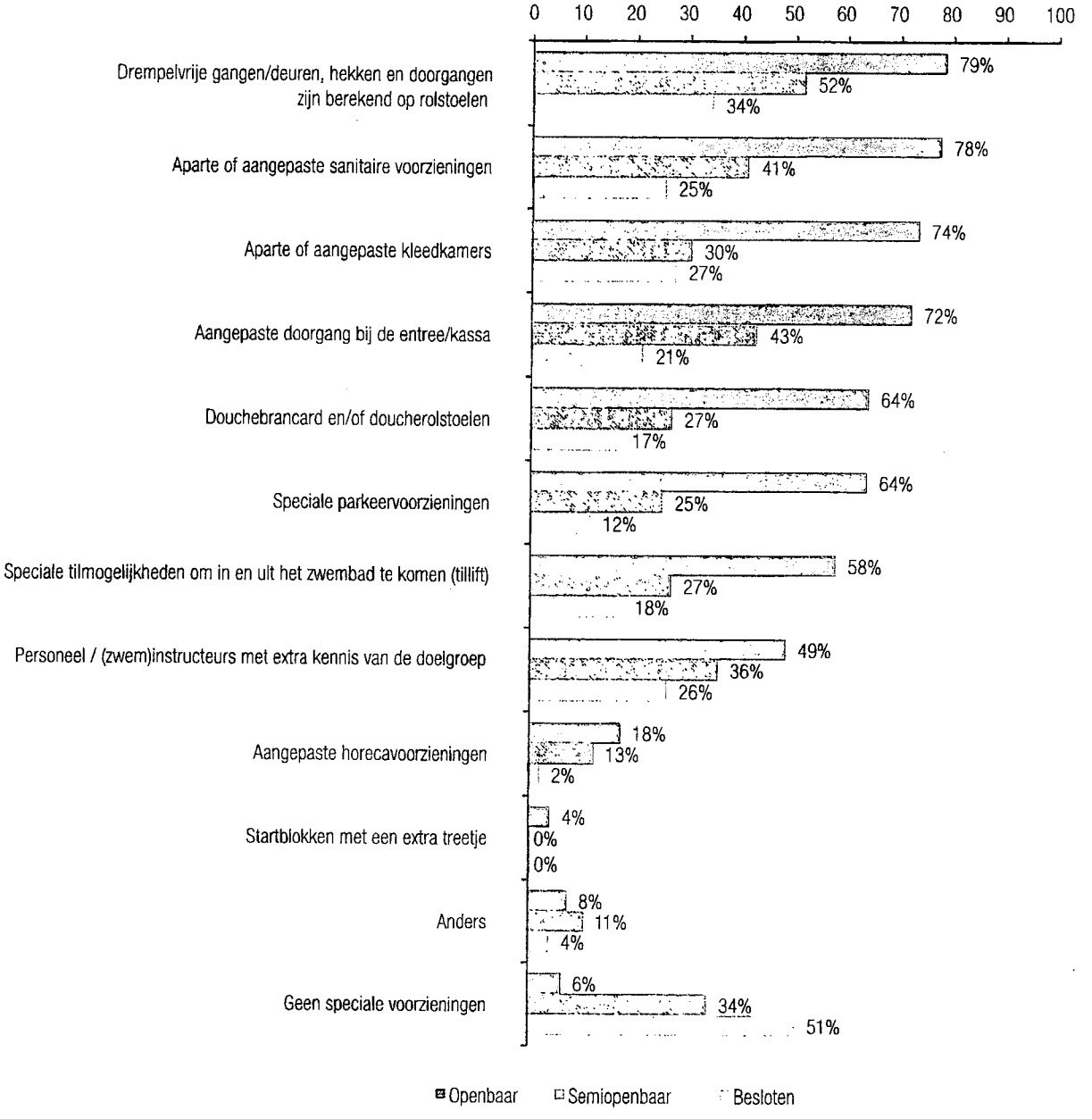


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

## 9.4 Promotionele acties

Promotionele acties om het zwemmen te bevorderen, worden met name georganiseerd door openbare zwembaden. In 2010/2011 organiseerde 89 procent van de openbare baden minimaal één keer een dergelijk evenement. Onder semiopenbare zwembaden was dat 43 procent en onder besloten zwembaden 15 procent (figuur 9.6). Zwembaden besteden met name aandacht aan de Nationale Zwem4daagse, promotionele acties samen met anderen en aan 2.000-meter-zwemmen.

Ook tijdens de Nationale Sportweek is er aandacht voor het zwemmen. Verschillende zwembaden en zwemverenigingen organiseren allerlei activiteiten, zoals zwemwedstrijden, en houden een open dag.

**Figuur 9.6 Zwembaden die promotionele acties organiseerden, 2010/2011, in procenten.**

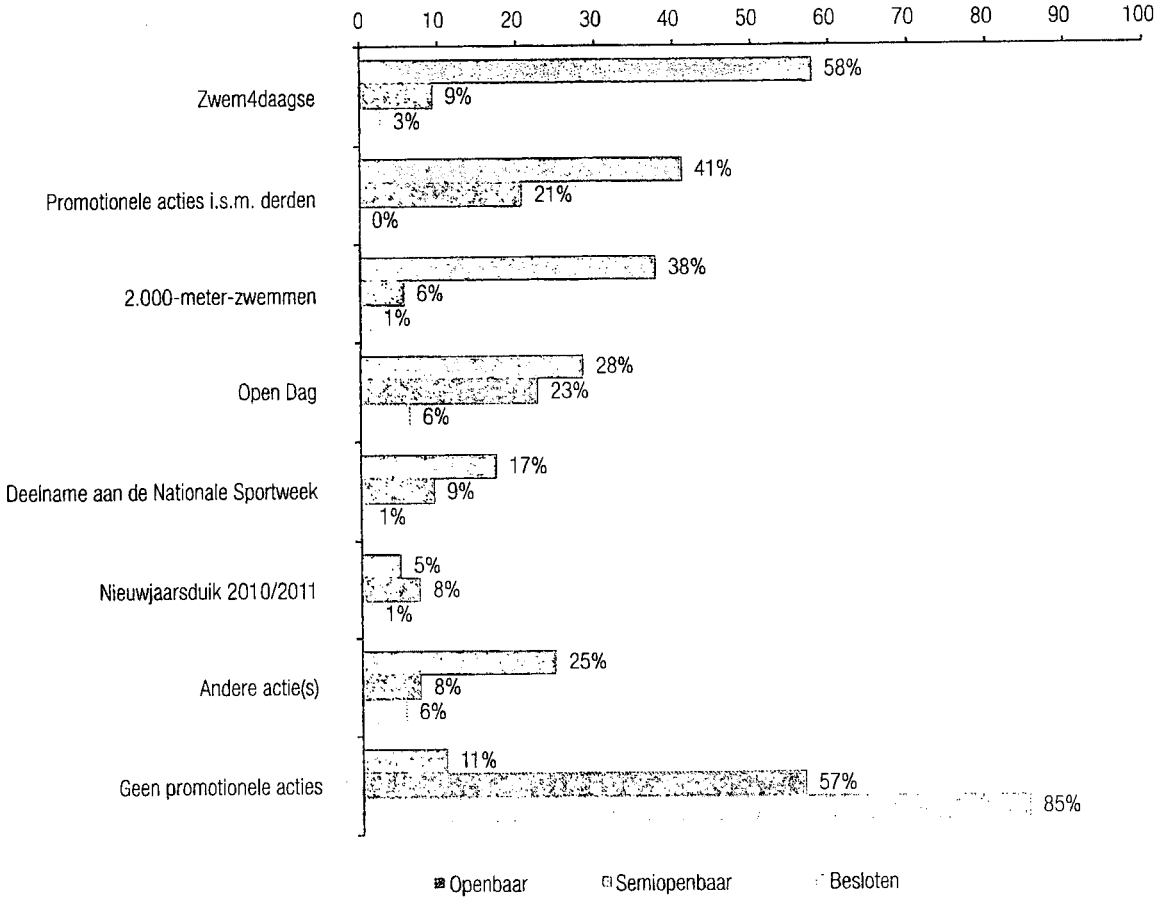


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

### Nationale Zwem4daagse

In 1970 nam Ruud van Feggelen, toen bedrijfsleider van het Deventer Borgelerbad en voormalige waterpolo-international, het initiatief voor de Nationale Zwem4daagse. Dit unieke zwemevenement sloeg aan en trok al snel enkele honderdduizenden deelnemers, mede ook doordat veel zwembaden allerlei aanvullende activiteiten organiseerden.

Foto: KNZB

In de eerste jaren was er nog niet zo'n uitgebreid vrijetijdsaanbod als vandaag de dag en de Nationale Zwem4daagse kreeg veel media-aandacht. Echter, doordat kinderen nu kunnen kiezen uit veel meer vrijetijdsactiviteiten, in 1986 de vakantiespreiding is ingevoerd, het schoolzwemmen in steeds meer gemeenten verdwijnt en verschillende buitenbaden zijn gesloten, is het lastiger geworden kinderen te enthousiasmeren voor het zwemevenement. Door samenwerking te zoeken met goede doelen kwam het evenement weer meer in de picture en steeg het aantal deelnemers.

Op maandag 27 mei 2013 gaf meervoudig Nederlands kampioen en olympiër Nick Driebergen in het Veenweidebad in Mijdrecht het startschot voor de 44ste editie van de Nationale Zwem4daagse, georganiseerd door de KNZB en meer dan vierhonderd zwembaden en zwemverenigingen. Ongeveer 60.000 deelnemers mochten de vierde dag na inlevering van hun stempelkaart hun welverdiende medaille ophalen. Het sportieve evenement dat door heel Nederland plaatsvindt, wordt met name in de maanden juni, juli en oktober gehouden.

## 9.5 Conclusie

Mensen bezoeken het zwembad om uiteenlopende redenen. De een wil graag baantjes trekken, de andere wil er trainen met zijn waterpoloteam. Om de verschillende doelgroepen van dienst te kunnen zijn, reserveren de zwembaden uren voor een speciaal gebruik. Dit wordt gedaan door 84 procent van alle zwembaden, en daarbinnen door 90 procent van de openbare zwembaden. De meeste uren zijn gereserveerd voor recreatief zwemmen.

Met name de openbare zwembaden onderscheiden veel doelgroepen waarvoor speciale uren worden vrijgemaakt: senioren/ouderen, verenigingen, ouder- en kindzwemmen, babyzwemmen, familiezwemmen, schoolzwemmen en discozwemmen zijn in minimaal de helft van de openbare zwembaden mogelijk.

Om het de bezoekers zo veel mogelijk naar de zin te maken, zijn er verschillende recreatieve voorzieningen aanwezig in het zwembad. Met name bij combizwembaden zijn er veel diverse voorzieningen. Bij openluchtzwembaden is dat veelal beperkt tot ligweiden en peuter- en kleuterbaden. De overdekte zwembaden noemen veel verschillende soorten recreatieve voorzieningen, maar geen van de voorzieningen wordt duidelijk meer dan de andere genoemd. Openbare zwembaden kenmerken zich door de vele voorzieningen voor mensen met een beperking. Verder organiseren negen van de tien openbare zwembaden allerlei sportieve acties om het zwemmen te promoten. De meest genoemde daarvan is de Zwem4daagse.

Al met al bieden verreweg de meeste zwembaden aan de verschillende doelgroepen meer dan alleen 'een bak met water'. Er zijn verschillende voorzieningen die het zwemmen leuker en gemakkelijker maken. De promotionele acties geven het zwemmen een extra *boost*.

## Noot

1. Bij bassins met een minimale oppervlakte van 25 $m^2$ én een minimale diepte van 30 cm is gevraagd naar de aanwezigheid van een springplank en een beweegbare bodem, naar de temperatuur van het water en naar het eventuele gebruik voor schoolzwemmen en diplomazwemmen. Van de ongeveer 3.300 bassins voldoen er bijna 2.200 aan de criteria van minimale oppervlakte en diepte. Van de bassins met een oppervlakte van minimaal 25 $m^2$ én een diepte van minimaal 2,00 meter heeft 41 procent een springplank. Een enkel bassin heeft twee of meer duikplanken. 37 procent heeft een 1-meter springplank, 18 procent een 3-meter springplank en 3 procent een andere springplank.

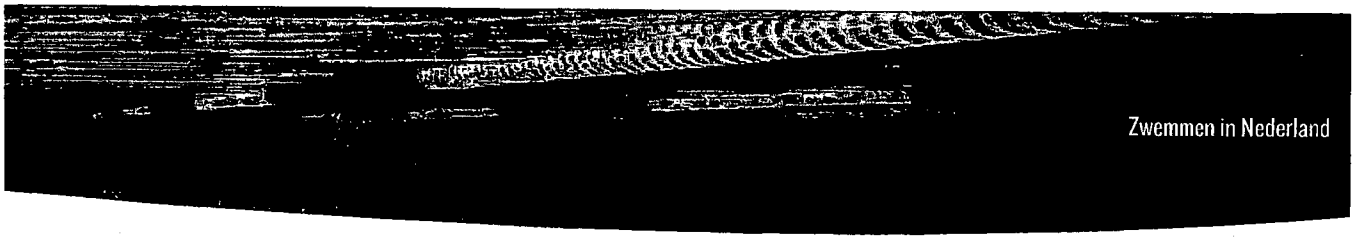

# 10

# Beleid, eigendom, beheer en exploitatie

» Sven Bakker (Mulier Instituut)

» Harold van der Werff (Mulier Instituut)

Er zijn in Nederland 1.537 zwembaden, waarvan 691 openbare zwembaden, en het is een hele klus om deze allemaal te beheren en te onderhouden. Veel partijen zijn hierbij betrokken. Denk bijvoorbeeld aan recreatieparken en campings die hun zwembaden zelf in eigendom hebben (en onderhouden). Ook gemeenten spelen een belangrijke rol in het draaiende houden van zwembaden. Veel zwembaden zijn in handen van gemeenten. Niet zelden zorgt de gemeente ook zelf voor het onderhoud en voor de exploitatie. Die rol kan en wordt in de praktijk ook vaak vervuld door bedrijven. Hier gaat het om commerciële exploitanten die zwembaden in eigendom hebben of gemeentelijk zwembaden exploiteren voor gemeenten. Commerciële exploitanten van openbare zwembaden ontvangen van de gemeente doorgaans een exploitatiesubsidie. Hun winst halen ze uit een combinatie van de gemeentelijke exploitatiesubsidie en inkomsten die ze genereren uit het zwembadbezoek.

In dit hoofdstuk nemen we een kijkje in de organisatie van de zwembaden: Welke partijen zijn in welke mate betrokken bij het eigendom en wie zijn in welke mate verantwoordelijk voor de exploitatie? We kijken naar de prijsstelling van zwembaden, de economische huishouding en de werkgelegenheid. Daarnaast wordt ingegaan op de rol van gemeenten richting zwembaden en, wanneer de gemeente een rol speelt, of en zo ja hoe deze relatie onder druk komt te staan vanwege de economische crisis. Tot slot kijken we naar de waarde die de burger hecht aan zwembaden.

## 10.1 Exploitatie en eigendom

Bij het eigendom van zwembaden gaat het erom wie eigenaar is van de accommodatie. Het eigendom van een zwembad gaat gepaard met de exploitatie van een zwembad. De partij die verantwoordelijk is voor de exploitatie van een zwembad kan dezelfde partij zijn die het eigendom in handen heeft, maar dat hoeft niet. Zo komt het, bijvoorbeeld, vaak voor dat een gemeente eigenaar is van een zwembad en dat een commerciële partij de zwemaccommodatie exploiteert.

### 10.1.1 Exploitatie

Bij de exploitatie van een zwemaccommodatie kunnen grofweg twee partijen worden onderscheiden: een gemeentelijke en particuliere exploitant. De cijfers van het

CBS over de verhouding tussen gemeentelijke en particuliere exploitatie gaan terug tot 1988. Onder particuliere exploitanten van zwembaden verstaat het CBS alle niet-gemeentelijke exploitanten, zoals bv's en nv's maar ook stichtingen, verenigingen, vof's , et cetera.[1] De meest actuele cijfers zijn over het jaar 2009. In 1988 was 36 procent van de zwembaden in Nederland particulier geëxploiteerd. Dit was in 2009 toegenomen tot 68 procent van de zwembaden die particulier zijn geëxploiteerd (tabel 10.1). Er is een duidelijke trend zichtbaar waarbij openbare zwembaden steeds meer door particulieren worden geëxploiteerd.

**Tabel 10.1 Type exploitant van openbare zwembaden, in procenten.**

| | 1988 | 1991 | 1994 | 1997 | 2000 | 2003 | 2006 | 2009 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Gemeente | 64 | 61 | 55 | 45 | 42 | 36 | 37 | 32 |
| Particulier | 36 | 39 | 45 | 55 | 58 | 64 | 63 | 68 |

Bron: StatLine CBS (2013).

Ook de *Zwemmonitor 2012* geeft aan dat 68 procent van de openbare zwembaden particulier en 32 procent gemeentelijk worden geëxploiteerd. Daarnaast onderscheidt de *Zwemmonitor* diverse vormen van particuliere exploitanten. 28 procent van de openbare zwembaden in Nederland wordt geëxploiteerd door een bv (figuur 10.1). Ook een stichtingsvorm wordt met 26 procent vaak gehanteerd in de exploitatie van openbare zwembaden. Andere vormen van particuliere exploitatie zijn een nv (6%), een eenmanszaak, vof of cv (2%), een vereniging (2%) en participanten (2%). In de overige 2 procent van de gevallen komt een andere exploitatievorm voor.

Particuliere exploitanten kunnen zich hebben aangesloten bij een exploitantenmaatschappij. Dat hoeft uiteraard niet. Een exploitant is daarin vrij om te kiezen. De grootste en meest bekende exploitantenmaatschappijen bij zwembaden zijn Cone-Group BV, Laco International, Optisport en Sportfondsen Nederland B.V.

### 10.1.2 Eigendom

Qua eigendom van de openbare zwembaden in Nederland spelen met name gemeenten een grote rol. Drie kwart van de openbare zwembaden is eigendom van de gemeente (figuur 10.2). Daarnaast is 12 procent van de openbare zwembaden eigendom van een besloten vennootschap (bv) en is 11 procent in handen van een stichting. Naamloze vennootschappen (nv)(2%), een eenmanszaak, vennootschap onder firma (vof) of commanditaire vennootschap (cv)(1%), participanten (1%) en verenigingen (0%) spelen nauwelijks een rol qua eigendom van zwembaden. 1 procent heeft een andere eigendomsvorm.

**Figuur 10.1 Verdeling exploitatievormen van zwembaden, in procenten.**

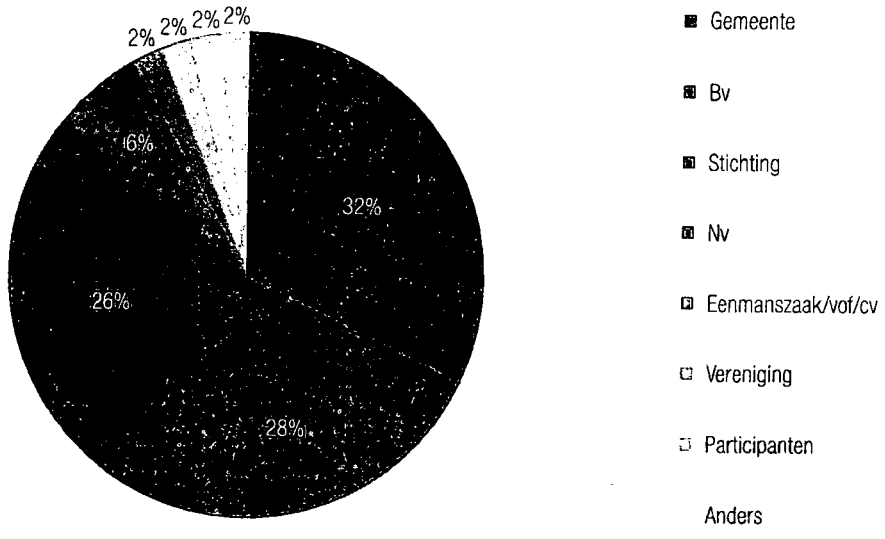


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

**Figuur 10.2 Verdeling eigendomsvormen van zwembaden, in procenten.**

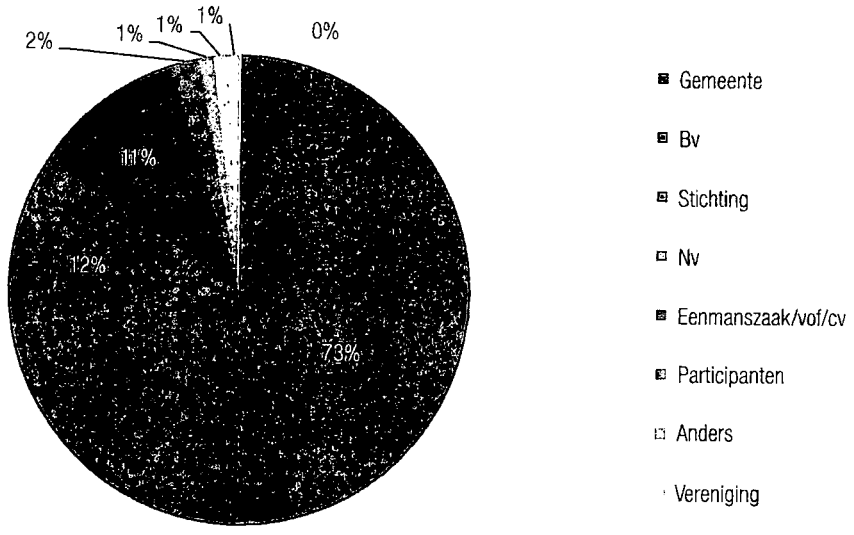


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

Zwembaden die in eigendom zijn van de gemeente, worden in lang niet alle gevallen ook geëxploiteerd door de gemeente. De exploitatie van gemeentelijke zwembaden valt voor 44 procent in handen van de gemeente zelf (tabel 10.2). Een kwart van de gemeentelijke zwembaden wordt geëxploiteerd door een stichting en nog een kwart door een bv. Ook andere, kleinere exploitatievormen komen voor bij gemeentelijk eigendom van een zwembad, zoals een nv (7%), vereniging (3%), participanten (2%) en een eenmanszaak, vof of cv (1%). Wanneer een zwembad eigendom is van een bv, valt de exploitatie in vrijwel alle gevallen ook in handen van de bv. Datzelfde geldt voor zwembaden in eigendom van een stichting. Deze worden vaak ook door stichtingen geëxploiteerd.

**Tabel 10.2 Verdeling van exploitatievormen over drie eigendomsvormen gemeente, bv en stichting, in procenten.**

| | Eigendom | | |
|---|---|---|---|
| | Gemeente | Bv | Stichting |
| Exploitatie | | | |
| Gemeente | 44 | 2 | 4 |
| Bv | 24 | 92 | 7 |
| Stichting | 25 | 3 | 89 |
| Nv | 7 | 0 | 0 |
| Eenmanszaak/vof/cv | 1 | 0 | 0 |
| Vereniging | 3 | 0 | 0 |
| Participanten | 2 | 3 | 0 |
| Totaal | 100 | 100 | 100 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

## 10.2 Toegangsprijzen

Een kaartje voor het zwemmen in een openbaar zwembad varieerde in 2011/2012 doorgaans van drie tot en met vijf euro. 85 procent van de prijskaartjes zonder korting valt in deze prijsrange. Het goedkoopste kaartje was 1,90 euro en het duurste vijftien euro. Dat is dan ook wel het verschil tussen aan de ene kant een standaard overdekt of openluchtzwembad en aan de andere kant een zwembad met recreatieve voorzieningen waarvoor op de Nederlandse televisie reclame wordt gemaakt.

Bij de helft van de zwembaden zijn de entreekaarten voor kinderen lager dan het basistarief dat voor volwassen geldt (figuur 10.3). Senioren krijgen bij 41 procent van de zwembaden korting op het basistarief.[2]

**Figuur 10.3 Entreeprijzen van openbare zwembaden, in procenten.**

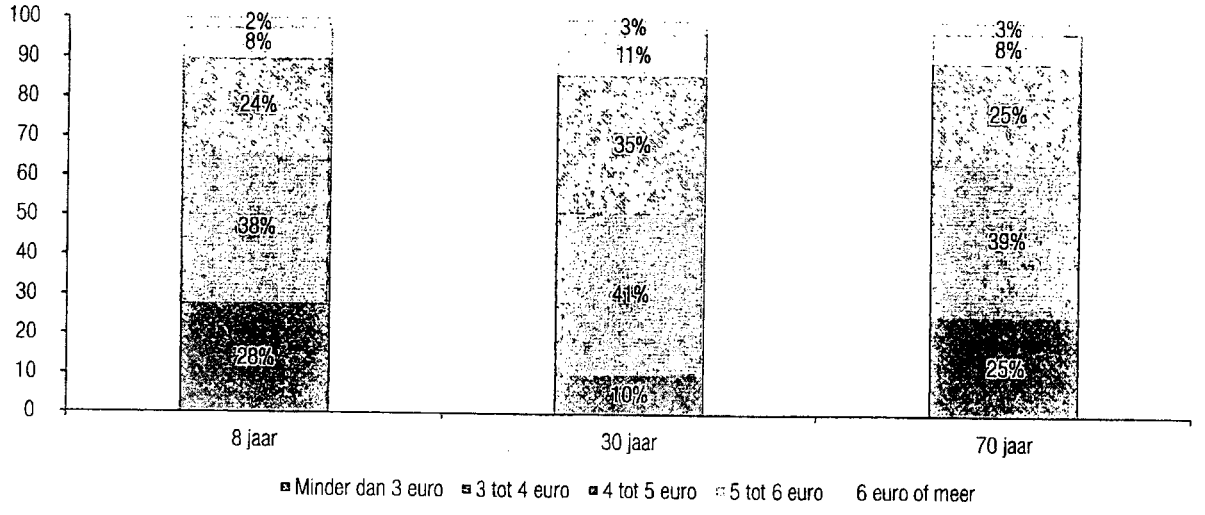


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

De entreeprijzen van de gemeentelijke zwembaden staan niet in verhouding tot de kosten van de zwembaden. Als met name openbare zwembaden kostendekkende prijzen zouden rekenen, zouden de entreeprijzen bij die baden zeer sterk stijgen. Entreeprijzen worden kunstmatig laag gehouden. Eenzelfde situatie doet zich voor bij theaterbezoek: niet alle kosten van het theater worden doorgerekend naar de entreeprijs en worden deels vergoed door subsidies en bijdragen vanuit de overheid.

### 10.2.1 Prijs-kwaliteitverhouding

Ondanks de flinke subsidiëring van het zwembadbezoek, vindt de helft van de Nederlanders die het zwembad bezoeken de prijs-kwaliteitverhouding passend (figuur 10.4). Bijna evenveel mensen vinden de prijs te hoog en slechts een enkeling vindt het bezoek goedkoop. Bezoekers die komen voor een begeleide zwemactiviteit of voor doelgroepzwemmen, oordelen vergelijkbaar over de prijs-kwaliteitverhouding bij hun bezoek.

Het is opmerkelijk dat de huidige toegangsprijzen bij de zwembaden door veel mensen worden ervaren als te hoog, aangezien mensen voor vrijetijdsactiviteiten zoals bioscoopbezoek, lasergamen en uit eten gaan, bereid zijn aanzienlijk meer te betalen. Mogelijk is men in Nederland zo aan de lage gesubsidieerde prijzen gewend geraakt, dat de huidige prijsstelling als normaal en vanzelfsprekend wordt gezien. Of

**Figuur 10.4 Ervaren prijs-kwaliteitverhouding bij een bezoek aan het zwembaden, in procenten.**

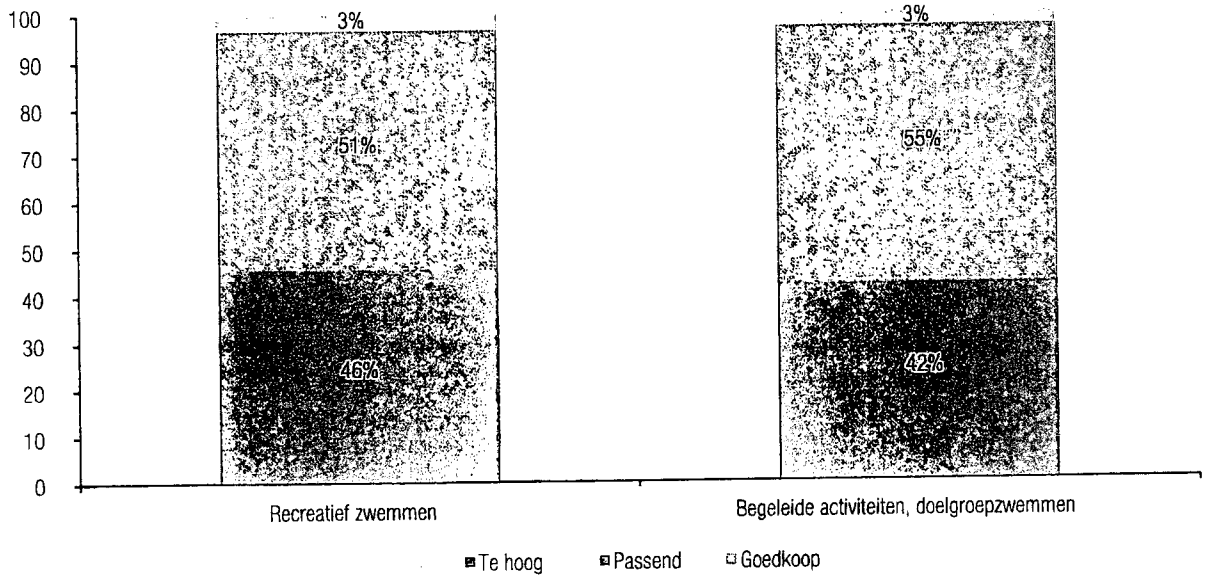


Bron: Nationaal Sportonderzoek 2010, tussenmeting.

zou de beleving van de andere activiteiten zo veel positiever zijn dat men daarom ook bereid is voor die activiteiten meer geld neer te tellen?

## 10.3 Inkomsten en uitgaven

Nederland heeft ruim 12.000 sportaccommodaties (Hoekman et al., 2013). Hierbij kan worden gedacht aan tennisparken, gymzalen, voetbalparken, zwembaden en nog veel meer van dergelijke accommodaties. Deze sportaccommodaties spelen een centrale rol in de Nederlandse sportwereld. Gemeenten zijn de grote financiers van sportaccommodaties in Nederland.

Het totale sportbudget van gemeenten bedroeg in 2010 1,5 miljard euro. Dit was het bedrag dat gemeenten in totaal in 2010 aan sport uitgaven. Van het sportbudget van gemeenten ging zo'n 84 procent op aan de bouw, het beheer en de exploitatie van sportaccommodaties. Dit betekent dat de bouw, het beheer en exploitatie van sportaccommodaties goed waren voor een gemeentelijke kostenpost van zo'n 1,3 miljard euro (in 2010 - CBS StatLine, 2013).

## Effecten van commerciële exploitatie

In het wetenschappelijke tijdschrift *Vrijetijdstudies* verscheen dit jaar een artikel over de exploitatieverschillen van zwembaden in Nederland (Bakker 2013).

Zoals we eerder in dit hoofdstuk hebben kunnen zien, kunnen gemeenten zowel eigenaar als beheerder zijn van een zwembad. Gemeenten kiezen er steeds vaker voor de exploitatie van een zwembad uit te besteden aan een commerciële exploitant. De vraag die zich daarmee voordoet is wat hiervan de betekenis is voor de eindgebruiker. Dit is onderzocht voor zowel de prijsstelling van de zwembaden als voor de gebruiker (tevredenheid en beleving).

### Toegangskaartje duurder bij de 'commerciëlen'

Het blijkt dat wanneer een zwembad wordt geëxploiteerd door een commerciële partij, het toegangskaartje significant duurder is dan wanneer een zwembad door de gemeente wordt geëxploiteerd. In kleine gemeenten met minder dan 30.000 inwoners zijn volwassenen van dertig jaar 43 eurocent duurder uit bij commercieel geëxploiteerde zwembaden ten opzichte van gemeentelijke zwembaden. Volwassenen van zeventig jaar zijn 48 eurocent duurder uit. In grote gemeenten met meer dan 40.000 inwoners zijn kinderen van acht jaar 70 eurocent goedkoper uit bij gemeentelijke zwembaden dan bij commercieel geëxploiteerde zwembaden. Volwassenen van zeventig jaar zijn 65 eurocent goedkoper uit.

### Geen hogere tevredenheid bij de 'commerciëlen'

Als commercieel geëxploiteerde zwembaden duurder zijn dan gemeentelijk geëxploiteerde zwembaden, wat krijgt de gebruiker van het zwembad daar dan voor terug? Het blijkt niet zo te zijn dat wanneer een hogere toegangsprijs wordt betaald bij een commercieel zwembad, de zwembadbezoeker er ten opzichte van een gemeentelijk zwembad – wat betreft de ervaren tevredenheid – op vooruit gaat. In de tevredenheid en beleving van de bezoekers van gemeentelijke en commerciële zwembaden doen zich geen significante verschillen voor. Oftewel, ondanks dat men voor het bezoek aan commerciële zwembaden meer betaalt, is men in het algemeen niet meer tevreden. Ook is men niet meer tevreden over de kwaliteit van de faciliteiten, de hygiëne en het zwembadpersoneel.

### Discussie

De discussie doet zich voor of de gemeente, en daardoor de burger via belastingafdrachten, goedkoper of duurder uit is door de exploitatie van een zwembad uit te besteden aan een particuliere exploitant. De vraag hierbij is of de exploitatiesubsidie die wordt uitgekeerd aan de exploitant een hoger of lager bedrag is dan het totaal aan uitgaven wanneer de gemeente zelf het zwembad zou exploiteren. Hier is meer onderzoek naar nodig.

Wanneer de situatie zich voordoet dat de exploitatiesubsidie hoger is dan wanneer een gemeente zelf het zwembad zou exploiteren, en de exploitant van een zwembad een hogere toegangsprijs vraagt, is de burger zowel qua toegangsprijs als qua gemeentelijke belastingen duur uit. Deze discussie is momenteel erg actueel en regelmatig onderwerp van gesprek in de zwembadwereld.

Openbare zwembaden vormen voor gemeenten een significante kostenpost. We hebben eerder kunnen zien dat het beheer (27%), maar met name de exploitatie (68%) van openbare zwembaden vaak door een andere partij dan de gemeente wordt gedaan. Er is dan een private partij (veelal ondernemer) die het zwembad exploiteert en daar winst en/of andere maatschappelijke doelen mee probeert te realiseren. Gemeenten laten, financieel gezien, om diverse redenen zwembaden vrijwel nooit volledig los.

Het totaal van 1,3 miljard euro aan uitgaven van gemeenten richting sportaccommodaties bestaat voor een deel uit de geldstroom tussen gemeenten en exploitanten. In 2009 ontvingen particuliere exploitanten van zwembaden 181 miljoen euro aan (gemeentelijke) subsidies en bijdragen (tabel 10.3). Dit komt neer op een aandeel van 14 procent van het gemeentelijk budget voor sportaccommodaties en zo'n 12 procent van het totaal aan gemeentelijk budget voor sport.

Er is in tabel 10.3 een duidelijke trend te zien dat de hoogte van subsidies en bijdragen richting zwembadexploitanten vanaf 1988 elke drie jaar toeneemt (Goossens, 2008). In 1988 was dit bedrag nog 25 miljoen euro en in 2009 was dit toegenomen tot 181 miljoen euro. In de laatste drie jaar, tussen 2006 en 2009, was er een toename van 27 procent.

**Tabel 10.3 Totaal baten en lasten per jaar van particuliere exploitanten van zwembaden (in miljoenen euro's).**

| | 1988 | 1991 | 1994 | 1997 | 2000 | 2003 | 2006 | 2009 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Entree- en lesgelden | 44 | 56 | 81 | 110 | 151 | 203 | 218 | 287 |
| Subsidies en bijdragen | 25 | 34 | 40 | 70 | 95 | 131 | 143 | 181 |
| Sponsor- en reclamegelden | 0 | 0 | 0 | 0 | 1 | 1 | 1 | 1 |
| Overige baten | 4 | 8 | 15 | 32 | 28 | 35 | 40 | 55 |
| Totaal baten | 73 | 99 | 137 | 213 | 275 | 370 | 402 | 524 |
| Lonen en sociale lasten | 32 | 42 | 59 | 84 | 117 | 158 | 158 | 215 |
| Personeel niet in loondienst | 1 | 1 | 2 | 3 | 6 | 10 | 15 | 11 |
| Huisvestingskosten | 16 | 22 | 30 | 44 | 61 | 81 | 91 | 121 |
| Onderhoud en schoonmaak | 7 | 9 | 13 | 15 | 21 | 33 | 38 | 52 |
| Kapitaallasten | 11 | 14 | 15 | 23 | 26 | 27 | 27 | 31 |
| Overige lasten | 10 | 15 | 21 | 42 | 41 | 54 | 60 | 86 |
| Totaal lasten | 78 | 102 | 141 | 212 | 273 | 364 | 390 | 515 |

Bronnen: Goossens (2008); StatLine CBS (2013).

De reden van de stijging in subsidies en bijdragen vanaf 1988 zit met name in een toename van het aantal particuliere exploitanten van zwembaden in deze periode. Eerder in dit hoofdstuk was te lezen dat het aandeel particulier geëxploiteerde openbare zwembaden in 1988 36 procent bedroeg en dat dit in 2009 was toegenomen tot 68 procent.

Hoewel er een stijging plaatsvindt in subsidies en bijdragen van gemeenten richting particuliere exploitanten, is er geen stijging waarneembaar in het aandeel van deze subsidies en bijdragen in het totaal aan baten. Exploitanten van zwembaden zijn voor ongeveer een derde van hun inkomsten afhankelijk van gemeentelijke bijdragen, en in 2009 was dat weinig anders dan in 1988.

De subsidies en bijdragen vanuit de gemeente vormen niet het totaal aan uitgaven van gemeenten aan openbare zwembaden. Gemeenten beheren/exploiteren ook zelf zwembaden. Ervan uitgaande dat een openbaar zwembad dat door de gemeente wordt geëxploiteerd de gemeente evenveel kost als de uitgaven aan subsidies en bijdragen aan een particulier geëxploiteerd zwembad, kan een aanname worden gedaan. Namelijk dat de 181 miljoen euro aan bijdragen aan particuliere exploitanten ook 68 procent vormt van de totale gemeentelijke uitgaven aan zwembaden. Het volledige kostenplaatje van zwembaden voor gemeenten zou in dit geval neerkomen op zo'n 270 miljoen euro. Dit bedrag vertegenwoordigt 21 procent van het gemeentelijk budget voor sportaccommodaties en 18 procent van het totale gemeentelijke sportbudget.[3]

## 10.4 Werkgelegenheid

Met 1.537 zwembaden in Nederland, waarvan er 691 openbaar toegankelijk zijn, nemen zwembaden een niet te missen plaats in in het gemeentelijke sport(accommodatie)-beleid. Zwembaden zijn daarmee ook een belangrijke bron van werkgelegenheid in de sportsector. Gemiddeld zijn er in een openbaar zwembad 22 personen actief (bij een semiopenbaar zwembad zeven, bij een besloten zwembad vier – tabel 10.4). Betaalde medewerkers vormen de overgrote meerderheid. De lage deeltijdfactor geeft aan dat veel medewerkers bij zwembaden een parttime baan hebben. Trendmatige cijfers van het CBS geven aan dat die deeltijdfactor zich op lange termijn ook niet gunstig ontwikkelt[4] (geredeneerd vanuit het perspectief van de werknemer).

Met deze gemiddelden en het aantal zwembaden naar soort kan een schatting worden gemaakt van het aantal personen dat bij zwembaden werkzaam is. Daaruit volgt dat er in Nederland bij de ruim 1.500 zwembaden ongeveer 17.000 betaalde krachten en 1.600 vrijwilligers werken. Dat zijn ongeveer 9.800 fte voor betaalde medewerkers en 750 fte voor vrijwilligers.[5]

**Tabel 10.4 Werkgelegenheid in de zwembadbranche.**

| | | Openbaar | Semiopenbaar | Besloten |
|---|---|---|---|---|
| Betaalde medewerkers | Aantal | 20,0 | 6,4 | 3,4 |
| | Fte's | 11,1 | 4,2 | 2,2 |
| | Deeltijdfactor | 55% | 66% | 65% |
| Vrijwilligers | Aantal | 1,6 | 0,4 | 0,7 |
| | Fte's | 0,7 | 0,2 | 0,3 |
| | Deeltijdfactor | 46% | 57% | 48% |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

## 10.5 Relatie met de gemeente

### 10.5.1 Samenwerking met de gemeente

Hoewel zwembaden op de financiële begroting drukken van gemeenten, zien gemeenten in dat de bevolking een goed zwembad op prijs stelt. Samenwerking tussen gemeenten en zwembaden is cruciaal om de bevolking op een zo goed mogelijke

**Figuur 10.5 Stelling: Ik ben tevreden over de samenwerking met de gemeente, in procenten.**

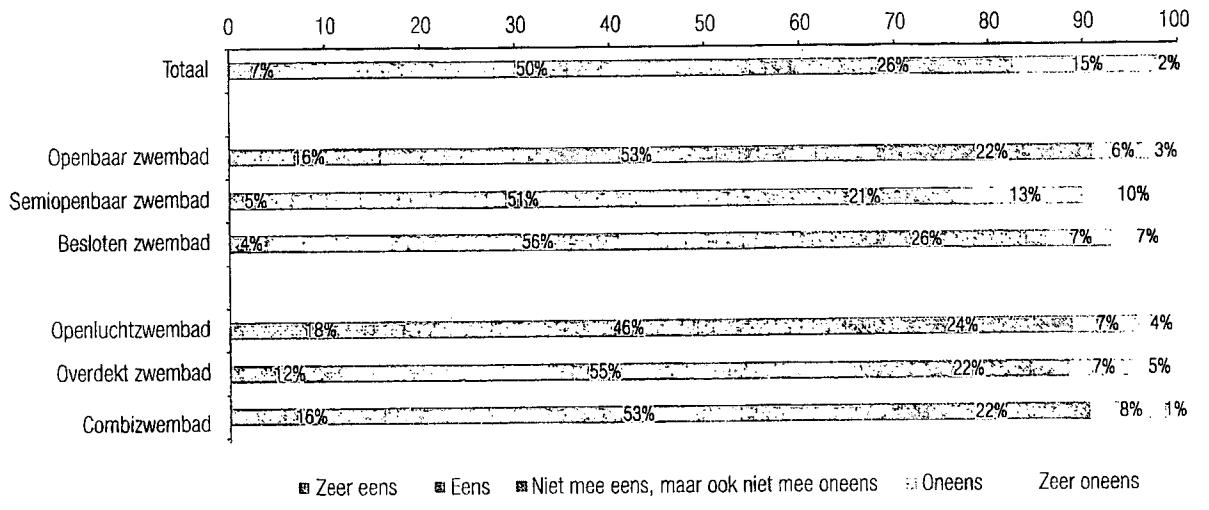


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

manier van hun voorziening gebruik te laten maken. Het is daarom goed te constateren dat een meerderheid van de zwembaden tevreden is over de samenwerking met de gemeente (figuur 10.5). Ongeveer een kwart van de zwembaden is niet tevreden, maar ook niet ontevreden over de samenwerking met de gemeente. 17 procent is ontevreden over deze samenwerking. Openbare zwembaden zijn wat meer tevreden over de samenwerking met de gemeente (69%) dan semiopenbare zwembaden (56%) en besloten zwembaden (60%). Er zit weinig verschil in openlucht-, overdekte en combizwembaden.

### 10.5.2 Bezuinigingen?

Met zowel gemeentelijke beheerders van zwembaden, commerciële exploitanten en diverse andere vormen van beheer en exploitatie, is de markt van zwembaden geen eenvoudige. Het is een markt die nooit stilstaat, zeker gezien de toename aan particuliere exploitanten van zwembaden. Aan beheerders en exploitanten de taak om, al dan niet in samenspraak met de gemeente, een degelijk beleid te voeren om zwembaden op zowel de korte als lange termijn levensvatbaar te houden.

**Figuur 10.6 Stelling: Ik vrees op korte termijn bezuinigingen door de gemeente, in procenten.**

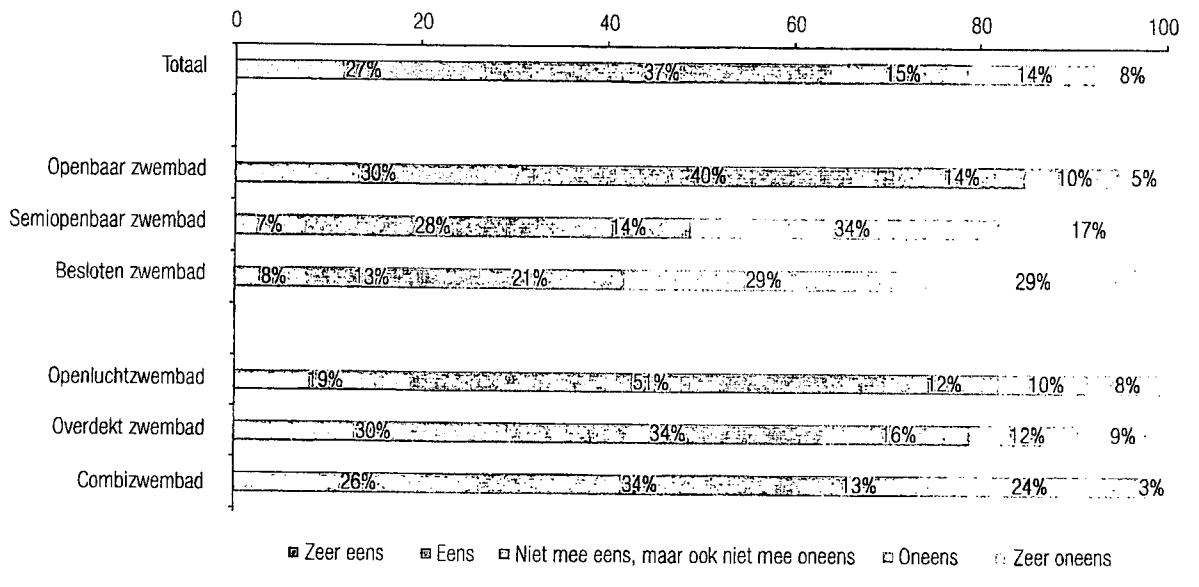


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

In huidige tijden van economische crisis zijn bezuinigingen door de gemeente een actueel onderwerp binnen de beleidsvoering van zwembaden en kan het voor zwembaden financieel aanpoten zijn. Niet alleen kunnen directe inkomsten die worden gegenereerd uit bezoekers en verenigingen teruglopen, maar door bezuinigingen bij gemeenten kan de subsidiestroom vanuit de gemeente richting het zwembad worden teruggebracht. Ongeveer twee derde van de zwembaden in Nederland vreesde in 2010 op korte termijn voor bezuinigingen door de gemeente (figuur 10.6). Het zijn met name de openbare zwembaden (70%) die op korte termijn vrezen voor bezuinigingen door de gemeente.

De vrees voor bezuinigingen door de gemeente lijkt gegrond, want de economische crisis werkt duidelijk door op het gemeentelijk sportbudget. 93 procent van de gemeenten heeft al bezuinigd op sport of verwacht dit te gaan doen (Hoekman, 2013). Een van de bezuinigingen is het verlagen van subsidies en het verhogen van de tarieven voor sportaccommodaties. Toch wordt sport niet zwaarder getroffen dan andere terreinen, maar eerder juist ontzien.

### 10.5.3 Vrees voor sluiting

Terughoudende consumenten (bezoekers en verenigingen) en bezuinigingen van gemeenten op subsidies aan de zwembaden zouden tot problemen kunnen leiden bij het rondkrijgen van de begroting. Een niet-sluitende begroting over een langere periode van tijd is voor geen enkel bedrijf en geen enkele organisatie haalbaar en dus ook niet voor zwembaden. Het zou uiteindelijk zelfs tot sluiting kunnen leiden.

De overgrote meerderheid van de zwembaden in Nederland geeft echter aan dat hun zwembad niet met sluiting wordt bedreigd (figuur 10.7). 12 procent van de zwembaden geeft aan wel met sluiting te worden bedreigd. Procentueel lijkt dit wellicht niet veel, maar in absolute aantallen gaat het hier om 12 procent van 1.537 zwembaden. Dit zijn meer dan 180 zwembaden die met sluiting worden bedreigd. De vraag is in hoeverre de inschatting van de beheerders van de zwembaden (die hebben gereageerd op de stelling) overeenkomt met de werkelijkheid. Desalniettemin zijn 180 zwembaden die met sluiting worden bedreigd een reden om de noodklok te luiden.

Ter vergelijking: de laatste keer dat een landelijke telling van zwembaden plaatsvond van zwembaden kwam het NRIT (2002) uit op 1.593 zwembaden. De *Zwemmonitor* (2012) komt uit op 1.537 zwembaden. Dit zou kunnen duiden op sluiting van zwembaden in de tien tussenliggende jaren.

14 procent van de openbare zwembaden wordt met sluiting bedreigd, ten opzichte van 9 procent van de semiopenbare en 8 procent van de besloten zwembaden. In absolute aantallen gaat het bij de openbare zwembaden om 14 procent van de

**Figuur 10.7 Vrees voor sluiting onder zwembaden, in procenten.**

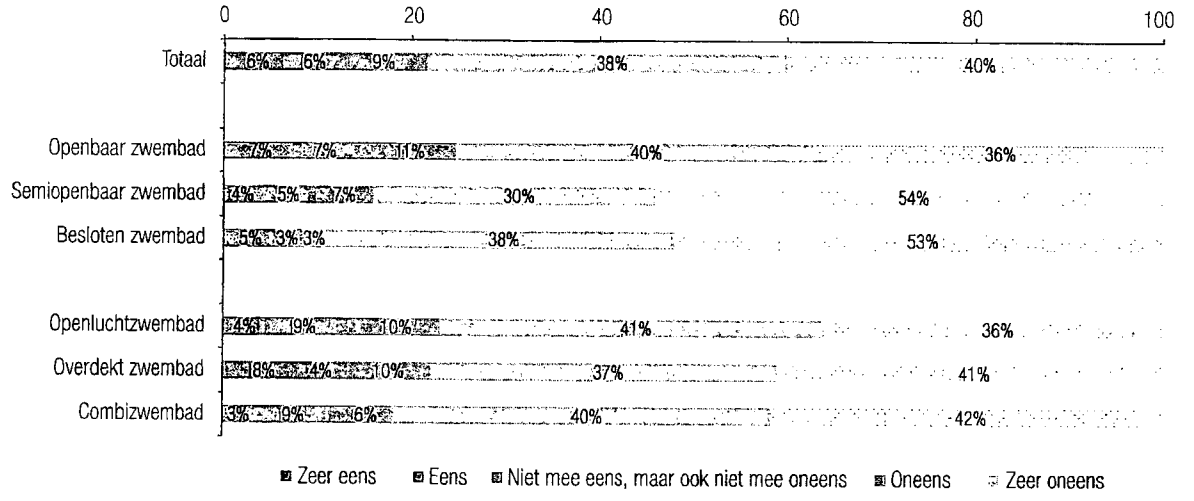


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

691 openbare zwembaden in Nederland. Dit betekent dat bijna honderd openbare zwembaden met sluiting worden bedreigd. Openlucht-, overdekte en combizwembaden worden in gelijke mate met sluiting bedreigd.

## 10.6 Belang van zwembaden volgens burgers

Dat zwembaden het vanwege de economische crisis niet eenvoudig hebben, blijkt wel uit de vorige paragraaf. Voor burgers echter vormt 'het zwembad' een belangrijke gemeentelijke voorziening. Vrijwel alle Nederlanders (93%) zijn van mening dat een zwembad een basisvoorziening zou moeten zijn in een gemeente (figuur 10.8). Hoe hoger de leeftijd, hoe sterker dat wordt onderschreven.

Het belang dat burgers toekennen aan het zwembad komt eveneens naar voren als inwoners gevraagd wordt om gemeentelijke voorzieningen te ordenen naar het belang dat ze daaraan toekennen. In die ordening plaatsen de meeste burgers het zwembad bovenaan, op de voet gevolgd door de bibliotheek en met enige afstand het stadspark, enkele culturele voorzieningen en andere voorzieningen (figuur 10.9).

Het belang dat men aan zwembaden toekent, neemt af naarmate men ouder is. Van de personen tot en met twintig jaar vindt net wat meer dan de helft (52%) een zwembad

**Figuur 10.8 Mate waarin Nederlanders (11-80 jaar) vinden dat het zwembad een basisvoorziening in een gemeente moet zijn (percentage 'ja').**

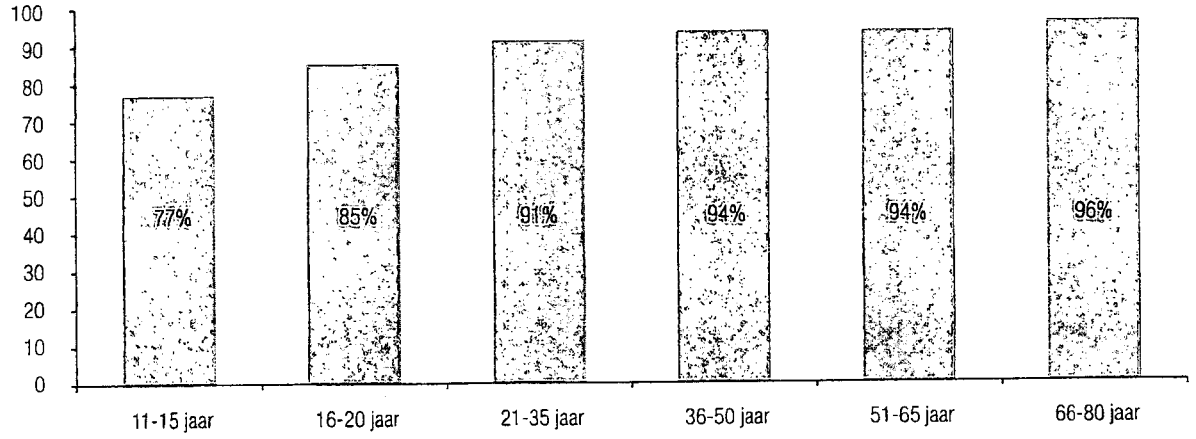


Bron: Nationaal Sportonderzoek 2010.

**Figuur 10.9 Het belang van tien door gemeenten ondersteunde voorzieningen, personen van 15-80 jaar (maximaal drie antwoorden gegeven; percentage 'ja').**

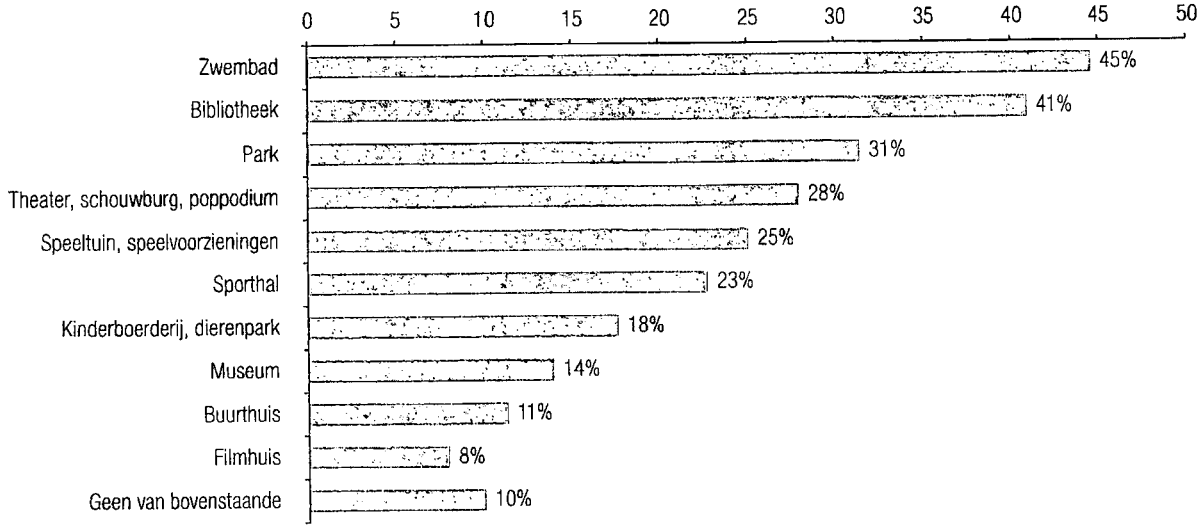


Bron: Nationaal Sportonderzoek 2013, lentemeting.

horen tot de drie belangrijkste voorzieningen die een gemeente ondersteunt. Van de oudste groep van 66-80 jaar ziet een derde (34%) een zwembad als een van de drie belangrijkste voorzieningen. Mannen en vrouwen hechten evenveel waarde aan zwembaden.

## 10.7 Conclusie

Zwembaden vervullen een spilfunctie in een gemeente. Gemeenten hebben ongeveer drie kwart van de openbare zwembaden in eigendom. Het andere kwart van de openbare zwembaden is eigendom van particuliere exploitanten, waarvan de besloten vennootschap (bv) en de stichting de meest voorkomende bedrijfsvormen zijn. Het aandeel particuliere exploitanten van zwembaden is de afgelopen twintig jaar explosief gestegen. Inmiddels wordt ongeveer zeven op de tien openbare zwembaden particulier geëxploiteerd. De rest wordt door de gemeente zelf geëxploiteerd.

Gemiddeld ligt de toegangsprijs voor zwembaden in Nederland tussen de drie en vijf euro. Mede om de exploitatie betaalbaar te houden, hanteren particuliere exploitanten hogere toegangsprijzen dan gemeentelijk beheerde dan wel geëxploiteerde baden.

Gemeenten zijn mede daarom relatief veel geld kwijt aan zwembaden. Enerzijds omdat gemeenten zelf zwembaden beheren en exploiteren en anderzijds omdat zij particuliere exploitanten financieel bijstaan in de exploitatie van zwembaden. De laatste telling laat zien dat particuliere exploitanten van zwembaden jaarlijks 181 miljoen euro aan subsidies en bijdragen ontvangen van gemeenten. Dit is zo'n 12 procent van het totaal aan gemeentelijk budget voor sport. Het volledige kostenplaatje van openbare zwembaden voor gemeenten, wanneer ook de gemeentelijk geëxploiteerde zwembaden worden meegenomen, komt neer op zo'n 270 miljoen euro. Dit is zo'n 18 procent van het totaal aan gemeentelijke budget voor sport.

Tegenover de gemeentelijke kosten voor zwembaden staat de werkgelegenheid die zwembaden opleveren. Gemiddeld werken er in een zwembad 22 personen. Een schatting leert dat er bij de Nederlandse zwembaden 17.000 betaalde krachten en 1.600 vrijwilligers werken.

In huidige tijden van economische crisis is het voor zwembaden aanpoten. Dit komt mede omdat gemeenten met bezuinigingen te maken hebben en zwembaden financiële ondersteuning ontvangen van gemeenten. Bijna twee derde van de zwembaden in Nederland vreest op korte termijn voor bezuinigingen door de gemeente. 12 procent van de zwembaden, of ook wel zo'n 180 van de Nederlandse zwembaden,

zegt zelfs met sluiting te worden bedreigd. Het gaat hierbij om zo'n honderd van de 691 openbare zwembaden die met sluiting worden bedreigd. Burgers geven echter aan veel waarde te hechten aan 'hun' zwembad, meer zelfs dan aan de meeste andere (gemeentelijke) voorzieningen.

## Noten

1. De particuliere exploitanten bestaan uit enerzijds partijen die een of meer zwembaden exploiteren en anderzijds uit partijen die naast een of meer zwembaden ook een of meer andersoortige sportaccommodaties exploiteren. Het totaal van 181 miljoen euro aan subsidie en bijdragen gaat dus niet alleen naar de zwembaden, maar ook naar sporthallen, ijsbanen en dergelijke die worden geëxploiteerd door een partij die ook minimaal één zwembad exploiteert.
2. Er is gekeken naar entreeprijzen voor bezoekers van acht, dertig en zeventig jaar.
3. Vermoedelijk liggen deze percentages nog wat hoger, aangezien particuliere exploitatie van zwembaden doorgaans is opgezet om de gemeente geld te besparen en verwacht mag worden dat de gemeentelijke exploitatie dus gemiddeld duurder uitvalt.
4. In 1988 was die nog 62 procent, tegen 56 procent in 1997 en 47 procent in 2006 (CBS, geciteerd in SCP 2008:185). Vanwege verschillen in definities vallen de CBS-deeltijdfactoren lager uit dan in de *Zwemmonitor*.
5. Het CBS kwam in 2006 uit op 8.320 personen in loondienst bij de privaat geëxploiteerde openbare zwembaden (CBS, geciteerd in SCP 2008:185).

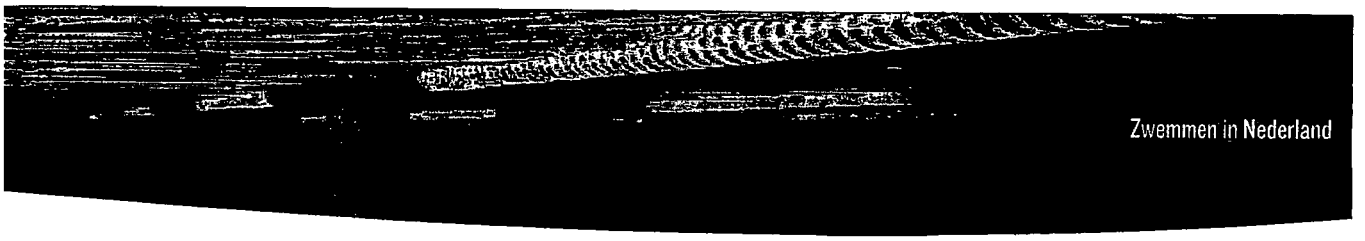

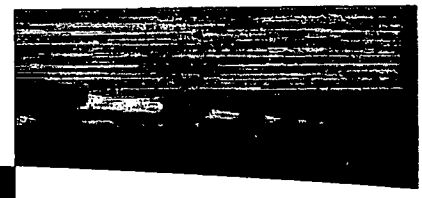

11

# Zwemlesaanbieders

» Harold van der Werff (Mulier Instituut)

In hoofdstuk 3 werd de zwemvaardigheid beschreven aan de hand van onder andere zwemdiploma's, particuliere zwemlessen en schoolzwemmen. Dit hoofdstuk gaat in op de partijen die de zwemlessen verzorgen. Daarbij gaat aandacht uit naar het aantal zwemlesaanbieders, de verschillende typen daarbinnen, hun geografische spreiding over Nederland, de uren dat de lessen worden gegeven, kosten en wachtlijsten.

## 11.1 Aantal zwemlesaanbieders

Er zijn verschillende organisaties die zwemlessen aanbieden. In totaal zijn er ruim 1.200 zwembaden, -scholen en -verenigingen die een erkenning hebben als Erkend Opleidings- en Exameninstituut Nationale Zwemdiploma's. Alleen deze organisatoren mogen opleiden voor de Nationale Zwemdiploma's, waaronder het Zwem-ABC. Bijna veertig van deze zwemlesaanbieders bevinden zich in het buitenland. De erkenning wordt uitgegeven door het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ. Eerder werd gesteld dat 95 procent van de zwemlesaanbieders zwemdiploma's afneemt bij die organisatie, wat betekent dat er in totaal tussen de 1.200 en 1.300 zwemlesaanbieders zijn in Nederland.

In figuur 11.1. is het aantal zwemlesaanbieders per 100 km² weergegeven. Duidelijk is te zien dat er met name in een aantal Randstedelijke gemeenten relatief veel zwemlesaanbieders zijn. In andere delen van Nederland zijn dat er per 100 km² minder.

Het kleurenpalet van figuur 11.2 is bijna het tegenovergestelde van figuur 11.1. In de noordelijke provincies zijn veel gemeenten waar er vijf of meer zwemlesaanbieders zijn per 2.500 kinderen in de leeftijd van vier tot twaalf jaar. Zo gemeten zijn er ook in Limburg relatief veel zwemlesaanbieders.

## 11.2 Type zwemlesaanbieders

Drie kwart van de zwemlesaanbieders is een zwembad dat ook zwemlessen verzorgt en een op de zes is een zwemvereniging (figuur 11.3). (Commerciële) zwemscholen vormen 8 procent van alle zwemlesaanbieders. 4 procent is een andersoortige zwemlesaanbieder, zoals een reddingsbrigade of een zorginstelling voor personen met een beperking.

Figuur 11.1 Aantal zwemlesaanbieders per 100 km².

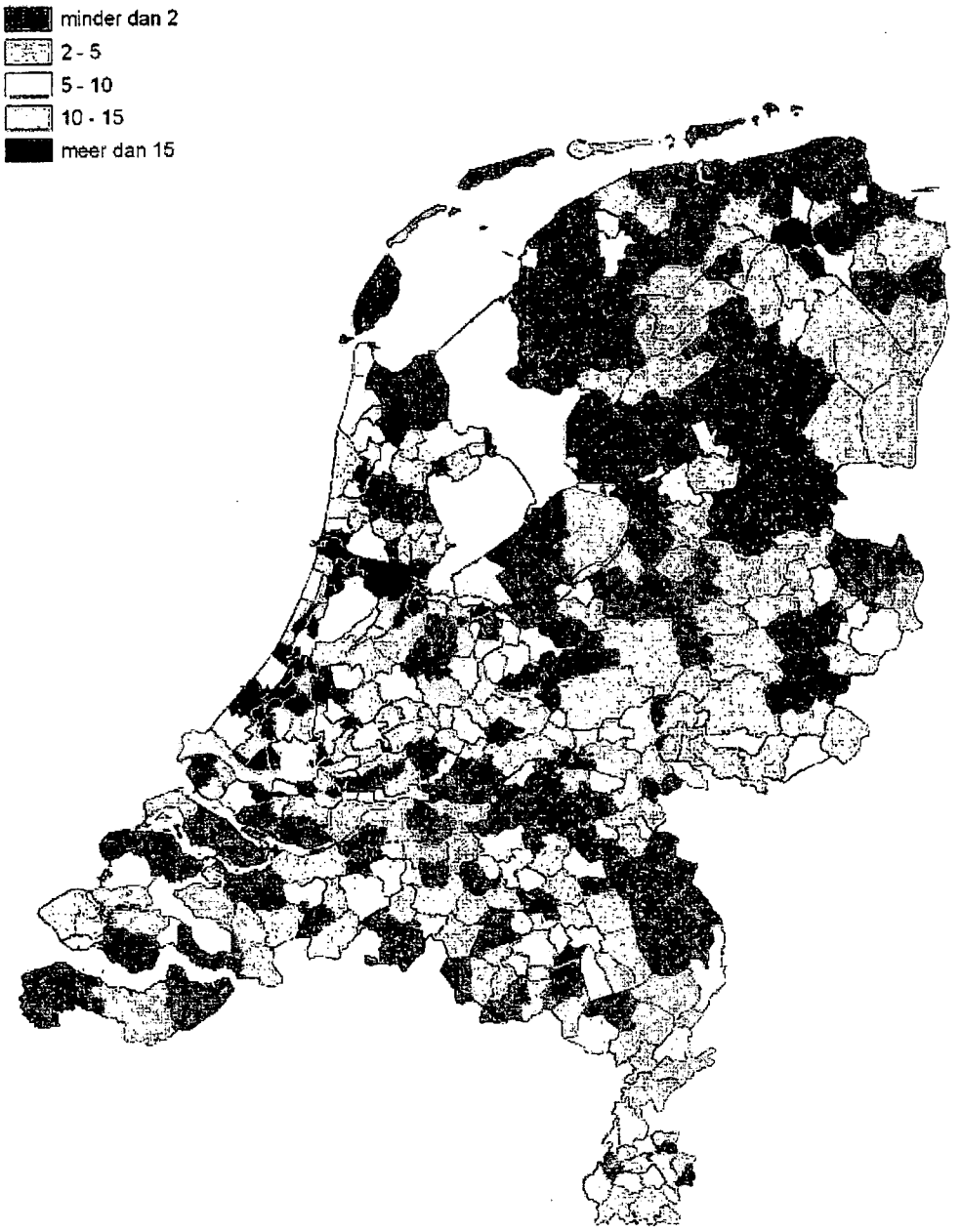


Bron: *Zwemmonitor 2012.*
Kaartvervaardiging & Analyse: Mulier Instituut, 2013

Figuur 11.2 Aantal zwemlesaanbieders per 2.500 kinderen van vier tot twaalf jaar.

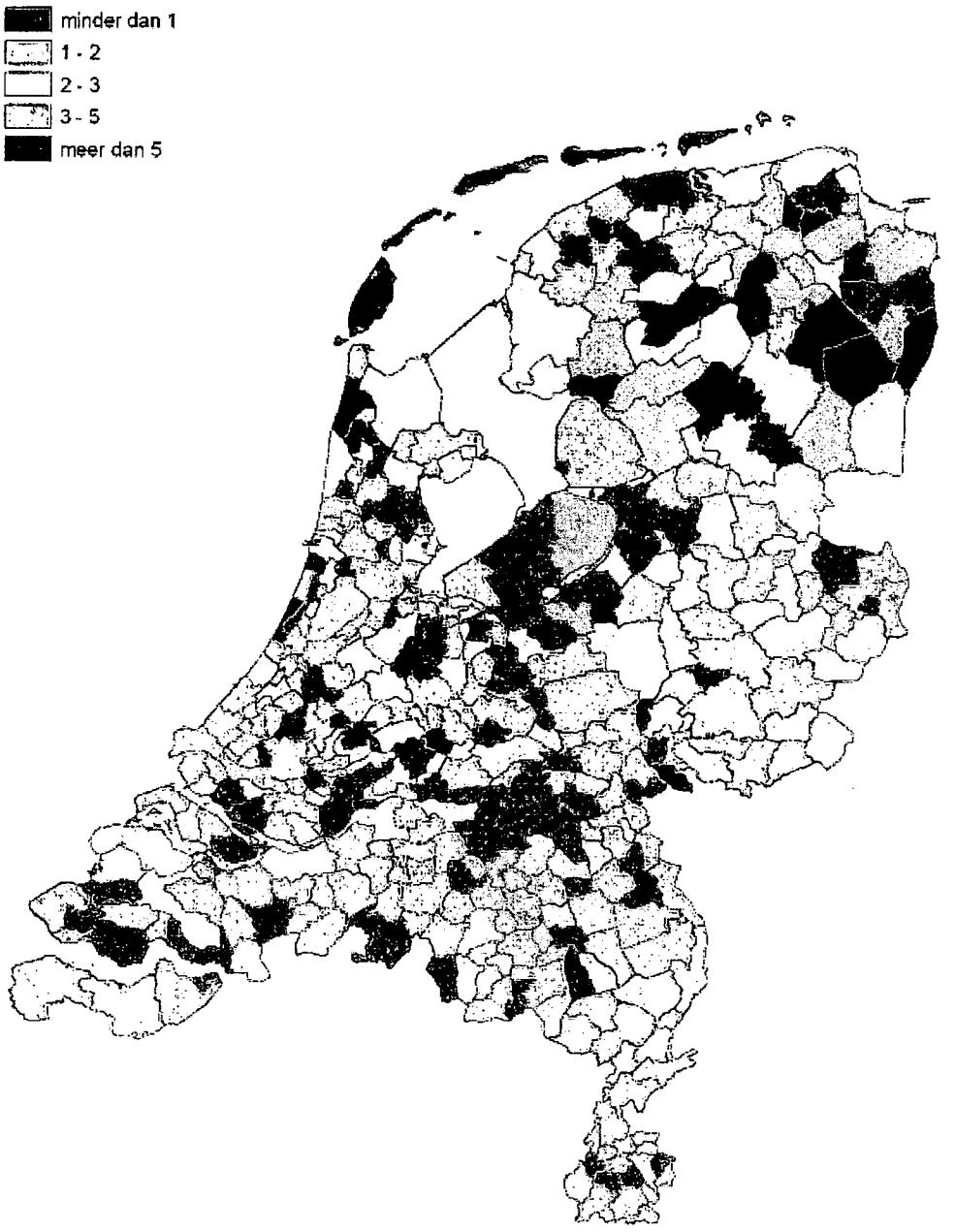


Bron: *Zwemmonitor 2012*.
Kaartvervaardiging & Analyse: Mulier Instituut, 2013

**Figuur 11.3 Soort zwemlesaanbieder, in procenten.**

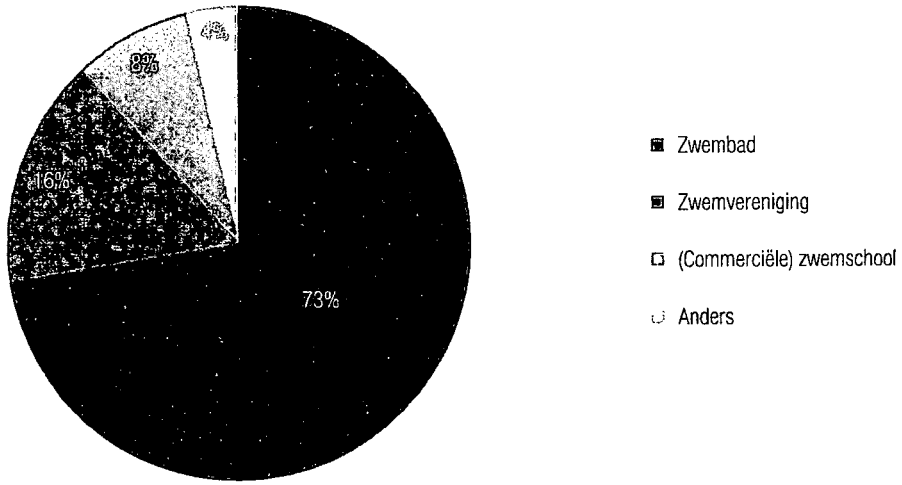


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

## II.3 Aspecten van het zwemles geven

De zwemlesaanbieders geven op verschillende momenten in de week les. Bijna een kwart geeft hooguit twee dagen per week les, een derde doet dat drie tot vijf dagen, ruim een derde zes dagen per week en een klein deel verzorgt elke dag zwemles (figuur 11.4). Zwembaden en (commerciële) zwemlesaanbieders geven gemiddeld ruim vijf dagen in de week les. Zwemverenigingen verzorgen gemiddeld twee tot drie dagen per week zwemlessen.

Als wordt gekeken naar het moment van de dag wanneer de zwemlessen worden gegeven, vallen de namiddagen op doordeweekse dagen in het oog (tabel 11.1). Twee derde van de zwemlesaanbieders geeft dan zwemlessen. Ook op woensdagmiddag zijn er relatief veel zwemlesaanbieders die dan lessen verzorgen. Dit heeft vanzelfsprekend te maken met de (school)tijden van de kinderen die de lessen volgen. De helft van de zwemlesaanbieders geeft lessen op zaterdagochtend.

Net wat meer dan de helft van de (commerciële) zwemscholen heeft een gedifferentieerd aanbod in zwemlessen, bijvoorbeeld ook spoedcursussen (figuur 11.5). Bij zwembaden die zwemlessen verzorgen is dat net iets lager. Van de zwemverenigingen biedt de helft een gedifferentieerd zwemlesaanbod aan.

**Figuur 11.4 Het aantal dagen in de week dat zwemlesaanbieders zwemles geven, in procenten.**

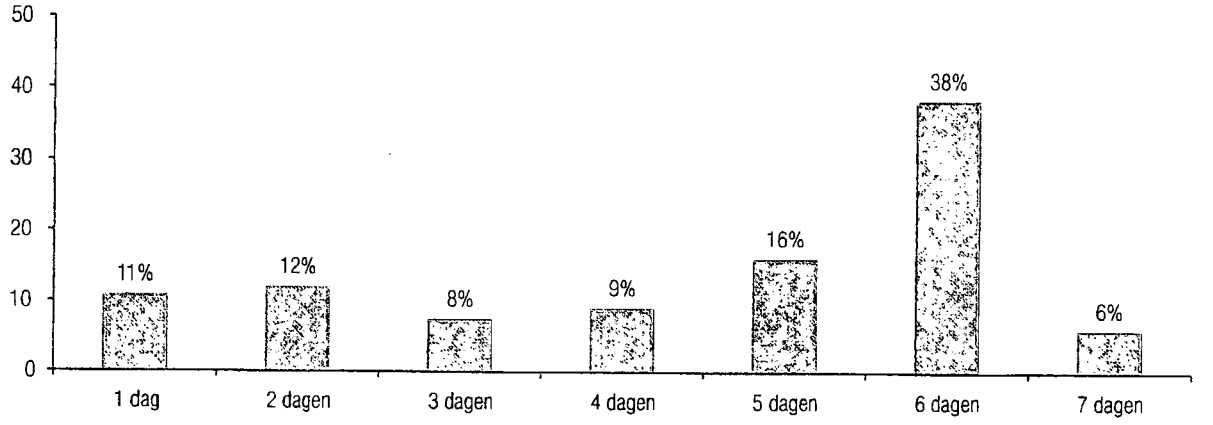


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

**Tabel 11.1 Dagdelen waarop de zwemlesaanbieders zwemles geven, in procenten.**

| | Ma. | Di. | Wo. | Do. | Vr. | Za. | Zo. |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Ochtend (opening tot 12.00u) | 9 | 7 | 8 | 8 | 9 | 52 | 10 |
| Voormiddag (12.00u-15.30u) | 5 | 4 | 34 | 4 | 20 | 20 | 3 |
| Namiddag (15.30u-19.00u) | 68 | 69 | 65 | 68 | 66 | 14 | 3 |
| Avond (vanaf 19.00u tot sluiting) | 12 | 12 | 12 | 12 | 10 | 2 | 1 |
| Geen zwemlessen | 27 | 27 | 25 | 26 | 29 | 38 | 87 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

## 11.4 Aantal lesvolgers en wachtlijsten

Het overgrote deel van de zwemlesaanbieders geeft zwemles voor de diploma's A, B en C (zie ook hoofdstuk 3). Gemiddeld verzorgt een lesgever die het Zwem-ABC of een vergelijkbare cursus geeft op een willekeurig moment in het jaar voor ruim driehonderd kinderen zwemlessen. De meeste kinderen volgen lessen voor diploma-A. Dit komt ook doordat kinderen doorgaans langer bezig zijn met het behalen van dat diploma dan met de andere diploma's. Tabel 11.2 toont dat relatief weinig kinderen bezig zijn met diploma-C (zie ook hoofdstuk 3).

**Figuur 11.5 Zwemlesaanbieders die een gedifferentieerd aanbod in zwemlessen aanbieden, in procenten.**

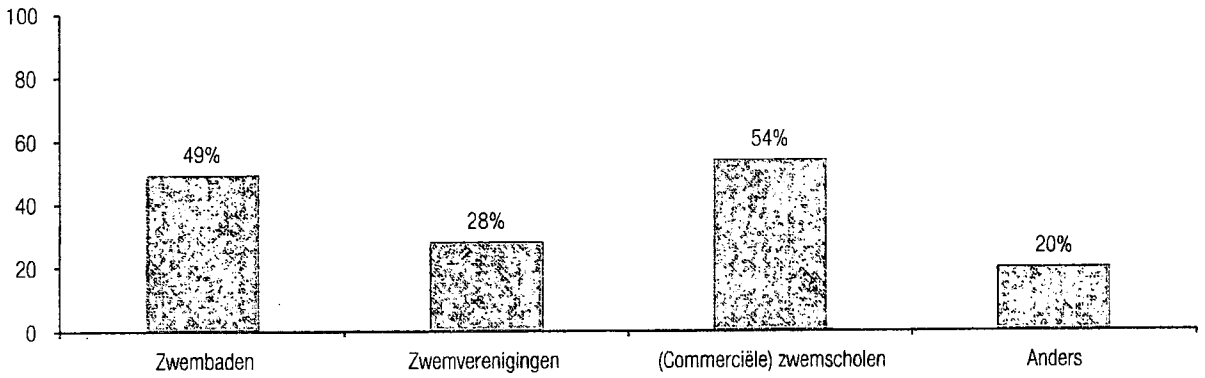


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

**Tabel 11.2 Aantal personen dat zwemlessen volgt bij de zwemlesaanbieders.**

| | Diploma A | Diploma B | Diploma C |
|---|---|---|---|
| 0 personen | 3% | 4% | 7% |
| 1-100 personen | 39% | 81% | 89% |
| 101-200 personen | 17% | 11% | 3% |
| 201-300 personen | 13% | 2% | 0% |
| 301-400 personen | 8% | 1% | 0% |
| 401 of meer personen | 21% | 1% | 0% |
| Totaal | 100% | 100% | 100% |
| Gemiddeld aantal personen | 243 | 64 | 31 |

Bron: *Zwemmonitor 2012.*

61 procent van de zwemlesaanbieders had op het moment van bevraging (2011/2012) voor zwemlessen een wachtlijst voor kinderen tot en met zes jaar. Dat geldt voor zowel de zwembaden, de zwemverenigingen als de (commerciële) zwemscholen. De lengte van de wachtlijsten varieert van enkele kinderen tot vele honderden kinderen.

Als wordt gekeken naar zwemlesaanbieders met een wachtlijst komt naar voren dat de wachtlijsten bij (commerciële) zwemscholen het langst zijn en die bij zwemverenigingen het kortst (figuur 11.6).

**Figuur 11.6 Gemiddelde omvang van de wachtlijst voor zwemlessen voor kinderen tot en met zes jaar, zwemlesaanbieders met een wachtlijst, aantal kinderen op de wachtlijst.**

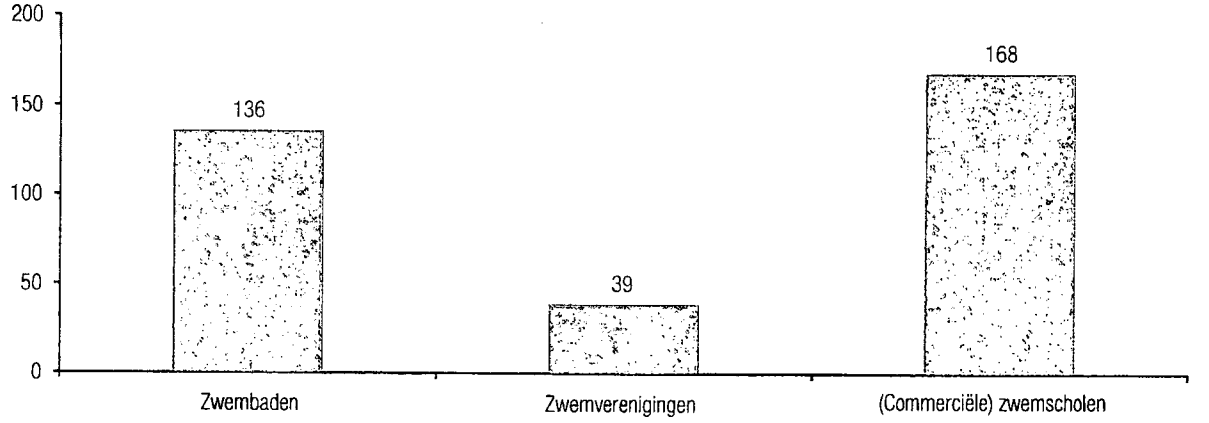


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

Verder blijkt dat zwemlesaanbieders in de niet-stedelijke gebieden (36%) minder vaak een wachtlijst hebben dan die in andere delen van het land (69%) en als ze wel een wachtlijst hebben, is die korter dan elders.

## 11.5 Kosten voor het volgen van zwemlessen

Aan de zwemlesaanbieders is gevraagd welke prijs zij hanteren voor het volgen van zwemlessen voor diploma-A. Voor een reguliere les wordt gemiddeld ongeveer zeven euro gevraagd. Figuur 11.7 laat zien dat de prijzen sterk uiteenlopen. Daarbij moet wel worden bedacht dat er ook privélessen worden gegeven. Die lessen zijn doorgaans veel duurder dan een reguliere zwemles in een groep.

De hoogte van de prijs wordt mede bepaald door de duur van een les. De meest voorkomende lesduur is 45 minuten. Ook lessen van dertig minuten komen veel voor (figuur 11.8) en een op de vijf zwemlesaanbieders geeft lessen van een uur. Weinig zwemlesaanbieders geven lessen korter dan een half uur of langer dan een uur.

Omdat de ene les langer duurt dan de ander, kunnen lestarieven niet zonder meer worden vergeleken. Als de prijzen voor een zwemles worden berekend op basis van één uur zwemles, bedraagt de gemiddelde prijs voor één uur zwemles ongeveer tien euro. Zwemverenigingen hanteren daarbij de laagste prijzen per uur (ruim zeven

**Figuur 11.7 De prijs voor één zwemles van het diploma-A, in procenten.**

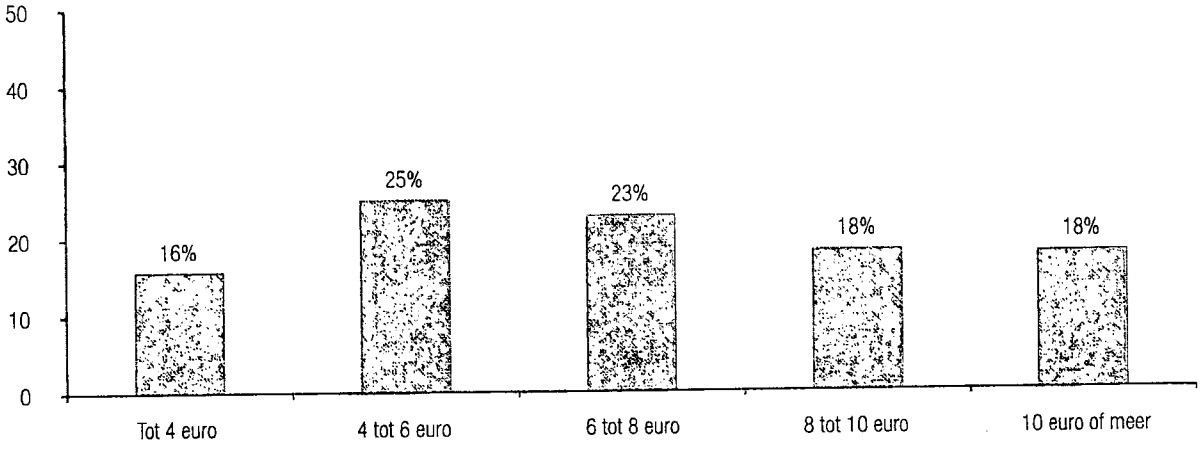


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

**Figuur 11.8 Aantal lesminuten bij een zwemles voor diploma-A, in procenten.**

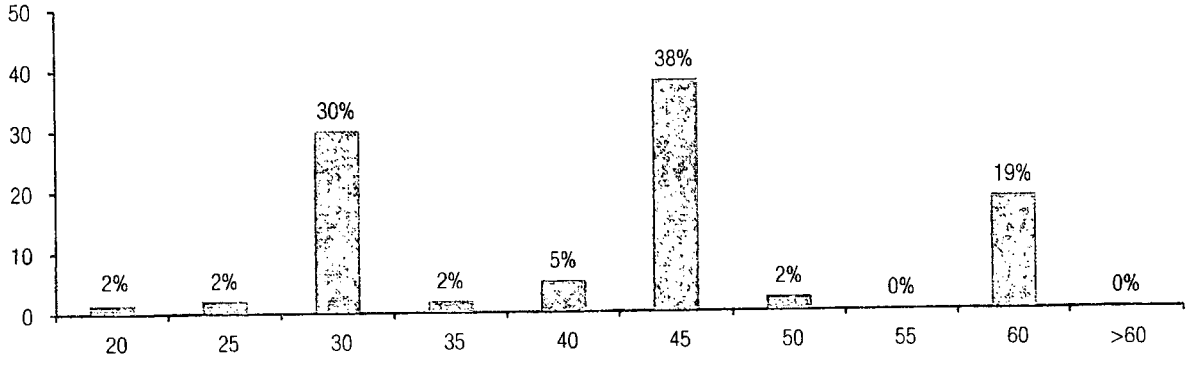


Bron: *Zwemmonitor 2012.*

euro). De zwembaden vragen circa tien euro en de (commerciële) zwemscholen zijn met circa 14,50 euro het duurst.

Bij verschillende zwemlesaanbieders is het mogelijk om voor een totaalpakket te betalen. De prijzen daarvoor bedragen ettelijke honderden euro's, waarbij de pakketten voor diploma-A aanmerkelijk duurder zijn dan die voor B en C. Dat is logisch, want de benodigde tijd om A te halen is aanzienlijk langer dan die voor B of C. En

dan zijn er ook zwemlesaanbieders die een totaalpakket voor het gehele Zwem-ABC aanbieden. De prijzen daarvoor variëren van driehonderd tot duizend euro (*Zwemmonitor 2012*).

Het grootste deel van de ouders in Nederland krijgt te maken met zwemlessen van hun kind(eren). Aan een representatieve groep van de Nederlanders van vijftien tot tachtig jaar is gevraagd wat zij vinden van de prijs voor de zwemlessen in vergelijking tot de ervaren kwaliteit. Iets meer dan de helft vindt de zwemlessen duur, bijna de helft beoordeelt de prijs-kwaliteitverhouding als passend en een klein deel ervaart de prijs voor zwemlessen als goedkoop (figuur 11.9). Binnen de leeftijdsgroep van 30-44 jaar (58%) zijn er meer mensen die de lessen te duur vinden dan onder 15-18-jarigen (39%) en 65-80-jarigen (43%).

**Figuur 11.9 Ervaren prijs-kwaliteitverhouding bij het leren zwemmen, in procenten.**

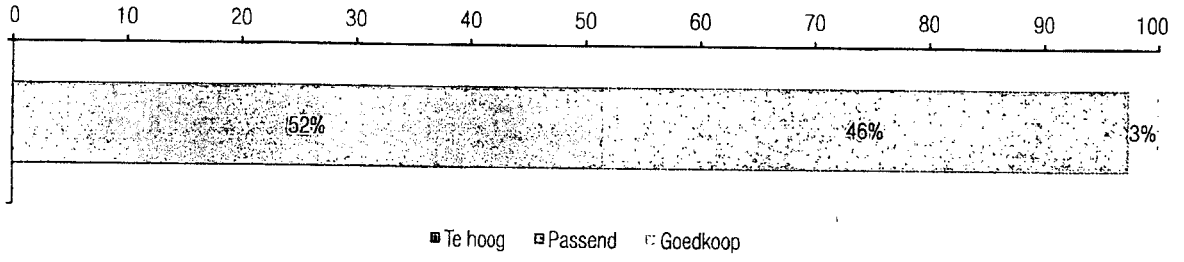


Bron: Nationaal Sportonderzoek 2010, tussenmeting.

## 11.6 Factoren die meespelen bij de keuze voor een zwemlesaanbieder

De kosten zijn niet het enige argument om een kind wel of geen zwemles te laten volgen en bij het kiezen van een zwemlesaanbieder. Wisse en Van den Berk (2009) deden een onderzoek naar de beleving van zwemlessen onder kinderen en hun ouders. Het onderzoek vond plaats in Tilburg en Eindhoven, twee steden waar toen nog schoolzwemmen was.[1] We merken op dat het onderzoek niet representatief is voor heel Nederland, maar het geeft wel een beeld van wat belangrijke factoren zijn bij de keuze voor een zwemlesaanbieder.

Wisse en Van den Berk (2009) vonden dat voor ouders de tijdstippen dat de lessen worden gegeven erg belangrijk zijn voor de keuze voor een zwemlesaanbieder voor hun kind. Daarbij is het belangrijk dat het volgen van de lessen te combineren is met

andere activiteiten van huisgenoten. Verder bepalen ook wachtlijsten, eerdere eigen ervaringen of die van familie of vrienden met een zwemlesaanbieder en groepsgrootte de keuze voor een zwemlesaanbieder. De meest genoemde redenen waarom ouders hun kinderen niet op zwemles doen, zijn dat ouders vinden dat schoolzwemmen voldoende is en dat particuliere lessen te duur zijn (figuur 11.10).

**Figuur 11.10 Redenen waarom ouders niet kiezen voor particuliere zwemlessen, ouders in Tilburg en Eindhoven, in procenten.**

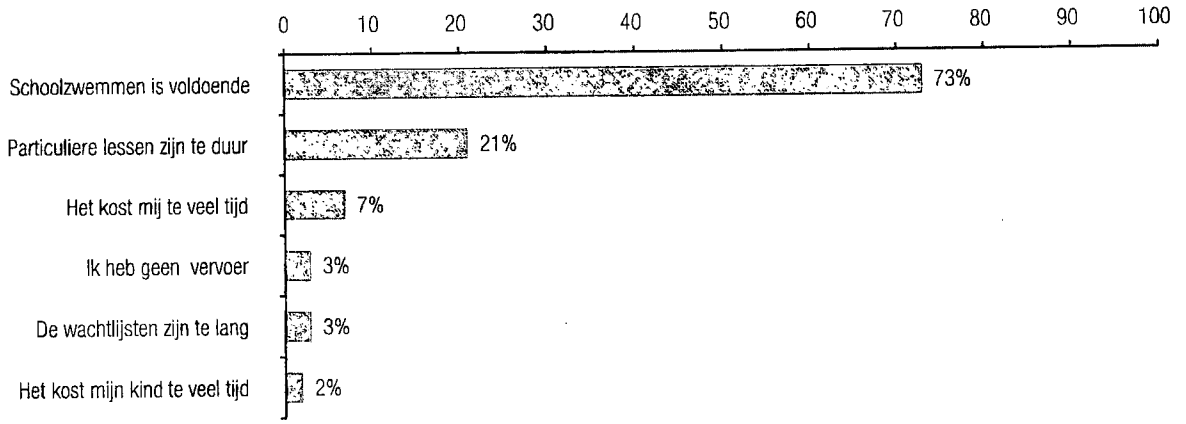


Bron: Wisse en Van den Berk (2009).

## 11.7 Beleving van zwemlessen

Wisse en Van den Berk hebben aan ouders ook gevraagd wat hun ervaring is met de zwemlessen van hun kind (Wisse en Van den Berk 2009). De ouders kijken over het algemeen met een goed gevoel naar de zwemlessen (figuur 11.11). Bijna drie kwart vindt het leuk om bij de lessen te kijken. De meerderheid vond het meegaan naar de zwemlessen geen probleem en ervoer dat niet als veel gedoe. Wel zegt meer dan de helft dat ze blij zijn als het kind klaar is met de lessen. Dat hoeft trouwens niet alleen te slaan op de lessen. Ze kunnen ook blij zijn dat het kind (weer) een diploma heeft gehaald. Verder heeft drie kwart het idee dat het kind altijd met plezier naar zwemles ging, wat een goed signaal is. Aan de andere kant betekent dat ook dat een kwart van de kinderen niet uitgesproken blij is als zij naar zwemles gaan.

Daarnaast is aan de ouders in Tilburg en Eindhoven gevraagd ten aanzien van een achttal aspecten aan te geven in welke mate zij daar tevreden over waren. Over het

**Figuur 11.11 Ervaringen van ouders met de zwemlessen van hun kinderen, in procenten.**

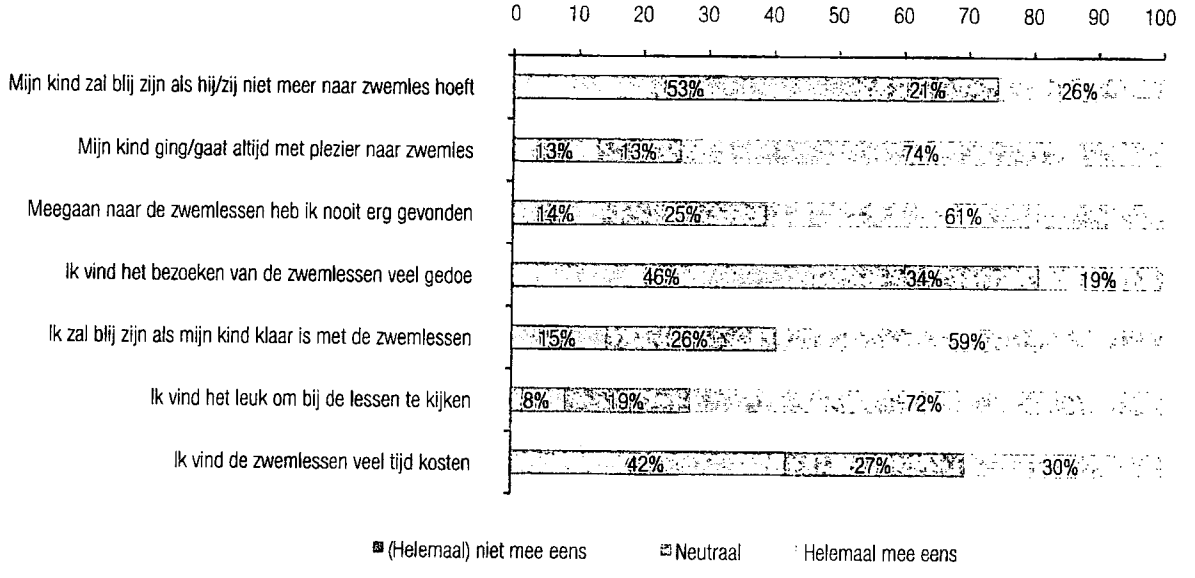


Bron: Wisse en Van den Berk (2009), eigen bewerking.

**Figuur 11.12 Tevredenheid over de zwemlesaanbieder, percentage (helemaal) tevreden.**

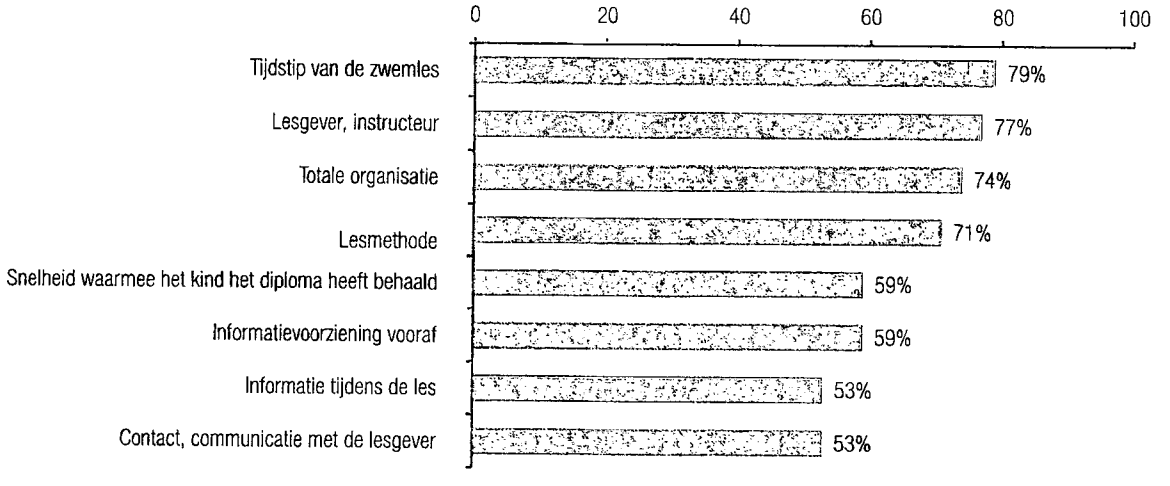


Bron: Wisse en Van den Berk (2009).

tijdstip van de lessen, de lesgever/instructeur, de totale organisatie en de lesmethode was drie kwart van de ouders (helemaal) tevreden (figuur 11.12). Over de snelheid waarmee het kind het diploma haalt is ruim de helft tevreden. Opvallend is dat de drie aspecten ten aanzien van informatie in vergelijking tot de andere aspecten laag scoren. Over die aspecten is ruim de helft tevreden.

## II.8 Conclusie

Er zijn in Nederland 1.200 tot 1.300 zwemlesaanbieders. Dat betreft grotendeels zwembaden die ook zwemlessen verzorgen, maar ook zwemverenigingen en in mindere mate (commerciële) zwemscholen en andersoortige zwemlesaanbieders. Als het gaat om aantallen per 100 km$^2$ zijn de zwemlesaanbieders het sterkst vertegenwoordigd in de Randstad. Als wordt gekeken naar het aantal aanbieders per 2.500 kinderen van vier tot twaalf jaar, zijn het juist de noordelijke provincies en Limburg waar er relatief veel zwemlesaanbieders zijn. Net als bij de geografische spreiding van zwembaden, zijn ook hier variaties in de bevolkingsdichtheid de verklaring voor het andere beeld.

Bijna de helft van de zwemlesaanbieders verzorgt op minimaal vijf dagen in de week zwemles. Zwemlessen worden meestal gegeven op doordeweekse namiddagen en zaterdagochtend. De meeste zwemlesaanbieders bieden het complete Zwem-ABC aan, maar omdat kinderen het langst bezig zijn met diploma-A worden daar de meeste lessen voor gegeven. Ongeveer 60 procent van de zwemlesaanbieders heeft een wachtlijst voor kinderen tot en met zes jaar.

De meest voorkomende lestijd is 45 minuten. Een zwemles kost gemiddeld tien euro per uur. De helft van de mensen van vijftien tot tachtig jaar vindt zwemlessen duur, een bijna even groot deel vindt dat een passende prijs wordt gevraagd en een klein deel vindt zwemlessen goedkoop. Van de ouders die hun kind niet op zwemles doen, zegt drie kwart dat schoolzwemmen voldoende is en voor een op de vijf is de prijs een obstakel.

Voor ouders zijn naast de kosten ook de tijdstippen van de lessen en de mogelijkheden om activiteiten binnen het gezin op elkaar af te stemmen van belang bij het kiezen van een zwemlesaanbieder. Drie kwart van de ouders geeft aan dat het kind het leuk vindt naar zwemles te gaan. Verder zijn ouders tevreden over de inhoud van de lessen (lesmethode, lesgever, organisatie), maar de communicatie naar de ouders toe (vooraf, tijdens de lessen, contact) kan in hun ogen worden verbeterd.

## Noot

1. Beide gemeenten zijn inmiddels gestopt met het volledig vergoeden van schoolzwemmen. In Tilburg blijft het buitenschools vangnet bestaan.

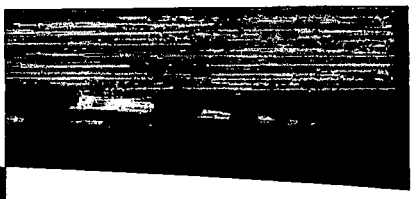

# 12

# Zwemverenigingen

» Harold van der Werff (Mulier Instituut)

» Sven Bakker (Mulier Instituut)

Zoals uit hoofdstuk 6 bleek, speelt Nederland bij het zwemmen op mondiaal niveau een rol van betekenis. Zonder een kwalitatief hoogstaande zweminfrastructuur was dat nooit gelukt. Tot die infrastructuur behoren de vele zwembaden in Nederland, een opleidingenstelsel voor zwemvaardigheid, alsmede een hecht netwerk van zwemlesaanbieders waaronder ook veel zwemverenigingen. Zwemverenigingen spelen al decennialang een essentiële rol in het bevorderen van de zwemvaardigheid en het naar de top toe begeleiden van jeugdig zwemtalent. Daarnaast zijn verenigingen actief in het garanderen van de veiligheid op en in het water en simpelweg in het bevorderen van het plezier in het zwemmen, zoals via zwemvierdaagsen.

Nederland telt drie grote koepels als het gaat om zwemmen, te weten de Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB), de Nederlandse Culturele Sportbond (sectie Zwemmen) en de Koninklijke Nederlandse Bond tot het Redden van Drenkelingen (KNBRD), beter bekend als Reddingsbrigade Nederland. Alle drie deze koepels passeren in dit hoofdstuk de revue, waarbij niet alleen wordt ingegaan op het aantal verenigingen en het aantal daarbij aangesloten leden, maar ook de huidige knelpunten en speerpunten worden belicht.

## 12.1 Koninklijke Nederlandse Zwembond

De KNZB organiseert in Nederland de zwemsport, meer specifiek het wedstrijdzwemmen, openwaterzwemmen, waterpolo, synchroonzwemmen en schoonspringen. Binnen deze sporttakken stimuleert zij de breedte- en topsport en worden zwemmers met een handicap geïntegreerd. De bond behartigt sinds 1888 de belangen van de aangesloten verenigingen. De 125-jarige geschiedenis van de KNZB is in hoofdstuk 2 van dit boek behandeld.

In 2012 waren bij de KNZB 440 verenigingen aangesloten, die samen ruim 141.000 leden telden. Dat maakt de KNZB in ledental de zevende bond van Nederland, na paardensport maar voor atletiek. Het ledenbestand van de KNZB bestaat voor bijna twee derde (88.000 leden) uit jeugdleden. Een belangrijk deel daarvan is lid van een vereniging vanwege de zwemlessen die de verenigingen verzorgen. Ter vergelijking: van alle bonden samen is 35 procent jeugdlid en 65 procent 'senior' (Smink en Van Veldhoven, 2012).

Het ledental van de KNZB over de afgelopen tien jaar laat per jaar een lichte daling zien (figuur 12.1). In 2012 was er sinds lange tijd weer een kleine stijging in het aantal leden. In 2012 hebben zich landelijk zo'n 31.500 leden afgemeld en 33.000 nieuwe leden aangemeld – waaronder de nodige kinderen die zijn gestart of gestopt met zwemles. In hoofdstuk 5 van dit boek zagen we dat het aantal Nederlanders dat minimaal twaalf keer per jaar zwemt in de periode 2006-2012 is afgenomen van 21 procent naar 18 procent. Een lichte daling dus. Deze lichte daling zien we ook terug in de ledentalontwikkeling van de KNZB. Er mag voorzichtig worden gesteld dat de algehele deelname aan zwemmen in Nederland met een lichte daling te maken heeft.

**Figuur 12.1 Ledentalontwikkeling van de bij de KNZB aangesloten verenigingen, 2002-2012, x 1.000.**

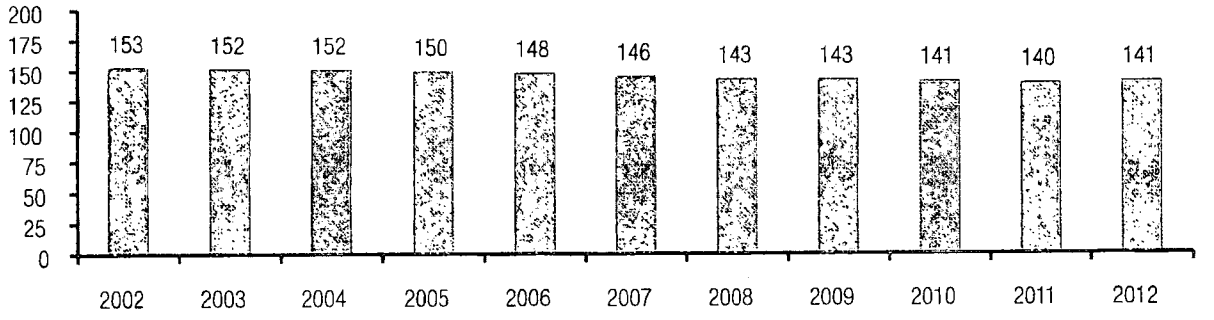


Bron: Administratie KNZB.

De komende jaren streeft de KNZB naar een jaarlijkse groei van 1 procent door haar beleid in te richten met het thema 'De Zwemmer Centraal'. Hierbij wordt gewerkt aan een aantrekkelijk sportaanbod, goede begeleiding en een passende lokale situatie. Met deze inzet wil de zwembond het ledental en de zwemparticipatie laten stijgen.

Landelijk gezien telt een gemiddelde zwemvereniging 321 leden. Dat maakt van zwemverenigingen relatief grote verenigingen (gemiddeld telde een sportvereniging die is aangesloten bij NOC*NSF 195 leden; NOC*NSF 2012). Dertien zwemverenigingen hebben meer dan duizend leden. Meer dan de helft van deze grote clubs bevindt zich in het westen van het land (KNZB ledenadministratie, 2013).

### 12.1.1 Leden van de KNZB

De drie meest beoefende zwemtakken zijn wedstrijdzwemmen, recreatief zwemmen en waterpolo. 51 procent van de leden van de zwembond is man en 49 procent van de leden is vrouw. Deze man-vrouwverhouding wijkt af van de verhouding mannen en vrouwen

die minimaal twaalf keer per jaar zwemmen, zoals gepresenteerd in hoofdstuk 5. Van de Nederlanders die twaalf keer per jaar of meer zwemmen, is 39 procent man en 61 procent vrouw. Klaarblijkelijk hebben vrouwelijke zwemmers minder behoefte om lid te worden van een zwemvereniging. Voor beide geslachten geldt trouwens dat er vooral 'ongeorganiseerd' wordt gezwommen. Volgens cijfers van het SCP was in 2007 13 procent van de zwemmers lid van een vereniging, iets meer dan bij hardlopen (11%) en ruim meer dan bij de wielersport (7%), maar fors minder dan bijvoorbeeld bij badminton (23%), tennis (63%) of voetbal (66%)(Breedveld et al. (red.), 2008:89).

Bij mannen is waterpolo de populairste sport en bij vrouwen is dat het wedstrijdzwemmen. 38 procent van de leden is in het bezit van een startvergunning waarmee ze kunnen deelnemen aan de wedstrijdsport. De overige 62 procent is recreatief sporter en/of vrijwilliger binnen de zwemsport. In het sportseizoen 2011/2012 hebben in totaal 1.964 wedstrijden plaatsgevonden onder de vlag van de KNZB, waarbij met 1.854 wedstrijden het leeuwendeel voor rekening komt van het wedstrijdzwemmen. Daarnaast waren er vijftig wedstrijden bij het schoonspringen, 28 bij het openwaterzwemmen, 23 bij schoonspringen en negen bij waterbasketbal. Aan de waterpolocompetitie namen dat seizoen 1.797 teams deel (KNZB ledenadministratie, 2013). Dit is een van de grootste waterpolocompetities ter wereld. Het is dan ook niet verrassend dat wedstrijdzwemmen de populairste tak is van zwemverenigingen (figuur 12.2), gevolgd door recreatief zwemmen.

**Figuur 12.2 Wedstrijdtakken bij de verenigingen die bij de KNZB zijn aangesloten, in procenten.**

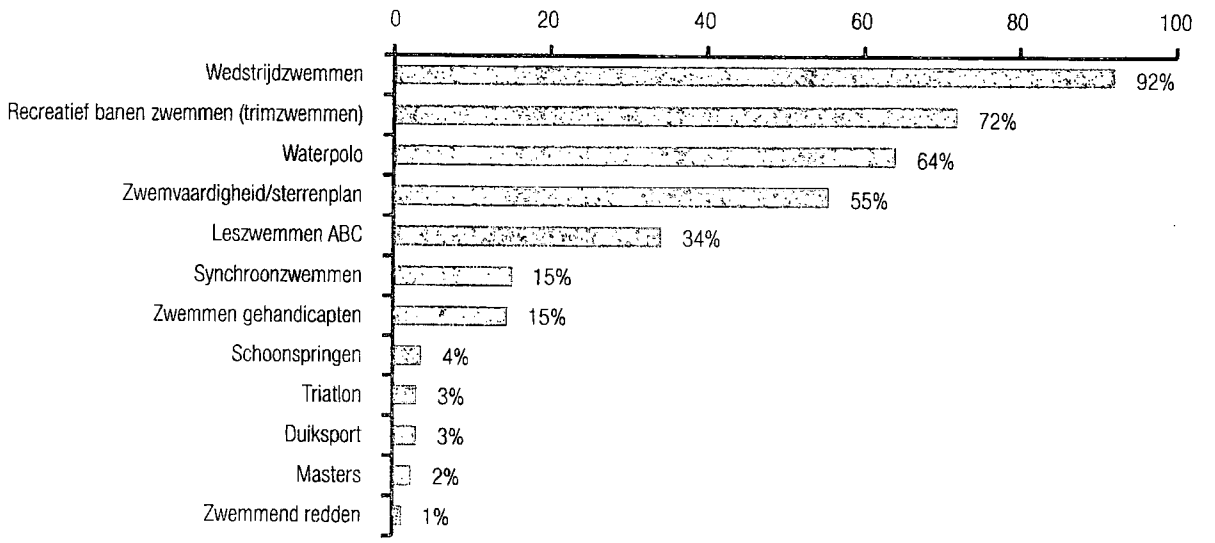


Bron: *SportAanbiedersMonitor 2012* (NOC*NSF en Mulier Instituut).

## 12.1.2 Actuele issues van zwemverenigingen

Met de financiële crisis en de aanhoudende 'individualisering' hebben verenigingen het allesbehalve makkelijk. Voor wie het even niet breed heeft of gewoon te druk, bestaan er tal van alternatieve mogelijkheden om actief te blijven. Tegelijk kan worden geconstateerd dat veel verenigingen al heel lang bestaan en er klaarblijkelijk elke keer weer in slagen om zich opnieuw uit te vinden (Breedveld, 2013).

Ook zwemverenigingen hebben zo hun kopzorgen. Bij 42 procent van de zwemverenigingen was er in het laatste jaar sprake van een groei in het aantal leden, maar bij een kwart bleef het aantal leden gelijk en een op de drie zag het ledental dalen (figuur 12.3). Dat is overigens net wat gunstiger dan het landelijk gemiddelde, waar 41 procent werd geconfronteerd met een daling in het aantal leden.

**Figuur 12.3 Ledenontwikkeling (daling, gelijk of stijging) bij zwemverenigingen en andere Nederlandse sportverenigingen, in procenten.**

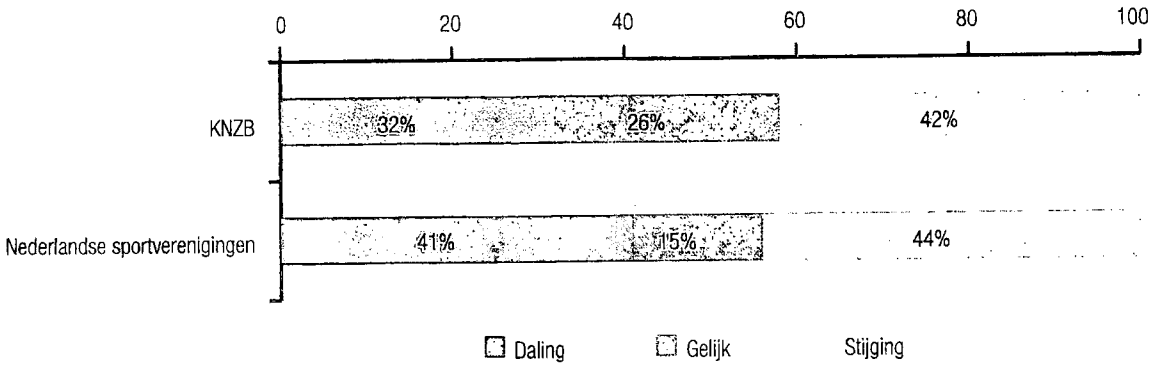


Bron: *SportAanbiedersMonitor 2012* (NOC*NSF en Mulier Instituut).

93 procent van de KNZB-verenigingen heeft voor 2016 een groeiambitie. Op dit moment kent 5 procent van de verenigingen een ledenstop. Beide percentages zijn vergelijkbaar met cijfers voor alle Nederlandse verenigingen. Naar verhouding kennen veel zwemverenigingen wachtlijsten. Een op de vijf zwemverenigingen van de KNZB heeft te maken met een wachtlijst, terwijl dit landelijk gezien bij alle sportverenigingen 6 procent is (figuur 12.4). De beperkte beschikbaarheid van badwater op gunstige tijden en volle trainingsgroepen in de wedstrijdsport spelen hierbij een rol.

Om hun sport te kunnen beoefenen zijn zwemverenigingen afhankelijk van zwembaden. Het beheer van een zwembad is een complexe en dure aangelegenheid, waartoe weinig verenigingen in staat zijn. Negen van de tien zwemverenigingen hebben

**Figuur 12.4 Ledenstop en wachtlijsten bij zwemverenigingen en andere Nederlandse sportverenigingen, in procenten.**

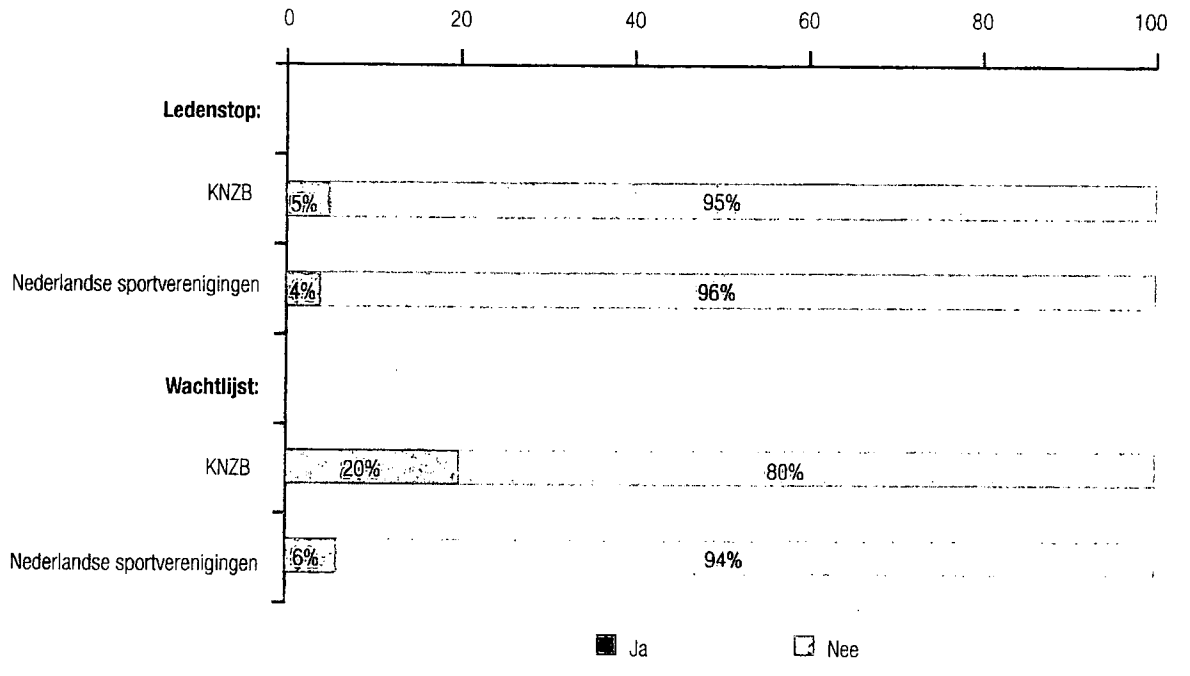


Bron: *SportAanbiedersMonitor 2012* (NOC*NSF en Mulier Instituut).

dan ook geen eigen accommodatie ter beschikking (figuur 12.5). Landelijk gezien is dit bij sportverenigingen ongeveer fifty-fifty.[1] Voor zwemverenigingen geldt bovendien dat zij het schaarse 'badwater' moeten delen met andere gebruikers, waaronder niet zelden ook de exploitant van het zwembad en/of andere zwemlesaanbieders. Die relatie is met enige regelmaat een bron van spanningen. Niet geheel verwonderlijk ervaart een op de drie zwemverenigingen problemen met de accommodatie.

Met het Masterplan Accommodaties zet de KNZB in op de rol van verenigingen in het zwembad, waarbij een actieve samenwerking tussen vereniging, exploitant en andere zwembadgebruikers wordt gestimuleerd.

Afhankelijk van (duur) badwater, een sport die aan belangstelling lijkt in te boeten en waar velen het niet nodig achten lid te worden van een vereniging. Het is geen wonder dat zwemverenigingen er hard aan moeten trekken om het hoofd boven water te houden: 98 procent van de zwemverenigingen geeft aan knelpunten te ervaren (alle Nederlandse sportverenigingen 87 procent). Van de zwemverenigingen met knelpunten geeft twee derde aan met financiële knelpunten te kampen, bijvoorbeeld het ver-

**Figuur 12.5 Beschikking over eigen accommodatie bij zwemverenigingen en andere Nederlandse sportverenigingen, in procenten.**

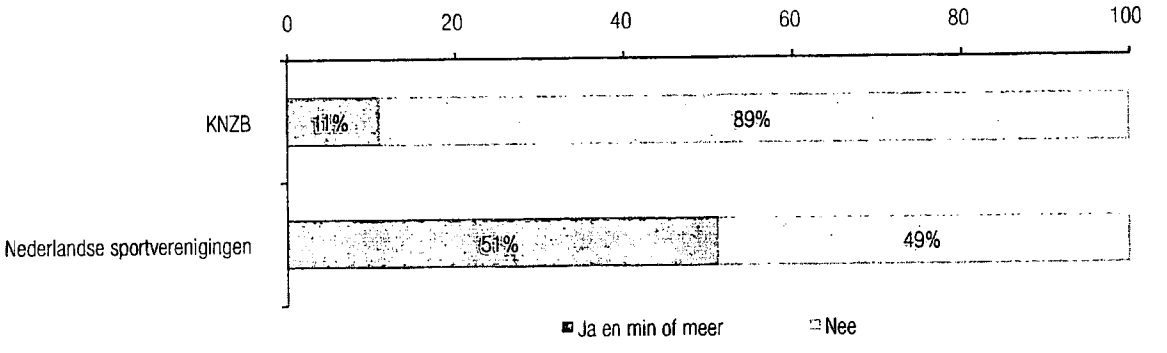


Bron: *SportAanbiedersMonitor 2012* (NOC*NSF en Mulier Instituut).

**Figuur 12.6 Financiële knelpunten van zwem- en sportverenigingen die aangeven knelpunten te hebben, percentage verenigingen dat deze knelpunten ervaart.**

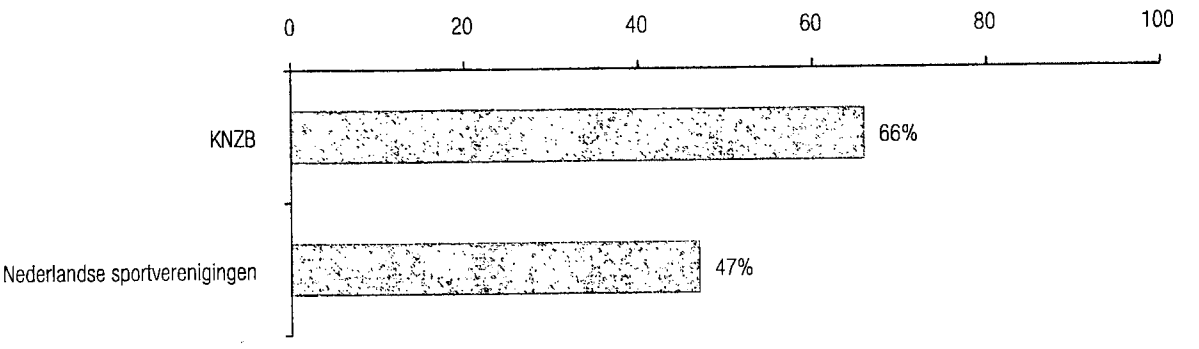


Bron: *SportAanbiedersMonitor 2012* (NOC*NSF en Mulier Instituut).

krijgen van (gemeentelijke) subsidies en het aantrekken van sponsoren (figuur 12.6). Landelijk gezien is dit bij sportverenigingen die met knelpunten kampen 47 procent. Voor het komende jaar zijn de belangrijkste speerpunten in het beleid van de zwemverenigingen ledenbehoud en/of ledenwerving (65%), werving en behoud van vrijwilligers (51%) en financiën (33%). Als het gaat om ledenwerving vormen de jeugd tot twaalf jaar (83%) en jongeren van twaalf tot 23 jaar (54%) de belangrijkste doelgroepen. Enerzijds is dat logisch, omdat het zwemmen op veel kinderen aantrek-

kingskracht uitoefent. Anderzijds hebben we in hoofdstuk 5 gezien dat zwemmen juist een sport is die veel volwassenen blijven beoefenen, ook op oudere leeftijd. De meeste volwassenen echter kopen zelf hun kaartjes bij het zwembad en zien weinig meerwaarde in het lidmaatschap van een zwemvereniging. Het hoeft daarom niet geheel te verbazen dat een op de drie zwemverenigingen een groot tot zeer groot knelpunt ervaart in werving en behoud van leden (figuur 12.7). Overigens is dat niet meer en zelfs een beetje gunstiger dan bij alle Nederlandse sportverenigingen.

**Figuur 12.7 Knelpunt werving en behoud van leden bij zwemverenigingen en andere Nederlandse sportverenigingen, in procenten.**

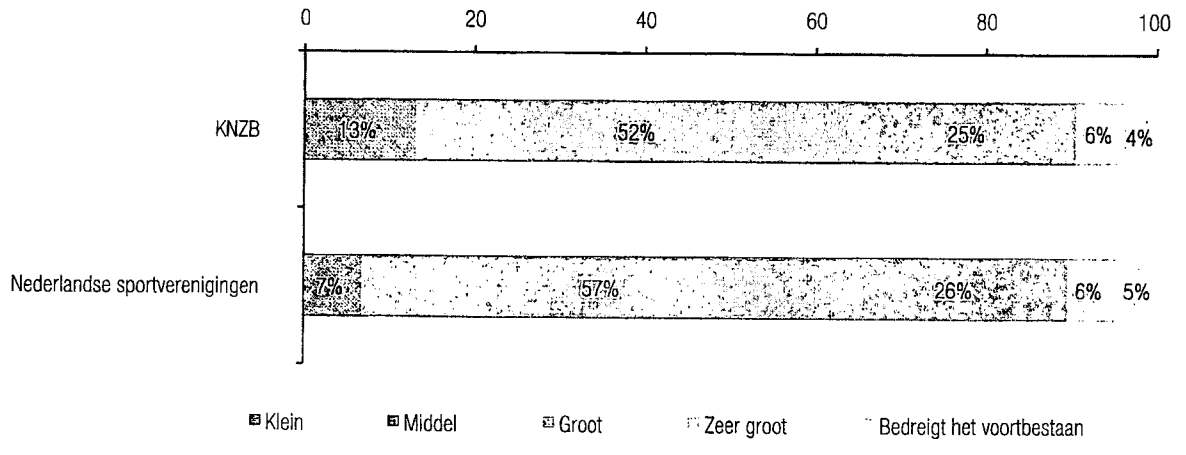


Bron: *SportAanbiedersMonitor 2012* (NOC*NSF en Mulier Instituut).

Ondanks de diverse zorgen zijn zwemverenigingen niet uitgesproken pessimistisch over hun toekomst. Precies de helft van de zwemverenigingen ziet de toekomst (zeer) zonnig tegemoet, 43 procent is niet uitgesproken optimistisch, maar ook niet pessimistisch en slechts een klein aandeel (7%) is wel somber over de toekomst (figuur 12.8). De zwemverenigingen wijken wat dat betreft niet af van het landelijke beeld.

**Figuur 12.8 Verwachtingen van zwemverenigingen en andere Nederlandse sportverenigingen over de toekomst, in procenten.**

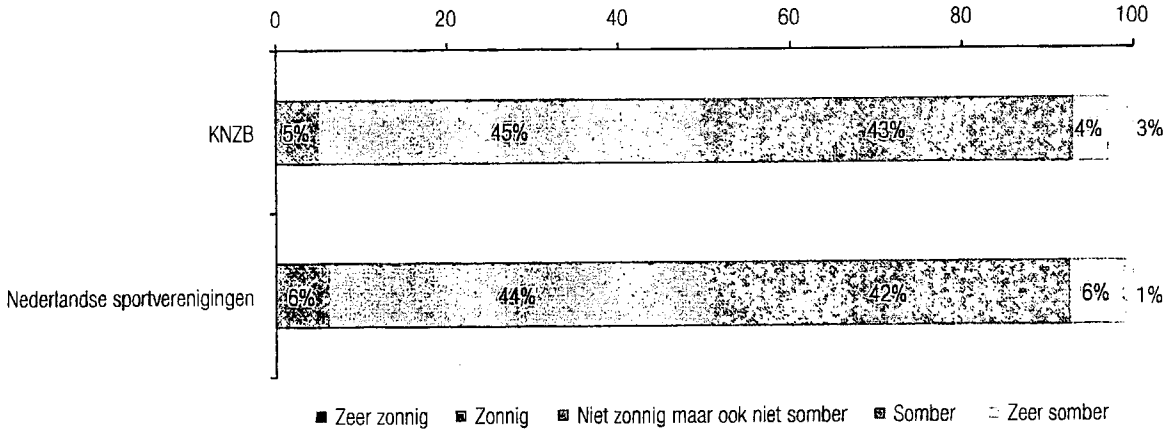


Bron: *SportAanbiedersMonitor 2012* (NOC*NSF en Mulier Instituut).

## 12.1.3 Financiën

Elke drie jaar verzamelt het CBS gegevens over het financiële reilen en zeilen van sportverenigingen. De laatst beschikbare gegevens hebben betrekking op 2009.[2]

De totale baten van zwem- en duiksportverenigingen samen bedroegen volgens het CBS in 2009 39 miljoen euro (tabel 12.1). In 2000 was dit nog 32 miljoen euro. De zwem- en duiksportverenigingen halen met drie kwart van de totale baten het meeste geld binnen uit contributie en entree- en lesgelden. Hiermee is het aandeel van contributie en entree- en lesgelden in de totale baten aanzienlijk hoger in vergelijking met alle Nederlandse sportverenigingen. Van de iets meer dan 1,2 miljard euro aan baten van sportverenigingen in de binnen- en buitensport wordt de helft gegenereerd uit contributie en entree- en lesgelden. Zwemverenigingen betrekken naar verhouding weinig inkomsten uit sponsoring of uit kantineverkoop (veelal voorbehouden aan de zwembadexploitant).

De lasten van de zwem- en duiksportverenigingen bedroegen in 2009 38 miljoen euro. In 2000 waren de totale lasten nog 32 miljoen euro. De grootste kostenpost zijn huisvestingskosten, die bij zwem- en duiksportverenigingen meer dan de helft van de lasten vertegenwoordigen. Bij de sportverenigingen in Nederland, die in totaal iets minder dan 1,2 miljard euro aan lasten hebben, vormen de huisvestingskosten 21 procent van het totaal.

**Tabel 12.1 Totale baten en lasten per jaar van zwem- en duiksportsportverenigingen en alle binnen- en buitensportverenigingen, in procenten.**

| | Zwem- en duiksport | Totaal binnen- en buitensport |
|---|---|---|
| Contributie, entree- en lesgelden | 76 | 50 |
| Subsidies en bijdragen | 16 | 10 |
| Sponsor- en reclamegelden | 2 | 12 |
| Kantineverkopen | 4 | 24 |
| Overige baten | 3 | 5 |
| Totaal baten in procenten | 100 | 100 |
| | | |
| Totaal in miljoenen euro's | 39 | 1.233 |
| Lonen en sociale lasten | 1 | 12 |
| Personeel niet in loondienst | 8 | 9 |
| Huisvestingskosten | 54 | 21 |
| Onderhoud en schoonmaak | 2 | 8 |
| Inkoopkosten kantine | 3 | 13 |
| Kapitaallasten | 1 | 6 |
| Bondscontributies | 11 | 8 |
| Wedstrijd- en reiskosten | 9 | 10 |
| Overige lasten | 11 | 13 |
| Totaal lasten in procenten | 100 | 100 |
| | | |
| Totaal in miljoenen euro's | 38 | 1.194 |

Bron: StatLine CBS (2013).

### 12.1.4 Gehandicaptenzwemmen

Sinds 2010 zijn de meeste zwemverenigingen die lid waren van Stichting Gehandicaptensport Nederland 'organisatorisch geïntegreerd' bij de KNZB. Leidraad tijdens het proces van organisatorische integratie was de slogan 'Normaal wat Normaal kan, Speciaal waar Speciaal moet'. Waar mogelijk vindt er integratie plaats met reguliere activiteiten van de KNZB, maar waar dat niet mogelijk of gewenst is, houden de gehandicapten hun eigen activiteiten.

Het zwemsportaanbod voor zwemmers met een handicap maakt nu volwaardig deel uit van de landelijke zwemsport. Onder andere het therapeutisch zwemmen, waterbasketbal en zwemmen met een verstandelijke handicap maken hier deel van uit.

**Tabel 12.2 Verenigingen met leden met een handicap of chronische aandoening, in procenten.**

| | KNZB | Nederland |
|---|---|---|
| Ja | 65 | 46 |
| leden met een lichamelijke handicap | 30 | 19 |
| leden met een verstandelijke handicap | 24 | 15 |
| leden met een lichamelijke en een verstandelijke handicap | 6 | 6 |
| leden met een zintuiglijke handicap | 10 | 8 |
| leden met een chronische aandoening | 22 | 16 |
| soort handicap onbekend | 17 | 10 |
| Nee | 35 | 54 |

Bron: *SportAanbiedersMonitor 2012* (NOC*NSF en Mulier Instituut).

Twee derde van de bij de KNZB aangesloten verenigingen heeft leden met een handicap en/of een chronische ziekte (tabel 12.2). Dat is beduidend meer dat het landelijk gemiddelde.

Verder komt uit de *KNZB-Verenigingsmonitor* (KNZB, 2011) naar voren dat 55 procent van de verenigingen toegankelijk is voor zwemmers met een handicap, 28 is misschien toegankelijk en 17 procent is niet toegankelijk voor hen. Van de verenigin-

**Tabel 12.3 Sportaanbod van verenigingen voor leden met een handicap en/of een chronische aandoening (meer antwoorden mogelijk), in procenten.**

| | | KNZB | Nederland |
|---|---|---|---|
| Aanbod | Wij zijn een vereniging alleen voor mensen met een handicap | 1 | 6 |
| | Wij hebben aparte groepen voor mensen met een handicap | 14 | 21 |
| | Geen speciaal aanbod, mensen met een handicap doen mee in het reguliere sportaanbod | 87 | 76 |
| Kader | We hebben een of meer speciaal opgeleide/gekwalificeerde trainers/begeleiders voor sporters met een handicap | 19 | 20 |
| | We hebben een of meer vrijwilligers/begeleiders die we rondom het sporten kunnen inzetten (bijvoorbeeld voor het vervoer of hulp bij het omkleden) | 8 | 13 |
| | We hebben geen specifiek opgeleid kader voor sporters met een handicap | 75 | 73 |

Bron: *SportAanbiedersMonitor 2012* (NOC*NSF en Mulier Instituut).

gen die aangeven toegankelijk of misschien toegankelijk te zijn, heeft een derde een specifiek sportaanbod voor deze doelgroep. De meest genoemde activiteit daarbij is baantjeszwemmen.

Bij de verenigingen die bij de KNZB zijn aangesloten, heeft de grote meerderheid geen speciaal aanbod voor leden met een handicap (tabel 12.3). Bij 14 procent zijn er voor hen wel aparte groepen. Dit wijkt in lichte mate af van het landelijk gemiddelde. Als specifiek naar het kader wordt gekeken, blijkt dat drie kwart geen specifiek opgeleid kader heeft voor mensen met een handicap. Bij een op de vijf verenigingen zijn er wel van zulke trainers/begeleiders. Daarin wijken de KNZB-verenigingen niet af van het landelijke beeld.

## 12.2 De Watervrienden van de NCS

Als reactie op de verzuiling die aan het eind van de negentiende eeuw in de Nederlandse samenleving ontstond, werd op 19 december 1926 in het Amsterdamse café De Pool de Nederlandse Arbeiders SportBond opgericht. Vanaf het begin propageerde de N.A.S.B. vanuit een humanistische levensbeschouwing sportbeoefening voor iedereen. Toen bij de burgerlijke sportbonden vrouwen nog niet mochten deelnemen aan activiteiten, werd bij de N.A.S.B. de deelname van vrouwen in alle takken van sport sterk bevorderd. In 1933 was bij de jeugd en volwassenen 48 procent vrouw. Ook wilde men meer bieden dan sport alleen, sport moest het middel zijn, in plaats van een doel op zich (zie www.sport4all.nl).

De N.A.S.B. kende in de jaren dertig een ongekende groei. Op 1 juli 1933 waren er 25.000 mensen lid van de N.A.S.B. en er was een innige samenwerking met de internationale arbeiderssportbeweging. De periode van bloei nam tijdens de crisisjaren snel af. Op 14 juli 1946 werd de arbeiderssportorganisatie heropgericht als de Nederlandse Culturele Sportbond (NCS). Dat 'culturele' verwijst naar de filosofie van de NCS dat sport geen losstaande activiteit is maar een geïntegreerd onderdeel is van de maatschappij. Door zich sterk te maken voor veranderingen in de sport werd gestreefd naar cultuurveranderingen en zo ook naar maatschappijverandering.

In 1970 werden de politieke bindingen uit de statuten geschrapt en profileerde de bond zich meer als een ideologische levensbeschouwelijke sportkoepel met een modern humanistisch karakter. Toen in de jaren tachtig en negentig de recreatiesport opkwam, kon de NCS zich profileren als de organisatie voor de breedtesport. Dit leidde tot een groeiend aantal leden en verenigingen die bewust kozen voor deze instelling, en zo ontstond een grote diversiteit binnen het sportaanbod. Op dit moment

kent de NCS 67 verschillende takken van sport met in totaal 200.000 leden. Binnen NOC*NSF had de NCS een aparte status, waardoor zij ook een koepelfinanciering ontving. Met het wegvallen van die status in 2012 verdween ook die financiering, en dat maakte dat de formatie moest krimpen.

Binnen de NCS zijn er drie secties, te weten zwemmen, martial arts en recreatiesport. De sectie Zwemmen was en is de grootste van de drie. De laatste vier jaar telt zij 53 verenigingen, veelal 'Watervrienden' genoemd. In 1927 waren er de eerste 'Watervrienden'. In 2008 waren het er nog 58 (NCS ledenadministratie). Verschillende verenigingen hebben het moeilijk, omdat het huren van zwemwater zeer veel geld kost, zeker in vergelijking tot het huren van een gemeentelijk sportveld of een gemeentelijke sporthal. Aan de inkomstenkant worden verschillende verenigingen geconfronteerd met het wegvallen van inkomsten uit het geven van zwemlessen, omdat het zwembad waar ze zwemwater huren niet (meer) wil dat andere partijen daar ook zwemles geven.

Met het dalen van het aantal verenigingen kwam er ook een neergang in het ledental. Tijdens de glorietijden waren er ongeveer 60.000 leden. In 2008 waren het er nog 16.570 en vandaag de dag 13.688 (figuur 12.9). De daling lijkt wel min of meer een halt te zijn toegeroepen. Van de leden is bekend dat ongeveer 35 procent achttien jaar of ouder is (NCS ledenadministratie).

**Figuur 12.9 Aantal leden van de NCS, sectie Zwemmen.**

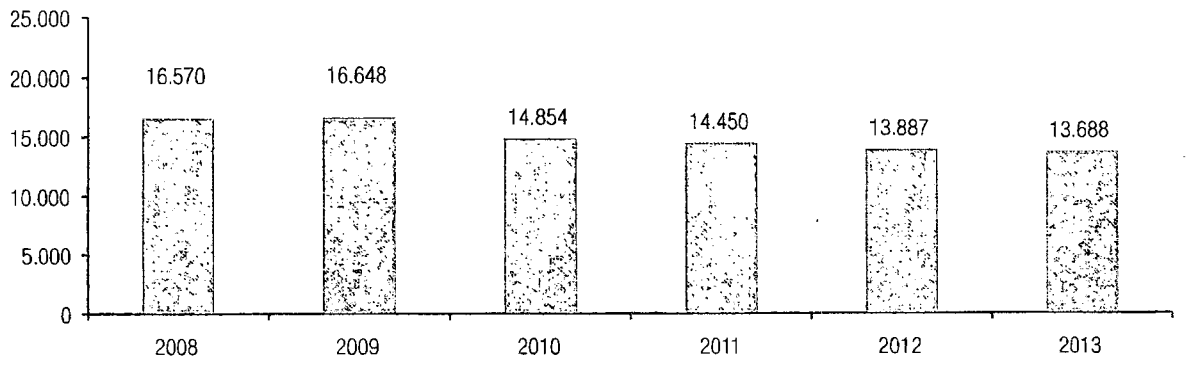


Bron: Nederlandse Culturele Sportbond 2013.

De sectie Zwemmen van de NCS vertegenwoordigt de zwemsport in de disciplines zwemmen, waterpolo, synchroonzwemmen en figuurdrijven, De competitie is minder formeel geregeld dan bij de KNZB, bijvoorbeeld ten aanzien van het van tevoren opgeven van de samenstelling van een wedstrijdteam, wat het voor studentenverenigingen – met een grote dynamiek in het ledenbestand – gemakkelijker maakt om mee te doen aan een competitie.

## 12.3 Reddingsbrigades

De eerste reddingsbrigade werd opgericht in 1908 (Den Bosch). Kort voor de Tweede Wereldoorlog waren er 91 verenigingen aangesloten. Tegenwoordig bestaat Reddingsbrigade Nederland uit 172 verenigingen in het hele land, van Den Helder tot Maastricht en van Appingedam tot Sluis.

De reddingsbrigades kennen een hoge mate van lokale autonomie. Ze worden bestuurd door vrijwilligers en zijn zeer divers gefinancierd. Dit is ook afhankelijk van het feit of de Reddingsbrigade naast opleiden ook aan hulpverlening doet en daarvoor van de gemeente subsidie ontvangt. In omvang verschillen de brigades van enkele tientallen tot ruim 650 leden (ledenadministratie Reddingsbrigade Nederland 2013).

De belangrijkste activiteiten van reddingsbrigades zijn opleiden, waterhulpverlening en sport. Daarnaast zijn er allerlei specialisaties die kunnen worden gevolgd, die in de regel gekoppeld zijn aan functies bij 'de Reddingsbrigade' in de hulpverlening, zoals reddingsbrigadechauffeur. Binnen de sector Waterhulpverlening zijn verschillende activiteiten te onderscheiden. De belangrijkste zijn het uitvoeren van preventief toezicht op stranden en bij recreatiewater en het verlenen van hulp indien nodig. Met de Kustwacht zijn afspraken gemaakt voor de inzet voor Search and Rescue (SAR) bij incidenten in het Kustwachtgebied (Noordzee en ruime binnenwateren). (Letter of Intent m.b.t. Search and Rescue, Kustwacht-Reddingsbrigade Nederland, 24 juni 2013.) Daarbij werkt zij nauw samen met de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij (KNRM), die ook in dit gebied actief is. Reddingsbrigades staan daarnaast 365 dagen per jaar, 24 uur per dag paraat voor een eventuele overstromingsramp. Zo'n 1.700 vrijwilligers zijn hier speciaal voor opgeleid en die oefenen ook meerdere keren per jaar hun vaardigheden. Een andere bijzondere component binnen de waterhulpverlening is het toezicht bij (water)evenementen. Dit varieert van een watersportwedstrijd en de Sinterklaasintocht tot *Te land, ter zee en in de lucht* en de Nieuwjaarsduik. Maar ook bij de Elfstedentocht staat men paraat (www.reddingsbrigade.nl).

Reddingsbrigades zijn gebundeld in de landelijke koepelorganisatie Reddingsbrigade Nederland. De volledige statutaire naam daarvan is Koninklijke Nederlandse Bond tot het Redden van Drenkelingen, de KNBRD. Die bestaat sinds 1917 en verkreeg het predicaat 'Koninklijk' in 1952. Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernard was toen al twee jaar beschermheer van de 'NBRD' en is dat tot zijn dood in 2004 gebleven. Sinds 2008 wordt primair de 'kortere' naamgeving gebruikt, waarmee de organisatie duidelijker gerelateerd is aan haar doelgroep en werkgebied. In tegenstelling tot wat veel mensen denken zijn er dus niet alleen reddingsbrigades aan de kust, maar overal in het land. Niet geheel toevallig werd als motto bij de oprichting van de NBRD gekozen voor 'Iedere Nederlander een zwemmer en iedere zwemmer een redder' (Vos, 1987).

Tussen 1917 en 1955 werd de bond volledig vrijwillig ondersteund. Op 1 september van dat jaar werd de eerste fte betaalde kracht van de bond aangesteld. Een jaar later verhuisde de (betaalde) secretaresse naar een nieuw huis in Haarlem, waarvan zij de benedenverdieping aan de bond verhuurde. Dat werd het eerste 'eigen' bondskantoor (Vos, 1987). Tot die tijd werd meestal vergaderd in de bestuurskamer van de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen (MRD), een – letterlijk – 'oude vriend', die zich reeds sinds 1767 inzette voor bevordering van het reddingswerk. Dat kwam voort uit de doelstelling om meer eenheid te brengen in een correcte behandeling van 'schijndode' drenkelingen en ervoor te zorgen dat deze de juiste geneeskundige behandeling kregen in plaats van deze ten onrechte 'voor dood te laten'. De MRD deed en doet zelf niet aan redden, maar met name aan het belonen van redders, het bevorderen van onderwijs in het zwemmend redden van drenkelingen en de verbetering van de geneeskundige behandeling van 'schijndode' drenkelingen (Bitter, 1917).

De laatste jaren zijn er meer verenigingen opgeheven dan bijgekomen, met name als gevolg van dalende ledenaantallen en minder beschikbaar bestuurskader. Op de peildatum 1 oktober 2011 waren een kleine 24.000 mensen lid van een reddingsbrigade. Gemiddeld heeft een vereniging van de reddingsbrigade 140 leden. Hiermee is een vereniging van de reddingsbrigade aanzienlijk kleiner dan een KNZB-vereniging (140 om 321 leden per vereniging). Na een jarenlang dalende trend lijkt er in 2013 sprake van stabilisatie van het aantal leden. Dit kan onder meer het gevolg zijn van toenemende media-aandacht voor het reddingswerk, waaraan de hulpverleningscijfers die sinds 2008 elke zomer worden gepresenteerd een belangrijke bijdrage leveren. Met meer dan 12.500 hulpverleningen in de zomer van 2012 is duidelijk dat de vrijwilligers van de Reddingsbrigade ook een belangrijke maatschappelijke functie vervullen. Met vernieuwde opleidingen, modern materiaal (waaronder de waterscooter en snelle boten) en samenwerking met andere hulpverleningspartners is 'leren' en 'werken' bij de Reddingsbrigade steeds aantrekkelijker aan het worden. De toenemende professionele aanpak van de topsport en organisatie van grote evenementen (EK 2013, WK 2016) door Reddingsbrigade Nederland draagt bij aan het imago van de bond en de sport.

## 12.4 Conclusie

De Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB) bestaat inmiddels 125 jaar en is in ledental de zevende sportbond van Nederland. 440 zwemverenigingen zijn aangesloten bij de KNZB, goed voor in totaal 141.000 leden. De KNZB heeft opvallend veel jeugdleden, namelijk twee derde van het ledenbestand. De bond organiseert het leszwemmen, zwemmen, openwaterzwemmen, waterpolo, synchroonzwemmen en schoonspringen. Wedstrijdzwemmen, recreatief zwemmen en waterpolo worden door de zwemverenigingen het meest aangeboden. De KNZB organiseerde in het seizoen 2010/2011 bijna tweeduizend wedstrijden, met name bij het wedstrijdzwemmen.

Vier van de tien zwemverenigingen zagen het aantal leden het afgelopen jaar toenemen. Er is bij 5 procent van de verenigingen een ledenstop en 20 procent heeft een wachtlijst. Een op de tien zwemverenigingen heeft een eigen accommodatie. Bijna alle zwemverenigingen hebben een of meer knelpunten. Een op de drie heeft problemen met de accommodatie en eenzelfde aantal heeft problemen met werving en behoud van leden. Twee derde van de zwemverenigingen heeft financiële knelpunten. Toch ziet de helft van de KNZB-verenigingen de toekomst (zeer) zonnig tegemoet.

De baten van de zwem- en duiksportverenigingen bedragen in 2009 39 miljoen euro en de lasten zijn in 2009 38 miljoen euro. De grootste inkomstenbron zijn contributies en entree- en lesgelden en de grootste kostenpost wordt gevormd door huisvestingskosten.

De KNZB is sinds 2010 ook verantwoordelijk voor de zwemverenigingen die lid waren van Gehandicaptensport Nederland, waardoor twee derde van de zwemverenigingen leden heeft met een handicap en/of een chronische ziekte. Toch heeft de grote meerderheid van de verenigingen die bij de KNZB zijn aangesloten geen speciaal aanbod voor leden met een handicap.

In 1946 werd de Nederlandse Culturele Sportbond (NCS) opgericht. De NCS heeft 67 verschillende takken van sport met in totaal 200.000 leden. 53 zwemverenigingen zijn bij de NCS aangesloten, veelal 'Watervrienden' genoemd, goed voor 13.700 leden.

De Koninklijke Nederlandse Bond tot het Redden van Drenkelingen (KNBRD) is de overkoepelende bond van de reddingsbrigades. Reddingsbrigade Nederland, zoals de KNBRD in de volksmond heet, bestaat uit 172 verenigingen, neerkomend op zo'n 24.000 leden. Reddingsbrigade Nederland telde in de zomer van 2012 12.500 hulpverleningen.

## Noten

1. De term 'eigen' is ruim geïnterpreteerd. Ook wanneer de voorzieningen waarvan de vereniging gebruikmaakt niet in eigendom zijn van de vereniging, maar zij wel verantwoordelijk is voor het dagelijkse beheer en onderhoud ervan, is er sprake van een eigen sportaccommodatie of -complex.
2. Nieuwe gegevens, over 2012, worden in 2014 verwacht.In dit laatste hoofdstuk kijken we terug op de belangrijkste bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken. Eerst schetsen we een kort beeld van de stand van zaken van zwemmen in Nederland. Vervolgens benoemen we vier aandachtspunten voor de komende jaren. Ten slotte geven we aan hoe wij aankijken tegen het verzamelen en delen van (nieuwe) kennis over zwemmen. Voor een overzicht van de belangrijkste cijfers verwijzen we naar de samenvatting die vooraan in het boek is opgenomen.

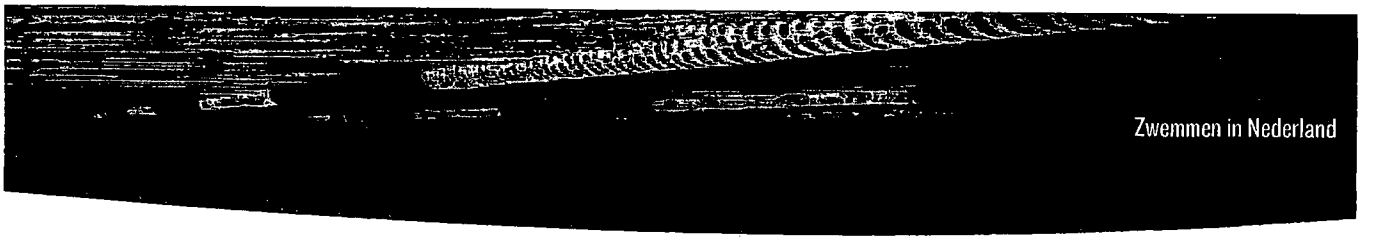

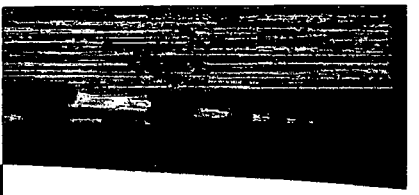

# 13

# Zwemmen in Nederland: plaatsbepaling en blik vooruit

» Harold van der Werff (Mulier Instituut)

» Koen Breedveld (Mulier Instituut)

In dit laatste hoofdstuk kijken we terug op de belangrijkste bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken. Eerst schetsen we een kort beeld van de stand van zaken van zwemmen in Nederland. Vervolgens benoemen we vier aandachtspunten voor de komende jaren. Ten slotte geven we aan hoe wij aankijken tegen het verzamelen en delen van (nieuwe) kennis over zwemmen. Voor een overzicht van de belangrijkste cijfers verwijzen we naar de samenvatting die vooraan in het boek is opgenomen.

## 13.1 Een korte terugblik

### De waarde van het kunnen zwemmen

Dat zwemmen zo sterk is verbonden met de Nederlandse cultuur heeft verschillende redenen. Ten eerste voert Nederland al eeuwenlang een strijd tegen het water. De kennis en ervaringen die daarmee zijn verkregen, hebben ons land wereldwijd naam en faam gebracht. In ons dichtbevolkte land dat grotendeels onder de zeespiegel ligt en waar zo veel water in de directe woonomgeving is, is kunnen zwemmen letterlijk van levensbelang. Niet verwonderlijk dus, dat we mogen bogen op een in velerlei opzichten uitmuntende zweminfrastructuur. Tegelijk vormt zwemmen ook een gewaardeerde vrijetijdsactiviteit. De volle stranden op zomerse dagen getuigen daarvan. En wie kent niet de verjaardagsfeestjes in de basisschooljaren waarbij het een verrassing was wat er die middag werd gedaan, maar waarbij wel werd gezegd dat je je zwemkleding moest meenemen? Kunnen zwemmen is een noodzakelijke voorwaarde om volwaardig te kunnen participeren in de Nederlandse vrijetijdscultuur. En dan is er ook nog het gezondheidsmotief. Regelmatig bewegen draagt bij aan een betere gezondheid. Voor wie een leven lang wil sporten, vormt zwemmen een uitstekende keuze vanwege het gebruik van veel verschillende spiergroepen, de kleine kans op blessures en de vriendelijkheid van het water jegens eventueel mee te dragen overgewicht (VeiligheidNL, 2011).

### Zweminfrastructuur

De zweminfrastructuur in Nederland staat op een hoog peil. Anno 2012 telde Nederland ruim 1.500 zwembaden, waarvan er bijna 700 openbaar toegankelijk zijn. Deze zwembaden zijn verspreid over het gehele land. De gemiddelde afstand naar een (openbaar) zwembad is 2,5 kilometer. Slechts in enkele gemeenten van het land is

dat vier kilometer of meer. In 2011/2012 lag de toegangsprijs doorgaans tussen de drie en vijf euro. Dat betekent dat afstand en de kosten voor een kaartje geen drempel zouden moeten zijn voor mensen die graag willen zwemmen. Jaarlijks investeren lokale overheden ongeveer een kwart miljard euro om die infrastructuur in stand te houden, bijna een vijfde van het gemeentelijke sportbudget. Geschat wordt dat er in de zwembadbranche zo'n 17.000 personen werkzaam zijn.

Daarnaast mag Nederland zich rijk rekenen met een hecht netwerk van zwemverenigingen en reddingsbrigades. Verenigd in landelijke koepels waarvan de oudste (de KNZB) al 125 jaar bestaat, spelen verenigingen en reddingsbrigades een onmisbare rol in het aanbieden van zwemsport, zwemles en het voorkomen van verdrinkingen. Duizenden vrijwilligers zetten zich jaarlijks voor dat edele doel in.

Zwemmer worden begint met een goede zwemles. In Nederland zijn er meer dan 1.300 zwemlesaanbieders, voornamelijk zwembaden, zwemverenigingen, (commerciële) zwemscholen en reddingsbrigades. De zwemlesaanbieders zijn in het hele land te vinden. Daarnaast bieden nog steeds veel scholen zwemles aan. Een sterke troef bij het leren zwemmen is het Zwem-ABC, een in de wereld unieke leerlijn waar de nadruk ligt op zwemveiligheid, zelfredzaamheid en plezier. Bijna alle zwemlesaanbieders in Nederland geven les in het Zwem-ABC (of een eigen variant daarvan). De laatste bijstelling van het Zwem-ABC vond plaats in september 2010 naar aanleiding van een evaluatie onder alle zwemlesaanbieders. De omvang van de markt voor zwemles kan worden geschat op 126 miljoen euro per jaar.[2]

Ook voor het topzwemmen is Nederland gezegend met meer dan uitstekende voorzieningen. Nederland kent drie nationale trainingscentra (in Eindhoven, Drachten en Amsterdam). Het zwembad dat is vernoemd naar 's land grootste zwemzoon, het Pieter van den Hoogenband Zwemstadion, herbergt een 'zwemlab' van internationale allure waar de bewegingen van huidige en toekomstige topzwemmers minutieus worden vastgelegd en geanalyseerd.

Koepelorganisaties als de Vereniging Sport en Gemeenten, de RECRON en het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ ondersteunen de branche in zijn streven om kwaliteit te blijven bieden. Werkenden in de sector kunnen voor hun praktijk terugvallen op een leger aan ervaren en deskundige adviseurs.

## Deelname aan het zwemmen

Mede door die sterk ontwikkelde infrastructuur maakt het water steeds minder slachtoffers. Hoewel er zich nog steeds de nodige ongevallen voordoen in en om water is het aantal verdrinkingen de afgelopen decennia stelselmatig gedaald. Vrijwel alle

Nederlandse kinderen leren in hun jongste levensjaren zwemmen, al doorloopt lang niet ieder kind het volledige Zwem-ABC.

Gemeten in aantallen beoefenaars is zwemmen een populaire sport in Nederland. Een op de drie personen van 6-79 jaar zwemt minimaal eens per jaar en bijna een op de vijf zoekt ten minste twaalf keer per jaar het water op. Onder kinderen en vrouwen/meisjes is zwemmen populairder dan onder volwassenen en mannen/jongens. Zwemmen is daarbij een sportieve activiteit die tot op hoge leeftijd wordt beoefend, omwille van de gezondheid én de gezelligheid. 'De' Nederlander heeft daarbij een uitermate positieve kijk op het zwemmen. De sport wordt gezien als een gemakkelijk aan te leren, gezonde sport met een kleine kans op blessures. Niet verwonderlijk blijken Nederlanders erg gehecht aan een zwembad. Bijna alle Nederlanders (11-80 jaar) vinden dat een zwembad een basisvoorziening moet zijn in een gemeente. En als de burger wordt gevraagd welke door de gemeente ondersteunde voorzieningen voor hem het belangrijkst zijn, staan zwembaden bovenaan de lijst, nog voor bibliotheken, openbare parken, theaters en andere openbare voorzieningen.

Bijzonder is ook het zwemmen als topsport. Omdat in ons land vrijwel ieder kind kennis maakt met het zwemmen is de kweekvijver van jong talent heel groot. De Nederlandse topzwemmers spreken tot de verbeelding. Ons land kent verschillende zwemhelden, die al decennialang garant staan voor een rijke medailleoogst bij de Olympische Spelen, Paralympische Spelen, WK's en EK's, vooral bij het langebaanzwemmen.

### Aandachtspunten

Zwemmen zit diepgeworteld in de Nederlandse samenleving. Bijna iedereen heeft leren zwemmen, de meesten wonen niet al te ver bij een zwembad vandaan, de toegangsprijzen bij een zwembad zijn laag, zwemmen is en blijft een populaire vrijetijdsbesteding en onze topzwemmers presteren uitstekend op mondiaal niveau. Natuurlijk, dit is allemaal waar, maar er is heel wat aan vooraf gegaan om het zo te krijgen. Het gaat niet vanzelf om het zo te houden. Er zijn vier punten die in onze ogen nu en in de toekomst de aandacht vragen.

## 13.2 Teruglopende zwemvaardigheid?

Hoewel het over het algemeen goed is gesteld met de zwemvaardigheid in ons land, dienen wij aandacht daarvoor te blijven houden. Een reden is dat er elk jaar mensen – waaronder relatief veel kinderen – tijdens het zwemmen in zwembaden en open

water in problemen komen. In een beperkt aantal gevallen leidt dit tot verdrinking met dodelijke afloop. Ook in de zomer van 2013 werd Nederland weer opgeschrikt met een reeks van deze tragische gebeurtenissen.

De verwachting is dat het aantal verdrinkingen met dodelijke afloop, SEH-behandelingen en reddingen uit levensbedreigende situaties, niet zullen dalen. Integendeel. Onderzoeken van het SCP, het CBS en het Mulier Instituut bieden aanwijzingen voor een dalende zwemparticipatie binnen de Nederlandse bevolking (zie paragraaf 13.4), terwijl zwemmen een sport is die voor de techniek en conditie van tijd tot tijd dient te worden geoefend. Reddingsbrigades signaleren in hun dagelijkse praktijk (bijvoorbeeld bij reddingen) een teruglopende zwemvaardigheid en zwemconditie bij kinderen. Kinderen zouden nu minder dan enkele jaren geleden bij machte zijn om tegen de stroming of wind in terug te zwemmen naar de kust. Ook het openstellen van de grenzen binnen de EU heeft invloed op de zwemvaardigheid in de Nederlandse zwembaden en aan de stranden. Met name gezinnen uit Zuid-Europa en uit de voormalige Oostbloklanden onderschatten het gevaar van water, en/of beschikken vaak niet over zwemdiploma's.

Het Zwem-ABC is in 1998 in samenwerking met de zwembranche ontwikkeld en geldt al tijden als dé standaard voor de zwemvaardigheid en zwemveiligheid bij de zwemlessen in ons land. Maar dat betekent niet dat die perfecte leerlijn ook in de praktijk zo wordt gerealiseerd. Ten eerste maken de meeste kinderen de leerlijn niet af. De meesten stoppen na het behalen van het B-diploma. Het doorlopen van het totale Zwem-ABC vergt doorgaans negen tot achttien maanden.[3] Dat is voor veel ouders (en kinderen) een lange tijd. De tussentijdse – en ten onrechte vertrouwd voorkomende zwemexamens – A en B bieden ongeduldige ouders en kinderen een vroegtijdige 'ontsnappingsmogelijkheid'. Dat beeld weerspiegelt zich ook in de opvattingen over het nut van het Zwem-ABC. 'De' Nederlander ziet de noodzaak van het completeren van het gehele Zwem-ABC onvoldoende in. Maar een op de zes ouders herkent dat om een kind veilig te kunnen laten zwemmen, het gehele Zwem-ABC moet worden gehaald.[4] Dat het merendeel van de ouders dit niet beseft, geeft aan dat de communicatie over het belang van het Zwem-ABC heeft gefaald.

Ook de culturele achtergrond heeft invloed op de zwemvaardigheid. Allochtone gezinnen zijn minder bekend met de traditie dat kinderen op jonge leeftijd leren zwemmen. Deze ouders vertrouwen er op dat de school hier wel voor zorgt, sturen hun kinderen minder snel naar zwemles en stoppen in een eerder stadium met het Zwem-ABC. Ook de kosten voor de leerlijn spelen een rol bij de beslissing hoe ver de leerlijn wordt gevolgd. Voor sommige ouders zijn de kosten voor het volgen van zwemlessen de belangrijkste reden om hun kinderen niet op zwemles te doen. Voor gezinnen met een laag inkomen vormen de kosten voor de zwemlessen een aanzien-

lijke aanslag op het huishoudbudget. Door de huidige recessie is de werkloosheid fors gestegen, waardoor bij de getroffen huishoudens het vrij besteedbaar inkomen daalt. Mogelijk zorgt dit ervoor dat voor meer gezinnen de kosten voor de zwemlessen te veel worden, of dat een kleiner deel van het Zwem-ABC zal worden gevolgd (Jehoel-Gijsbers, 2009; Roest, 2011).

Er is momenteel discussie over het Zwem-ABC als standaard voor het leren zwemmen. De KNZB heeft recentelijk aangekondigd met een eigen leerlijn te komen.[5] Bij meerdere zwemverenigingen worden daarmee inmiddels proeven gedaan. Met de nieuwe leerlijn denkt de KNZB kinderen sneller zwemvaardig te kunnen maken. Opvallend is dat de nieuwe zwemdiploma's niet voldoen aan de binnen de sector geaccepteerde BREZ 2.0. Wat dit betekent voor de uitstraling van 'het Zwem-ABC', en hoe ouders op deze eventuele nieuwe situatie zullen reageren, zal in de toekomst moeten blijken. Te hopen valt dat de branche overeenstemming kan behouden over wanneer kinderen zwemveilig zijn, zodat daar voor ouders en andere belanghebbenden geen onduidelijkheid over gaat groeien. Verder zou het wenselijk zijn dat er meer kennis wordt verzameld over zwemvaardigheid in het algemeen en de pedagogiek en didactiek van het zwemmen in het bijzonder. Het is de wet van de remmende voorsprong dat er op dit terrein eigenlijk pas recent initiatieven[6] zijn ontplooid, en er op elementaire vragen nauwelijks nog antwoorden voorhanden zijn.[7]

De discussie over het Zwem-ABC als standaard voor het leren zwemmen in Nederland raakt het vraagstuk wie verantwoordelijk is voor de naleving van de criteria waaraan het leren zwemmen dient te voldoen. De KNZB heeft hier lang een verantwoordelijkheid in gehad. Thans vervult het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ deze rol.[8] Maar het Zwem-ABC is niet het enige zwemdiploma. Er zijn andere zwemlesaanbieders die hun diploma's baseren op die van het Zwem-ABC, maar waarbij er geen controle is door een derde partij. Zou de overheid een rol moeten krijgen bij de controle en handhaving op de zwemlescriteria? In andere sectoren is een door het rijk geïnitieerde 'autoriteit' gemeengoed, zoals het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR) of de Inspectie van het Onderwijs. In het geval van de zwemvaardigheid is het de sector zelf die daarop toeziet. Op voorhand is niet duidelijk onder welk departement een dergelijke 'autoriteit' zou moeten ressorteren. Schoolzwemmen valt onder OCW, maar volksgezondheid en preventie vallen onder VWS terwijl de zorg om de veiligheid van open water en badinrichtingen tot het werkterrein van EL&I behoort. Gezien de ontwikkelingen in de sector verdient het aanbeveling dat er meer duidelijkheid komt over welk departement inzake zwemvaardigheid en -veiligheid de regie voert.

Als het gaat om zwemvaardigheid verdient ook het schoolzwemmen aandacht. In 2007 had 18 procent van de kinderen (ook) via het schoolzwemmen een of meer

zwemdiploma's gehaald. Echter, het aantal gemeenten waar nog schoolzwemmen is, daalt gestaag. Gemeenten hebben weliswaar geen wettelijke taak in het zwemvaardig maken van de kinderen, maar met het schoolzwemmen hebben gemeenten wel een sterk instrument in handen. Daarbij komt dat er binnen de bevolking een groot draagvlak bestaat voor schoolzwemmen. Het klassikale schoolzwemmen biedt logistieke voordelen en vormt een goede kennismaking met de Nederlandse zwemwereld. Veel allochtonen komen uit landen waar de zwemtraditie minder sterk is ontwikkeld. Juist voor hen biedt het schoolzwemmen de zekerheid dat hun kind met ten minste één diploma de basisschool verlaat. Allochtonen verwachten ook meer dan autochtonen dat de school/gemeente de verantwoordelijkheid neemt voor de zwemvaardigheid van kinderen. Ook voor huishoudens met een lage sociaaleconomische status (SES) is schoolzwemmen een uitkomst. Andere voordelen zijn dat kinderen gemakkelijk klassikaal (van elkaar) leren en dat schoolzwemmen (drukbezette) ouders veel improductieve reis- en wachttijd bespaart.

Maar het schoolzwemmen kent ook verschillende nadelen. De eerste is dat de totale kosten voor badhuur en transport hoog zijn. Daarnaast legt het logistieke druk op de school. Die moet extra begeleiding organiseren, voornamelijk als de kinderen te voet van school naar het zwembad gaan.

Een alternatief voor gezinnen in gemeenten zonder schoolzwemmen is het herintroduceren van de vangnetregeling (Wisse, 2009). Sommige gemeenten hebben deze regeling (2002-2005) in stand gehouden nadat de landelijke regeling werd stopgezet.[9] Mogelijk kan ook de buitenschoolse opvang hierin een rol van betekenis spelen, of anders het snelgroeiende aantal schoolsportverenigingen.

Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) biedt met 'Waterdicht' een alternatief voor het schoolzwemmen, een project dat met een subsidie van het Ministerie van OCW is opgezet (zie ook www.zwemvaardigheid.nl). Deze internettool geeft scholen en andere gebruikers inzicht in de mate waarin de kinderen zwemvaardig zijn en stimuleert in deze het lokale debat en de lokale samenwerking. De tool biedt ouders van kinderen die op een bepaalde leeftijd niet voldoende zwemvaardig zijn inzicht in de diverse mogelijkheden voor zwemles, inclusief de rol van de gemeente. Enkele tientallen gemeenten werken al met de tool of zijn voornemens om op korte termijn met de tool aan de slag te gaan. Blijvende ondersteuning (helpdesk) van de tool is gewenst.

## 13.3 Zwemveiligheid – belangrijk werk onder moeilijke omstandigheden

De omstandigheden (warmte, drukte, lawaai) waarin een toezichthouder moet werken zijn verre van optimaal om dit langdurig en geconcentreerd te kunnen doen. Het tijdig rouleren van personeel is nodig om de scherpte te blijven houden. Dat betreft dan niet alleen het wisselen van plaats van waaraf het toezicht plaatsvindt, maar ook het wisselen van taken binnen het zwembad of aan het strand (klein onderhoud, administratie, zwemles geven, informatie geven, etc.).

Om toezichthouders te ondersteunen bij hun verantwoordelijke werk zijn er verschillende technische hulpmiddelen beschikbaar. Voor toezichthouders in zwembaden is een drenkelingendetectiesysteem een uitkomst. Momenteel zijn er in Nederland 27 zwembaden die een dergelijk systeem hebben laten aanleggen. Daarmee zijn aantoonbaar twee levens gered. Maar zulke systemen detecteren alleen en om die reden zullen toezichthouders altijd nodig blijven, want zij moeten nadat het systeem een alarm geeft de redding uitvoeren. Echter, drenkelingendetectiesystemen zijn kostbaar en mogen op dit moment geen toezichthouders vervangen, zodat voor zwembaden met de komst van een dergelijk systeem de kosten toenemen. Wat ook van belang is bij een drenkelingendetectiesysteem is dat het onderhoud tijdig wordt uitgevoerd en dat brengt kosten met zich mee (Jagersma en Rijpstra, 2010). Het is interessant te kijken in welke mate de nieuwe Zwemwaterwet[10] mogelijkheden gaat bieden voor een verdere invoering van drenkelingendetectiesystemen.

Waar de toezichthouders in het zwembad vanaf een hoge stoel of vanaf de rand van het zwembad een groot deel van het zwembad kunnen overzien, hebben de lifeguards van de reddingsbrigades verrekijkers en transportmiddelen op het strand (strandvoertuigen) en op het water nodig (waterscooters, reddingsboten). Juist de omvang van het openwatergebied waar zij toezicht houden, maakt hun werk moeilijk. Je kunt maar op één plek tegelijk zijn. Een risico-inventarisatie van zwemlocaties, zoals voorgesteld in de Zwemwaterwet, kan de risico's in beeld brengen, waardoor deze preventief kunnen worden verkleind en gerichte keuzes in het toezicht kunnen worden gemaakt.

Het toezicht door toezichthouders verkleint de kans op incidenten. Zij geven veel waarschuwingen voordat een mogelijk gevaarlijke situatie ontstaat en ze kunnen adequaat ingrijpen als er wel iets gebeurt. Maar het feit dat er professioneel toezicht is, ontslaat de ouders en begeleiders niet van hun taken om hun gezelschap goed in het oog te houden. Zelfs een klein moment van onoplettendheid kan serieuze gevolgen hebben. VeiligheidNL en Reddingsbrigade Nederland raden aan kleine kinderen die niet kunnen zwemmen binnen armlengte te houden. Verder hanteren veel zwembaden de regel dat kinderen zonder diploma verplicht drijfmiddelen moeten dragen. Ouders vinden dit niet altijd prettig.

Hoe professioneel de toezichthouders in de zwembaden en aan het open water ook zijn en hoe goed ouders op hun kroost passen, het aantal verdrinkingen en andere voorvallen geven al aan dat zij niet alles kunnen zien en voorkomen. Water, hoe verkoelend, prettig en oogstrelend ook, blijft een sluipmoordenaar. Vanaf de waterkant valt lang niet altijd waar te nemen, niet met het oog en niet met het oor, dat een zwemmer in problemen verkeert. Steeds opnieuw blijkt dat de gevaren van het water worden onderschat. Die bewustwording verdient permanente aandacht (zie verder hoofdstuk 4).

## 13.4 Populariteit van het zwemmen in het geding

Zwemmen is een van de meest verbreide sporten is in ons land. Bijna iedereen heeft in zijn kinderjaren leren zwemmen. Maar blijkbaar is dat vooral gedaan vanuit het oogpunt van veiligheid, want slechts een op de drie personen van 6-79 jaar zwemt minimaal één keer per jaar. Hoe komt het dat (bijna) iedereen kán zwemmen, maar dat slechts een relatief klein deel naar het zwembad of het strand gaat? Passen andere vrijetijdsactiviteiten beter bij de voorkeuren van de moderne mens?

Duidelijk is dat veel kinderen zwemmen. In de leeftijdsgroep 6-11 jaar zwemt maar liefst 70 procent minimaal eens per jaar, maar van de groep vanaf 25-44 jaar slechts een derde, van de 45-49-jarigen een kwart en van de 60-plussers nog maar 18 procent (in 2007). Gezien de vergrijzing is de groep senioren juist een interessante doelgroep. Het is goed voor de gezondheid en ook mensen die minder goed ter been zijn kunnen zich door de opwaartse kracht gemakkelijk in het water bewegen. Verder zijn zij niet gebonden aan werk- of schooltijden.

Bij het vergelijken van de participatiecijfers valt een aantal verontrustende trends te zien. Tussen 1983 en 2007 is de algemene sportparticipatie gestegen, maar de zwemparticipatie is min of meer gelijk gebleven.[11] Vanaf 1995 zien we een daling in het meer frequente zwemmen, en vanaf 2006 een lichte daling in het aandeel mensen dat zwemt. Dat betekent dat het aandeel van zwemmen binnen de totale sportbesteding daalt, en dat het aantal (zeer) frequente zwemmers afneemt en dat er steeds meer mensen zijn die 'af en toe' zwemmen. Deze neerwaartse trend lijkt ook zichtbaar in het dalend aantal bezoeken aan de openbare zwembaden en in de daling van het aantal leden van zwemverenigingen.

Het heeft er alle schijn van dat het aloude zwemmen het de afgelopen jaren deels heeft moeten afleggen tegen nieuwere sporten met vergelijkbare eigenschappen en revenuen, zoals hardlopen en met name fitness. Beide laatstgenoemde sporten wor-

den krachtig gesteund door de commercie, die veel verdient aan gebruiksartikelen en competities (hardlopen) of aan instructie en toegangsrechten (fitness). Hardloopschoenen slijten sneller en kosten meer dan een zwembroek, en commerciële fitness is duurder dan het gesubsidieerde zwemmen. Geen wonder dus dat de marketingmachines voor beide sporten op volle toeren draaien.

De zwemsport hoeft zich hier weinig aan gelegen te laten. Zwemmen is en blijft een ideale sport voor mensen die een leven lang gezond willen blijven, en zal met het water mensen altijd blijven boeien. Een mooie zomer kan de teruglopende zwemparticipatie in een jaar verbloemen, maar het weer heeft men niet in de hand. Om marktaandeel te behouden of te winnen, zullen zwembaden en zwemverenigingen gezamenlijk het zwemmen actief moeten promoten. Bijvoorbeeld door mee te doen met landelijke initiatieven als de Zwem4daagse, MijnZwemcoach.nl en de Nationale Sportweek, of door zelf te zoeken naar creatieve manieren om hun doelgroepen te bereiken of nieuwe doelgroepen aan te boren.

## 13.5 Creatief zijn met zwemaccommodaties

Mede omdat gemeenten het belang van zwembaden zien voor de zwemvaardigheid, het recreatief zwemmen, de wedstrijdsport, de gezondheid en als sociale ontmoetingsplaats subsidiëren zij de zwembaden in sterke mate en dat maakt dat de kosten voor een entreebewijs slechts enkele euro's bedragen. Toch vindt bijna de helft van de zwembadbezoekers het kaartje duur in verhouding tot de ervaren kwaliteit. Hoe komt dat? Zijn we gewend aan – of misschien wel verwend met – de traditioneel lage toegangsprijzen, of blijven de ervaringen van een bezoek ver achter bij verwachtingen? Hoeveel zijn we bereid extra te betalen als het zwembad meer biedt dan alleen 'een bak met water' en enkele basale recreatievoorzieningen zoals een eenvoudige glijbaan en een ligweide? En waarom geven we dan wel veel geld uit voor bezoeken van musicals, films, festivals en restaurants? Op basis van het voorliggende materiaal zijn daar nog geen harde uitspraken over te doen.

In 2011/2012 gaf een op de acht zwembaden aan dat ze bedreigd werden met sluiting. Niet duidelijk is hoeveel zwembaden daadwerkelijk de deuren hebben moeten sluiten, of dat mogelijk binnenkort zullen doen. Maar het is wel een sterk signaal dat zwembaden – kennelijk – door gemeenten niet worden gezien als een voorziening die tegen elke prijs in stand gehouden moet worden. Soms wordt een zwembad gesloten en komt er elders in de gemeente een nieuw zwembad. In die gevallen staat het zwemmen niet onder druk. Anders is het als een zwembad wordt gesloten vanwege bezuinigingen. Verschillende (fusie)gemeenten hebben meerdere zwembaden binnen

hun grenzen. Waar het min of meer legitiem is voor een gemeente om een eigen zwembad te hebben, is die legitimiteit minder sterk als er meer dan één zwembad is. Maar dan rijst de vraag welk zwembad moet worden gesloten. Bij het eventueel sluiten van zwembaden dient terdege rekening gehouden te worden met de beschikbare lokale alternatieven. Nog steeds is het zo dat in Nederland de gemiddelde reisafstand naar een zwembad beperkt is. Als in een gebied waar relatief weinig zwembaden zijn er eentje wordt gesloten, heeft dat een merkbare invloed op de reisafstand voor de bewoners van dat gebied en daarmee op het bezoek aan het zwembad.

Als een gemeente tot de conclusie komt dat een zwembad te zwaar drukt op de begroting, betekent dat niet automatisch dat het zwembad zal sluiten. Mogelijk dat een actie vanuit de lokale gemeenschap de gemeente doet besluiten om het betreffende zwembad open te houden, maar in veel gevallen zal de gemeente besluiten dat het anders moet. Sluiting is dan een drastische oplossing. Alternatieven zijn het beheer en onderhoud in handen te leggen van een andere partij. In veel gemeenten hebben commerciële exploitanten afspraken met de gemeente gemaakt over het in stand houden van het zwembad. De gemeente betaalt de exploitant een zekere exploitatiebijdrage en de exploitant draagt er zorg voor dat het zwembad open blijft. De gemeente en de exploitant maken daarbij afspraken over onder andere openingstijden, toegangsprijzen en onderhoud. De afgelopen decennia is dat model steeds meer gemeengoed geworden. Desondanks geldt ook voor geprivatiseerde baden dat die sterk afhankelijk blijven van gemeentelijke bijdragen. Voor gemeenten blijft het zaak om de regie niet helemaal uit handen te geven, en voldoende deskundigheid in huis te hebben om op gelijke voet met exploitanten in gesprek te blijven over de condities waaronder het zwembad wordt geëxploiteerd. Hier lijkt een belangrijke rol weggelegd voor de betrokken koepelorganisaties (in termen van deskundigheidsbevordering en kennisdeling).

Een andere oplossing is dat beheer en exploitatie onder de verantwoordelijkheid komen van een vereniging of stichting, bijvoorbeeld een stichting die is opgericht door buurtbewoners, die er zo voor willen zorgen dat 'hun' bad open blijft. In bijna alle gevallen betreft het openluchtzwembaden, waarvoor de vrijwilligers zich in de zomermaanden willen inzetten. Indien nodig worden cursussen georganiseerd, bijvoorbeeld voor toezichthouders. Recente ervaringen hierin lijken nieuwe kansen te bieden. Verder ondersteunt de KNZB zwemverenigingen in hun poging een grotere rol te spelen in het beheer van zwembaden, door zelf baden te exploiteren of meer nadrukkelijk als partner van exploitanten op te treden.[12] Gelet op de economische ontwikkelingen lijkt het waardevol om te investeren in nieuwe modellen hierin en in wat er nodig is om die modellen succesvol te maken. Tot dat laatste behoort ook het zoeken naar modellen waar zwembad en zwemvereniging elkaar minder als concurrent bejegenen,[13] een situatie die in de praktijk nogal eens tot patstellingen leidt.

## 13.6 Kennis voor en over zwemmen

*Zwemmen in Nederland* is een momentopname waarin een selectie is gemaakt uit de verschillende onderwerpen en de vele beschikbare bronnen. Het boek geeft veel informatie, maar zal niet alle beleidsvragen kunnen beantwoorden. Er blijft een grote informatiebehoefte bestaan. Vanuit een behoefte naar kennis onderscheiden we (1) monitoren, (2) verdieping en (3) kennisdeling. We gaan daar kort op in.

### Monitoring

De zwembranche staat voor een uitdagende tijd. De populariteit van het zwemmen lijkt onder druk te staan, en de gevraagde overheidsinvesteringen zijn allerminst veiliggesteld. Voor de aankomende jaren is het zaak de ontwikkelingen in de zwembranche goed te blijven volgen. Door periodiek van bepaalde kernindicatoren de gegevens te verzamelen worden patronen door de tijd zichtbaar. Op dit moment is de driejaarlijkse statistiek *Zwembaden en Sportaccommodaties* van het CBS het enige zwemonderzoek dat periodiek wordt herhaald. Dit onderzoek bestrijkt echter maar een deel van de markt (de openbare zwembaden) en kent een summiere vragenlijst. Voor de meeromvattende *Zwemmonitor* waar voor dit boek uit is geput, zijn nog geen afspraken gemaakt voor een vervolgmeting. Evenmin is voorzien in terugkerende bevolkingsonderzoeken waarin landelijke ontwikkelingen in de zwemvaardigheid en zwemveiligheid worden gemonitord.[14]

Naast de reeds genoemde onderzoeken zijn voor dit boek van verschillende partijen gegevens verwerkt. Het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ houdt het aantal zwemlesaanbieders en uitgegeven zwemdiploma's bij, KNZB en NCS hebben hun ledenadministraties, VeiligheidNL monitort onder andere het aantal verdrinkingen en SEH-behandelingen en Reddingsbrigade Nederland registreert incidenten aan het open water. Het Mulier Instituut heeft de afgelopen jaren meerdere malen vragen over zwemmen kunnen laten meelopen met landelijke enquêtes, en kon algemene sportdeelnameonderzoeken benutten om de ontwikkelingen in de zwemsport in kaart te brengen. Omdat deze cijfers al worden verzameld, kan een monitoring op al die gegevens met relatief beperkte middelen worden uitgevoerd. Voor de toekomst is het zaak te blijven investeren in enkele belangrijke databronnen (zwembaden, zwemvaardigheid) en daarnaast om bestaande gegevens te (blijven) bundelen.

### Verdiepend onderzoek

Bij onderwerpen waar al veel cijfermatige informatie voorhanden is, en waar men geïnteresseerd is bepaalde zaken te verklaren, is een verdiepend onderzoek op zijn plaats, omdat het achterliggende mechanismes zichtbaar maakt. Beleidsmakers

kunnen rekening houden met nieuwe inzichten. Verder kan bij effectevaluaties worden onderzocht welke factoren invloed hebben op het effect en de effectiviteit van bepaalde interventies, zoals de vangnetregeling. Daarvan kunnen partijen die ook die interventie toepassen, of overwegen dat te doen, profiteren.

In veel gevallen zal er voor een dergelijk verdiepend onderzoek nieuwe data moeten worden verzameld, maar in andere gevallen kunnen reeds beschikbare data worden benut. In tabel 13.1 staat een lijst met thema's benoemd, zoals die naar voren komt uit de vier gesignaleerde aandachtspunten. De lijst is echter niet uitputtend en verdient discussie binnen het veld. Het zou goed zijn als de zwembranche een dergelijke lijst als uitgangspunt zou nemen, en zich sterk zou maken voor het opstellen van een Kennisagenda Zwemmen.[15]

**Tabel 13.1 Mogelijke thema's voor verdiepend onderzoek.**

| Aandachtspunt | |
|---|---|
| Zwemvaardigheid | Effecten van het verdwijnen van schoolzwemmen.<br>Pedagogiek en didactiek van het zwemonderwijs.<br>Nieuwe organisatievormen van het zwemonderwijs. |
| Zwemveiligheid | Effectiviteit van bewustwording en voorlichtingsinterventies.<br>Effectiviteit van professioneel toezicht in zwembaden en bij open water.<br>Effectiviteit van vroege zwemlessen en andere preventieve maatregelen ter voorkoming van verdrinking. |
| Zwemparticipatie | Doorstroom van zwemles naar zwemparticipatie.<br>Stimulansen en drempels om deel te nemen aan zwemmen, plaats en betekenis van zwemmen in de vrijetijdsbesteding onder uiteenlopende groeperingen.<br>*Best practices* van sportstimulering binnen de zwemsport en daarbuiten. |
| Zwemaccommodaties | Verwachting en waardering bij verschillende soorten gebruikers bij het bezoeken van een zwembad.<br>Prijselasticiteit van het toegangsbewijs bij een zwembad.<br>Nieuwe modellen voor beheer en exploitatie van zwembaden en de effecten dienaangaande (zoals van privatisering en/of van inzet vrijwilligers).<br>Maatschappelijke betekenis van zwemmen in het algemeen en zwembaden in het bijzonder. |

## Kennisdeling

*Zwemmen in Nederland* laat zien dat er al heel veel zwemonderzoek gaande is. Vaak is dat algemeen sportonderzoek, waarbij zwemmen een van de sporten is. Regelmatig zijn er ook onderzoeken die enkel en alleen zwemmen betreffen. Veel van deze onderzoeken komen van de hand van het SCP, het CBS en het Mulier Instituut. Verder zijn er koepelorganisaties en expertisecentra zoals NOC*NSF en NISB die veel kennis in huis hebben. Een nieuwe loot aan de stam is het Expertisecentrum Zwemonderwijs waar Gemeente Eindhoven, InnoSportLab De Tongelreep, het Nationaal Platform

Zwembaden | NRZ, Fontys Sporthogeschool en het Mulier Instituut hun krachten hebben gebundeld. Door bestaande kennis en gegevens te combineren met nieuw onderzoek is het mogelijk relevante ontwikkelingen in het zwemmen vroegtijdig te signaleren en indien nodig daar tijdig en adequaat op in te spelen. Met *Zwemmen in Nederland* hopen we te hebben laten zien waar een goede samenwerking toe kan leiden. Die samenwerking is ook gewenst om ervoor te zorgen dat kennis wordt vertaald en gedeeld, en kan worden ingezet door zwembadmanagers, -exploitanten, -medewerkers, zweminstructeurs, beleidsmedewerkers en vrijwilligers om het hoofd te bieden aan de uitdagingen waar de sector zich voor gesteld ziet en in te spelen op de kansen die er liggen.

## 13.7 Slotbeschouwing

In dit boek zijn veel verschillende onderzoeken waarin aandacht is voor het zwemmen in al zijn verschijningsvormen gebruikt. Waar hebben we het over gehad? Het ging over zwemvaardigheid en de 400.000 zwemdiploma's van het Zwem-ABC die jaarlijks worden uitgereikt; de gedeelde verantwoordelijkheid voor de veiligheid in zwembaden, aan stranden en rond recreatiewater; de grofweg 80 tot 90 miljoen bezoeken aan openbare zwembaden en de vele miljoenen dagtochten richting strand, meer en plas; internationale zwemsuccessen van onze topsporters; de ruim 1.500 zwembaden (typen, spreiding, toegankelijkheid, doelgroepen, beheer en exploitatie), de ruim 1.300 zwemlesaanbieders en de ongeveer 660 verenigingen die bij de drie sportkoepels KNZB, NSC en Reddingsbrigade Nederland zijn aangesloten. We eindigden met een viertal aandachtspunten voor de zwembranche.

Bij het zoeken naar oplossingen bij de gesignaleerde aandachtspunten dient rekening te worden gehouden met de huidige economische recessie en de daarmee gepaarde bezuinigingen bij zowel huishoudens, zwembaden en de overheden. Dit vraagt keuzes en creatieve oplossingen. Positief is dat de zwemtraditie bij de meeste gezinnen nog steeds van geslacht op geslacht wordt doorgegeven en het schoolzwemmen – hoewel onder druk – nog in ruim 40 procent van de gemeenten bestaat. Professionele toezichthouders en ouders kunnen samen de veiligheid in en aan het water versterken. Zwemmen is nog steeds een van de populairste vrijetijdsactiviteiten met een gunstig imago, dat kan worden versterkt met de inzet van onze zwemhelden. Ten aanzien van de dreigende sluiting van zwembaden geldt dat er onder de inwoners van een gemeente een groot draagvlak bestaat voor (het behoud van) zwembaden. Overheid, commercie en burgerij dienen de handen ineen te slaan om de ijzersterke infrastructuur die Nederland kent overeind te houden. Vanzelf zal dat niet gaan, te leren valt het zeker. En eng is het vast ook. Dat beeld moet het zwemmen bekend voorkomen.

## Noten

1. Met dank aan de vele suggesties die we voor dit hoofdstuk mochten ontvangen van diverse betrokkenen uit het veld. Zie hoofdstuk 1 voor de betreffende namen.
2. Gemiddeld haalt een kind het gehele Zwem-ABC in 70 klokuren. Een lesuur zwemmen kost gemiddeld tien euro. Uitgaande van 180.000 kinderen die allen het volledige Zwem-ABC volgen, wordt de markt voor zwemlessen geschat op 126 miljoen euro per jaar.
3. Zie www.sportengemeenten.nl/index.php/nieuws/261-statement-npz-nrz-over-nieuws-zwemdiploma-s-knzb.
4. Om jezelf en anderen ook in of uit het water te kunnen *redden*, kunnen dan nog aanvullende diploma's worden gehaald.
5. Zie www.knzb.nl/actueel/nieuws/bericht/1000021870/nieuwe_zwemlesmethode_stelt_kwaliteit_en_plezier_centraal.
6. Met name als gevolg van de programma's *Tienpuntenplan* en *Waterdicht*, beide gecoördineerd door de Vereniging Sport en Gemeenten, is de laatste jaren meer kennis over zwemvaardigheid gegenereerd. Ook het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ heeft verschillende initiatieven ondernomen, zoals (onder andere) een 'zwemwiki'.
7. Zie de inventarisaties hierover van het in 2012 opgerichte Expertisecentrum Zwemonderwijs (www.expertisecentrumzwemonderwijs.nl).
8. In het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ zijn belangrijke 'spelers' in het veld als de VSG (gemeentelijke baden), de RECRON (commerciële baden) en de KNZB (zwemverenigingen) vertegenwoordigd.
9. Er kon onvoldoende aannemelijk worden gemaakt wat de regeling had opgeleverd. Later onderzoek toonde aan dat van vangnetregeling een positieve invloed was uitgegaan op de zwemvaardigheid van met name allochtone kinderen (zie Wisse et al., 2009).
10. In de veiligheidsparagraaf van de (concept) Zwemwaterwet wordt ingegaan op hoe verdrinking te voorkomen (toezichtplan), hoe letsels te voorkomen, hoe te handelen bij calamiteiten (calamiteitenplan) en op meldingsprotocollen (WHVBZ)(Van Veluwen, 2012).
11. Hier gedefinieerd als in de laatste twaalf maanden minimaal één keer gesport en in de laatste twaalf maanden minimaal één keer gezwommen.
12. Het overnemen van overdekte zwembaden door vrijwilligers komt nauwelijks voor, mede door de zware tijdsbelasting die dat met zich meebrengt en de specifieke expertise die dat vergt.
13. De zwemvereniging huurt badwater van het zwembad onder andere om zwemles aan te bieden, een markt waar het zwembad doorgaans zelf ook actief in is. Zoals eerder gesteld kan de omvang van die markt geschat worden op zo'n 126 miljoen euro per jaar.

14. In 2003 en 2007 werd dit 'meegenomen' in grotere enquêtes van het Sociaal en Cultureel Planbureau, op initiatief van dit bureau zelf. In 2012 is een sterk ingekorte vragenlijst meegenomen in een andere enquête van het SCP. Nog onbekend is of dit initiatief vervolg krijgt.
15. Voor het thema zwemonderwijs worden hier eerste aanzetten toe gemaakt binnen het Expertisecentrum Zwemonderwijs.

# Literatuur


- Bakker, S. (2013). 'Effecten van privatiseren zwembaden: Een schets van het huidige zwembadlandschap in Nederland, de verschillen in exploitatie van zwembaden en de effecten van deze verschillen op organisatie- en gebruikersniveau'. In: *Vrijetijdstudies*, 31(2), p. 51-59.
- Bitter, H. (1917). *Geschiedkundig overzicht van de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen te Amsterdam, 1767-1917.* Amsterdam: Erven H. van Munster & Zoon.
- Boer, W. den, Duinker, P. en Kuijeren, J. van (samenstellers)(1988). *Zwemmen 'n eeuwig feest.* Uitgave ter gelegenheid van 100 jaar KNZB. Utrecht: KNZB.
- Boon, M. (1956). *Het zwemonderwijs.* Den Haag: Nijgh & Van Ditmar.
- Borsten, S.P.J. (1936). *De zwemsport. Handboek voor de zwemkunst, de zwemsport en de training voor zwemmers, schoonspringers en waterpolo-spelers.* Amsterdam: P.N. van Kampen en Zoon n.v.
- Bos, J.G.H., Brink MSc.,E.C. van den en Verberne, Mr. E.M.J. (2012). *Risicoanalyse badinrichtingen en zwemlocaties ten behoeve van de Zwemwaterwet.* Den Haag: COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement.
- Bredius W. Ezn., W.E. (1900). 'Zwemmen'. In: Feith, J., *Het boek der sporten*, p. 42-53. Amsterdam: Van Holkema & Warendorf.
- Breedveld, K. en Tiessen-Raaphorst, A. (red.)(2006). *Rapportage sport 2006.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Breedveld, K., Kamphuis, C.B.M. en Tiessen-Raaphorst, A. (red.)(2008). *Rapportage sport 2008.* Den Haag/Den Bosch: Sociaal en Cultureel Planbureau/ W.J.H. Mulier Instituut.
- Breedveld, K. (2013). 'De kracht van de sportvereniging'. In: *Sport & Strategie* 7(4), p. 27.
- Brenner, R.A. (2003). 'Prevention of drowning in infants, children, and adolescents'. In: *Pediatrics*, 112(2): p. 440-445.
- Broeksma Management (2011). *Fataal werkbezoek.* Hank: Broeksma Management BV.
- Consument en Veiligheid (2009). *Blessures door zwemmen nader bekeken.* Amsterdam: Stichting Consument en Veiligheid.
- Cotterink, M. en Ormel, W. (2010). *Verkennend onderzoek verdrinkingen.* Amsterdam: Stichting Consument en Veiligheid.
- Crum, B. (1997). *Schoolzwemmen en Zwemvaardigheid II, een kwestie van zorg en educatie.* Amsterdam: De Raat en de Vries.
- Dool, R. van den, Wisse, E., Breedveld, K. (2009). *Wie zwemt er tegenwoordig?: een beschrijving van actueel zwemgedrag en de attitude over zwemmen.* Oosterbeek/Den Bosch: Vereniging Sport en Gemeenten (VSG)/W.J.H. Mulier Instituut.

- Duinker, P.J., Mulder, H.P. en Planjer, B. (red.)(1963). *Kaleidoskoop van een jeugdige grijsaard, KNZB 1888-1963* (z.p.).
- Girasek, D.C. en Gielen, A.C. (2003). 'The effectiveness of injury prevention strategies: what does the public believe?' In: *Health Education & Behavior.* Jun, 30(3), p. 287-304. Londen: Sage (http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19731497).
- Gresham, F.M., Sugai, G. en Horner, R.H. (2001). 'Outcomes of social skills training for students with high-incidence disabilities'. In: *Teaching Exceptional Children*, 67, p. 331-344. Arlington: CEC Journals (www.iidc.indiana.edu/?pageId=479).
- Goossens, R. (2008). 'Economie van de Sport'. In: Breedveld, K., Kamphuis, C. en Tiessen-Raaphorst, A. (red.). *Rapportage sport 2008.* Den Haag/Den Bosch: Sociaal en Cultureel Planbureau/W.J.H. Mulier Instituut.
- Heuvel, M. van den en Werff, H. van der (1996). *Op pad naar een recreatieve stad.* Tilburg: KUB, vakgroep Vrijetijdwetenschappen.
- Hoekman, R. en Wisse, E. (2010). *Zwemmen in Houten: behoefte aan zwemwater en gewenste zwembadconfiguratie 2009-2028.* Den Bosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Hoekman, R. (2013). *Recessiepeiling gemeenten 2013: doorwerking economische recessie op gemeentelijk sportbudget.* Utrecht: Mulier Instituut.
- Hoekman, R., Hoenderkamp, K. en Poel, H. van der (2013). *Sportaccommodaties in beeld.* Utrecht/Nieuwegein: Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- Hover, P., Jong, M. de (2011). *Van evenbeeld tot tegenpool: over de imago's van vijftien sporttakken volgens de Nederlandse bevolking.* Utrecht: Mulier Instituut.
- Jagersma, M. en Rijpstra, J. (2010). *Luctor et emergo. Een nieuwe visie op toezicht in zwembaden.* Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Jehoel-Gijsbers, G. (2009). *Kunnen alle kinderen meedoen? Onderzoek naar de maatschappelijke participatie van arme kinderen. Nulmeting.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kerkhoven, R.O. (red.)(1978). *Het handboek voor de zwemonderwijzer.* Culemborg: Educaboek.
- Klerk, M. de, Fernee, H., Woittiez, I., en Ras, M. (2012). *Factsheet Mensen met lichamelijke of verstandelijke beperkingen.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- KNZB (2011). *Samen sterk voor de zwemsport, 1-meting Waterkracht 2012* (intern document). Nieuwegein: KNZB.
- Kooiker, S.E. (red.)(2006). *Jeugd met beperkingen. Rapportage gehandicapten 2006.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Lindert, C. van, Jong, M. de, Dool, R. van den (2008). *(On)beperkt sportief. Monitor sportdeelname van mensen met een handicap 2008.* Den Bosch/Nieuwegein: W.J.H. Mulier Instituut/Arko Sports Media.

- Luirink, J.P.A. (1945). *Driekwart eeuw zwemmen. Gedenkboek Amsterdamsche Zwemclub, AZ 1870*. Amsterdam: AZ 1870.
- MacKay, M, Vincenten, J., Brussoni, M. en Towner, L. (2006). *Child Safety. Good Practice Guide: Good investments in unintentional child injury prevention and safety promotion*. Amsterdam: European Child Safety Alliance, Eurosafe.
- Ministerie van OCW (2011). *Kerncijfers 2007-2010*. Den Haag: Ministerie van OCW.
- Ministeries van VWS en OCW (2006). *Brief aan de Tweede Kamer over de uitvoering motie-Verbeet inzake zwemvangnetten*. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport mede namens de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Kenmerk S-BRE-SP-2730080.
- Moran, K. en Stanley, T. (2006). 'Parental perceptions of toddler water safety, swimming ability and swimming lessons'. In: *International Journal of Injury Control and Safety Promotion*. Deel 13, nr. 3, p. 139-143. Londen: Taylor & Francis.
- Morrongiello, B.A., Howard, A.W., Rothman, L. en Sandomierski, M. (2009). 'Once bitten, twice shy? Medically-attended injuries can sensitise parents to children's risk of injuries on playgrounds'. In: *Injury Prevention*, 15:50-4. Londen: BMJ Group.
- Nationale Raad Zwemdiploma's (1984). 'Nationale zwemdiploma's te water gelaten'. In: *INFO*, p. 1. Gratis uitgave. Utrecht: Nationale Raad Zwemdiploma's.
- NRIT (2002). *Zwembaden in Nederland 2002 en verder...: een inventarisatie en analyse van de zwembad- en kinddichtheid in Nederland*. Breda: Nederlands Research Instituut voor Recreatie en Toerisme (NRIT).
- NRIT (2005). *Onderzoek protocol schoolzwemmen*. Breda: NRIT.
- Planjer, B. (1962). *Sportfondsen-spiegel. Jubileumuitgave van de N.V. Sportfondsenbad Rotterdam-Noord ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan*. Rotterdam: Wyt & Zonen N.V.
- Quan, L., Gore, E.J., Wentz, K., Allen, J. en Novack, A.H. (1989). 'Ten year study of pediatric drownings and near drownings in King County'. Washington: lessons in injury prevention. In: *Pediatrics*, 83(6): p. 1035-1040.
- Petrass, L., Blitvich, J.D. en Finch, C.F. (2009). 'Parent/Caregiver supervision and child injury: a systematic review of critical dimensions for understanding this relationship'. In: *Family and community health*, 32(2, April-June), p. 123-135. Londen: Wolters Kluwer/Lippincott, Williams & Wilkins.
- Ras, M., Woittiez, I., Kempen, H. van en Sadiraj, K. (2010). *Steeds meer verstandelijk gehandicapten? Ontwikkelingen in vraag en gebruik van zorg voor verstandelijk gehandicapten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Roest, A. (2011). *Kunnen meer kinderen meedoen? Veranderingen in de maatschappelijke deelname van kinderen, 2008-2010*. Den Haag: Sociaal en Cultureel planbureau.

- Roques, C. en Werff, H. van der (2000a). *(Re)creatieve marketing - Het bezoekersonderzoek als marketinginstrument: De Gouden Ham.* Tilburg: KUB,Departement Vrijetijdwetenschappen.
- Roques, C. en Werff, H. van der (2000b). *(Re)creatieve marketing - Het bezoekersonderzoek als marketinginstrument: Bussloo.* Tilburg: KUB, Departement Vrijetijdwetenschappen.
- Schagen, K.H. van (1924). 'Zwemmen'. In: Schagen, K.H. van (red.). *Handboek der sporten Deel I* (p. 241-290). Rotterdam: Nijgh & Van Ditmar's Uitg. Mij.
- Sinclair, A. en William, H. (1894). *Swimming.* Londen: Longmans, Green and Co.
- Sluis, A. van der en Jiskoot, J. (1984). *Een didaktiek van het zwemonderwijs.* Haarlem: De Vrieseborch.
- Smink, K. en Veldhoven, N. van (2012). *Ledental NOC*NSF over 2011.* Arnhem: NOC*NSF, Unit Sportontwikkeling/Onderzoek.
- Strouken, I. (2008). *Allemaal te water! 120 jaar KNZB.* Utrecht: Nederlands Centrum voor Volkscultuur.
- Swinnen, R. (2006). 'Verdrinking: een zeldzaam, maar steeds dramatisch gebeuren'. In: *Spoedgevallen,* 25(2).
- Terzidis, A., Koutroumpa, A., Skalkidis, I., Matzavakis, I., Malliori, M., Frangakis, C.E., DiScala, C. en Petridou, E.Th. (2007). 'Water Safety: Age specific changes in knowledge and attitudes following a school-based intervention'. In: *Injury Prevention,* 13, p. 120-124. Londen: BMJ Group (www.euroipn.net/cerepri/modules/Publications/publ_files/264_2007Inj%20Prev-Water%20Safety.pdf).
- Thompson, K. M. (2003). 'The role of bath seats in unintentional infant bathtub drowning death'. In: *Medscape General Medicine,* 5, p. 36. New York: Medscape.
- Towner, E., Dowswell, T., Mackereth, C. en Jarvis, S. (2001). *What works in preventing unintentional injuries in children and young adolescents? An updated systematic review. Prepared for the Health Development Agency (HDA).* Londen: Department of Child Health, University of Newcastle upon Tyne (www.nice.org.uk/niceMedia/documents/accidental_injury_summary.pdf).
- Veluwen, C. van (2012). *De nieuwe zwemwaterwet.* Presentatie.
- Vos, H.R. (1987). *Een bond in de tijd.* Haarlem: Koninklijke Nederlandse Bond tot het Redden van Drenkelingen.
- Vrijdag, D. (1886). *Nederlandsch handboek voor de zwemsport.* Amsterdam: H.G. Bom.
- Werff, H. van der en Heuvel, M. van den (1998). *Recreatie in Vlietland.* Tilburg: KUB, vakgroep Vrijetijdwetenschappen.
- Werff, H. van der, Bedaf, A. van, Hoenderkamp, K. en Breedveld, K. (2012). *Zwemmonitor 2012: een beeld van het aanbod van zwemwater in Nederland.* Utrecht: Mulier Instituut.
- Wisse, E., Dool, R. van den en Breedveld, K. (2008). *Zwemmen in de cijfers: notitie kengetallen zwemmen in Nederland.* Den Bosch: W.J.H. Mulier Instituut.

- Wisse, E. (2009). *Schoolzwemmen ter discussie: een onderzoek naar de meerwaarde van schoolzwemmen en vangnetregelingen, uitkomsten werkgroep D meten en registreren.* Oosterbeek/Den Bosch: Vereniging Sport en Gemeenten (VSG)/W.J.H. Mulier Instituut.
- Wisse, E. en Berk, H. van den (2009). *Borstkrabbel leren is leuk!: een onderzoek naar de beleving van de zwemlessen onder ouders en kinderen, uitkomsten werkgroep B meten en registreren.* Oosterbeek/Den Bosch: Vereniging Sport en Gemeenten (VSG)/W.J.H. Mulier Instituut.
- Wisse, E., Elling, A. en Dool, R. van den (2009). *Ik wil wel dat mijn kind leert zwemmen: een onderzoek naar de factoren die de zwemvaardigheid beïnvloeden en de rol van allochtone ouders.* Den Bosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Woittiez, I., Ras, M. en Oudijk, D. (2012). *IQ met beperkingen. De mate van verstandelijke handicap van zorgvragers in kaart gebracht.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

**Geraadpleegde websites**

- www.mulierinstituut.nl
- www.zwemvaardigheid.nl
- www.sportengemeenten.nl
- www.recron.nl
- www.knzb.nl
- www.npz-nrz.nl
- www.veiligheid.nl
- www.redned.nl
- www.zwembadbranche.nl
- http://statline.cbs.nl/statweb
- www.zwemwiki.org
- www.prozwemmen.nl
- www.zwem4daagse.nl
- www.verdrinking.nl
- www.sport4all.nl
- www.watervriendennederland.nl
- www.who.int/violence_injury_prevention/other_injury/drowning/en/index.html
- www.veiligheid.nl/tips-en-advies/reddingsvesten
- www.kidswatersport.nl/reddingvesten
- www.welingelichtekringen.nl/samenleving/38654/de-10-meest-bijzondere-zwembaden-ter-wereld.html
- www.ad.nl/ad/nl/1014/Bizar/article/detail/2874561/2011/08/29/Het-drukste-zwembad-ter-wereld.dhtml?utm_source=scherm1&utm_medium=button&utm_campaign=Cookiecheck

# Bijlage I

## Onderzoeksverantwoording

Voor *Zwemmen in Nederland* is geput uit zo veel mogelijk van het beschikbare cijfermateriaal. In deze bijlage worden de meest veelvuldig gebruikte onderzoeken kort besproken (op alfabetische volgorde). Ingegaan wordt op de historie, opzet, methode van dataverzameling en de omvang van de respons.

**Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO)**
AVO was een vierjaarlijks onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) om gegevens te verkrijgen over het gebruik van een groot aantal maatschappelijke en culturele voorzieningen door de Nederlandse bevolking. Het onderzoek richtte zich zowel op meting van het gebruik van voorzieningen als op meting van een breed scala van kenmerken die een huishouden en de individuele personen binnen een huishouden karakteriseren. Sportdeelname was een van de terugkerende onderwerpen. De eerste meting was in 1979. In 2003 en 2007 zijn aan kinderen (6-15 jaar) ook vragen gesteld over de zwemvaardigheid. Na 2007 is het AVO gestopt. AVO betreft een schriftelijke en mondelinge vragenlijst die wordt afgenomen onder de Nederlandse bevolking van zes jaar en ouder (zelfstandig wonend). De adressensteekproef gebeurde op basis van de Gemeentelijke basisadministratie (GBA). Bij de metingen worden doorgaans tussen de negen- en tienduizend huishoudens benaderd, waarvan er zes- tot zevenduizend meewerken aan het onderzoek. De respons gemeten in personen ligt jaarlijks tussen de dertien- en zeventienduizend (ca. 65%).

www.scp.nl/Onderzoek/Bronnen/Beknopte_onderzoeksbeschrijvingen/Aanvullend_voorzieningengebruikonderzoek_AVO

**CBS-statistieken**
In hoofdstuk 10 is geput uit statistieken van het Centraal Bureau voor de Statistiek over zwembaden en zwemverenigingen. De gegevens die daar zijn gebruikt over zwembaden en over zwemverenigingen komen respectievelijk uit de *Statistieken Zwembaden en Sportaccommodaties* (SZS) en uit de *Statistiek Sportorganisaties* (SO). Beide zijn driejaarlijkse statistieken waarvan de laatste gegevens dateren uit 2009 (in 2013 worden opnieuw data verzameld, over 2012). Tijdreeksen voor de SZS-statistieken (zwembaden) zijn er vanaf 1988, voor de SO-statistiek (sportorganisaties) vanaf 1990. Voor beide statistieken worden schriftelijke vragenlijsten verstuurd naar organisaties die zijn ingeschreven in de registers van de Kamer van Koophandel. In het

geval van zwembaden wordt de vragenlijst ook verstuurd naar gemeenten. Het CBS registreert vooral openbaar toegankelijke zwembaden, en geen baden van/bij hotels, campings, wellnesscentra, et cetera.

www.statline.cbs.nl, typ in 'zwemvereniging' of 'zwembad'.

**Ongevallen en Bewegen in Nederland (OBiN)**
OBiN is een continu uitgevoerde enquête naar ongevalsletsels en sportblessures, sportparticipatie en bewegen in Nederland. Dit onderzoek levert een totaalbeeld van de ongevals- en blessureproblematiek voor alle medisch en niet-medisch behandelde letsels. In 1986 werden onder de naam Ongevallen in Nederland de eerste vragenlijsten afgenomen. In de beginjaren werd het onderzoek elke vijf jaar herhaald. Sinds 2000 worden er elke dag mensen ondervraagd. Vanaf 2006 wordt de enquête zowel telefonisch als online afgenomen. In de periode daarvoor gebeurde dit alleen telefonisch. De meest recente cijfers uit OBiN gaan tot 2012. In de vragenlijst wordt zowel ingegaan op letsel, op de sportparticipatie (bestede tijd aan georganiseerde en ongeorganiseerde sport) en op de hoeveelheid lichaamsbeweging en het bewegingspatroon van de Nederlandse bevolking. Sinds 1999 wordt door Marktonderzoeksbureau Ipsos de dataverzameling uitgevoerd onder een representatieve groep Nederlanders. Hun panel telt ruim 230.000 personen. In totaal worden ruim 11.000 personen ondervraagd. OBiN is een samenwerkingsverband tussen VeiligheidNL, TNO Kwaliteit van Leven, Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid en het Mulier Instituut. Het Ministerie van VWS financiert de dataverzameling van het onderzoek.

www.veiligheid.nl/onderzoek/ongevallen-en-bewegen-in-nederland-obin

**SportAanbiedersMonitor (SAM)**
De *SportAanbiedersMonitor* (SAM) is een onderzoek dat ingaat op een breed aantal onderwerpen die spelen bij sportverenigingen in Nederland. De eerste meting vond plaats in 1998 (toen nog Sportpanel geheten) en het onderzoek wordt elk jaar herhaald. Het panel is representatief voor de georganiseerde breedtesport in Nederland. SAM vindt plaats in opdracht van en in samenwerking met NOC*NSF en met medefinanciering van het Ministerie van VWS. Het voor de monitor opgezette panel bestaat momenteel uit ongeveer 1.200 verenigingen, die elk jaar een à twee keer worden ondervraagd. De verenigingen ontvangen jaarlijks een uitgebreide vragenlijst waarmee een goed beeld wordt geschetst van de Nederlandse sportvereniging in al haar facetten (leden, kader, activiteiten, financiën) en ontwikkelingen worden gevolgd. De inhoud van de vragenlijst wordt in nauwe samenwerking met NOC*NSF vastgesteld. Daarnaast vindt er vrijwel elk jaar een thematisch onderzoek plaats. Naar aanleiding van specifieke beleidskwesties en overheidsmaatregelen worden verenigingen tevens incidenteel gevraagd over bepaalde zaken hun licht te laten schijnen. In 2012 zijn

bij vijf sportbonden – waaronder de KNZB – voor een sportspecifieke rapportage alle aangesloten verenigingen benaderd. Verenigingen kunnen zowel schriftelijk, telefonisch als per e-mail worden benaderd voor onderzoeken. De respons in 2012 bedroeg bij het landelijke deel 43 procent en bij het deelonderzoek voor de KNZB 41 procent.

www.mulierinstituut.nl/projecten/monitoringprojecten/verenigingsmonitor_panel.html

**Sportersmonitor/Nationaal Sportonderzoek**

Het Mulier Instituut en NOC*NSF hebben in 2005 samen de *Sportersmonitor* ontwikkeld. Dit onderzoek verschafte informatie over diverse aspecten van sportbeoefening en -betrokkenheid van de Nederlandse bevolking. In 2005 en 2006 werden de vragenlijsten schriftelijk afgenomen. Vanaf 2008 gebeurde dit via een internetpanel. De vragenlijsten werden afgenomen bij een voor de bevolking representatief panel (6-80 jaar). Bij elke meting deden minstens 4.000 personen aan het onderzoek mee. Het veldwerk werd uitgevoerd door onderzoeksbureau GfK Panelservices te Dongen. In 2012 voerde NOC*NSF de *Sportersmonitor* uit zonder het Mulier Instituut.

Vanaf 2010 voert het Mulier Instituut eigenstandig met enige regelmaat bevolkingsonderzoeken uit onder de naam Nationaal Sportonderzoek (NSO). De opzet daarvan is gelijk aan die van de *Sportersmonitor*. In de metingen van 2008, 2010 (tussenmeting) en 2013 (lentemeting), zijn thematische blokken met vragen over zwemmen opgenomen. Die hebben een respons van respectievelijk 4.200, 2.630 en 1.071 personen. In 2008 zijn de vragen voor kinderen van 6-14 jaar ingevuld door de ouders. In 2010 (tussenmeting) en 2013 (lentemeting) zijn de vragen alleen gesteld aan personen van 15-80 jaar. Ook bij deze drie onderzoeken verzamelde GfK Panelservices de gegevens via het ConsumerJury-panel.

www.mulierinstituut.nl/projecten/monitoringprojecten/sportersmonitor-nationaal-sportonderzoek.html
www.nocnsf.nl/sportersmonitor

**Zwemmonitor**

Met de *Zwemmonitor* wordt periodiek het aanbod aan zwemwater en zwemlessen in kaart gebracht. Medio 2011 is gestart met een nulmeting. Dit betreft met name een inventarisatie van het beschikbare zwemwater en het aanbod van zwemlessen. Bij de zwembaden ging de aandacht uit naar onder andere NAW-gegevens, type zwembad, recreatieve voorzieningen, openingstijden, beheer en exploitatie. Bij de zwemlesaanbieders is gevraagd naar bijvoorbeeld welke zwemlessen worden gegeven, prijzen voor zwemlessen en wachtlijsten.

In het voorjaar van 2011 zijn alle ruim 2.100 zwembaden en zwemlesaanbieders per brief gevraagd op internet een uitgebreide vragenlijst in te vullen (herinnering per brief en een nabelronde). Ruim een derde van de organisaties heeft dat gedaan.

Daarna is aan de niet-responderende organisaties gevraagd een kortere vragenlijst in te vullen. Vervolgens zijn in de laatste fase alle nog niet responderende organisaties gebeld en is direct de korte vragenlijst telefonisch afgenomen. Uiteindelijk zijn van alle zwembaden en zwemlesaanbieders de gegevens verkregen.

De Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) was opdrachtgever van de *Zwemmonitor*. Het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ, RECRON, de KNZB en Reddingsbrigade Nederland hebben het proces ondersteund. Ook is afstemming gezocht met andere belanghebbenden in de sector.

www.mulierinstituut.nl/projecten/monitoringprojecten/waterdicht_zwemmonitor.html

# Zwemmen in Nederland

Nederland is een land van water. Water brengt ons land veel plezier, maar ook gevaar. Niet verwonderlijk dus dat we een rijke traditie kennen als het gaat om het bevorderen van de zwemvaardigheid- en veiligheid. Kinderen leren al vroeg zwemmen. Dat kan, want Nederland telt vele zwembaden waar zwemles wordt gegeven. Mede daardoor is er geen sport die door zo veel Nederlanders wordt beoefend als het zwemmen en mede daardoor behoren onze topzwemmers al decennialang tot de wereldtop. De overheid draagt daar onder andere aan bij door te investeren in voorzieningen, zoals zwembaden. Tot de rijke zweminfrastructuur van ons land behoren voorts de vele zwemscholen die ons land telt, het schoolzwemmen en de verenigingen en reddingsbrigades die met hun vrijwilligers actief zijn.

Anno 2013 staat de zwemwereld echter voor belangrijke uitdagingen. Jaarlijks verdrinken er nog altijd zo'n tachtig kinderen en volwassenen. Een veelvoud daarvan moet uit het water worden gered. Toch behaalt maar een op de drie kinderen het C-diploma. Gemeenten moeten bezuinigen. Zwembaden staan op de nominatie om gesloten te worden, schoolzwemmen staat onder druk. Ook het zwemmen zelf lijkt aan populariteit in te boeten. Wil Nederland een zwemland blijven, dan vergt dat maximale inzet van alle partijen.

In dit eerste 'Brancherapport Sport' bundelen onderzoekers van het Mulier Instituut voor het eerst alle beschikbare kennis over zwemmen in Nederland. Op basis van onderzoek en statistieken van een groot aantal organisaties wordt een beeld geschetst van hoe het zwemmen ervoor staat, en wat de kansen en uitdagingen voor de toekomst zijn. *Zwemmen in Nederland* vormt daarmee een uniek naslagwerk voor iedereen die actief is of wil zijn in de zwemsector.

mulier instituut

Vereniging Sport en Gemeenten

Arko SPORTS MEDIA

ISBN 978-90-5472-254-0

(N.B. dubbelzijdig!)

# Productie 2

# Het Nationaal Saunabezoekers Onderzoek

Jaargang: 2017

'Het Nationaal Saunabezoekers Onderzoek 2017' is een publicatie van Van Spronsen & Partners horeca-advies

VAN SPRONSEN & PARTNERS
horeca - advies

# Methodiek

VAN SPRONSEN & PARTNERS
horeca - advies

**Inleiding**
Van Spronsen & Partners horeca advies heeft in de periode 2016-2017 onderzoek gedaan naar het bezoek en eigenschappen van de Nederlandse saunabezoeker. In 2015 is reeds de publicatie 'Het Wellnesscentrum in beeld' uitgebracht waarin de wellnessmarkt en de aanbodzijde zijn weergegeven.

**Wat is een saunabedrijf?**
Een saunabedrijf biedt saunacabines als kernfaciliteit. Aanvullende faciliteiten bestaan hoofdzakelijk uit stoomcabines, zwembad, spa, massage, beauty en horeca. Het hoofdmotief voor een saunabezoeker is het bezoek aan de saunafaciliteiten. Het onderzoek richt zich op de bezoekers van saunabedrijven. Het bezoek aan kuuroorden en overige wellness-aanbieders is in dit onderzoek niet meegenomen.

**Het Nationaal Saunabezoekers Onderzoek 2017**
Het Nationaal Saunabezoekers Onderzoek is uitgevoerd in de periode van april 2016 tot april 2017 door middel van enquêtes. De enquêtes zijn schriftelijk, mondeling en online afgenomen. De steekproef bestaat uit circa 1.300 Nederlanders en geldt als representatief voor de Nederlandse bevolking.

**Doelstellingen onderzoek**
- Aantal saunabezoeken: Doel van het onderzoek is het bepalen van de bezoekparticipatie en bezoekfrequentie. Dit wordt uitgedrukt in het aandeel Nederlanders dat minimaal een of meerdere keren per jaar een sauna bezoekt en de gemiddelde bezoekfrequentie.
- Eigenschappen saunabezoeker: Doel van het onderzoek is een goed beeld te vormen van de saunabezoeker. Hierbij is onderzoek gedaan naar socio-demografische eigenschappen, voorkeuren, bezoekmotief, samenstelling, loyaliteit, koopmoeitebereidheid, badkledingdagen en bestedingspatroon.

'Het Wellnesscentrum in beeld' is een publicatie van Van Spronsen & Partners horeca-advies

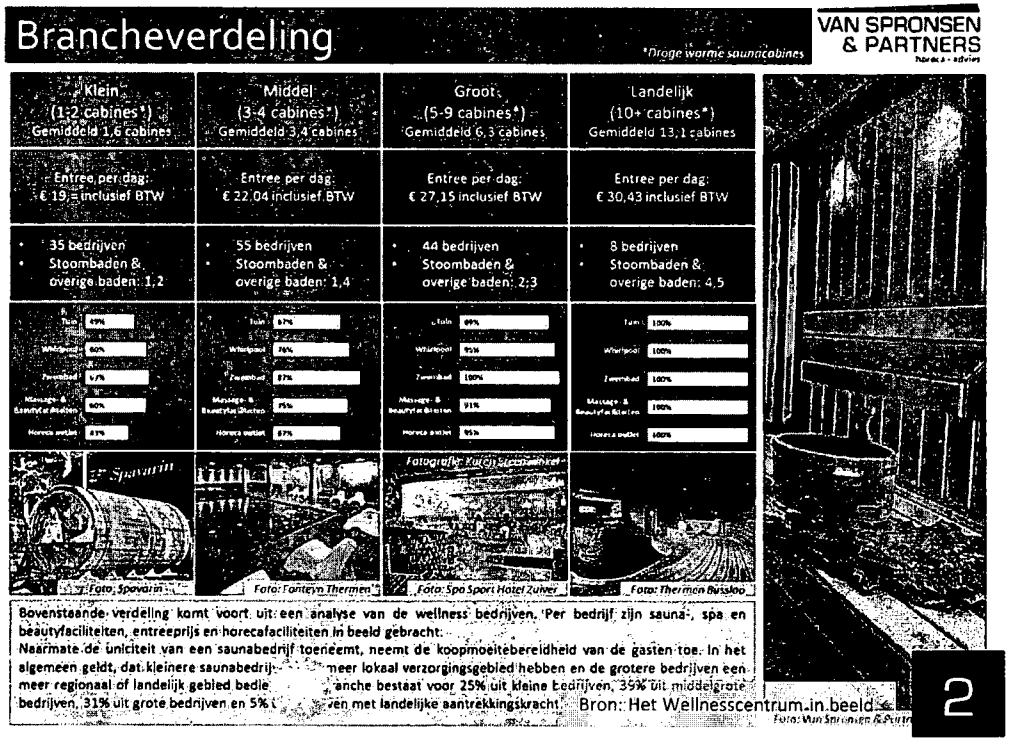

# Bezoekparticipatie

VAN SPRONSEN & PARTNERS
horeca - advies

**Bezoekparticipatie**

- 10,4% van de Nederlandse bevolking bezocht in 2016-2017 minimaal één of meerdere keren per jaar een sauna, dit komt neer op circa 1,8 miljoen saunabezoekers.
- In de periode 2010-2016 is het aantal Nederlanders dat één of meerdere keren per jaar naar de sauna gaat met 38,5% toegenomen. Jaarlijks is dit een gemiddelde stijging van circa 5,5%.

**Bezoekfrequentie en totaal aantal bezoeken (zie grafiek)**

- Saunabezoekers bezochten in 2016 gemiddeld 8,9 keer een saunabedrijf. Dit is een lichte daling ten opzichte van 2010 (gemiddeld 10,3 bezoeken).
- Het aantal saunabezoeken bedroeg hiermee circa 15,6 miljoen in 2016. Dit is een stijging van 22,2% (2010). Dit is een jaarlijkse groei van 3,7%.

**Verschillende type bezoekers**

- Verklaring voor de daling in de bezoekfrequentie is de toename (+5%) in light users en forse afname (-13%) in heavy users. Er zijn dus relatief meer saunabezoekers die minder vaak naar de sauna gaan.
- Door Van Spronsen & Partners horeca-advies wordt onderscheid gemaakt in drie verschillende type bezoekers: Light user (1 tot 12 bezoeken per jaar), Medium user (12 tot 40 bezoeken per jaar) en Heavy user (meer dan 40 bezoeken per jaar).

| Saunabezoeken | 2010 | 2016 | Ontwikkeling |
|---|---|---|---|
| Aantal inwoners Nederland | 16.575.989 | 16.979.120 | ↑ + 2,4% |
| % Nederlanders dat minimaal één keer per jaar bezoekt | 7,5% | 10,4% | ↑ + 38,5% |
| Aantal saunabezoekers | 1.243.199 | 1.763.986 | ↑ + 41,9% |
| Gemiddelde bezoekfrequentie | 10,3 | 8,9 | ↓ - 13,9% |
| Aantal saunabezoeken in Nederland | 12.819.952 | 15.661.322 | ↑ + 22,2% |

**Ontwikkeling aantal saunabezoeken 2010-2016**

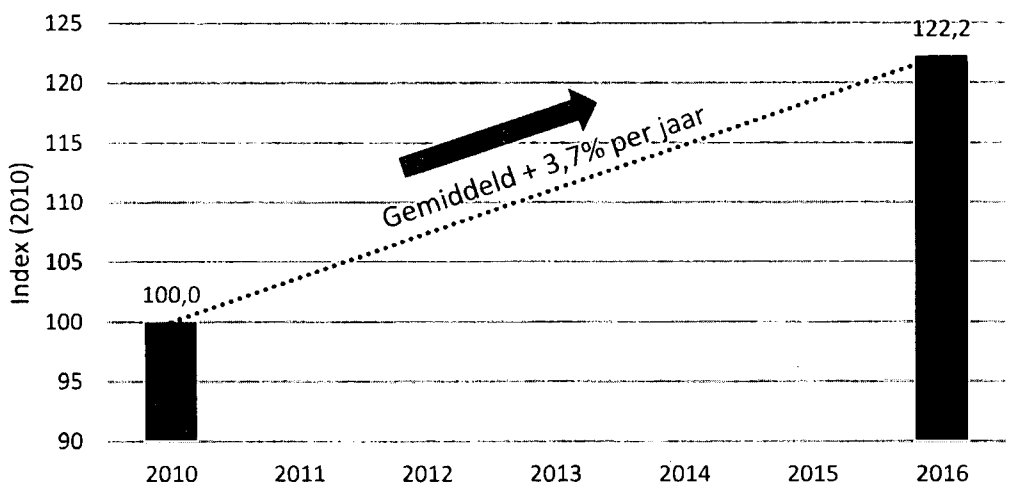


**Ontwikkeling van de verdeling type bezoekers**

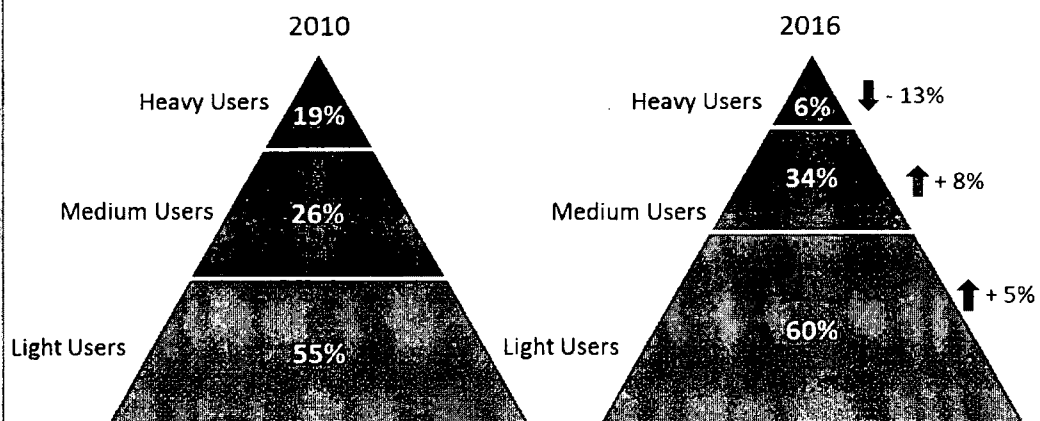

# Profiel saunabezoekers

VAN SPRONSEN & PARTNERS
horeca - advies

**Geslacht: fors meer vrouwen in de sauna**

- Meer vrouwen naar de sauna: 64% van de saunabezoekers is vrouw, tegenover 36% man. In 2010 bedroeg het aandeel vrouwen nog 60%.
- Meer mannen op leeftijd: Naarmate de leeftijd stijgt, neemt het aandeel mannen toe tot circa 40%.

**Opleidingsniveau: veel hoger opgeleiden**

- Fors aandeel hoog opgeleiden: De saunabezoeker is voor 57% hoger opgeleid, ruim twee keer zo hoog als het aandeel in Nederland.
- Het aandeel laagopgeleiden bedraagt 8%, vier keer zo laag als het aandeel in Nederland.

**Type bedrijf: meeste saunagebruikers bezoeken grote bedrijven**

- Slechts een klein deel van de saunagebruikers geeft aan kleine saunabedrijven te bezoeken. Dit type sauna is populair onder Heavy users.
- De grote en landelijke saunabedrijven zijn met name populair onder Light users.

**Gemiddelde leeftijd: saunabezoeker wordt nauwelijks ouder**

- De gemiddelde leeftijd van de saunabezoeker is 42 jaar. Dit verschilt nauwelijks van de gemiddelde leeftijd in 2010.
- De mannelijke bezoeker (47 jaar) is gemiddeld ouder dan de vrouwelijke bezoeker (41 jaar).
- Vanaf 20 jaar tot 60+ zijn alle leeftijden relatief goed vertegenwoordigd. Het is hiermee een vorm van ontspanning voor alle leeftijden.

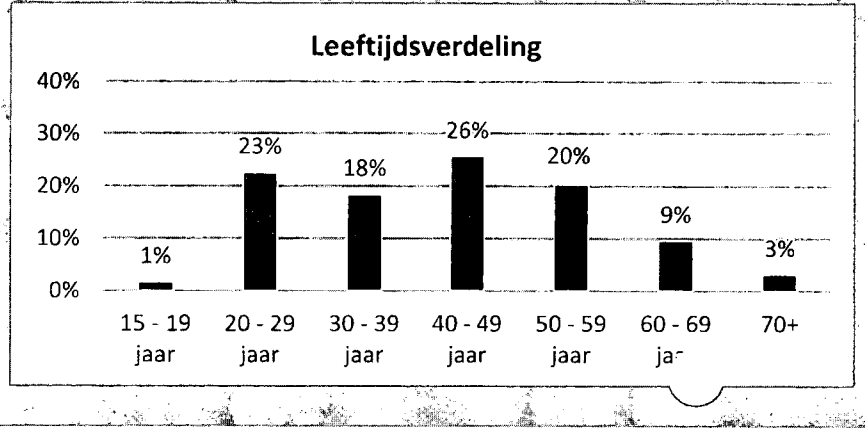


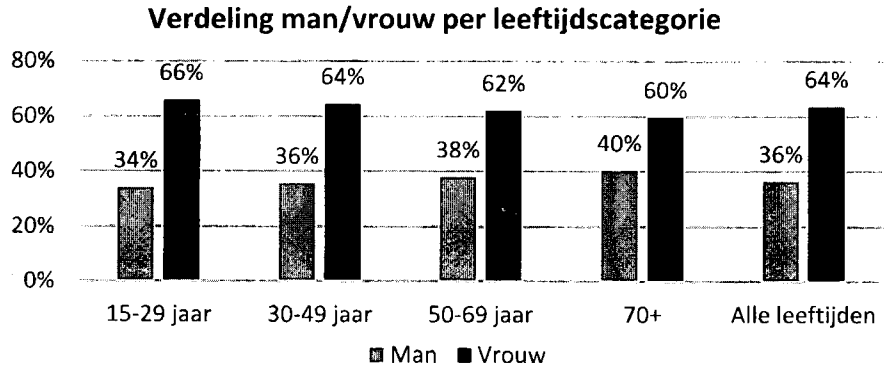


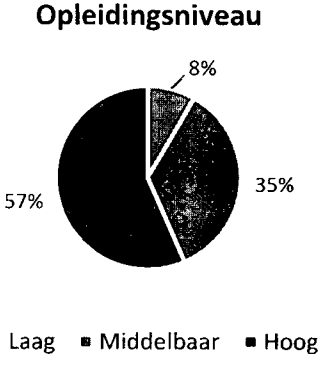


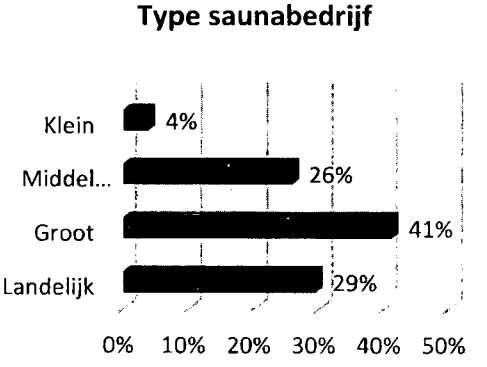

Bron: Van Spronsen & Partners horeca-advies

# Type bezoekers

VAN SPRONSEN & PARTNERS
horeca-advies

| | "Light user" (1-12 bezoeken per jaar) | | |
|---|---|---|---|
| Type Bezoeker | 60% Bron: Van Spronsen & Partners horeca-advies | 34% Bron: Adobe photostock | 6% Bron: Adobe photostock |
| Verdeling man/vrouw | 26% man / 74% vrouw | 32% man / 68% vrouw | 50% man / 50% vrouw |
| Leeftijdsverdeling | 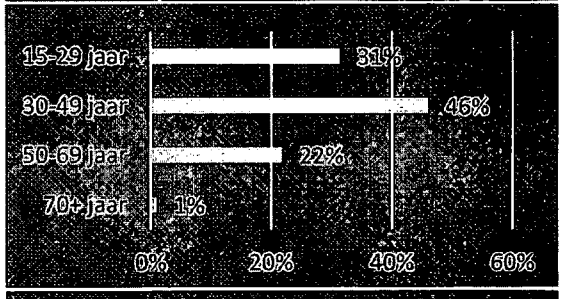  | 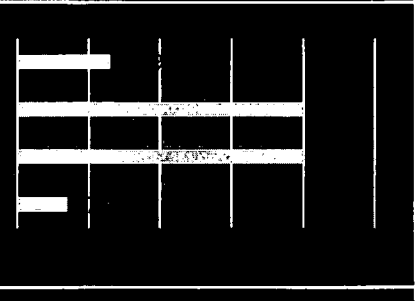 | 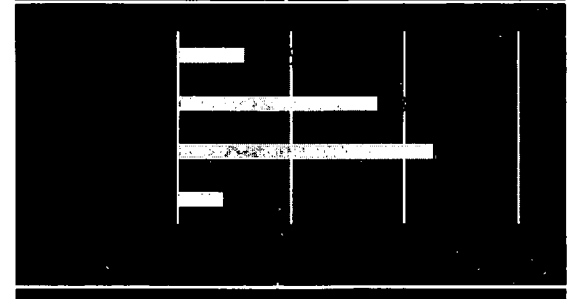 |
| Leeftijdsverdeling | Groot aandeel 30-49 jarigen en klein aandeel 70+'ers | | |
| Gemiddelde leeftijd | 39 jaar | | |
| Bezoekfrequentie | 2,5 keer per jaar | | |
| Gemiddelde verblijfsduur | 2,1 dagdelen | | |

# Type bezoekers

VAN SPRONSEN & PARTNERS
horeca · advies

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Type Bezoeker** | Light user (1-12 bezoeken per jaar) | | |
| | Bron: Van Spronsen & Partners horeca-advies | 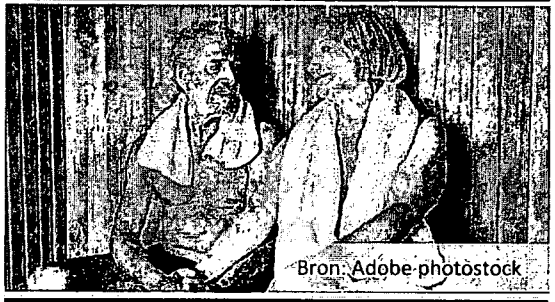 Bron: Adobe photostock | 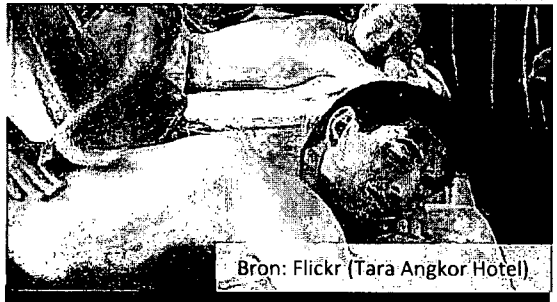 Bron: Flickr (Tara Angkor Hotel) |
| **Bezoekmotief** | 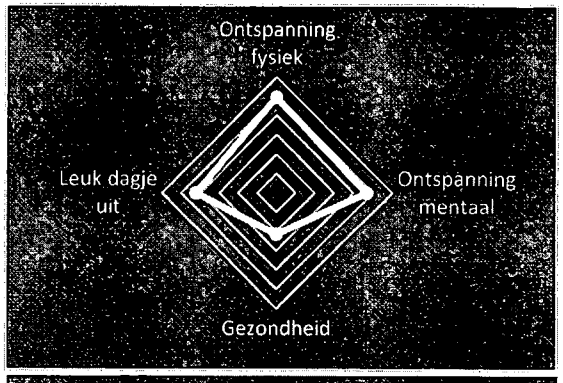  | 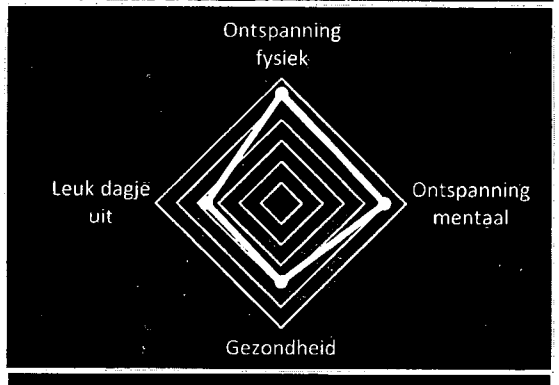  | 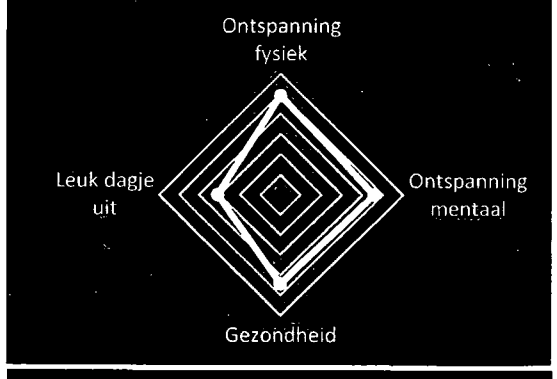  |
| **Motto** | "Een leuk dagje uit" | | |
| **Gebruik van faciliteiten** | 6,8 verschillende per bezoek | | |
| **Gemiddelde besteding** | € 70,40 | | |
| **Loyaliteit** | Laag: Bezoekt verschillende saunabedrijven | | |
| **Type saunabedrijf** | Landelijke en grote saunabedrijven | | |
| **Koopmoeite-bereidheid** | 47 minuten | | |

# Bezoek

VAN SPRONSEN & PARTNERS
horeca - advies

**Bezoekdag: weekenden drukst voor saunabedrijven**

- Weekenddagen populair: 18% van de bezoekers geeft aan een saunabedrijf te bezoeken op zaterdag.
- Doordeweeks niet slecht: bezoek op doordeweekse dagen blijft met 12%- tot 16% niet ver achter op de zaterdag. Saunabezoeken zijn hiermee goed verdeeld over de week.

**Verblijfsduur: gemiddeld 6 tot 8 uren**

Gemiddelde verblijfsduur bij een saunabedrijf duurt 2 dagdelen (6 tot 8 uur).

**Gezelschap: Sauna voornamelijk bezocht met vriendinnen**

- Algemeen: 62% van de ondervraagden geeft aan wel eens met een vriend of vriendin een saunabedrijf te bezoeken. 54% bezoekt een saunabedrijf ook met zijn of haar partner.
- Vrouwen gaan het meest naar de sauna met een vriendin (68%), gevolgd door samen met partner (50%). Vrouwen gaan weinig (17%) alleen.
- Mannen gaan juist in de meeste gevallen met hun partner (66%) gevolgd door samen met vriend/vriendin (42%). Mannen gaan vaak alleen (42%).

**Bezoekmoment: middag populairste bezoekmoment**

- De meeste saunabezoeken nemen 2 dagdelen in beslag: Meeste bezoeken vinden gedurende middag en avond plaats (33%), gevolgd door ochtend en middag (24%).
- 23% van de bezoeken neemt hele dag in beslag.

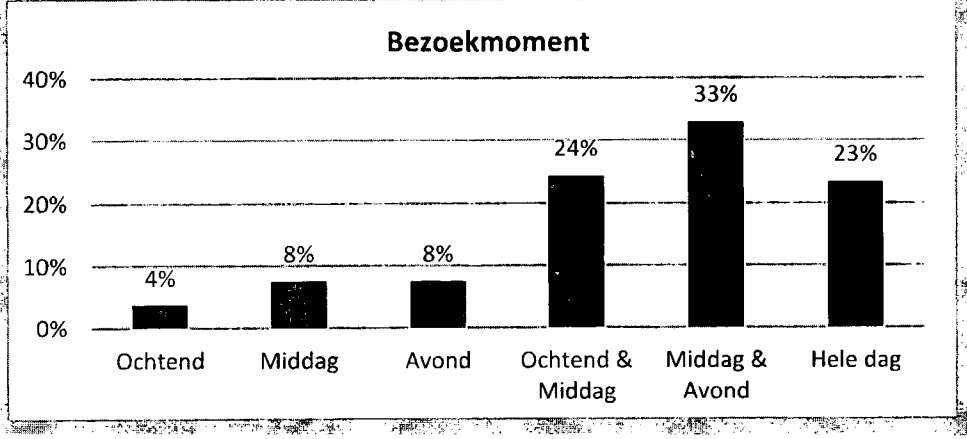


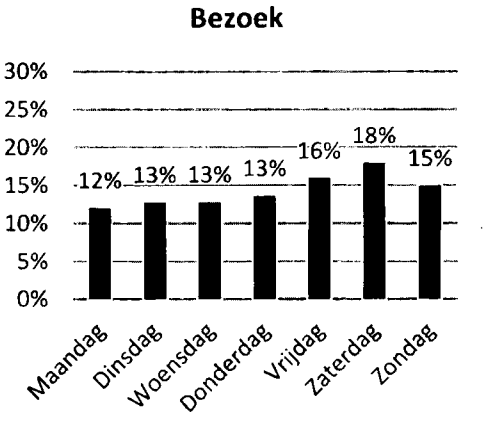


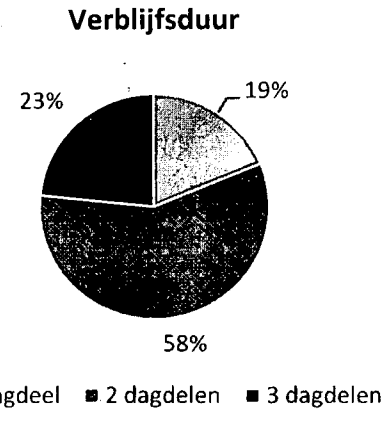


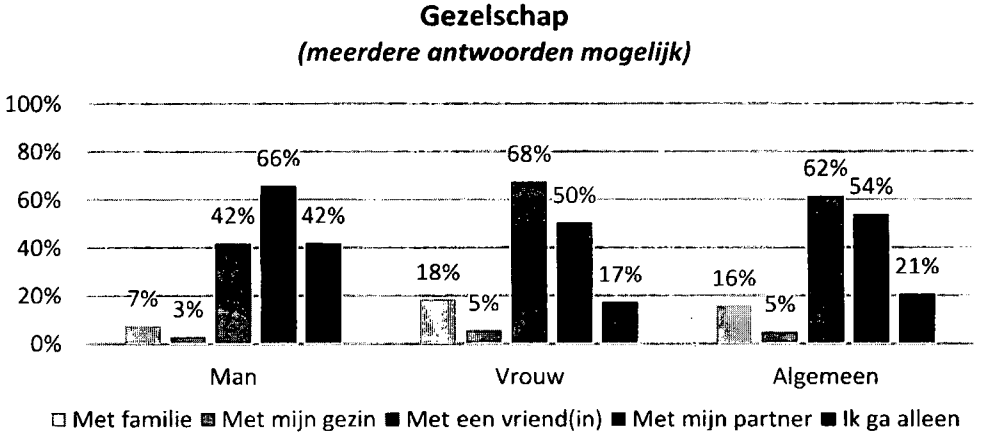

Bron: Adobe photostock

# Badkledingdagen

VAN SPRONSEN & PARTNERS
horeca · advies

**Badkledingdagen**

- Het overgrote deel (83%) van de bezoekers geeft aan alleen een saunabedrijf te bezoeken op reguliere dagen (geen badkleding).
- Het zijn met name Light users die gebruik maken van de badkledingdagen.

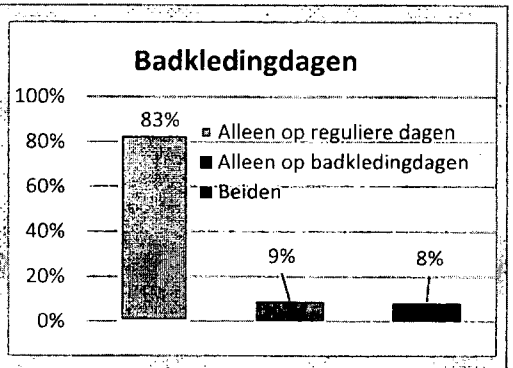


**Badkledingdagen met name populair onder vrouwen**

- 1 op de 10 vrouwen bezoekt de sauna tijdens badkledingdagen.
- Bij de mannen is dit aandeel circa 30% kleiner.

**Badkleding naar leeftijd: jongere generatie preutser**

- Het 'naakt-recreeren' geldt voor nieuwe gebruikers als een forse drempel. Badkledingdagen zijn daarom zeer geschikt om kennis te maken met de sauna. De toename van het aantal badkleding dagen verklaart deels de verhoging in aantal gebruikers.
- Met name de jongere bezoeker (15-29 jaar) geeft sterk de voorkeur aan badkledingdagen. Naarmate de bezoeker ouder wordt neemt gebruik van badkledingdagen zeer sterk af.

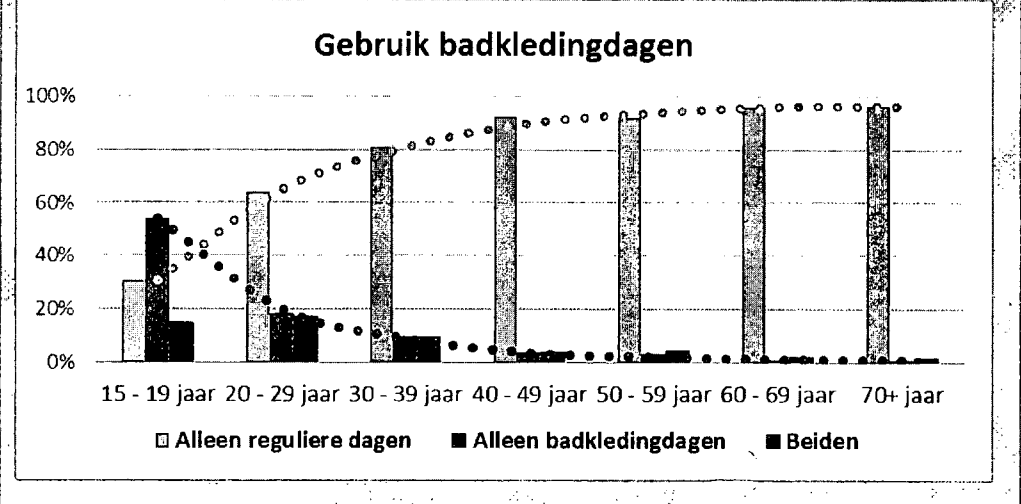

Bron: Pixabay

# Gebruik faciliteiten

VAN SPRONSEN & PARTNERS
horeca - advies

**Faciliteiten**

De faciliteiten binnen een saunabedrijf zijn in te delen in drie categorieën: wellness-, horeca- en beauty/massage faciliteiten.

**Wellness-faciliteiten**

- Vanzelfsprekend maken vrijwel alle bezoekers gebruik van de sauna (99%).
- Overige wellness faciliteiten als het zwembad (93%) en het stoombad (87%) zijn zeer populair.
- Van de whirlpool (79%) en rustruimten (79%) wordt in mindere mate gebruik gemaakt.

**Horecafaciliteiten**

- 90% van de saunabezoekers maakt gebruik van het restaurant.
- De bar is met 42% een stuk minder populair. *(Niet iedere sauna beschikt over een bar).*

**Beauty- en massage faciliteiten**

- 41% van de saunabezoekers maakt gebruik van de beauty- en massagefaciliteiten. Hierbij is het aandeel vrouwen (44%) dat gebruik maakt, fors hoger dan bij mannen (31%).
- Hammam wordt door 31% van de bezoekers gebruikt.
- De zonnebank is met 13% de minst bezochte faciliteit binnen de saunabedrijven. *(Niet iedere sauna beschikt over een zonnebank).*

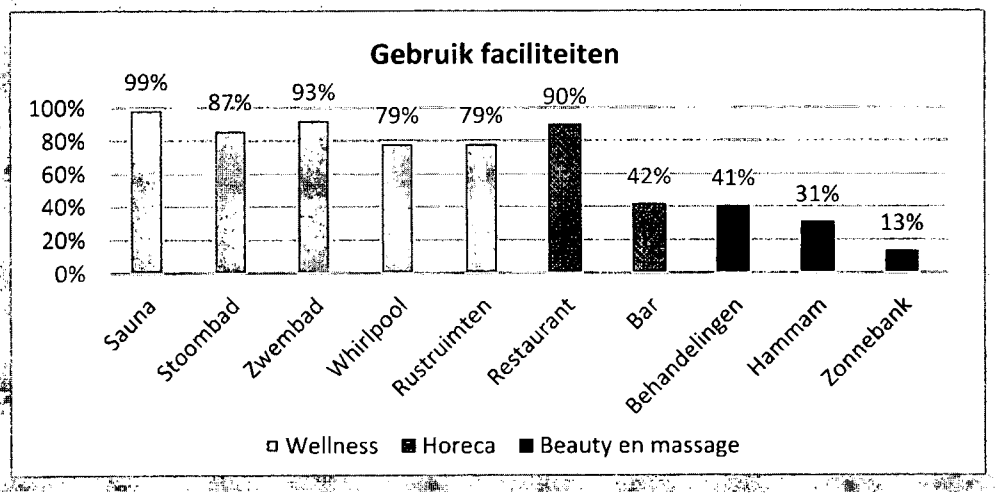

Bron: Adobe photostock

# Besteding

VAN SPRONSEN & PARTNERS
horeca - advies

**Besteding**

- Gemiddeld besteedt een saunabezoeker circa € 63,= per bezoek. Ontwikkeling: Ten opzichte van 2010 is de gemiddelde besteding licht toegenomen met circa € 1,50. Deze toename komt met name door hogere bestedingen in de horeca. De entreeprijzen staan juist onder druk als gevolg van prijs- en kortingsacties en yieldmanagement (variabele prijzen afhankelijk van bezoekmoment).

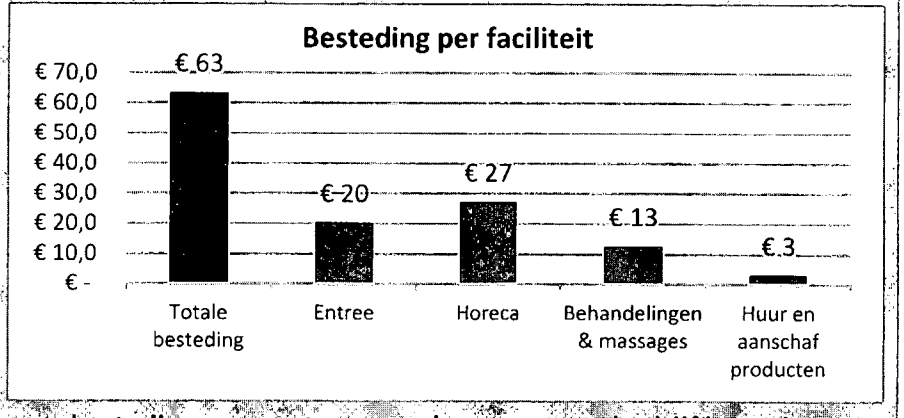


**Lagere besteding naarmate men vaker een saunabedrijf bezoekt**

- De saunabezoeker geeft minder uit naarmate men vaker de sauna bezoekt. Zo geeft de Heavy user gemiddeld € 49,= uit, terwijl een Light user gemiddeld circa € 65,= uitgeeft.

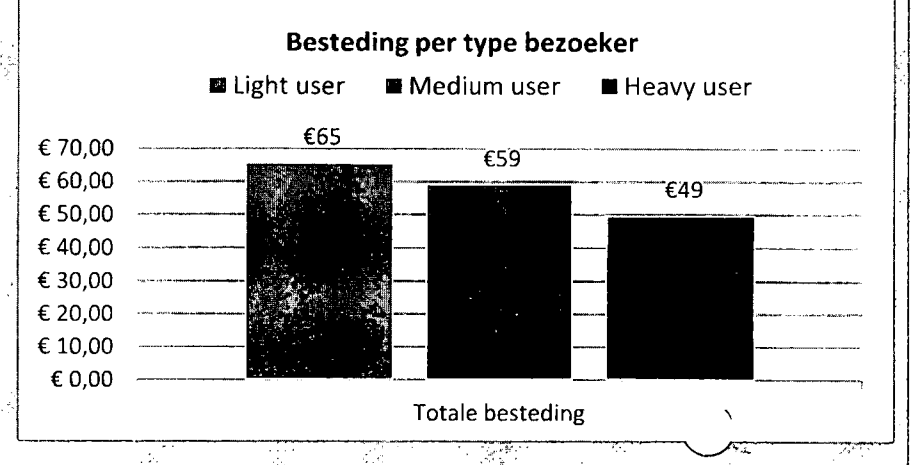

Bron: Adobe photostock

# Loyaliteit, koopmoeitebereidheid & reizen

VAN SPRONSEN & PARTNERS
horeca - advies

**Loyaliteit: Heavy users loyaal, Light user kijkt vaker op andere locaties**

- Heavy user: meest loyale groep waarvan 24% aangeeft altijd hetzelfde bedrijf te bezoeken. 39% bezoekt af en toe een andere bedrijf. Dit is te verklaren door de meer functionele aard van het bezoek waarbij dit minder een uitje is. De gast weet hierbij heel goed wat hij/zij kan verwachten.
- Medium en Light users: Minst loyale groepen waarbij ruim 55% regelmatig andere bedrijven bezoekt. Slechte circa 10% is honkvast en bezoekt altijd hetzelfde bedrijf. Dit zijn de bezoekers die veel meer vanuit mentale ontspanning en met vrienden/vriendinnen een uitje ervan maken. Deze groep wil daarbij vaker nieuwe belevingen ervaren.

**Manier van reizen: ruime meerderheid met de auto**

- 85% van de bezoekers geeft aan altijd met de auto te reizen.
- Overige reismethoden; OV (7%), de fiets (7%) en te voet (1%) zijn minder populair.

**Koopmoeitebereidheid**

- Heavy users: deze groep bezoekt over het algemeen een sauna dichter bij huis. De bezoeker is bereid 37 minuten te reizen.
- Medium en Light users: De koopmoeitebereidheid ligt bij deze groepen niet ver uit elkaar. Gemiddeld zijn de bezoekers bereid ruim 45 minuten te reizen voor een saunabedrijf.

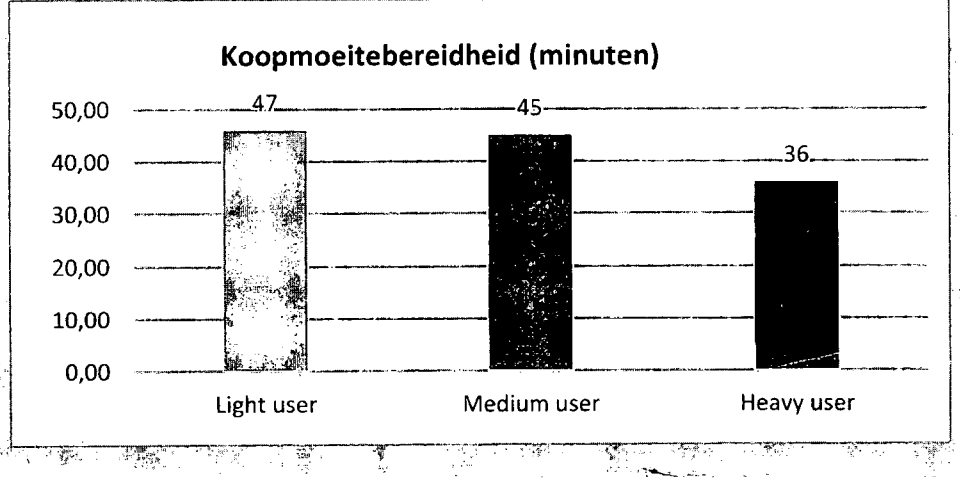


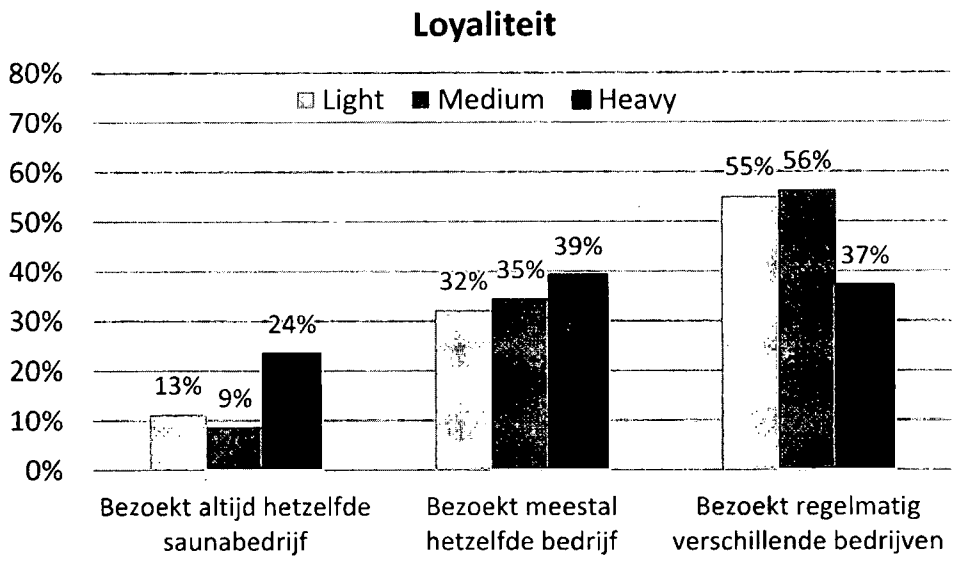

Bron: Van Spronsen & Partners horeca-advies

## Even voorstellen... Van Spronsen & Partners horeca-advies

Ruim 30 jaar kunnen horecaondernemers, overheden, bankiers en de pers bij ons terecht voor advies en onderzoek over de horeca- en leisurebranche.

Naast horeca-advies verzorgt de Van Spronsen & Partners groep horeca-salarisadministratie, horeca - administratie en gastvrije trainingen.

We zijn gespecialiseerd in haalbaarheidsonderzoeken, rendementsverbeteringen, managementondersteuning, conceptontwikkeling, marketing en strategische visies. Ons bureau voert daarnaast horeca- en leisure onderzoeken uit zoals Meest Gastvrije Stad en het Sauna Onderzoek.

Regelmatig publiceren wij vakgerelateerde blogs, trendpresentaties en brancheboekjes. Kijk voor alle publicaties op www.spronsen.com.

Deze publicatie is opgesteld door Lennert Rietveld. Voor informatie, reacties of vragen kunt u direct contact opnemen via 071 541 88 67 of 06 418 326 91.
Email: lennertrietveld@spronsen.com.

VAN SPRONSEN & PARTNERS
horeca - advies

***Meer weten over wellness branche?***

Download 'Wellnesscentrum in beeld' op www.spronsen.com

'Het Wellnesscentrum in beeld' is een publicatie van Van Spronsen & Partners horeca-advies

***Inspiratie nodig?***

Download 'Trends in Wellness' op www.horecatrends.com

Archiefexempl.

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

**Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving**

Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Parnassusplein 5
T 070 333 44 44
F 070 333 40 90
http://cao.szw.nl/

**Contactpersoon**
Mw. mr. 10.2.e
T 06-10.2.e
10.2.e @minszw.nl

Partijen bij de collectieve arbeidsovereenkomst
HORECA- EN AANVERWANTE BEDRIJF
p/a ALGEMENE WERKGEVERSVERENIGING AWVN
T.a.v. Mw. mr. 10.2.e
Postbus 93050
2509 AB DEN HAAG

Datum 6 februari 2018
Betreft Bedenkingen tegen AVV cao Zwembaden

Geachte mevrouw 10.2.e ,

Tegen het verzoek om algemeenverbindendverklaring (avv) van bepalingen van de cao Zwembaden zijn bedenkingen ingebracht door Valei Advocaten namens de Vereniging Exclusieve Sportcentra.

Een van deze bedenkingen luidt dat sprake zou zijn van werkingssfeeroverlap van de cao Zwembaden met de cao voor het Horeca- en aanverwante bedrijf. De relevante passages van deze bedenkingen zijn als bijlage bij deze brief toegevoegd.

Ik verzoek u vriendelijk om beargumenteerd aan te geven of er wat u betreft sprake is van werkingssfeeroverlap tussen beide cao's.

Indien sprake is van werkingssfeeroverlap is de consequentie hiervan dat een eventueel avv-verzoek van bepalingen van de cao voor het Horeca- en aanverwante bedrijf op grond van paragraaf 6.2 van het Toetsingskader AVV pas in behandeling genomen kan worden indien het werkingssfeerprobleem is opgelost.

Uw antwoord p/a Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving, Postbus 90801, 2509 LV 's Gravenhage, zie ik gaarne binnen twee weken na dagtekening van deze brief tegemoet.

De Minister van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid,
namens deze,
De directeur Uitvoeringstaken
Arbeidsvoorwaardenwetgeving,
10.2.e

***Bedenking 1, de overlap van de werkingssfeer Horeca cao***

Overlap werkingssfeer Cao Zwembaden, Zwemscholen en Horeca cao

De werkingssfeer van de Cao Zwembaden, Zwemscholen is breed opgesteld. De opstelling maakt dat de werkingssfeer op twee manieren werkt; ten eerste dat elke onderneming die zelfstandig identificeerbare omzet heeft uit een zweminrichting (een zwembad van 125m2 of groter) die meer dan 50% van de totale omzet van de zweminrichting uitmaakt, valt onder de cao Zwembaden, Zwemscholen. Indien de zelfstandig identificeerbare omzet minder is dan 50% is de cao alleen van toepassing op de werknemers die meer dan 50% van de normale werktijd activiteiten verrichten die toe te schrijven zijn aan de zelfstandig identificeerbare omzet van het de zwembad.

Cruciaal in de werkingssfeer is de zweminrichting. In artikel 1 lid 29 van de cao wordt de definitie gegeven van een 'zweminrichting'. Op de website van de Wizz wordt dat nader geduid als: *"De zwem- en/of badgelegenheid waarvoor gebruik wordt gemaakt van een zwembad, voor zover het zwembad in de onderneming groter is dan 125m2, al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen te weten horeca, sport- en spelaccommodatie en overige recreatieve voorzieningen."*
De werkingssfeer Cao Zwembaden, Zwemscholen is geregeld in artikel 2 van de cao.

De werkingssfeer van de Horeca cao is geregeld in artikel 1.4 van die cao en luidt:

*"De cao is van toepassing op de werkgever als bedoeld in artikel 1.2 en zijn werknemers als bedoeld in artikel 1.5, ook als de onderneming het horecabedrijf en nevenactiviteiten voert (maar geen contractcatering volgens die cao) binnen het gebied van exploitatie van zorg, sport, onderwijs, recreatie, beurscomplex, station of luchthavenbedrijf. In die gevallen zijn die activiteiten met horeca verwant en horen bij het horecabedrijf."*

De werkgever waarnaar wordt verwezen staat gedefinieerd in artikel 1.2 van de cao en luidt:
*"De natuurlijke persoon of rechtspersoon, dan wel maatschap, de vennootschap gevormd door twee of meer natuurlijke en/of rechtspersonen gezamenlijk die een onderneming exploiteert waarin uitsluitend of in hoofdzaak activiteiten worden verricht die tot het horecabedrijf behoren en die daarvoor een of meer werknemers in dienst heeft.
Een onderneming wordt geacht in hoofdzaak activiteiten in het horecabedrijf te verrichten, indien de loonsom uit de horeca-activiteiten meer dan 50% van de totale loonsom uitmaakt."*

De werkingssfeer van de Horeca cao kent een uitzondering in het tweede lid van artikel 1.4:
*"De cao is niet van toepassing op:
a. de werkgever in de bedrijfstak recreatie, welke bedrijfstak bestaat uit verblijfsrecreatieonderneming en/of zweminrichting en/of buitensportonderneming.
Onder verblijfsrecreatie wordt verstaan: het bieden van gelegenheid tot verblijf buiten de eigen woning in tent, caravan, of vergelijkbaar kampeermiddel, dan wel in bungalow, appartement of vergelijkbare accommodatie, al dan niet in privéeigendom van de gast, dan wel in groepsaccommodatie, voor met name vakantie of ontspanning, van ten minste één overnachting, al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen te weten winkels, horeca, sport- en spelaccommodatie en (andere) recreatieve voorzieningen.
Onder zweminrichting wordt verstaan: een privaatrechtelijke onderneming waarin gelegenheid tot zwemmen en/of baden wordt gegeven, voor zover het zwembad in de onderneming groter is dan 125 m2.
Onder buitensportonderneming wordt verstaan: een onderneming die, anders dan in verenigings- of clubverband, meer dan 50% van de loonsom besteedt aan het organiseren van sportieve en recreatieve activiteiten waaraan tegen betaling kan worden deelgenomen en welke onder begeleiding, dan wel met voorafgaande instructie plaatsvindt en waarbij lichamelijke inspanning en avontuurlijke beleving een rol speelt en waarbij gebruik wordt gemaakt van hulpmiddelen.
Onder buitensportondernemingen vallen niet skihallen, golfbanen, maneges, zeilscholen, dierentuinen en dagattractiebedrijven.
Als werkgever in de recreatiesector wordt aangemerkt de werkgever waarvan in de onderneming(en) meer dan 50% van de totale loonsom wordt besteed aan activiteiten in de bovengenoemde sector(en).
b. Uitzendondernemingen.
Onder een uitzendonderneming wordt verstaan: de natuurlijke of rechtspersoon, die voor ten minste 50% van het totale premieplichtig loon op jaarbasis uitzendkrachten ter beschikking stelt van (uitzendt naar) opdrachtgevers, zijn de werkgever in de zin van artikel 7:690 van het Burgerlijk Wetboek (Staatsblad 1998, 300).Onder werknemer in dienst bij een uitzendonderneming wordt verstaan: de persoon die op basis van een uitzendovereenkomst werkzaam is waarbij de werkgever als toezichthouder c.q.*

*leidinggevende optreedt. Uitgezonderd zijn tevens werknemers in dienst bij een uitzendonderneming in geval het horecabedrijf of de contractcateringonderneming als toezichthouder c.q. leidinggevende optreedt.*
*De cao wordt niet toegepast als voor de (hele) onderneming een andere rechtsgeldige cao geldt. Dat is het geval als voor die cao een Kennisgeving van ontvangst is afgegeven volgens artikel 4 van de Wet op de loonvorming."*

De werkingssferen van de cao's Zwembaden, Zwemscholen en horeca overlappen elkaar op het moment dat sprake is van een werkgever met een eigen zwembad van 125 m2 of groter met zelfstandig identificeerbare omzet van meer dan 50% en met meer dan 50% horeca activiteiten (dan geldt de uitzondering op de werkingssfeer cao horeca niet).

Vanwege de definitie in de cao Zwembaden, Zwemscholen van de zweminrichting waarin ook de combinatie is gelegd met andere activiteiten, zoals horeca, sport- en spelaccommodatie en overige recreatieve voorzieningen, die toegerekend worden aan de zelfstandig identificeerbare omzet van de zweminrichting, maakt dat feitelijke horeca omzet verplicht moet worden toegerekend aan de omzet van de zweminrichting terwijl die toerekening in een dermate samengestelde onderneming niet redelijk is en een rechtstreekse overlap van de werkingssferen veroorzaakt.

In de moderne bedrijven van Ves leden is het niet redelijk om te stellen dat omzet uit andere activiteiten toegerekend moet worden aan de zweminrichting. Juist door de verschuiving van activiteiten is de feitelijke omzet van het zwembad in grotere mate van ondergeschikt belang ten aanzien van andere omzetbronnen, zoals de horeca. Door de verplichte toerekening van horecaomzet naar de zweminrichting ontstaat ten onrechte de verplichte toepassing van de werkingssfeer van de cao Zwembaden, Zwemscholen.

Op grond van artikel 6.2 van het toetsingskader AVV dient bij het algemeen verbindend verklaren van een cao een overlap van de werkingssfeer van de voorgedragen cao met de werkingssferen van andere (doorgaans) algemeen verbindend verklaarde cao's te worden getoetst. De overlappende onderdelen kunnen op grond van het toetsingskader AVV niet algemeen verbindend worden verklaard. Het is thans de verantwoordelijkheid van partijen bij de cao's (cao Zwembaden, Zwemscholen en de Horeca cao) om de werkingssfeer op een zodanige wijze op te stellen dat een overlap met andere werkingssferen wordt voorkomen.

Beide cao's kennen een bepaling dat 'de cao' niet geldt als een andere cao van toepassing is. Hierdoor ontstaat de onduidelijke en onwenselijke situatie ten aanzien van de vraag welke cao nu van toepassing is en/of voorrang zou moeten krijgen. Daar komt bij dat de bepalingen van de Horeca cao doorgaans algemeen verbindend worden verklaard waardoor meerdere verplichtingen ten aanzien van twee cao's zouden kunnen ontstaan. Zonder toerekening van pure horeca omzet aan de zweminrichting zou de cao

Vallei

ADVOCATEN
&
MEDIATORS

Zwembaden, Zwemscholen bij veel Ves leden nooit van toepassing kunnen zijn op basis van de AVV.

Conclusie bedenking 1
Geconcludeerd moet worden dat de werkingssfeer van de cao Zwembaden, Zwemscholen op delen een overlap heeft met de werkingssfeer van de Horeca cao, een cao die doorgaans algemeen verbindend wordt verklaard.

De overlap van beide werkingssferen veroorzaakt problemen. Het zal aan cao partijen van beide cao's zijn deze problemen structureel op te lossen voordat van algemeen verbinding sprake kan zijn.

De Ves verzoekt u dan ook om in het dictum van de (eventuele) algemeen verbindend verklaring op te nemen dat de lidbedrijven van de Ves uitgezonderd zijn van de werkingssfeer van de Cao Zwembaden, Zwemscholen.

Archiefexempl.

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

**Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving**

Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Parnassusplein 5
T 070 333 44 44
F 070 333 40 90
http://cao.szw.nl/

**Contactpersoon**
Mw. mr. 10.2.e
T 06-10.2.e
10.2.e @minszw.nl

Partijen bij de collectieve arbeidsovereenkomst
KINDEROPVANG VOOR KINDERCENTRA EN GASTOUDERBUREAUS
p/a FCB DIENSTVERLENEN IN ARBEIDSMARKTVRAAGSTUKKEN
T.a.v. Dhr. drs. 10.2.e
Postbus 2103
3500 GC UTRECHT

Datum 6 februari 2018
Betreft Bedenkingen tegen AVV

Geachte heer 10.2.e ,

Tegen het verzoek om algemeenverbindendverklaring (avv) van bepalingen van de cao Zwembaden zijn bedenkingen ingebracht door Valei Advocaten namens de Vereniging Exclusieve Sportcentra.

Een van deze bedenkingen luidt dat sprake zou zijn van werkingssfeeroverlap van de cao Zwembaden met de cao voor de Kinderopvang voor Kindcentra en Gastouderbureaus. De relevante passages van deze bedenkingen zijn als bijlage bij deze brief toegevoegd.

Ik verzoek u vriendelijk om beargumenteerd aan te geven of er wat u betreft sprake is van werkingssfeeroverlap tussen beide cao's.

Indien sprake is van werkingssfeeroverlap is de consequentie hiervan dat een eventueel toekomstig avv-verzoek van bepalingen van de cao voor de Kinderopvang voor Kindcentra en Gastouderbureaus op grond van paragraaf 6.2 van het Toetsingskader AVV pas in behandeling genomen kan worden indien het werkingssfeerprobleem is opgelost.

Uw antwoord p/a Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving, Postbus 90801, 2509 LV 's Gravenhage, zie ik gaarne binnen twee weken na dagtekening van deze brief tegemoet.

De Minister van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid,
namens deze,
De directeur Uitvoeringstaken
Arbeidsvoorwaardenwetgeving,

10.2.e

Vallei
ADVOCATEN
&
MEDIATORS

***Bedenking 2, de overlap van de werkingssfeer Cao Kinderopvang***

Overlap Cao Zwembaden, Zwemscholen en Cao Kinderopvang

De werkingssfeer Cao Zwembaden, Zwemscholen is geregeld in artikel 2 van de cao Zwembaden, Zwemscholen.

De werkingssfeer van de Cao Kinderopvang is geregeld in artikel 1.2 van die cao. De werkingssfeer luidt:

*"Deze CAO is van toepassing op ondernemingen die tegen vergoeding kinderopvang verzorgen voor kinderen tot de eerste dag van de maand waarop het voortgezet onderwijs voor die kinderen begint. Deze kinderopvang omvat: dagopvang, voor-, tussen-, buiten- en naschoolse opvang en (bemiddeling bij) gastouderopvang. Uitgezonderd is het overblijven, te weten het toezichthouden op schoolgaande kinderen dat zich beperkt tot het toezicht tijdens de middagpauze."*

De cao biedt een uitzondering op de werkingssfeer:
*"De werkgever die naast de in lid 1 genoemde dienstverlening tevens tegen vergoeding andere diensten aan derden aanbiedt, kan ten aanzien van een werknemer die in hoofdzaak werkzaamheden voor die andere diensten verricht, in plaats van deze CAO de op die andere diensten van toepassing zijnde collectieve arbeidsvoorwaardenregeling toepassen."*

De afwijkingsmogelijkheid van deze werkingssfeer is enkel mogelijk indien de bedoelde werknemer in hoofdzaak activiteiten heeft op grond van de werkingssfeer van de andere cao. In de praktijk zal deze afwijking (vrijwel) niet voorkomen.
Zoals eerder gesteld is het dienstenaanbod van de leden van de Ves breed. Binnen de huidige inrichting van de ondernemingen van Ves leden is het vrijwel standaard dat elk

lidbedrijf van de Ves een vorm van kinderopvang aanbiedt. Het opvangen van kinderen vraagt andere kwalificaties dan sport- of zweminstructie en ook andere kwalificaties dan horeca activiteiten. Hierdoor zijn de werknemers die de kinderopvang activiteiten verrichten vrijwel uitsluitend betrokken bij het verrichten van die activiteiten waardoor dit de hoofdzakelijke activiteiten zijn waardoor niet toegekomen wordt aan de uitzondering op de werkingssfeer van de cao kinderopvang. Op de werknemers die binnen lidbedrijven van de Ves activiteiten verrichten binnen de werkingssfeer van de kinderopvang dienen op grond van de werkingssfeer van de Cao kinderopvang gedispenseerd te worden van de werkingssfeer van de cao Zwembaden, Zwemscholen.

Op grond van artikel 6.2 van het toetsingskader AVV dient bij het algemeen verbindend verklaren van een cao een overlap van de werkingssfeer van de voorgedragen cao met de werkingssferen van andere (doorgaans) algemeen verbindend verklaarde cao's te worden getoetst. De overlappende onderdelen kunnen op grond van het toetsingskader AVV niet algemeen verbindend worden verklaard. Het is thans de verantwoordelijkheid van partijen bij de cao's (cao Zwembaden, Zwemscholen en de Cao Kinderopvang) om de werkingssfeer op een zodanige wijze op te stellen dat een overlap met andere werkingssferen wordt voorkomen.

<u>Conclusie bedenking 2</u>
Geconcludeerd moet worden dat de werkingssfeer van de cao Zwembaden, Zwemscholen op delen een overlap heeft met de werkingssfeer van de Cao Kinderopvang, een cao die doorgaans algemeen verbindend wordt verklaard.

De overlap van beide werkingssferen veroorzaakt problemen. Het zal aan cao partijen van beide cao's zijn deze problemen structureel op te lossen voordat van algemeen verbinding sprake kan zijn.

De Ves verzoekt u dan ook om in het dictum van de (eventuele) algemeen verbindend verklaring op te nemen dat de lidbedrijven van de Ves uitgezonderd zijn van de werkingssfeer van de Cao Zwembaden, Zwemscholen.

Archiefexemplaar

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

> Retouradres Postbus 90801 2509 LV Den Haag

Vallei Advocaten & Mediators
T.a.v. Dhr. mr. 10.2.e
Postbus 727
6710 BS Ede

**Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving**

Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Parnassusplein 5
T 070 333 44 44
F 070 333 40 90
http://cao.szw.nl/

**Contactpersoon**
Mw. mr. 10.2.e
T 06 10.2.e
10.2.e @minszw.nl

**Onze referentie**
DG Werk/UAW/2018
CAO 3855 4.00

**Uw referentie**
d.d. 30 januari 2018
D20170180

Datum 6 februari 2018
Betreft Bevestiging van ontvangst bedenkingen

Geachte heer 10.2.e

Op 31 januari 2018 ontving ik uw bovenvermelde brief waarin u namens Vereniging Exclusieve Sportcentra bedenkingen inbrengt tegen het avv-verzoek van (gewijzigde) bepalingen van de cao Zwembaden.

Uw bedenkingen zijn inmiddels in behandeling genomen.

De bedenkingenprocedure voorziet erin dat de ingediende bedenkingen voor reactie worden voorgelegd aan cao-partijen. Na ontvangst van deze reactie wordt de bedenkingenprocedure voortgezet.

De bedenkingen, de reactie van cao-partijen en het voorgenomen besluit van de Minister of eventueel specifieke vragen van de Minister kunnen aan de Stichting van de Arbeid worden voorgelegd met een verzoek om een reactie, tenzij de bedenkingen een herhaling zijn van eerder ingebrachte bedenkingen waarover al besloten is of indien de bedenkingen in het licht van staand beleid evident kansloos zijn.

Ook heeft u in uw bovengenoemde brief (als onderdeel van uw 4e conclusie bij de bedenkingen) verzocht om dispensatie van avv van bepalingen van de cao Zwembaden.

Ik wil u erop wijzen dat een verzoek om dispensatie alleen kan worden gehonoreerd, indien sprake is van gebondenheid aan een eigen rechtsgeldige cao. Bij het indienen van een dispensatieverzoek dient u gebruik te maken van het formulier dispensatie van avv.

Uw verzoek om dispensatie voldoet niet aan de hiervoor genoemde vereisten. Mocht u alsnog van deze mogelijkheid gebruik willen maken, stel ik u in de gelegenheid om uw dispensatieverzoek alsnog conform de wettelijke vormschriften als genoemd in § 2a van het Besluit aanmelding

van collectieve arbeidsovereenkomsten en het verzoeken van algemeen verbindendverklaring in te dienen.

U kunt dit formulier en de toelichting hierop downloaden en digitaal invullen vanaf onze website http://cao.szw.nl/, bij de keuze: "direct naar: formulier dispensatie van avv". Het formulier dient u per post te verzenden.

Het ingevulde formulier ontvang ik graag binnen uiterlijk twee weken na dagtekening van deze brief. Indien deze termijn verstreken is zonder dat ik een afdoende reactie heb ontvangen, zal uw verzoek niet in behandeling worden genomen. Alleen volledig ingevulde en ondertekende formulieren worden in behandeling genomen.

Ten aanzien van uw verzoek om een redelijke termijn te stellen voor de aanvulling van de bedenkingen, deel ik u mede dat ook de aanvullende gronden op de bedenkingen binnen uiterlijk twee weken na dagtekening van deze brief binnen dienen te zijn.

Op het avv-verzoek en de hiertegen ingebrachte bedenkingen wordt een met redenen omkleed besluit genomen, waarvan mededeling wordt gedaan in de Staatscourant.

Mocht u nog vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met bovengenoemde contactpersoon.

U wordt schriftelijk geïnformeerd over het genomen besluit.

De Minister van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid,
namens deze,
De directeur Uitvoeringstaken
Arbeidsvoorwaardenwetgeving,

Archiefexemplaar

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

**Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving**

Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Parnassusplein 5
T 070 333 44 44
F 070 333 40 90
http://cao.szw.nl/

**Contactpersoon**
Mw. mr. 10.2.e
T 06-10.2.e
10.2.e @minszw.nl

**Onze referentie**
DG Werk/UAW/2018
CAO 3855 4.00

**Uw referentie**
d.d. 11 december 2017
206603

Partijen bij de collectieve arbeidsovereenkomst
ZWEMBADEN
p/a GEORGANISEERD OVERLEG RECREATIE
T.a.v. Mw. mr.10.2.e
Postbus 693
4200 AR GORINCHEM

Datum 6 februari 2018
Betreft Bedenkingen tegen AVV

Geachte mevrouw 10.2.e

Naar aanleiding van uw verzoek om algemeen verbindendverklaring (avv) van (gewijzigde) bepalingen van uw cao zijn bedenkingen ingebracht door:

- AWVN advocaten namens Vereniging NL Actief en Vereniging Fittex;
- Vallei Advocaten namens Vereniging Exclusieve Sportcentra.

Graag verneem ik van u of deze bedenkingen u aanleiding geven tot opmerkingen. Na ontvangst van uw reactie kan de bedenkingenprocedure worden voortgezet.

In dit verband verzoek ik u binnen uiterlijk **drie weken** na dagtekening van onderhavige brief te reageren. Mocht u niet in de gelegenheid zijn binnen deze termijn een definitieve reactie te geven, verzoek ik u schriftelijk hiervan de reden(en) aan te geven en daarbij te vermelden wanneer u verwacht met een definitieve reactie te komen.

In de bedenkingen van Valei advocaten is gesteld dat sprake is werkingssfeeroverlap met de cao voor het Horeca- en Aanverwante bedrijf en met de cao voor de Kinderopvang voor Kindcentra en Gastouderbureaus, als bedoeld in paragraaf 6.2 van het Toetsingskader AVV. Ik heb partijen bij deze cao's gevraagd of van een dergelijke overlap sprake is.

Verder merk ik nog op dat ik bedenkinghebbenden op hun verzoek de gelegenheid heb gegeven de gronden bij de bedenkingen nader aan te vullen, waarbij de uiterste termijn voor aanlevering hiervan is gesteld op twee weken. Voor zover deze stukken nog worden ingediend zal ik deze nazenden en de hier bovengenoemde reactietermijn verlengen.

Voor de goede orde meld ik u dat door het indienen van genoemde bedenkingen de netto behandelingsduur van 8-weken in het kader van de procedure om te komen tot een avv-besluit niet van toepassing is.

Uw antwoord p/a Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving, Postbus 90801, 2509 LV 's Gravenhage, zie ik gaarne zo spoedig mogelijk tegemoet.

De Minister van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid,
namens deze,
De directeur Uitvoeringstaken
Arbeidsvoorwaardenwetgeving,

10.2.e

AWVN

Postadres Postbus 93050
2509 AB Den Haag
Bezoekadres Bezuidenhoutseweg 12
2594 AV Den Haag

Web www.awvn.nl
Telefoon 070 850 86 05
E-mail werkgeverslijn@awvn.nl

Bank ABN AMRO
NL80 ABNA 0482 7543 46
KvK 40594126
BTW-nummer NL001011297B01

Ministerie van Sociale Zaken & Werkgelegenheid (SZW)
Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving (UAW)
Afdeling Collectieve Arbeidsvoorwaarden CAV
Postbus 90801
2509 LV 'S-GRAVENHAGE

Datum 19 februari 2018
Contact 0610.2.e / midden@awvn.nl
Kenmerk 1683396
Onderwerp Bedenkingen tegen avv cao Zwembaden

Geachte heer, mevrouw

Met deze brief reageren wij namens partijen bij de cao Horeca en Aanverwante Bedrijf (verder te noemen cao Horeca) op uw brief d.d. 6 februari 2018, waarin u vraagt om een reactie op de vermeende werkingssfeeroverlap tussen de cao Horeca en de cao Zwembaden.

Partijen bij de cao Horeca zijn van mening dat er geen sprake is van een werkingssfeeroverlap.

Het uitgangspunt voor de werkingssfeer van de cao Horeca is vermeld in artikel 1.2 jo 1.3 jo 1.4 van de cao. In artikel 1.2 is vermeld dat de werkgever als bedoeld in de cao de (rechts)persoon is die een onderneming exploiteert waarin uitsluitend of in hoofdzaak activiteiten worden verricht die tot het horecabedrijf behoren. In artikel 1.3 wordt uitgelegd wat het horecabedrijf inhoudt, namelijk ondernemingen waarin hotel-, pension-, restaurant-, café-, cafeteria-, lunchroom- of cateringbedrijf wordt uitgeoefend en verder overige ondernemingen waarin de verstrekking van logies (...) als bedrijf plaats heeft. In artikel 1.4 lid 1 is vermeld dat de cao van toepassing is op werkgevers als bedoeld in artikel 1.2 *ook als* de onderneming het horeca en nevenaciviteiten voert binnen het gebied van (...) recreatie (...). Vervolgens zijn in artikel 1.4 lid 2a zweminrichtingen uitgesloten van de werkingssfeer van de cao Horeca als het zwembad groter is dan 125 m2.

In de bedenking namens de Vereniging Exclusieve Sportcentra is vermeld dat de werkingssferen van de cao Zwembaden en de cao Horeca elkaar overlappen als de werkgever een eigen zwembad heeft van 125 m2 of groter (gezien de tekst van beide cao's nemen wij aan dat bedoeld is groter dan 125 m2) met een zelfstandig identificeerbare omzet van meer dan 50% en met meer dan 50% horeca-activiteiten, omdat dan de uitzondering op de werkingssfeer van de cao Horeca niet geldt. In de cao Horeca zijn echter werkgevers met een zwembad groter dan 125 m2 uitgesloten. Zonder nadere voorwaarden op het vlak van omzet of hoeveelheid horeca-activiteiten. De cao Horeca is in dat geval dus niet van toepassing. Aan het hoofdzaakcriterium in de tweede alinea van artikel 1.2 wordt in dat geval niet toegekomen.

AWVN

Datum 19 februari 2018
Kenmerk 1683396
Betreft Bedenkingen tegen avv cao Zwembaden
Blad 2 van 2

Er is volgens partijen bij de cao Horeca daarom geen sprake van overlap tussen de beide cao's.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet

10.2.e

CAO Kinderopvang

Ministerie van SZW/Directie UAW
T.a.v. de heer Mr. 10.2.e
Postbus 90801
2509 LV Den Haag

Utrecht, 19 februari 2018

Kenmerk: CAO Kinderopvang/Werkingssfeer/2018/001
Betreft: Antwoord cao-partijen Kinderopvang op bedenkingen tegen AVV cao Zwembaden

Geachte heer 10.2.e

In uw brief van 6 februari jl. aan de cao-partijen in de Kinderopvang, maakt u melding van door Vallei Advocaten namens de Vereniging Exclusieve Sportcentra (VES) ingebrachte bedenkingen tegen het verzoek om algemeenverbindendverklaring van de cao Zwembaden. Eén van de bedenkingen heeft betrekking op een vermeende overlap in werkingssfeer tussen de cao Zwembaden en de cao Kinderopvang.

De cao-partijen hebben met enige verbazing kennis genomen van voornoemde bedenking. Op de eerste plaats blijkt uit een vergelijking van de activiteiten die vallen onder de definities van de werkingssfeer van beide cao's (artikel 1.2 e.v. cao Kinderopvang en artikel 2 cao Zwembaden) dat het om volstrekt van elkaar verschillende activiteiten gaat.
Op de tweede plaats zijn in beide cao's regels gesteld rondom samenloop van meerdere van toepassing zijnde cao's, waaronder dispensatie- en ontheffingsbepalingen.
Op de derde plaats is door Vallei Advocaten gesteld dat er sprake is van kinderopvang, maar is niet gemotiveerd dat er sprake is van kinderopvang als bedoeld in de cao Kinderopvang.
Los daarvan is de kans dat beide activiteiten zich tegelijkertijd voordoen in één of meerdere VES-organisaties, in die mate dat zich een werkingssfeerprobleem zou kunnen voordoen, zeer klein en daarmee puur theoretisch. Buiten de opgenomen voorwaarden en regels rondom werkingssfeer in beide cao's zal het bij de VES-organisaties gaan om kinderopvang (zonder inschrijving in het Landelijk Register Kinderopvang), die in de regel aan ouders met een lidmaatschap van de desbetreffende sportclub gratis wordt aangeboden voor de duur van de door die ouders verrichte sportactiviteit. Meer een vorm van kinderoppas dus, en geen kinderopvang volgens de werkingssfeerdefinitie van de cao Kinderopvang.

Ik ga ervan uit u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Namens de cao-partijen kinderopvang met vriendelijke groet,

10.2.e

Koningin Wilhelminalaan 3
3527 LA Utrecht
Postbus 2103
3500 GC Utrecht
t. 030 - 298 53 50
f. 030 - 298 53 33
www.fcbkinderopvang.nl
caokinderopvang@fcb.nl
IBAN NL22 FVLB 0699.505.615
BTW NL 804.026.786 B01
KVK 41168636

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

**Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving**

Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Parnassusplein 5
T 070 333 44 44
F 070 333 40 90
http://cao.szw.nl/

**Contactpersoon**
Mw. mr. 10.2.e
T 06-10.2.e
10.2.e @minszw.nl

**Onze referentie**
DG Werk/UAW/2018
CAO 3855 4.00

**Uw referentie**
d.d. 11 december 2017
206603

Partijen bij de collectieve arbeidsovereenkomst
ZWEMBADEN
p/a GEORGANISEERD OVERLEG RECREATIE
T.a.v. Mw. mr. 10.2.e
Postbus 693
4200 AR GORINCHEM

Datum 22 februari 2018
Betreft Bedenkingen tegen AVV

Geachte mevrouw 10.2.e

Naar aanleiding van uw verzoek om algemeen verbindendverklaring (avv) van (gewijzigde) bepalingen van uw cao zijn aanvullende gronden bij de reeds ingediende bedenkingen ingebracht door:

- AWVN advocaten namens Vereniging NL Actief en Vereniging Fittex;

Graag verneem ik van u of deze aangevulde bedenkingen u aanleiding geven tot opmerkingen. Na ontvangst van uw reactie kan de bedenkingenprocedure worden voortgezet.

In dit verband verzoek ik u binnen uiterlijk **drie weken** na dagtekening van onderhavige brief te reageren. Mocht u niet in de gelegenheid zijn binnen deze termijn een definitieve reactie te geven, verzoek ik u schriftelijk hiervan de reden(en) aan te geven en daarbij te vermelden wanneer u verwacht met een definitieve reactie te komen.

Voor de goede orde meld ik u dat door het indienen van genoemde bedenkingen de netto behandelingsduur van 8-weken in het kader van de procedure om te komen tot een avv-besluit niet van toepassing is.

Uw antwoord p/a Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving, Postbus 90801, 2509 LV 's Gravenhage, zie ik gaarne zo spoedig mogelijk tegemoet.

De Minister van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid,
namens deze,
De directeur Uitvoeringstaken
Arbeidsvoorwaardenwetgeving,

10.2.e

ONTVANGEN
22 FEB. 2018

AWVN
Advocaten

**Postadres** Postbus 93050
2509 AB Den Haag
**Bezoekadres** Bezuidenhoutseweg 12
2594 AV Den Haag

**Web** www.awvn.nl
**Telefoon** 070 850 88 66
**Fax** 070 850 87 85

Aan de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving,
t.a.v. weledelgestrenge vrouwe mr. 10.2.e
Postbus 90801
2509 LV DEN HAAG

**Per e-mail verzonden:** 10.2.e @minszw.nl
**Tevens per fax: 070-3334090**

Datum 20 februari 2018
Advocaat mr. 10.2.e
Contact 06 10.2.e / 10.2.e @awvn.nl
Kenmerk D200020 / NL Actief - Advies cao Zwembaden
Uw kenmerk DG Werk/UAW/2018 CAO 3855 4.00
Onderwerp Aanvulling gronden bedenkingen cao Zwembaden, zwemscholen

Weledelgestrenge vrouwe,

Met uw brief van 6 februari jl. stond u cliënten, de Vereniging NL Actief en de Vereniging Fittix, toe om uiterlijk op 20 februari 2018 aanvullende gronden bij de reeds ingediende bedenkingen aan u toe te zenden. Ik vul dan ook namens cliënten de gronden van de bedenkingen tegen avv van de cao Zwembaden, zwemscholen 2018 met het onderstaande aan.

Ik verwijs daarbij naar de gronden van de reeds ingediende bedenkingen ten aanzien van de vereiste belangrijke meerderheid van de in de bedrijfstak werkzame personen enerzijds en de te vage afbakening van het betrokken rechtsgebied anderzijds.

**Aanvulling gronden bedenking 1, meerderheidsvereiste**

Uit de ingediende bedenking ten aanzien van de representativiteit blijkt dat deze onder de 30% zit. Het toepasselijke Toetsingskader AVV bepaalt in artikel 4.1 dat bij een 'meerderheid' beneden 55% avv niet plaatsvindt, behoudens '*bijzondere omstandigheden*'.
Omdat echter de verzoekende cao-partijen een andere representativiteitsberekening hebben gemaakt, zijn zij niet toegekomen aan het stellen van bijzondere omstandigheden op grond waarvan alsnog avv zou kunnen plaatsvinden. Zij dienen daartoe zo nodig dan ook in staat te worden gesteld, voordat de Stichting van de Arbeid in dezen om een reactie wordt verzocht.

Vereist is dat concrete en actuele cijfers ter correcte vaststelling van dit vereiste noodzakelijk zijn en dat het niet verantwoord zou zijn dit onderdeel in dit specifieke geval onder het 'steekproef-beleid' te laten vallen.

**Aanvulling gronden bedenking 2, werkingssfeer**

Zoals reeds in de reeds ingediende bedenkingen is kenbaar gemaakt, is de werkingssfeer van de Cao Zwembaden, Zwemscholen te breed en onduidelijk.

Ter aanvulling daarop wensen NL Actief en Fittix nog het volgende op te merken. De werkingssferen van de cao's Zwembaden, Zwemscholen en Horeca overlappen elkaar. Cliënten vernam dat de cao-partijen bij de Horeca cao voornemens zijn om de cao Horeca algemeen verbindend te verklaren. Als gevolg daarvan zou voor de leden van cliënten meerdere en/of tegenstrijdige verplichtingen ten aanzien van de twee voornoemde cao's kunnen ontstaan. Ter toelichting het volgende.

Zoals in de vorige bedenkingen kenbaar gemaakt is zweminrichting als volgt gedefinieerd in artikel 1 sub 29 van de cao Zwembaden, zwemscholen:

*"Zweminrichting: de privaatrechtelijke zwem- en/of badgelegenheid, waarbij sprake is van een zelfstandig identificeerbare omzet uit een zwembad en waarvoor gebruik wordt gemaakt van een zwembad, voor zover het zwembad in de onderneming groter is dan 125m², al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen te weten horeca, sport- en spelaccommodatie en overige recreatieve voorzieningen. Zelfstandig identificeerbare omzet kan blijken uit een separaat tarief specifiek voor de zwembadactiviteiten."*

Door de definitie van zweminrichting moeten horeca-activiteiten worden toegerekend aan de zelfstandige identificeerbare omzet van de zweminrichting.

De werkingssfeer van de Horeca cao is in art. 1.4 van de cao opgenomen en luidt:

*"De cao is van toepassing op de werkgever als bedoeld in art. 1.2 en zijn werknemers als bedoeld in art. 1.5, ook als de onderneming het horecabedrijf en nevenactiviteiten voert (maar geen contractcatering volgens die cao) binnen het gebied van exploitatie van zorg, sport, onderwijs, recreatie, beurscomplex, station of luchthavenbedrijf. In die gevallen zijn die activiteiten met horeca verwant en horen bij het horecabedrijf."*

De definitie van werkgever is opgenomen in art. 1.2 van de Horeca cao en luidt:

*"De natuurlijke persoon of rechtspersoon, dan wel maatschap, de vennootschap gevormd door twee of meer natuurlijke en/of rechtspersonen gezamenlijk die een onderneming exploiteert waarin uitsluitend of in hoofdzaak activiteiten worden verricht die tot het horecabedrijf behoren en die daarvoor een of meer werknemers in dienst heeft. Een onderneming wordt geacht in hoofdzaak activiteiten in het horecabedrijf te verrichten, indien de loonsom uit de horeca-activiteiten meer dan 50% van de totale loonsom uitmaakt."*

De werkingssfeer van de Horeca cao kent een uitzondering in het tweede lid van art. 1.4:

*"De cao is niet van toepassing op:*

a. *de werkgever in de bedrijfstak recreatie, welke bedrijfstak bestaat uit verblijfsrecreatieonderneming en/of zweminrichting en/of buitensportonderneming. Onder verblijfsrecreatie wordt verstaan: het bieden van gelegenheid tot verblijf buiten de eigen woning, tent, caravan of vergelijkbaar kampeermiddel, dan wel bungalow, appartement of vergelijkbare accommodatie, al dan niet in privéeigendom van de gast, dan wel in groepsaccommodatie, voor met name vakantie of ontspanning, van ten minste één overnachting, al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen te weten, winkels, horeca, sport- en spelaccommodatie en (andere) recreatieve voorzieningen.*

   *Onder zweminrichting wordt verstaan: een privaatrechtelijke onderneming waarin gelegenheid tot zwemmen en/of baden wordt gegeven, voor zover het zwembad in de onderneming groter is dan 125 m².*

   *Onder buitensportonderneming wordt verstaan: een onderneming, die anders in verenigings- of clubverband, meer dan 50% van de loonsom besteedt aan het organiseren van sportieve en recreatieve activiteiten waartegen betaling kan worden deelgenomen en welke onder begeleiding, dan wel met voorafgaande instructie plaatsvindt en waarbij lichamelijke inspanning en avontuurlijk beleving een rol speelt en waarbij gebruik wordt gemaakt van hulpmiddelen.*
   *Onder buitensportondernemingen vallen niet skihallen, golfbanen, maneges, zeilscholen, dierentuinen en dagattractiebedrijven.*
   *Als werkgever in de recreatiesector wordt aangemerkt de werkgever waarvan in de onderneming(en) meer dan 50% van de totale loonsom wordt besteed aan activiteiten in de bovengenoemde sector(en).*

b. *Uitzendondernemingen.*
   *Onder een uitzendonderneming wordt verstaan: de natuurlijke of rechtspersoon, die voor ten minste 50% van het totale premieplichtig loon op jaarbasis uitzendkrachten ter beschikking stelt van (uitzendt naar) opdrachtgevers, zijn de werkgever in de zin van artikel 7:690 van het Burgerlijk Wetboek (Staatsblad 1998, 300). Onder werknemer in dienst bij een uitzendonderneming wordt verstaan: de persoon die op basis van een uitzendovereenkomst werkzaam is bij de werkgever als toezichthouder c.q. leidinggevende optreedt. Uitgezonderd zijn tevens werknemers in dienst bij een uitzendonderneming in het geval het horecabedrijf of contractcateringonderneming als toezichthouder c.q. leidinggevende optreedt.*
   *De cao wordt niet toegepast als voor de (hele) onderneming een andere rechtsgeldige cao geldt. Dat is het geval als voor die cao een Kennisgeving van ontvangst is afgegeven volgens artikel 4 van de Wet op de loonvorming."*

Indien een werkgever een eigen zwembad heeft dat groter is dan 125m² met zelfstandige identificeerbare omzet van meer dan 50% en zich met meer dan 50% aan horeca activiteiten besteed, dan is sprake van overlap. Als gevolg daarvan dient het verzoek tot avv van de cao Zwembaden, Zwemscholen te worden afgewezen.

Het toepasselijke Toetsingskader AVV bepaalt in artikel 6.2 sub 1 dat voor het geval, zoals vooralsnog in casu, dat cao-partijen op korte termijn geen overeenstemming bereiken over de afbakening van de werkingssfeer van de voor avv in aanmerking gebrachte cao, het betwiste gebied van de zwembadhoudende fitnesscentra ambtshalve in het te nemen besluit tot avv wordt uitgesloten.

Met de reeds ingediende bedenking is voorts duidelijk gemaakt dat de werkingssfeerbepaling van de betrokken cao in combinatie met het feit dat niet-gebonden werkgevers daarover na avv geen advies kunnen verkrijgen van een daartoe specifiek in te stellen commissie, rechtsongelijkheid zou opleveren.

Een en ander in ogenschouw nemend herhalen NL Actief en Fittix dan ook het verzoek om:

- de (aangevulde) bedenkingen voor te leggen aan cao-partijen met het verzoek om een reactie binnen drie weken; en zo nodig:
- te concluderen c.q. het besluit voor te nemen – al dan niet na advies van de Stichting van de Arbeid – dat de bedenkingen een beletsel vormen om tot algemeen verbindend verklaring van bepalingen van de cao Zwembaden, Zwemscholen 2018 over te gaan.

Graag zie ik uw berichten omtrent het vervolg van de procedure graag tegemoet.

Hoogachtend,

10.2.e

Advocaat

10.2.e

**Van:** 10.2.e
**Verzonden:** dinsdag 27 februari 2018 9:07
**Aan:** 'info@kikk-recreatie.nl'
**CC:** 10.2.e
**Onderwerp:** uw verzoek om uitstel van reactie op bedenkingen cao Zwembaden

Geachte mevrouw 10.2.e ,

In uw brief van 23 februari 2018, met kenmerk 2195464, verzoekt u om uitstel op reactie op bedenkingen. Hiermee verleen ik u uitstel tot het door u gevraagde 23 maart 2018.

Met vriendelijke groet,

**Mw. mr.** 10.2.e
10.2.e
.....
**Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid**
**Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving**
**Afdeling Collectieve Arbeidsvoorwaarden**

Parnasusplein 5| 2511 VX | Den Haag
Postbus 90801 | 2509 LV | Den Haag
.....
**T** 06-10.2.e

Afwezig: woensdag- en vrijdagmiddag

kikk
werk met plezier!

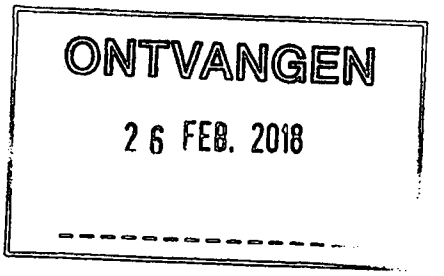


**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving
t.a.v. de heer mr. 10.2.e
Postbus 90801
2509 LV DEN HAAG

**Vooruit per mail:** 10.2.e @minszw.nl

| | |
|---|---|
| *nummer:* | 2195464 |
| *onderwerp:* | Verzoek uitstel reactie op bedenkingen cao Zwembaden |
| | Uw kenmerk: DG Werk/UAW 2018<br>CAO 3855 4.00 |
| *bijlage(n):* | |
| *datum:* | 23 februari 2018 |

Geachte heer 10.2.e ,

Uw brief van 6 februari 2018 met bovengenoemd kenmerk hebben wij in goede orde ontvangen.

In verband met afwezigheid van partijen door vakanties, verzoek ik u hiermee partijen betrokken bij de cao Zwembaden tot 23 maart 2018 uitstel te verlenen voor het geven van een inhoudelijke reactie.

Vertrouwende u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
Namens cao-partijen
10.2.e

Vallei
ADVOCATEN
&
MEDIATORS

mr. 10.2.e
mr. 10.2.e
mr. 10.2.e

Vallei Advocaten & Mediators
Da Vincilaan 5b, 6716 WC Ede
Postbus 727, 6710 BS Ede

T: 0318 - 61 91 21
F: 0318 - 61 62 42

www.vallei-advocaten.nl
info@vallei-advocaten.nl

ONTVANGEN
2 2 MAART 2018
3855

**PER FALK COURIER**
Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid
Directie UAW (mevr. mr. 10.2.e )
Postbus 90801
2509 LV Den Haag

Ede, 21 maart 2018

Inzake: Vereniging Exclusieve Sportcentra / Advies cao
Ons kenmerk: MK/D20170180
Uw kenmerk: 1395
E-mail: 10.2.e @vallei-advocaten.nl

Geachte mevrouw 10.2.e ,

In opgemelde kwestie heb ik op 30 januari 2018 namens de Vereniging Exclusieve Sportcentra bedenkingen tegen het algemeen verbindend verklaren van de Cao Zwembaden, Zwemscholen ingediend.

Inmiddels zijn zeven weken verstreken. Graag zou ik de actuele stand van zaken ten aanzien van de bedenkingen vernemen.

Mag ik spoedig van u vernemen.

Met vriendelijke groet,
10.2.e



Vallei Advocaten is een maatschap van beroepsvennoten. Vallei Advocaten is gevestigd in Ede en staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 62100033. BTW nummer: NL854649803B01. Uitsluitend Vallei Advocaten geldt als opdrachtnemer. Op alle werkzaamheden zijn onze algemene voorwaarden van toepassing, waarin een

1. **Definities**
   a. Het kantoor: Vallei Advocaten & Mediators, dan wel de medewerkers van het kantoor, hetzij gezamenlijk, hetzij ieder afzonderlijk;
   b. De cliënt: de opdrachtgever van het kantoor.

2. **Toepasselijkheid**
   a. Deze algemene voorwaarden zijn van toepassing op alle overeenkomsten, waaronder overeenkomsten van opdracht, die het kantoor met de cliënt aangaat, tenzij voorafgaande aan de totstandkoming van een opdracht schriftelijk anders is overeengekomen. Deze algemene voorwaarden gelden ook voor eventuele aanvullende of vervolgopdrachten.

3. **Opdracht**
   a. Een overeenkomst van opdracht komt eerst tot stand nadat deze door het kantoor is aanvaard. Ten aanzien van de totstandkoming van een overeenkomst van opdracht kan het kantoor slechts worden vertegenwoordigd door een aan het kantoor verbonden advocaat;
   b. Uitsluitend het kantoor geldt tegenover de cliënt als opdrachtnemer, ook indien het de uitdrukkelijke of stilzwijgende bedoeling is dat een opdracht door een bepaalde persoon zal worden uitgevoerd. De cliënt stemt ermee in dat het kantoor de opdracht onder haar verantwoordelijkheid laat uitvoeren door één of meer medewerkers van het kantoor, of zo nodig door derden in opdracht van het kantoor. De werking van de artikelen 7:404 BW en 7:407 lid 2 BW wordt uitdrukkelijk uitgesloten;
   c. Het kantoor verbindt zich ertoe om iedere opdracht naar beste vermogen, inzet en kennis, en met de nodige voortvarendheid te laten behandelen door een aan het kantoor verbonden advocaat.

4. **Declaratie**
   a. Voor de uitvoering van een opdracht is de cliënt het honorarium, gebaseerd op het overeen gekomen uurtarief en de bestede tijd, vermeerderd met de verschotten, kantoorkosten en omzetbelasting verschuldigd aan het kantoor;
   b. Het kantoor is gerechtigd het tijdevenredige honorarium per 1 januari van elk jaar aan te passen conform de door haar vastgestelde uurtarieven. Indien sprake is van een verhoging van de uurtarieven binnen drie maanden na het sluiten van de overeenkomst heeft de cliënt, indien deze consument is, het recht de overeenkomst te ontbinden. Van dit ontbindingsrecht dient gebruik te worden gemaakt binnen één maand na ontvangst van de eerste declaratie na verhoging van de uurtarieven;
   c. Verrichte werkzaamheden kunnen, indien de uitvoering van de opdracht zich uitstrekt over een langere periode dan een maand, tussentijds in rekening worden gebracht door het kantoor;
   d. Het kantoor is gerechtigd van de cliënt de betaling van een voorschot te verlangen. Een ontvangen voorschot wordt verrekend met de eindafrekening ter zake van de opdracht;
   e. In zaken die worden behandeld op basis van het wettelijke systeem van gefinancierde rechtshulp geldt het bepaalde in dit artikel slechts voor de kosten die op grond van de afgegeven toevoegingsbeslissing en/of anderszins voor rekening van de cliënt komen.

5. **Betaling**
   a. Betaling van de declaraties van het kantoor dient te geschieden binnen 14 dagen na de factuurdatum. Bij overschrijding van deze termijn is de cliënt van rechtswege in verzuim en is een vertragingsrente gelijk aan de wettelijke (handels)rente verschuldigd;
   b. Alleen betaling door overmaking op de ten name van het kantoor gestelde bankrekening dan wel betaling in contanten (tot het op het moment van betaling in de advocatuur ter zake algemeen aanvaarde maximum) tegen behoorlijk bewijs van voldoening, leidt tot kwijting van de cliënt;
   c. Indien het kantoor invorderingsmaatregelen moet treffen tegen de cliënt die in verzuim is, komen de kosten vallende op die invordering, met een minimum van 10% van het openstaande saldo en minimaal € 250,-- bedragende, ten laste van de cliënt;
   d. Ingeval de cliënt tekortschiet in de nakoming van zijn financiële verplichtingen, kan het kantoor weigeren haar werkzaamheden aan te vangen en kan zij deze opschorten of staken. Het kantoor is niet aansprakelijk voor schade die mocht ontstaan als het gevolg van opschorting of staking van de werkzaamheden op deze grond.

6. **Gelden van derden**
   a. Het kantoor heeft een aparte rekening voor het beheer van gelden van derden, ten name van de Stichting Beheer Derdengelden Vallei Advocaten te Ede, hierna te noemen "derdenrekening";
   b. Ten aanzien van gelden die bij de behandeling van een opdracht voor de cliënt dan wel voor derden kunnen worden ontvangen, verplicht het kantoor zich deze gelden uitsluitend te doen overmaken op de derdenrekening;
   c. De op de derdenrekening vergoede debetrente komt volledig ten goede aan de rekeninghouder ter compensatie van de kosten van administratie en de kosten die aan het houden van deze rekening verbonden zijn.

7. **Aansprakelijkheid**
   a. Het kantoor heeft een beroepsaansprakelijkheidsverzekering voor ten minste de bedragen, die door de Nederlandse Orde voorgeschreven bedragen overtreffen.
   b. Iedere aansprakelijkheid is beperkt tot het bedrag dat krachtens de toepasselijke verzekeringsovereenkomst in het desbetreffende geval wordt uitbetaald, vermeerderd met het bedrag van het eigen risico dat krachtens die verzekeringsovereenkomst in het betreffende geval voor rekening van het kantoor komt. Indien om welke reden dan ook geen uitkering krachtens genoemde verzekering plaatsvindt, is iedere aansprakelijkheid beperkt tot een bedrag van twee maal het honorarium dat in de betreffende zaak in de twaalf (12) maanden voorafgaand aan de gebeurtenis waardoor de aansprakelijkheid ontstond, in rekening is gebracht met een maximum van € 50.000,--. Bij het inschakelen van derden, niet aan het kantoor verbonden hulppersonen, zal het kantoor de nodige zorgvuldigheid in acht nemen. Het kantoor is echter niet aansprakelijk voor eventuele tekortkomingen en / of fouten van deze derden;
   c. Indien de uitvoering van de opdracht meebrengt dat door het kantoor een (rechts)persoon of een derde die geen deel uitmaakt van het kantoor wordt ingeschakeld om werkzaamheden in verband met de uitvoering van een opdracht te verrichten, is het kantoor niet aansprakelijk voor fouten die door deze (rechts)persoon of derde mochten worden gemaakt.
   d. (Rechts)personen of derden die in verband met de uitvoering van een opdracht worden ingeschakeld, willen mogelijk hun aansprakelijkheid beperken. Alle aan het kantoor verstrekte opdrachten houden tevens de bevoegdheid in die aansprakelijkheidsbeperking mede namens de cliënt te aanvaarden.
   e. Indien in verband met de uitvoering van een opdracht of anderszins schade aan zaken of personen wordt toegebracht waarvoor het kantoor aansprakelijk is, dan is die aansprakelijkheid beperkt tot het bedrag dat krachtens de toepasselijke verzekeringsovereenkomst in het desbetreffende geval wordt uitbetaald, vermeerderd met het bedrag van het eigen risico dat krachtens die verzekeringsovereenkomst in het betreffende geval voor rekening van het kantoor komt.
   f. Onverminderd het bepaalde in artikel 6:89 BW vervalt een aanspraak tot schadevergoeding indien niet binnen één jaar nadat de feiten waarop de aanspraak is gebaseerd bij opdrachtgever bekend waren of redelijkerwijze bekend konden zijn geweest, die aanspraak bij de bevoegde rechter aanhangig is gemaakt.

8. **Beëindiging**
   a. Zowel het kantoor als de cliënt kunnen de overeenkomst van opdracht beëindigen door een schriftelijke mededeling daarvan aan de ander;
   b. Het kantoor, dan wel de behandelend advocaat heeft in beide gevallen, genoemde in het eerste lid, het recht om het dossier van de cliënt onder zich te houden totdat de cliënt volledig aan zijn betalingsverplichtingen jegens het kantoor heeft voldaan;
   c. Nadat de zaak is beëindigd, zullen alle in het dossier aanwezige, van de cliënt afkomstige originele stukken op verzoek aan de cliënt worden teruggegeven, waarna het overblijvende dossier gedurende vijf jaar zal worden bewaard. Daarna zal het dossier worden vernietigd.

9. **Ongebruikelijke transacties**
   Het kantoor is als gevolg van geldende regelgeving (waaronder WWFT verplicht de identiteit van cliënten vast te stellen en ongebruikelijke transacties onder omstandigheden bij de autoriteiten te melden.

10. **Geschillen**
    a. Het kantoor kent een interne klachtenregeling;
    b. Geschillen die door het kantoor en de cliënt niet in onderling overleg kunnen worden opgelost, zullen uitsluitend door de bevoegde Nederlandse rechter worden beslecht. Op alle overeenkomsten met het kantoor is uitsluitend Nederlands recht van toepassing.

kikk
werk met plezier!

ONTVANGEN
28 MAART 2018

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving
t.a.v. de heer mr. 10.2.e
Postbus 90801
2509 LV DEN HAAG

**Vooruit per mail: 10.2.e @minszw.nl**
**Vooruit per fax: 070-3334090**

| | |
|---|---|
| *onderwerp:* | Reactie cao-partijen op bedenkingen AWVN Advocaten avv-verzoek cao Zwembaden<br>Uw kenmerk: DG Werk/UAW 2018<br>Cao 3855 4.00 |
| *bijlage(n):* | - |
| *datum:* | 27 maart 2018 |

Geachte heer 10.2.e ,

Op 8 februari 2018 almede bij schrijven van 22 februari 2018 ontvingen de partijen bij de cao Zwembaden de (aanvullende) bedenkingen die door AWVN Advocaten namens sport- en bewegingscentra Vereniging NL Actief en Vereniging Fittix zijn ingediend tegen het verzoek tot algemeen verbindend verklaring van de bepalingen van de cao Zwembaden.

Hierna treft u namens de cao-partijen de door u verzochte reactie op de bedenkingen aan. De bedenkingen van AWVN Advocaten zien kort gezegd op de representativiteit en dat de werkingssfeer geen duidelijke afbakening van het betrokken rechtsgebied zou bevatten.

*Algemeen*
De bedenkingen richten zich op de werkingssfeer en de achterliggende representativiteitsgegevens. Bij de bedenkingen tegen de werkingssfeer wordt verwezen naar een niet bestaande Fitness cao en in de tweede ronde ook een beweerdelijke overlap met de (niet avv) Horeca cao. In beide gevallen is door AWVN Advocaten niet om dispensatie gevraagd. Door dit simpele gegeven kunnen deze bezwaren reeds niet gehonoreerd worden. Bezwaren die gericht zijn tegen de beoogde werkingssfeer worden niet gehonoreerd voor zover daarin niet een verzoek om dispensatie gelezen kan worden. De bepaling van de werkingssfeer is immers een zaak van cao-partijen (DCA 6996, Bijv. stcrt. 31 mei 1990, nummer 104).

Met betrekking tot de Fitness cao kan ook geen sprake zijn van een verzoek om dispensatie omdat deze cao er simpelweg niet is.

kikk
werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

Ook voor de Horeca cao is geen verzoek om dispensatie gedaan. Dit is ook logisch omdat NL Actief en Fittix helemaal niet voornemens zijn de Horeca cao te gaan volgen.

NL Actief en Fittix klagen dus over een beweerdelijke overlap tussen twee cao's die ze beide niet volgen en niet willen gaan volgen. De bedenking ten aanzien van de werkingssfeer ligt om die reden reeds voor afwijzing gereed.

Partijen betrokken bij de cao Zwembaden zullen hierna diepgaander op de bedenkingen reageren. Allereerst (1) zal kort de achtergrond worden geschetst waartegen de cao Zwembaden tot stand is gekomen. Vervolgens zal (2) worden ingegaan op de werkingssfeer en de bedenkingen hierop, daarna op de representativiteitscijfers (3) en de bedenkingen hierop en ten slotte komt de commissie werkingssfeer aan de orde (4) en de bedenkingen hierop.

## 1. Achtergrond totstandkoming cao Zwembaden

Tot 1 juli 2016 was er een cao Recreatie waar zowel de verblijfsrecreatie als de zwembaden onder vielen. De werkingssfeer van de cao Recreatie luidde als volgt:

*Artikel 2 lid 1 cao Recreatie:*
De bepalingen van de cao zijn van toepassing op de arbeidsovereenkomst die is gesloten tussen de werkgever in de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting en de werknemer.

Voor zover een werkgever een bedrijf exploiteert dat niet in hoofdzaak activiteiten verricht die tot de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting behoren, is de cao alleen van toepassing op de werknemers die activiteiten verrichten op het terrein van de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting, tenzij deze werknemers al onder de werkingssfeer van een andere cao vallen.

Een bedrijf wordt geacht in hoofdzaak activiteiten in de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting te verrichten, indien de omzet uit verblijfsrecreatie en/of zweminrichting meer dan 50% van de totale omzet uitmaakt.

*Onder verblijfsrecreatie werd op grond van artikel 1 lid 4a verstaan:*
Het bieden van gelegenheid tot verblijf buiten de eigen woning in tent, caravan of vergelijkbaar kampeermiddel, dan wel in bungalow, appartement of vergelijkbare accommodatie, al dan niet in privé-eigendom van de gast, dan wel in groepsaccommodatie, voor met name vakantie of ontspanning, van ten minste één overnachting, al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen, te weten winkels, horeca, sport- en spelaccommodatie en (andere) recreatieve voorzieningen. Onder verblijfsrecreatie wordt niet verstaan een horecabedrijf:

- de onderneming waarin het hotel-, het pension-, het restaurant-, het cafe-, het cafetaria-, het lunchroom- of het cateringbedrijf wordt uitgeoefend;
- overige ondernemingen waarin de verstrekking van logies, gepaard gaande met dienstverlening of de verstrekking van maaltijden, spijzen of dranken voor gebruik ter plaatse, als bedrijf plaats heeft.

*Onder zweminrichting werd op grond van artikel 1 lid 4b verstaan:*
Zweminrichting: een privaatrechtelijke onderneming waarin gelegenheid tot zwemmen en/of baden wordt gegeven, voor zover het zwembad in de onderneming groter is dan 125 m2, al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen, te weten horeca, sport- en spelaccommodatie en overige recreatieve voorzieningen.

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

De economische crisis had de werkgever in de verblijfsrecreatie en zwembaden geconfronteerd met de verschillen tussen beide. Daar waar het in de verblijfsrecreatie al weer aantrok, werden de zwembaden geconfronteerd met bezuinigingen. Daarnaast hadden de zwembaden te maken met privatiseringen, aanbesteden en overnames van voormalige ambtenaren met een ABP-pensioen. Zaken waar verblijfsrecreatie niet mee te maken heeft. Dat leidde bij de werkgevers in de zwembaden tot de conclusie dat er een eigen cao Zwembaden moest komen. Deze nieuwe cao is per 1 juli 2016 tot stand gekomen.

**2. Werkingssfeer cao Zwembaden**

De werkingssfeer van de cao Zwembaden in de cao 1 juli 2016 – 1 juli 2017 week niet af van het gedeelte van de werkingssfeer 'zweminrichtingen' uit de cao Recreatie. Zweminrichtingen die vanaf 1 juli 2016 onder de cao Zwembaden vallen, vielen ook al onder de werkingssfeer van de cao Recreatie. Dat gold zelfs voor de zwemscholen, hoewel deze niet expliciet in de werkingssfeer van de cao Recreatie waren opgenomen. Om mogelijke onduidelijkheid te voorkomen zijn de zwemscholen expliciet in de werkingssfeer van de cao Zwembaden opgenomen.

Bij het vorige avv-verzoek zijn er reeds bedenkingen ingediend tegen de werkingssfeer door Fit!Vak (de rechtsvoorganger van NL Actief). Vanaf het najaar van 2016 zijn er gesprekken tussen WiZZ en NL Actief over de werkingssfeer. In de vorige bedenkingen van Fit!Vak is met betrekking tot de werkingssfeer aangegeven dat (de leden van) Fit!Vak niet onder enige (andere) cao valt en dat veel sportaccommodaties beschikken over een zwembad. Een derde van de leden van Fit!Vak zou beschikken over een zwembad met een oppervlakte van meer dan 125m2. Met de huidige beschrijving van de werkingssfeer zouden deze bedrijven het risico lopen onder de werkingssfeerbepaling te vallen.

In de gesprekken die WiZZ met NL Actief heeft gevoerd is duidelijk aangegeven dat het nooit de bedoeling is geweest om de fitnessbedrijven onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden te brengen. Nogmaals bevestigen partijen bij de cao Zwembaden hierbij dat het doel nooit is geweest en ook nooit zal worden, om alle fitnessbedrijven aan de cao te binden met een zwembad groter dan 125m2. Het gaat partijen bij de cao Zwembaden alleen om de fitnessbedrijven die daadwerkelijk en gericht zwembadactiviteiten aanbieden. Om die reden hebben partijen bij de cao Zwembaden de werkingssfeer verduidelijkt door in artikel 2 lid 1 van de cao de werkingssfeer als volgt te definiëren:

*Artikel 2 lid 1 cao Zwembaden:*
De bepalingen van de cao zwembaden zijn van toepassing op alle arbeidsovereenkomsten met de werkgever indien de zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad meer dan 50% van de totale omzet van de zweminrichting of zwemschool uitmaakt. Indien de zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad 50% of minder van de totale omzet van de zweminrichting of zwemschool uitmaakt is de cao alleen van toepassing op de werknemers die voor meer dan 50% van hun normale arbeidstijd activiteiten verrichten die zijn toe te rekenen aan de zelfstandig identificeerbare omzet van het zwembad. In dat geval is de cao op de gehele arbeidsovereenkomst van toepassing. Dit, tenzij deze werknemers al onder de werkingssfeer van een andere cao vallen, in welk geval die andere cao van toepassing is.

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

*Onder zweminrichting wordt op grond van artikel 1 lid 29 verstaan:*
De privaatrechtelijke zwem- en/of badgelegenheid waarbij er sprake is van een zelfstandig identificeerbare omzet uit een zwembad en waarvoor gebruik wordt gemaakt van een zwembad, voor zover het zwembad in de onderneming groter is dan 125m2, al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen, te weten horeca, sport- en spelaccommodatie en overige recreatieve voorzieningen. Zelfstandig identificeerbare omzet kan blijken uit een separaat tarief specifiek voor de zwemactiviteiten.

*Onder zwemschool wordt op grond van artikel 1 lid 30 verstaan:*
Een bedrijf dat zwemonderwijs en/of zwemactiviteiten aanbiedt in een zweminrichting.

Een wezenlijk verschil met de werkingssfeer zoals opgenomen in de cao 1 juli 2016 tot 1 juli 2017 is dat in de cao vanaf 1 juli 2017 expliciet is bepaald dat er sprake moet zijn van zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad. Is er dus géén sprake van zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad, dan is de cao zwembaden dus niet van toepassing.

Door dit expliciet in de werkingssfeer op te nemen onderscheiden partijen bij de cao Zwembaden de bedrijven die de omzet aantoonbaar voor meer dan 50% uit het zwembad halen en bedrijven die dat niet doen. In het eerste geval is de cao Zwembaden van toepassing op alle werknemers, dus bijvoorbeeld ook op de fitnessmedewerker. In het tweede geval, dus als de omzet uit het zwembad 50% of minder van de totale omzet uitmaakt, is de cao Zwembaden alleen van toepassing op de werknemers die meer dan 50% van hun totale arbeidstijd aan zwembadactiviteiten besteden.

Door NL Actief en Fittix wordt aangegeven dat het probleem bij de werkingssfeer is dat bij veel fitnesscentra een totaaltarief voor leden wordt gehanteerd. Er wordt dus niet apart betaald voor de fitness- of zwembadvoorzieningen. In veel gevallen zal het daarom lastig te bepalen zijn of er sprake is van zelfstandig identificeerbare omzet of niet.

Daar zit nu juist de crux. Als er niet apart wordt betaald voor zwembadactiviteiten, dan is de cao zwembaden dus helemaal niet van toepassing aangezien er geen sprake is van zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad.

Alleen bij fitnesscentra waarvoor bezoekers een separaat kaartje kunnen kopen om te gaan zwemmen en/of wanneer er in het zwembad van een fitnesscentra apart zwemles wordt aangeboden, is er sprake van zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad. Als hiervan sprake is dan dient die zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad afgezet te worden tegen de totale omzet van het fitnesscentrum. Is de totale omzet van de zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad meer dan 50% van de totale omzet van het fitnesscentrum dan valt het gehele fitnesscentrum onder de werkingssfeer van de cao. Is dit minder dan 50% van de totale omzet, dan is de cao zwembaden alleen van toepassing op de werknemers die voor meer dan 50% van hun normale arbeidstijd activiteiten verrichten die zijn toe te rekenen aan de zelfstandig identificeerbare omzet van het zwembad.

Dit is weer anders indien die werknemers al onder de werkingssfeer van een andere cao vallen. In dat geval is die andere cao van toepassing. Voor de fitnesscentra is thans geen cao van toepassing. In de bedenkingen wordt aangegeven dat er vanaf het begin van 2016 wordt gelobbyd voor een aparte (nieuwe) Fitness-cao. Die gesprekken zouden nog steeds worden gevoerd en zijn nog niet afgerond. Feit is dat er op dit moment nog geen fitness-cao is en van overlap dus nog op geen enkele wijze sprake kan zijn.

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

NL Actief heeft de vakbonden medio 2017 benaderd voor gesprekken over een eigen cao. Het betreft dezelfde vakbonden met ook dezelfde bestuurders die betrokken zijn bij de cao Zwembaden. Als er dan al sprake zou zijn van een aparte cao voor de fitnesscentra dan zal de mogelijke overlap met de cao zwembaden ongetwijfeld onderwerp van gesprek zijn en kunnen cao-partijen de afspraken zodanig formuleren dat er geen sprake is van overlap, als daar al sprake van zou zijn. Niet onvermeld mag blijven dat NL Actief in het najaar van 2017 heeft aangegeven voorlopig niet verder te praten over de totstandkoming van een eigen cao, maar dat NL Actief in de gesprekken met WiZZ heeft aangegeven voornemens te zijn om zich vanaf medio 2018 bij de cao Zwembaden aan te willen sluiten.

Op bladzijde 2 van de bedenkingen wordt door AWVN Advocaten aangegeven; 'naast de kans dus dat veel ongebonden fitnesscentra bij de verzochte algemeen verbindend verklaring van de cao, onder de werkingssfeer daarvan zouden (kunnen) vallen, kan men dus eenvoudig een overlap met de voorziene fitness-cao zien aankomen'.

Feit is dat op geen enkele wijze gesteld kan worden dat fitnesscentra in zijn algemeenheid onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden vallen. Alleen Zweminrichtingen en/of zwemscholen vallen onder de werkingssfeer. Mochten er evenwel leden van NL Actief of Fittix zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad hebben, omdat zij kaartjes verkopen om te gaan zwemmen of er wordt zwemles aangeboden, dan valt slechts dat gedeelte onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden.

Het zou partijen bij de cao Zwembaden ten zeerste bevreemden als er fitnesscentra zouden zijn waarbij de totale omzet uit het zwembad meer dan 50% van de totale omzet van het fitnesscentrum bedraagt, waardoor het gehele fitnesscentrum onder de werkingssfeer zou komen te vallen. En als hiervan al sprake zou zijn, dan had het op de weg van NL Actief of Fittix of van dat individuele lid gelegen om partijen bij de cao Zwembaden hierover te informeren zodat partijen hierover in dat individuele geval afspraken hadden kunnen maken. Het indienen van bedenkingen tegen een algemeen verbindend verklaring is dan niet het juiste middel.

Als er evenwel leden van NL Actief en/of Fittix zouden zijn, die voor een gedeelte onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden zouden vallen, omdat zij zelfstandige identificeerbare omzet uit het zwembad halen, dan zien partijen betrokken bij de cao Zwembaden geen enkele grond aangevoerd dat dit een algemeen verbindend verklaring van de cao zwembaden in de weg staat.

Partijen bij de cao Zwembaden kunnen zich niet aan de indruk onttrekken dat het indienen van bedenkingen tegen de algemeen verbindend verklaring van de cao zwembaden, vanuit een aantal individuele leden van NL Actief en/of Fittix, uitsluitend zijn ingegeven door de kosten die de toepassing van de cao Zwembaden met zich mee zal brengen. Door thans bedenkingen in te dienen die zich richten op een mogelijke overlap van werkingssfeer, hetgeen uitdrukkelijk niet het geval is aangezien er geen sprake is van een fitness-cao, wordt mogelijke toepassing van de cao zwembaden ten minste vertraagt.

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

Als algemeen beleidsuitgangspunt is in het Toetsingskader avv opgenomen 'collectieve afspraken bevorderen evenwichtige arbeidsverhoudingen en arbeidsrust en vormen daarmee een belangrijke randvoorwaarde voor een positieve sociaaleconomische ontwikkeling. Avv heeft in de kern tot doel het uitoefenen van die verantwoordelijkheid van sociale partners te ondersteunen en te beschermen. Het beoogde effect van avv is concurrentie op arbeidsvoorwaarden door onderbieding door niet gebonden werkgevers en werknemers te voorkomen'.

Indien leden van NL Actief en/of Fittix kaartjes verkopen om vrij te zwemmen en/of er wordt zwemles aangeboden, dan zijn zij daarmee direct concurrentie voor de overige zweminrichtingen/zwemscholen die wel onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden vallen. Als die bedrijven dan vervolgens niet gehouden zijn om de cao Zwembaden toe te passen en dus lagere arbeidsvoorwaarden toepassen, dan kunnen zij hiermee direct op arbeidsvoorwaarden concurreren en bij aanbestedingen goedkoper inschrijven hetgeen een negatieve sociaaleconomische ontwikkeling met zich meebrengt. Dat dient een algemeen verbindend verklaring nu juist te voorkomen.

Op grond van artikel 3.2 zijn bedenkingen evident kansloos indien de bedenkingen:

- betrekking hebbend op de inhoud van cao-bepalingen voor zover deze cao-bepalingen op grond van dit toetsingskader voor avv in aanmerking komen;
- betrekking hebben op de kosten voorvloeiend uit de verbindend verklaarde cao-bepalingen;
- in verband met (vermeende) werkingssfeeroverlap indien partijen bij de cao waarmee de overlap zou bestaan schriftelijk verklaren dat er in geen enkel opzicht sprake is van overlap.

In de aanvullende bedenkingen stellen NL Actief en Fittix op bladzijde 3 dat er sprake zou zijn van overlap met de cao Horeca indien een werkgever een eigen zwembad heeft dat groter is dan 125m2 met zelfstandige identificeerbare omzet van meer dan 50% en zich met meer dan 50% aan horeca activiteiten besteed.

NL Actief en Fittix wijzen hiervoor ter onderbouwing op de werkingssfeer zoals opgenomen in artikel 1.4 van de cao en op de definitie van werkgever zoals opgenomen in artikel 1.2 van de cao. In artikel 1.4 lid 2a is expliciet opgenomen dat de zweminrichtingen zijn uitgesloten van de werkingssfeer van de cao Horeca als het zwembad groter is dan 125m2. In deze uitzondering is geen enkele voorwaarden op het punt van omzet of hoeveelheid horeca-activiteiten opgenomen. De cao Horeca is dus niet van toepassing en aan het hoofdzaakcriterium in de tweede alinea van artikel 1.2 wordt dus niet toegekomen. Naar de mening van partijen bij de cao Zwembaden is er dus geen sprake van overlap tussen de cao Zwembaden en de cao Horeca.

Partijen betrokken bij de cao zwembaden stellen zich op het standpunt dat de werkingssfeer van de cao Zwembaden duidelijk is en dat van overlap met een andere cao geen sprake kan zijn. Dat individuele leden van NL Actief en/of Fittix op een deel van hun werknemers de cao Zwembaden verplicht moet toepassen is voor die leden wellicht vanuit kostenoverweging vervelend, maar inherent aan het doel van algemeen verbindend verklaring.

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

**3. Representativiteitsgegevens**

De bedenkingen richten zich tevens op de representativiteitscijfers. Aangegeven wordt dat de representativiteitscijfers niet lijken te kloppen en dat het percentage van 72,88% niet juist kan zijn. Aangegeven wordt dat gelet op het aantal zwembaden (691) en 10.000 werknemers (cijfer FNV) er gemiddeld 14,5 personen werkzaam moeten zijn, hetgeen zou betekenen dat er 2.755 werknemers rechtstreeks aan de cao zijn gebonden in plaats van 6.204 die door partijen bij de cao Zwembaden zijn aangeleverd. De representativiteit zou dan 27,55% bedragen en zou een algemeen verbindend verklaring in de weg staan.

Partijen betrokken bij de cao Zwembaden reageren als volgt hierop.

Het totaal aantal werkgevers dat onder de werkingssfeer van de cao valt, is bepaald aan de hand van de administratie van het Sociaal Fonds Recreatie die wordt uitgevoerd door TKP. In de administratie staan alle werkgevers opgenomen die onder de werkingssfeer van de fonds-cao Recreatie vallen en die premie afdragen. Het betreft bedrijven in de Verblijfsrecreatie en bedrijven in de Zweminrichtingen. De afzonderlijke arbeidsvoorwaarden-cao's Recreatie en Zwembaden hebben dezelfde werkingssfeer als de (gezamenlijke werkingssfeer van) fonds-cao Recreatie. Door TKP is een splitsing in de administratie aangebracht tussen de verblijfsrecreatie en Zweminrichtingen. Zowel op de ledenlijst van WiZZ als in de administratie van het Sociaal Fonds Recreatie zijn de KvK-nummers opgenomen zodat de bestanden goed zijn te vergelijken. In de administratie van het Sociaal Fonds Recreatie is in een aparte kolom aangegeven of een bedrijf lid is van WiZZ of niet. Per bedrijf staat in de administratie aangegeven hoeveel werknemers er in dienst zijn.

Niet-actieve bedrijven en bedrijven zonder personeel zijn niet meegenomen.

Het bestand van TKP is gebaseerd op de relevante SBI codes bij de KvK, waarvan TKP wekelijks nieuwe inschrijvingen krijgt. TKP stuurt vervolgens aan de werkgevers een onderzoeksformulier toe waarop onder andere wordt gevraagd of ze een zwembad hebben dat groter is dan 125m2. Door wordt door TKP eventueel vervolgonderzoek gedaan door extra informatie te vragen en/of desk research toe te passen (bv. omschrijving bedrijfsactiviteiten uitzoeken op internet en/of de website uitpluizen). Is een bedrijf eenmaal aangesloten, dan kan het bedrijf nog bezwaar maken. Zodra een bedrijf bekend is in de administratie van TKP, krijgt TKP wekelijks mutaties door vanuit de KvK. Mocht een bedrijf niet meer bestaan (en worden uitgeschreven) dan krijgt TKP dit door en wordt dit direct in de administratie verwerkt.

In het bestand van het sociaal fonds zijn thans 318 bedrijven opgenomen die onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden vallen, waarvan 190 bedrijven lid van WiZZ. De leden van WiZZ hebben 6204 werknemers in dienst. In totaal staan er 8.513 werknemers in het bestand van het sociaal fonds, hetgeen een representativiteit oplevert van 72,88%.

Partijen betrokken bij de cao Zwembaden zijn van mening dat de door hen overgelegde representativiteitscijfers juist zijn, aangezien dat de bedrijven zijn die bij het sociaal fonds recreatie zijn aangesloten en premie afdragen. Het betreft een actueel bestand.

kikk
werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

Zowel werkgevers als werknemers komen uit hetzelfde bronbestand. De door partijen bij de cao zwembaden overgelegde cijfers zijn aantoonbaar juist, terwijl de berekening van AWVN Advocaten slechts is gebaseerd op niet onderbouwde cijfers en ook nog eens op basis van verschillende bronbestanden. Hoewel FNV is haar persbericht van 2016 inderdaad heeft aangegeven dat er een cao is afgesloten voor 10.000 zwembadmedewerkers, betrof dit ook slechts een getal dat niet nader was onderbouwd. Het aantal openbare zwembaden waarmee AWVN Advocaten heeft gerekend is in ieder geval onjuist aangezien niet alle openbare zwembaden onder de werkingssfeer van de cao zwembaden vallen. Aan de berekening van de AWVN Advocaten hetgeen zou leiden tot een percentage van 27,55% kan dan ook geen enkele waarden worden gehecht.

Met een aantoonbaar representativiteitspercentage van 72,88% wordt ruimschoots voldaan aan het vereiste dat er sprake moet zijn van een belangrijke meerderheid.

Ten slotte wordt ten aanzien van het WOB verzoek dat is gedaan inclusief de daaraan gekoppelde opmerking dat de berekeningen "*opnieuw niet door middel van stukken nader worden onderbouwd*" (2e regel bij toelichting op hoofdlijnen, bladzijde 3 van de bedenkingen) het volgende opgemerkt. Met deze opmerking alsmede de onderbouwing van het WOB verzoek miskennen NL Actief en Fittix dat weliswaar recht bestaat op inzage in de gegevens die in het kader van het verzoek tot AVV aan de Minister zijn verstrekt, maar geen recht bestaat op inzage in gegevens van de indieners van het verzoek waarmee zij de juistheid van de aan de Minister verstrekte gegevens kunnen verifiëren. Dit is door de Hoge Raad uitgemaakt op 8 december 2000 (NJ2001/56). Partijen dienen derhalve te laten zien hoe iets berekend is, maar hoeven niet alle "achterliggers" in de procedure te overleggen.

**4. Commissie Werkingssfeer**
Aangegeven wordt dat artikel 2 lid 8 van de cao met betrekking tot de commissie werkingssfeer niet voor algemeen verbindend voordragen wordt en dat dit rechtsongelijkheid oplevert. Niet gebonden bedrijven zouden door de onduidelijkheid in de werkingsfeerbepaling gedwongen zijn tot de gang naar de civiele rechter hetwelk kostenverhoging zou werken.

Artikel 2 lid 8 is inderdaad niet voor algemeen verbindend verklaring voorgedragen, aangezien de commissie werkingssfeer en de daarbij behorende reglementen reeds in de fonds-cao zijn opgenomen en algemeen verbindend verklaard. Aangezien, zoals hierboven reeds toegelicht, de werkingssfeer van de fonds-cao aansluit bij de afzonderlijke werkingssferen van de cao Zwembaden en de cao Recreatie kunnen alle bedrijven die onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden vallen, gebruik maken van de commissie werkingssfeer. Er is derhalve geen sprake van benadeling van de ongebonden bedrijven en vormt dit dus geen beletsel tot het algemeen verbindend verklaren van de cao Zwembaden.

kikk
werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

Ten slotte merken partijen betrokken bij de cao Zwembaden over dit punt op dat het van een onjuiste rechtsopvatting getuigt om te stellen dat het niet uitsluiten van de bevoegdheid van de civiele rechter een bedenking zou kunnen rechtvaardigen. Ook indien er een Commissie Werkingssfeer is, al dan niet met een avv-reglement, is het uiteindelijk nog altijd de civiele rechter die in laatste instantie bepaalt of een onderneming wel of niet onder de werkingssfeer van een al dan niet avv cao valt. Als cao-partijen die civiele rechtsgang zouden uitsluiten zou er pas sprake zijn van oneigenlijke machtspositie. Een dergelijke uitsluiting van de bevoegdheid van de civiele rechter zou juist wèl in strijd zijn met het Toetsingskader.

**Conclusie**
Op grond van het bovenstaande zijn partijen betrokken bij de cao Zwembaden van mening dat de werkingssfeer duidelijk is en dat er van overlap met een andere cao geen sprake is. Er is geen fitness-cao waardoor bedrijven onder de werkingssfeer van twee cao's zouden kunnen vallen. Ook is er geen overlap met de cao Horeca. Dat toepassing van de cao Zwembaden voor een deel van het personeel van leden van NL Actief en/of Fittix in verband met de kosten wellicht niet wenselijk is, is inherent aan het doel van algemeen verbindend verklaren van een cao. Bedenkingen hiertegen zijn evident kansloos. De representativiteit ligt ruim boven de minimale eis van 60%. Ten slotte is de commissie werkingssfeer algemeen verbindend verklaard in de fonds-cao, zodat er geen sprake is van rechtsongelijkheid.

Wij verzoeken u dan ook vriendelijk de bedenkingen ongegrond te verklaren en over te gaan tot algemeen verbindend verklaring van de cao Zwembaden.

Vertrouwende u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht u desondanks nog vragen hebben, dan vernemen wij dit uiteraard graag.

Met vriendelijke groet,
namens cao-partijen

10.2.e

kikk
werk met plezier!

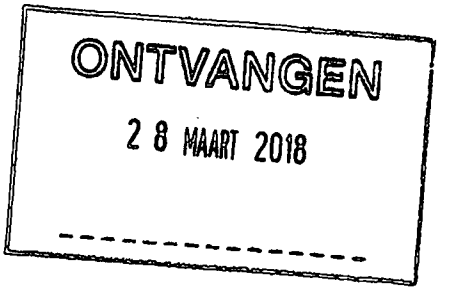


**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Directie Uitvoeringstaken Arbeidsvoorwaardenwetgeving
t.a.v. de heer mr. 10.2.e
Postbus 90801
2509 LV DEN HAAG

**Vooruit per mail: 10.2.e @minszw.nl**
**Vooruit per fax: 070-3334090**

| | |
|---|---|
| *onderwerp:* | Reactie cao-partijen op bedenkingen Vallei Advocaten avv-verzoek cao Zwembaden<br>UW kenmerk: DG Werk/UAW 2018<br>CAO 3855 4.00 |
| *bijlage(n):* | - |
| *datum:* | 27 maart 2018 |

Geachte heer 10.2.e ,

Op 8 februari 2018 ontvingen de partijen bij de cao Zwembaden de bedenkingen die door Vallei Advocaten namens de Vereniging Exclusieve Sportcentra (hierna te noemen: VES) zijn ingediend tegen het verzoek tot algemeen verbindend verklaring van de bepalingen van de cao Zwembaden.

Hierna treft u namens de cao-partijen de door u verzochte reactie op de bedenkingen aan. De bedenkingen van Vallei Advocaten zien kort gezegd op overlap van de werkingssfeer van de cao Horeca en cao Kinderopvang en de representativiteit.

*Algemeen*
De bedenkingen richten zich op de werkingssfeer en de achterliggende representativiteitsgegevens. Bij de bedenkingen tegen de werkingssfeer wordt verwezen naar een beweerdelijke overlap met de (niet avv) Horeca cao en de cao Kinderopvang. In beide gevallen is door Vallei Advocaten niet om dispensatie gevraagd. Dit is ook logisch omdat leden van de VES helemaal niet voornemens zijn de Horeca cao of de cao Kinderopvang te gaan volgen. Door dit simpele gegeven kunnen deze bezwaren reeds niet gehonoreerd worden. Bezwaren die gericht zijn tegen de beoogde werkingssfeer worden niet gehonoreerd voor zover daarin niet een verzoek om dispensatie gelezen kan worden. De bepaling van de werkingssfeer is immers een zaak van cao-partijen (DCA 6996, Bijv. stcrt. 31 mei 1990, nummer 104).

Partijen betrokken bij de cao Zwembaden zullen hierna diepgaander op de bedenkingen reageren. Allereerst (1) zal kort de achtergrond worden geschetst waartegen de cao Zwembaden tot stand is gekomen. Vervolgens zal (2) worden ingegaan op de werkingssfeer en de bedenkingen hierop en daarna op de representativiteitscijfers (3) en de bedenkingen hierop.

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

## 1. Achtergrond totstandkoming cao Zwembaden

Tot 1 juli 2016 was er een cao Recreatie waar zowel de verblijfsrecreatie als de zwembaden onder vielen. De werkingssfeer van de cao Recreatie luidde als volgt:

*Artikel 2 lid 1 cao Recreatie:*
De bepalingen van de cao zijn van toepassing op de arbeidsovereenkomst die is gesloten tussen de werkgever in de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting en de werknemer.

Voor zover een werkgever een bedrijf exploiteert dat niet in hoofdzaak activiteiten verricht die tot de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting behoren, is de cao alleen van toepassing op de werknemers die activiteiten verrichten op het terrein van de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting, tenzij deze werknemers al onder de werkingssfeer van een andere cao vallen.

Een bedrijf wordt geacht in hoofdzaak activiteiten in de verblijfsrecreatie en/of zweminrichting te verrichten, indien de omzet uit verblijfsrecreatie en/of zweminrichting meer dan 50% van de totale omzet uitmaakt.

*Onder verblijfsrecreatie werd op grond van artikel 1 lid 4a verstaan:*
Het bieden van gelegenheid tot verblijf buiten de eigen woning in tent, caravan of vergelijkbaar kampeermiddel, dan wel in bungalow, appartement of vergelijkbare accommodatie, al dan niet in privé-eigendom van de gast, dan wel in groepsaccommodatie, voor met name vakantie of ontspanning, van ten minste één overnachting, al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen, te weten winkels, horeca, sport- en spelaccommodatie en (andere) recreatieve voorzieningen. Onder verblijfsrecreatie wordt niet verstaan een horecabedrijf:

- de onderneming waarin het hotel-, het pension-, het restaurant-, het cafe-, het cafetaria-, het lunchroom- of het cateringbedrijf wordt uitgeoefend;
- overige ondernemingen waarin de verstrekking van logies, gepaard gaande met dienstverlening of de verstrekking van maaltijden, spijzen of dranken voor gebruik ter plaatse, als bedrijf plaats heeft.

*Onder zweminrichting werd op grond van artikel 1 lid 4b verstaan:*
Zweminrichting: een privaatrechtelijke onderneming waarin gelegenheid tot zwemmen en/of baden wordt gegeven, voor zover het zwembad in de onderneming groter is dan 125 m2, al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen, te weten horeca, sport- en spelaccommodatie en overige recreatieve voorzieningen.

De economische crisis had de werkgever in de verblijfsrecreatie en zwembaden geconfronteerd met de verschillen tussen beide. Daar waar het in de verblijfsrecreatie al weer aantrok, werden de zwembaden geconfronteerd met bezuinigingen. Daarnaast hadden de zwembaden te maken met privatiseringen, aanbesteden en overnames van voormalige ambtenaren met een ABP-pensioen. Zaken waar verblijfsrecreatie niet mee te maken heeft. Dat leidde bij de werkgevers in de zwembaden tot de conclusie dat er een eigen cao Zwembaden moest komen. Deze nieuwe cao is per 1 juli 2016 tot stand gekomen.

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

## 2. Werkingssfeer cao Zwembaden

De werkingssfeer van de cao Zwembaden in de cao 1 juli 2016 – 1 juli 2017 week niet af van het gedeelte van de werkingssfeer 'zweminrichtingen' uit de cao Recreatie. Zweminrichtingen die vanaf 1 juli 2016 onder de cao Zwembaden vallen, vielen ook al onder de werkingssfeer van de cao Recreatie. Dat gold zelfs voor de zwemscholen, hoewel deze niet expliciet in de werkingssfeer van de cao Recreatie waren opgenomen. Om mogelijke onduidelijkheid te voorkomen zijn de zwemscholen expliciet in de werkingssfeer van de cao Zwembaden opgenomen.

In 2016 zijn er al gesprekken geweest met NL Actief en een individueel sportcentrum. In de gesprekken die WiZZ met deze partijen heeft gevoerd is duidelijk aangegeven dat het nooit de bedoeling is geweest om de fitnessbedrijven onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden te brengen. Nogmaals bevestigen partijen bij de cao Zwembaden hierbij dat het doel nooit is geweest en ook nooit zal worden, om alle fitnessbedrijven aan de cao te binden met een zwembad groter dan 125m2. Het gaat partijen bij de cao Zwembaden alleen om de fitnessbedrijven die daadwerkelijk en gericht zwembadactiviteiten aanbieden. Om die reden hebben partijen bij de cao Zwembaden de werkingssfeer verduidelijkt door in artikel 2 lid 1 van de cao de werkingssfeer als volgt te definiëren:

*Artikel 2 lid 1 cao Zwembaden:*
De bepalingen van de cao zwembaden zijn van toepassing op alle arbeidsovereenkomsten met de werkgever indien de zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad meer dan 50% van de totale omzet van de zweminrichting of zwemschool uitmaakt. Indien de zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad 50% of minder van de totale omzet van de zweminrichting of zwemschool uitmaakt is de cao alleen van toepassing op de werknemers die voor meer dan 50% van hun normale arbeidstijd activiteiten verrichten die zijn toe te rekenen aan de zelfstandig identificeerbare omzet van het zwembad. In dat geval is de cao op de gehele arbeidsovereenkomst van toepassing. Dit, tenzij deze werknemers al onder de werkingssfeer van een andere cao vallen, in welk geval die andere cao van toepassing is.

*Onder zweminrichting wordt op grond van artikel 1 lid 29 verstaan:*
De privaatrechtelijke zwem- en/of badgelegenheid waarbij er sprake is van een zelfstandig identificeerbare omzet uit een zwembad en waarvoor gebruik wordt gemaakt van een zwembad, voor zover het zwembad in de onderneming groter is dan 125m2, al dan niet in combinatie aangeboden met diverse voorzieningen, te weten horeca, sport- en spelaccommodatie en overige recreatieve voorzieningen. Zelfstandig identificeerbare omzet kan blijken uit een separaat tarief specifiek voor de zwemactiviteiten.

*Onder zwemschool wordt op grond van artikel 1 lid 30 verstaan:*
Een bedrijf dat zwemonderwijs en/of zwemactiviteiten aanbiedt in een zweminrichting.

Een wezenlijk verschil met de werkingssfeer zoals opgenomen in de cao 1 juli 2016 tot 1 juli 2017 is dat in de cao vanaf 1 juli 2017 expliciet is bepaald dat er sprake moet zijn van zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad. Is er dus géén sprake van zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad, dan is de cao zwembaden dus niet van toepassing.

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

Door dit expliciet in de werkingssfeer op te nemen onderscheiden partijen bij de cao Zwembaden de bedrijven die de omzet aantoonbaar voor meer dan 50% uit het zwembad halen en bedrijven die dat niet doen. In het eerste geval is de cao Zwembaden van toepassing op alle werknemers, dus bijvoorbeeld ook op de fitnessmedewerker. In het tweede geval, dus als de omzet uit het zwembad 50% of minder van de totale omzet uitmaakt, is de cao Zwembaden alleen van toepassing op de werknemers die meer dan 50% van hun totale arbeidstijd aan zwembadactiviteiten besteden.

Door VES wordt aangegeven dat haar leden zich kenmerken door hoogwaardige en brede activiteiten op het gebied van sport aan te bieden. De ondernemingen zijn vrijwel altijd breed opgezet in de zijn dat zij naast sport ook andere activiteiten aanbieden zoals sauna en welness, budu-sporten, zwemmogelijkheden, voedingsadvies, fysiotherapie, kinderopvang en horeca. De VES stelt dat zijn onredelijk zwaar worden getroffen door de algemeen verbindend verklaring van de cao Zwembaden omdat er overlap is met twee andere cao's.

De VES stelt dat de werkingssfeer van de cao Zwembaden te breed is opgesteld. Op bladzijde 4 wordt aangegeven dat vanwege de definitie van de zweminrichting waarin ook de combinatie is gelegd met andere activiteiten, zoals horeca, sport- en spelaccommodatie en overige recreatieve voorzieningen, die toegerekend worden aan de zelfstandig identificeerbare omzet van de zweminrichting, maakt dat de feitelijke horeca omzet verplicht moet worden toegerekend aan de omzet van de zweminrichting. Vervolgens wordt gesteld dat het niet redelijk is om te stellen dat omzet uit andere activiteiten toegerekend moeten worden aan de zweminrichting. Juist door de verschuiving van activiteiten is de feitelijke omzet van het zwembad in grote mate van ondergeschikt belang ten aanzien van andere omzetbronnen, zoals horeca.

Allereerst gaat de VES er onterecht van uit dat horecaomzet aan de zweminrichting wordt toegerekend. Er is er geen sprake van 'toerekening van omzet (zoals horeca) aan de zweminrichting'. Het moet juist gaan om zelfstandig identificeerbare omzet uit een zwembad. Conform de definitie kan zelfstandig identificeerbare omzet blijken uit een separaat tarief specifiek voor de zwembadactiviteiten. Als er in een onderneming niet apart betaald wordt voor zwembadactiviteiten, dan is de cao zwembaden dus helemaal niet van toepassing aangezien er geen sprake is van zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad.

Alleen bij fitnesscentra waarvoor bezoekers een separaat kaartje kunnen kopen om te gaan zwemmen en/of wanneer er in het zwembad van een fitnesscentra apart zwemles wordt aangeboden, is er sprake van zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad. Als hiervan sprake is dan dient die zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad afgezet te worden tegen de totale omzet van het fitnesscentrum. Is de totale omzet van de zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad meer dan 50% van de totale omzet van het fitnesscentrum dan valt het gehele fitnesscentrum onder de werkingssfeer van de cao. Is dit minder dan 50% van de totale omzet, dan is de cao zwembaden alleen van toepassing op de werknemers die voor meer dan 50% van hun normale arbeidstijd activiteiten verrichten die zijn toe te rekenen aan de zelfstandig identificeerbare omzet van het zwembad.

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

Dit is weer anders indien die werknemers al onder de werkingssfeer van een andere cao vallen. In dat geval is die andere cao van toepassing. Voor de fitnesscentra is thans geen cao van toepassing.

Aangegeven is dat er sprake zou zijn van overlap met de cao Horeca indien een werkgever een eigen zwembad heeft dat groter is dan 125m2 met zelfstandige identificeerbare omzet van meer dan 50% en zich met meer dan 50% aan horeca activiteiten besteed (dan geldt de uitzondering op de werkingssfeer cao horeca niet).

De VES refereert ter onderbouwing op de werkingssfeer zoals opgenomen in artikel 1.4 van de cao en op de definitie van werkgever zoals opgenomen in artikel 1.2 van de cao. In artikel 1.4 lid 2a is expliciet opgenomen dat de zweminrichtingen zijn uitgesloten van de werkingssfeer van de cao Horeca als het zwembad groter is dan 125m2. In deze uitzondering is geen enkele voorwaarden op het punt van omzet of hoeveelheid horeca-activiteiten opgenomen. De cao Horeca is dus niet van toepassing en aan het hoofdzaakcriterium in de tweede alinea van artikel 1.2 wordt dus niet toegekomen. Naar de mening van partijen bij de cao Zwembaden is er dus geen sprake van overlap tussen de cao Zwembaden en de cao Horeca.

Feit is dat op geen enkele wijze gesteld kan worden dat fitnesscentra in zijn algemeenheid onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden vallen. Alleen Zweminrichtingen en/of zwemscholen vallen onder de werkingssfeer. Mochten er evenwel leden van VES zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad hebben, omdat zij kaartjes verkopen om te gaan zwemmen of er wordt zwemles aangeboden, dan valt slechts dat gedeelte onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden.

Het zou partijen bij de cao Zwembaden ten zeerste bevreemden als er leden van VES zouden zijn waarbij de totale omzet uit het zwembad meer dan 50% van de totale omzet van het fitnesscentrum bedraagt, waardoor het gehele fitnesscentrum onder de werkingssfeer zou komen te vallen. Op bladzijde 4 van de bedenkingen geeft VES ook aan: 'zonder toerekening van pure horeca omzet aan de zweminrichting zou de cao Zwembaden bij veel VES leden nooit van toepassing kunnen zijn op basis van de avv'. De VES geeft dus zelf al aan dat haar leden nooit onder de cao Zwembaden vallen. Nu de VES in haar bedenkingen er onterecht van uit gaan dat horecaomzet aan het zwembad moet worden toegerekend, en zij dus uitgaan van een onjuiste interpretatie van de werkingssfeer van de cao Zwembaden is de conclusie op bedenking 1 onjuist.

Vervolgens stelt de VES dat er sprake is van overlap met de cao Kinderopvang. Aangegeven wordt ieder lid van VES een vorm van kinderopvang aanbiedt en dat de werknemers die de kinderopvangactiviteiten verrichten vrijwel uitsluitend betrokken zijn bij die activiteiten waardoor dit de hoofdzakelijke activiteiten zijn en niet toegekomen wordt aan de uitzondering op de werkingssfeer van de cao Kinderopvang. Werknemers die binnen de lidbedrijven van de VES activiteiten verrichten binnen de werkingssfeer van de kinderopvang, dienen op grond van de werkingssfeer van de cao Kinderopvang te worden gedispenseerd van de werkingssfeer van de cao Zwembaden.

Deze bedenking bevreemdt partijen bij de cao Zwembaden ten zeerste.

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

Zoals hiervoor al aangegeven vallen fitnesscentra niet onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden. Alleen als een fitnesscentra zelfstandig identificeerbare omzet uit een zwembad haalt, dan zou alleen dat gedeelte van de onderneming onder de cao Zwembaden kunnen vallen en dan is de cao alleen van toepassing op werknemers die de zwembadactiviteiten verrichten. Gelet op de activiteiten van de leden van VES is het onaannemelijk dat er leden zijn die geheel onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden vallen (omzet zij meer dan 50% zelfstandig identificeerbare omzet uit het zwembad halen) en dus mogelijk ook een werknemer die kinderopvangactiviteiten verricht. Op grond hiervan kan er al geen sprake zijn van overlap.

Daarnaast zal de kinderopvang die leden van de VES aanbieden geen kinderopvang zijn als bedoeld in de cao Kinderopvang. In het algemeen zal het gaan om kinderopvang die niet is ingeschreven in het Landelijk Register Kinderopvang en die gratis wordt aangeboden aan ouders met een lidmaatschap bij het sportcentra voor de duur van de sportactiviteit van die ouder. De cao Kinderopvang zal bij de leden van de VES dan ook niet van toepassing zijn.

Van overlap tussen de cao Zwembaden en cao Kinderopvang is dan ook geen sprake. De conclusie bij bedenking 2 is dan ook onjuist.

Partijen betrokken bij de cao zwembaden stellen zich op het standpunt dat de werkingssfeer van de cao Zwembaden duidelijk is en dat van overlap met een andere cao geen sprake is.

**3. Representativiteitsgegevens**
De bedenkingen richten zich tevens op de representativiteitscijfers. Aangegeven wordt dat de representativiteitscijfers niet lijken te kloppen en dat het percentage van 72,88% niet juist kan zijn. De VES komt op basis van eigen berekeningen op een percentage van slechts 37,88%. De VES geeft drie redenen aan dat de overgelegde representativiteitscijfers niet correct zouden zijn, te weten:

1. werkingssfeer van de gebruikte fonds-cao;
2. overlegde cijfers komen niet overeen met openbare bronnen;
3. de brede werkingssfeer.

Partijen betrokken bij de cao Zwembaden reageren als volgt hierop.

Ad 1: werkingssfeer van de gebruikte fonds-cao
Het totaal aantal werkgevers dat onder de werkingssfeer van de cao valt, is bepaald aan de hand van de administratie van het Sociaal Fonds Recreatie die wordt uitgevoerd door TKP. In de administratie staan alle werkgevers opgenomen die onder de werkingssfeer van de fonds-cao Recreatie vallen en die premie afdragen. Het betreft bedrijven in de Verblijfsrecreatie en bedrijven in de Zweminrichtingen. De afzonderlijke arbeidsvoorwaarden-cao's Recreatie en Zwembaden hebben dezelfde werkingssfeer als

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

de (gezamenlijke werkingssfeer van) fonds-cao Recreatie. Voor een eventuele nadere toelichting wordt verwezen naar punt 2 van deze brief.

Door TKP is een splitsing in de administratie aangebracht tussen de verblijfsrecreatie en Zweminrichtingen. Zowel op de ledenlijst van WiZZ als in de administratie van het Sociaal Fonds Recreatie zijn de KvK-nummers opgenomen zodat de bestanden goed zijn te vergelijken. In de administratie van het Sociaal Fonds Recreatie is in een aparte kolom aangegeven of een bedrijf lid is van WiZZ of niet. Per bedrijf staat in de administratie aangegeven hoeveel werknemers er in dienst zijn.

Niet-actieve bedrijven en bedrijven zonder personeel zijn niet meegenomen.

Het bestand van TKP is gebaseerd op de relevante SBI codes bij de KvK, waarvan TKP wekelijks nieuwe inschrijvingen krijgt. TKP stuurt vervolgens aan de werkgevers een onderzoeksformulier toe waarop onder andere wordt gevraagd of ze een zwembad hebben dat groter is dan 125m2. Door wordt door TKP eventueel vervolgonderzoek gedaan door extra informatie te vragen en/of desk research toe te passen (bv. omschrijving bedrijfsactiviteiten uitzoeken op internet en/of de website uitpluizen). Is een bedrijf eenmaal aangesloten, dan kan het bedrijf nog bezwaar maken. Zodra een bedrijf bekend is in de administratie van TKP, krijgt TKP wekelijks mutaties door vanuit de KvK. Mocht een bedrijf niet meer bestaan (en worden uitgeschreven) dan krijgt TKP dit door en wordt dit direct in de administratie verwerkt.

In het bestand van het sociaal fonds zijn thans 318 bedrijven opgenomen die onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden vallen, waarvan 190 bedrijven lid van WiZZ. De leden van WiZZ hebben 6204 werknemers in dienst. In totaal staan er 8.513 werknemers in het bestand van het sociaal fonds, hetgeen een representativiteit oplevert van 72,88%.

Gelet op het feit dat de werkingssfeer van de fonds-cao gelijk is aan de werkingssfeer van de cao Recreatie en cao Zwembaden en de wijze waarop TKP de administratie heeft ingericht, kan het bestand van het sociaal fonds wel degelijk als bron worden gebruikt voor het bepalen van de representativiteit.

Ad 2 de overgelegde cijfers komen niet overeen met openbare bronnen
Aangegeven wordt dat op de website van WiZZ 44 unieke leden staan vermeld en dat er 190 bedrijven zijn opgegeven. Het is juist dat er sprake is van 44 unieke leden, maar veel leden hebben meerdere zwembaden. Ieder zwembad wordt als afzonderlijk bedrijf in de administratie van TKP opgenomen en dus apart geteld. Mocht dit echter niet gebeuren, dan maakt dat voor de representativiteit nog geen verschil. Het aantal bedrijven zou dan wellicht dalen, maar het aantal werknemers in dienst bij leden van WiZZ zou hierdoor niet veranderen. De representativiteit blijft hiermee 72,88%.

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

Ad 3 de brede werkingssfeer
Wederom wordt in zijn algemeenheid aangegeven dat ook bedrijven in de verblijfsrecreatie binnen de reikwijdte van de werkingssfeer vallen. Hiervoor is al aangegeven dat dit niet juist is. Onder het kopje 'werkingssfeer' wordt wederom (onterecht) gerefereerd aan het toerekenen van zelfstandig identificeerbare omzet. Hiervoor verwijzen partijen naar hetgeen op bladzijde 2 en 3 hierover is opgemerkt.

Onder het kopje 'totstandkoming aantal 'betrokken' bedrijven wordt wederom aangegeven dat er sprake is van vermenging en dat er geen nadere onderbouwing is gegeven van de samenstelling van de cijfers. Vast zou staan dat de gegevens van de bedrijven die lid zijn van NL Actief niet door cao-partijen zijn opgevraagd en dus geen onderdeel uit zouden maken van de 318 bedrijven. Vervolgens wordt onder het kopje 'aantal zwembaden in Nederland' de door partijen bij de cao Zwembaden overgelegde representativiteit in twijfel getrokken en stelt de VES dat er sprake zou zijn van een representativiteit van 37,88%.

Partijen merken hierover het volgende op.

Er wordt onder het kopje 'representativiteit op basis van beschikbare gegevens' gesproken over 844 betrokken bedrijven.
Ter onderbouwing van het aantal betrokken bedrijven wordt aangegeven:

| | |
|---|---|
| volgens cao partijen | 318 |
| zwembaden | 490 |
| leden NL Actief | 51 |
| Totaal | 859 |

In de toelichting wordt gesproken over 793 bedrijven (exclusief de 51 leden van NL Actief). Dat zou het totaal op 844 brengen. Na enig rekenwerk kan het verschil tussen 859 en 844 worden verklaard dat bij de onderbouwing met 303 bedrijven in plaats van 318 bedrijven is gerekend. Hoewel in het nadeel van partijen betrokken bij de cao Zwembaden gaan we in onze reactie er vanuit dat de VES van mening is dat 859 bedrijven onder de werkingssfeer zouden vallen en dus meegenomen moeten worden in de bepaling van de representativiteit. Deze veronderstellingen zijn aantoonbaar onjuist.

Allereerst is het aantal van 490 zwembaden gebaseerd op cijfers uit 2012 en hiermee dus sterk verouderd. Aangezien de representativiteit moet worden gebaseerd op cijfers die maximaal 1 jaar oud zijn, kan aan die aantallen geen waarde worden gehecht.

Als er al waarde gehecht kan worden aan het rapport dan wordt er een onjuiste berekening gemaakt. Alleen openbare privaatrechtelijke zwembaden vallen onder de werkingssfeer. In het rapport wordt uitgegaan van 691 openbare zwembaden. Van deze 691 openbare zwembaden wordt 32% geëxploiteerd vanuit de gemeente. Die vallen niet onder de werkingssfeer. Hiermee daalt het totaal aantal zwembaden dat onder de werkingssfeer valt tot 470. Een deel van die zwembaden valt vervolgens niet onder de werkingssfeer omdat ze kleiner zijn dan 125m2. Uit de gegevens blijkt dat ongeveer 85% van de openbare zwembaden een zwembad heeft van groter dan 125m2. Dan komt het totaal aan zwembaden dat onder de werkingssfeer valt uit op maximaal 400.

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

De zwembaden die vallen onder de cao VERMO zijn gedispenseerd van de cao Zwembaden. Dat betreft in totaal 19 zwembaden die ook niet onder de werkingssfeer vallen. Dat brengt het totaal aantal zwembaden op maximaal 381. En dus niet de 490 die door VES wordt aangegeven.

Uiteindelijk stelt VES dat er 859 bedrijven betrokken zijn omdat bij de 490 bedrijven nog 51 leden van NL actief worden opgeteld alsmede de 318 bedrijven volgens cao-partijen bij de Zwembaden. Dit is uiteraard onjuist. Op die manier worden deze bedrijven namelijk dubbel meegeteld.

De leden van NL Actief met een zwembad vallen uiteraard al onder het aantal zwembaden die in het rapport worden genoemd. Deze leden moeten derhalve niet apart worden meegeteld voor de bepaling van het aantal zwembaden. Daarbij merken partijen bij de cao Zwembaden op dat van de 51 NL Actief locaties met zwembaden groter dan 125m2 er 8 zwembaden van Optisport en 33 zwembaden van Laco zijn. Optisport en Laco zijn allebei lid van WiZZ en hiermee gebonden werkgevers. Deze twee organisaties vallen al onder de werkingssfeer van de cao en moeten derhalve niet apart worden geteld. Als de leden van NL Actief al apart geteld moeten worden, quod non, dan zijn dat geen 51 leden, maar 10 leden.

Daarnaast is het aantal dat door VES wordt genoemd onder betrokken bedrijven (859) in ieder geval niet correct, aangezien bedrijven dubbel worden meegeteld. Als de berekening al zou kloppen dat er 490 bedrijven onder de werkingssfeer vallen, quod non, dan moeten uiteraard de 318 bedrijven die door partijen bij de cao Zwembaden zijn genoemd niet daarbij opgeteld worden. Deze bedrijven maken uiteraard onderdeel uit van de 490 bedrijven. Vervolgens worden ook nog eens de 51 leden van NL Actief apart daarbij opgeteld. Zoals hiervoor aangegeven vallen die al onder de 490 bedrijven en moeten deze dus niet nog eens apart worden meegenomen.

Een aantal leden van NL Actief wordt apart geteld, worden meegenomen bij de 490 genoemde bedrijven en zitten ook in de 318 genoemde bedrijven (Optisport en Laco). Die leden worden door VES derhalve drie keer meegeteld. Dat is uiteraard onjuist en geeft een verkeerd beeld van het aantal bedrijven dat onder de werkingssfeer van de cao Zwembaden valt.

Partijen betrokken bij de cao Zwembaden kunnen niet anders dan concluderen dat de berekening die VES maakt op geen enkele wijze correct kan zijn.

Partijen betrokken bij de cao Zwembaden zijn van mening dat de door hen overgelegde representativiteitscijfers juist zijn, aangezien dat de bedrijven zijn die bij het sociaal fonds recreatie zijn aangesloten en premie afdragen. Het betreft een actueel bestand. Het bestand voldoet aan de eisen die in het Toetsingskader avv zijn opgenomen als het gaat om de betrouwbaarheid van de cijfers.

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

Mocht evenwel toch uitgegaan worden van de hiervoor genoemde aantallen, dan komt de representativiteit nog steeds boven de 60% uit. Als uitgegaan zou moeten worden van maximaal 381 bedrijven, dan zou dit betekenen dat in het bestand van het sociaal fonds 63 bedrijven niet opgenomen zouden zijn. Als deze bedrijven gemiddeld 20 werknemers in dienst zouden hebben, dan zou het betekenen dat er 63 x 20 = 1260 werknemers extra onder de werkingssfeer zouden vallen. Dat zou betekenen dat er in totaal 9773 werknemers onder de werkingssfeer zouden vallen waarvan 6204 bij werknemers van gebonden bedrijven. Hiermee zou de representativiteit op 63% uitkomen. Ook in dat geval is er sprake van een belangrijke meerderheid en kan er overgaan worden tot het algemeen verbindend verklaren van de cao Zwembaden.

Aan de berekening van Vallei advocaten hetgeen zou leiden tot een percentage van 37,88% kan dan ook geen enkele waarden worden gehecht.

Met een aantoonbaar representativiteitspercentage van 72,88% wordt ruimschoots voldaan aan het vereiste dat er sprake moet zijn van een belangrijke meerderheid.

De conclusie die wordt getrokken op bedenking 3 is dan ook onjuist.

Bij bedenking 4, de overgelegde informatie wordt aangegeven dat het 'formulier representativiteitsgegevens' niet volledig is ingevuld. Van de ingevulde informatie zou geen onderbouwing zijn overgelegd. Partijen betrokken bij de cao Zwembaden reageren hier als volgt op.

Allereerst is het in principe niet verplicht om het formulier te gebruiken. Gebruikmaking van het formulier is vereist bij een representativiteitspercentage onder de 60% en ingeval beargumenteerde bedenkingen tegen de representativiteit daartoe aanleiding geven. Als het formulier al wordt gebruikt, dan is er geen enkele noodzaak om alle 22 onderdelen in te vullen. Dat is alleen nodig indien daartoe aanleiding is, bijvoorbeeld als correcties of een extrapolatie heeft moeten plaatsvinden, of als er een aanvullend steekproefonderzoek is gehouden of als er een oudere peildatum wordt gebruikt. Van dit alles was bij het bepalen van de representativiteit voor de cao Zwembaden geen sprake en dus geen noodzaak voor. Ten slotte wordt nergens voorgeschreven dat van de ingevulde informatie een onderbouwing moet worden overgelegd. Deze onderbouwing wordt op verzoek van het Ministerie ter beschikking gesteld in het kader van het 'steekproef-beleid'.

Ten slotte wordt over de bedenking ten aanzien van de overgelegde informatie het volgende opgemerkt. De VES miskent met deze opmerkingen dat weliswaar recht bestaat op inzage in de gegevens die in het kader van het verzoek tot AVV aan de Minister zijn verstrekt, maar geen recht bestaat op inzage in gegevens van de indieners van het verzoek waarmee zij de juistheid van de aan de Minister verstrekte gegevens kunnen verifiëren. Dit is door de Hoge Raad uitgemaakt op 8 december 2000 (NJ2001/56). Partijen dienen derhalve te laten zien hoe iets berekend is, maar hoeven niet alle "achterliggers" in de procedure te overleggen.

kikk

werk met plezier!

**Secretariaat**
Stephensonweg 14
Postbus 693
4200 AR Gorinchem
T (0183) 64 50 35
E info@kikk-recreatie.nl
I www.kikk-recreatie.nl
KvK 41 15 98 87
Iban NL55 ABNA 0463 4296 80
Bic ABNANL2A

De conclusie die wordt getrokken op bedenking 4 is dan ook onjuist.

**Conclusie**
Op grond van het bovenstaande zijn partijen betrokken bij de cao Zwembaden van mening dat de werkingssfeer duidelijk is en dat er van overlap met een andere cao geen sprake is. Er is geen fitness-cao waardoor bedrijven onder de werkingssfeer van twee cao's zouden kunnen vallen. Ook is er geen overlap met de cao Horeca en/of cao Kinderopvang. De representativiteit ligt ruim boven de minimale eis van 60% waardoor er sprake is van een belangrijke meerderheid.

Wij verzoeken u dan ook vriendelijk de bedenkingen ongegrond te verklaren en over te gaan tot algemeen verbindend verklaring van de cao Zwembaden.

Vertrouwende u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht u desondanks nog vragen hebben, dan vernemen wij dit uiteraard graag.

Met vriendelijke groet,
namens cao-partijen

10.2.e

secretaris cao-aangelegenheden

# AVV-RAPPORTAGEFORMULIER 2017

| | |
|---|---|
| **Naam CAO** | **Zwembaden** |
| **Soort CAO** | **reg** |
| **Looptijd CAO** | **1 juli 2017 t/m 31 december 2018** |
| **Avv tot:** | **31 dec 2018** |
| **Intervisiedatum** | **4 januari 2018** |
| **Behandelaar** | 10.2 .e |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Leden intervisie:** | **Voo** | **Duur** | |
| **CO** | **50** | | |
| | | | |
| | | | |
| **Opmerkingen afdelingshoofd/directeur** | 23/4/1. | | |

Verloop
Situaties AVV - Besluit

**Procedureel**

- **Voorconsultatie/natraject:**

- **Jaarverslagen (bevindingen/ev**

nvt

- **Dispensaties** (let ook op eventuele gebreken in de statuten van partijen bij de dispensatie-cao)**:**

- **Bedenkingen (buiten categorie Toetsingskader)/Pro-activiteit bij werkingssfeeroverlap:**

Deze cao is nog niet eerder avv'd. Voorheen zaten de zweminrichtingen bij de cao voor de recreatie maar zijn nu afgesplitst. Het gaat hier wel om een tweede avv-verzoek; het eerste verzoek is uiteindelijk ingetrokken door te veel avv-problemen waaronder bedenkingen vanuit de fitnesscentra (o.a. werkingssfeer en rep).

Tegen dit verzoek zijn opnieuw bedenkingen ingebracht vanuit de fitnesscentra en eveneens een WOB verzoek in verband met het door partijen intrekken van het vorige avv-verzoek (dat loopt nog en zal voor zienswijze aan pp worden voorlegd) Er is echter nog geen cao voor fitnescentra en de overige bedenkingen tegen de rep en ivm werkingssfeeroverlap met de cao voor de Kinderopvang snijden weinig hout. Omdat er geen dispensatieverzoeken zijn ingediend (en hiermee het risico op exeptieve toetsing van de rep-opgave) kunnen we m.i. zonder verdere 'tussenstappen' (zoals het opvragen van een assuranceverklaring) tot avv over gaan.

- **Representativiteit (actualiteit/rep.onderzoek):**

Na intrekking van het vorige verzoek heeft een voorconsultatie plaatsgevonden over de rep-opgave. De Nationale Zwemmonitor (aangevoerd tijdens de vorige bedenkingenprocedure) laat namelijk andere cijfers zien (maar die sluiten overigens niet geheel aan de werkingssfeeer van de cao). Partijen vroegen of ze toch de gegevens van het sociaal fonds recreatie mochten gebruiken. Meegegeven dat dit uiteindelijk hun verantwoordelijkheid is en dat we geen garanties kunnen geven ivm evt nieuwe bedenkingen. De gebruikte methode is echter wel goedgekeurd in het rep-onderzoek

2013 en lijkt verder in orde.

- **Evidenties Statuten (check statuten bij wijziging werkingssfeer; check partijen bij convenanten e.d.):**
De Vereniging Werkgevers in Zwembaden en Zwemscholen is nieuw: statuten zijn aangeleverd en in orde.

- **In duur uitgewerkte bepalingen tijdens looptijd:**

**HUIDIG AVV VERZOEK**

| | |
|---|---|
| aantal werknemers in dienst van georg. werkgevers | 6204 |
| totaal aantal werknemers | 8513 |
| representativiteitspercentage | 73% |
| peildatum | November 2017 |
| ingangsdatum CAO | 1 juli 2017 |

**VORIG AVV VERZOEK**

| | |
|---|---|
| aantal werknemers in dienst van georg. werkgevers | 6366 |
| totaal aantal werknemers | 8468 |
| representativiteitspercentage | 75% |
| peildatum | 25-07-2016 |

**Inhoudelijk (Uitgangspunt: Toetsen op mutaties)**
**Hoog risicogebieden en prioritaire onderwerpen 2016**

**1. Wet AVV en Toetsingskader, bijvoorbeeld:**
- **Cao-fondsen (w.o. mutaties in doelstelling, structuurwijziging (let op vermindering avv'de stichtingen), betalingsvoorwaarden, sectoroverschrijdende doelstellingen, individuele trekkingsrechten, mededeling gescheiden incasso-administratie):**
- **Bekendmaking premie op website (niet toegestaan i.g.v. werknemerspremie):**
- **Internationalisering (w.o. WagwEU, onderscheid nationaliteit, ww-aanvulling grensarbeiders):**
- **Naleving Cao (w.o. NEN-certificatie, omgekeerde bewijslast, inlenersaansprakelijkheid):**
- **Verwijzingen naar wetgeving in werkingssfeer:**

---

**2. Specifieke onderwerpen (SZW-regelgeving), bijvoorbeeld**
- **Wet Aanpak Schijnconstructies (WAS):**
  **- inhouding:**
  **- verrekening:**
- **Wet Werk en Zekerheid (toets gehele cao of deze is aangepast aan de WWZ):**
- **wijzigingen per 1-1-15, o.a. loondoorbetaling oproepkrachten, proeftijd, concurrentiebeding, uitzendarbeid:** art 7 lid 3 proeftijd, art 9 lid 3 (einde arb ovk bep tijd voldoen aan de WWZ. Uitzendkrachten: vergewis is opgenomen in art. 2 lid 4 (hierdoor is ook art 16 lid 4 avv-baar)
- **wijzigingen per 1-7-15, o.a. ketenregeling, ontslagvergoedingen, ontslagcommissies:**
- **Begrenzing flexibele contracten (min-/max-, op-/afroepcontracten, nuluren- etc. (artikel 7:628)):** artikel 8 lid 4 flexitimer is in orde omdat deze regeling niet voorziet in een afwijkende beloning zoals bedoeld in art. 7:628 BW.
- **WML:** art 1 lid 23 jo art 15 lid 2 navragen bij partijen hoe dit nu precies zit qua systematiek v.w.b. de 18 – 20-jarigen : systematiek is wat ingewikkeld, maar er

is geen sprake van betaling onder het wettelijk minimum jeugdloon, zie ook de afzonderlijke schalen waarin de percentages en rekengrondslag zijn omgerekend naar schaallonen.

- Art 5 lid 4 is in overeenstemming met de Wfw. (zie m.n. art 2 lid 15 WfW; hierin is het driekwart dwingend recht bij vermeerdering arbeidsduur geregeld.)

- **Participatiewet (loonschaal startend op WML-niveau voor werknemers met arbeidsbeperking niet in staat WML te verdienen):** art 16 lid 3 is in orde.
- **Loonbegrip (ziekte art. 7:629 BW) en vakantie (7:610 BW en 7:639 BW):** Art 20 lid 2 aan laten passen (PO) toevoeging passage "salaris als bedoeld in 610 jo 639" en art. 26 lid 2 loondoorbetaling als bedoeld in 7: 629 BW

---

**3. Ontwikkelingen arbeidsvoorwaarden:**

- **Decentralisatie/maatwerk:**
- **ZZP-ers/OVO:**
- **Payrolling:**
- **Gewijzigde dispensatieregels per 1-4-2014 (let ook op renvooi dispensatiebepaling):**
- Artikel 2 lid 7 jo bijlage 9 voldoen aan de vereisten voor dispensatiebepalingen

---

**4. Gelijke behandeling/direct onderscheid (niet in de werkingssfeer):**

- **Leeftijd:** ontziemaatregelen: art 12 lid 3 en 24 lid 3
- **Voltijd/Deeltijd:** de hulpkracht kan een all in loon ontvangen, maar dit is toegestaan cf jurisprudentie.
- **Vast/Tijdelijk:**

---

-Art 10 lid 8: reli feestdagen in overeenstemming met gelijke behandelingswetgeving, geen sprake van direct onderscheid naar godsdienst.

---

**Wijzigingen in concept-besluit n.a.v. intervisie:**

---

**Afwijkende meningen:**

---

**Overig:**

- **Eenmalig geschrapt, bijvoorbeeld definitie wgo/wno, ambtelijk renvooi (NATRAJECT):**

- **Overige opmerkingen:**

Art 14 lid 1 inzake het functiehandboek is gewijzigd en nu niet meer avv-baar; P.O: Opgelost door dit keer het integrale functiehandboek voor avv voor te dragen.

---

Toelichting bij de bedenkingenprocedure Zwembaden

- Naast deze bedenkingen loopt er nog een WOB-verzoek ingediend door dezelfde bedenkinghebbenden waarin de stukken van de vorige avv-procedure zijn opgevraagd. (Doel: het vorige avv-verzoek is ingetrokken door pp en bedenkinghebbenden willen graag weten waarom. Dit is overigens niet duidelijk terug te vinden in de stukken). Inmiddels is daarbij ook een 'IGS-procedure' gestart waarbij via de rechter een dwangsom verbeurd kan worden ivm niet tijdig reageren op het WOB-verzoek. Op dit moment ligt het verzoek voor zienswijzen voor bij belanghebbenden. Contactpersoon WBJA: 10.2.e

- Bij de bedenkingen ivm werkingssfeeroverlap kinderopvang en Horeca lopen we geen enkel risico want dat past keurig binnen de kansloze bedenkingen. Wel opmerkelijk: de AWVN beweert als vertegenwoordiger van de Fitnesbranche dat sprake is van werkingssfeeroverlap met de Horeca en als vertegenwoordiger van de Horeca dat dit niet het geval is. Dit vond ik niet bezwaarlijk omdat de mening van pp bij de Horeca-cao hier uiteraard doorslaggevend is.

- De representativiteitsopgave past keurig binnen de door ons gewenste methodiek. Ook door Panteia goedgekeurd. We kunnen evt de overwegingen als volgt uitbreiden:

*"In het meerjarige periodieke onderzoek 2013-2016 dat het Ministerie van SZW liet verrichten naar de kwaliteit van de representativiteitsopgaven is door de externe onderzoekers geconcludeerd dat de wijze van verzameling van de representativiteitsgegevens door het Sociaal Fonds Recreatie voldoet aan de vereisten voor zorgvuldigheid en betrouwbaarheid."*

Maar dat heb ik nu niet gedaan, omdat het rep-onderzoek niet aan bod is gekomen in de bedenkingenprocedure en we geen individuele cases uit het rep-onderzoek extern kenbaar maken of publiceren.

- Omdat de cijfers van bedenkinghebbenden neerkomen op een representativiteitspercentage van ca 28% resp. 37%. kan nog overwogen worden om een assuranceverklaring op te vragen. De alternatieve berekeningen van bedenkinghebbenden lijken echter meer een soort gegoochel met cijfers op basis van een rapport dat niet is bedoeld voor onderbouwing van de rep en is sterk verouderd. M.i. is deze tussenstap dus niet nodig en bovendien is er geen dispensatie verzocht dus kunnen we niet in een situatie terecht komen van exceptieve toetsing van het avv-besluit.

- In de bedenkingenprocedure is nog dringend verzocht om advies te vragen aan de StvdA over deze bedenkingen. M.i. hoeven we niet in de overwegingen uit te leggen waarom we dit niet doen.